Stasys Yla

KUNIGAS ALFONSAS LIPNIŪNAS

Stasys Yla

KUNIGAS ALFONSAS LIPNIŪNAS

Monografijos apmatai

Kalba. Knyga. Kūryba
KOMUNIKACIJOS CENTRAS

Panevėžys, 2018

Rėmėjai:
Dr. Rožė Šomkaitė (JAV)
Mons. Juozapas Antanavičius (Panevėžys)

Konsultantai:
Dr. Inga Liepaitė, Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius
Albina Saladūnaitė, Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka
Dr. Algimantas Katilius, Lietuvos istorijos institutas

Recenzentai:
Dr. Arūnas Bubnys, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos centras
Kun. dr. Gediminas Jankūnas, Vytauto Didžiojo universitetas,
Katalikų teologijos fakultetas

Už leidimą šią knygą iliustruoti nuotraukomis ir visokeriopą pagalbą jų ieškant ar tikslinant kai kuriuos kitus duomenis dėkojame:
Jankevičių šeimai (Talkonių k., Pasvalio r.),
A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialiniam muziejui (Anykščiai),
Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyriui,
Lietuvos nacionalinio muziejaus Ikonografijos skyriui,
Panevėžio A. Lipniūno progimnazijai,
Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos
Krašto kultūros paveldo sklaidos skyriui,
Panevėžio vyskupijos kurijai,
Pasvalio krašto muziejui,
Pasvalio M. Katiliškio viešajai bibliotekai,
Rokiškio krašto muziejui,
Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriui.

Panevėžio vyskupo emerito Jono Kaunecko iniciatyva leidžiama knyga parengta pagal kun. Stasio Ylos monografijai apie kun. Alfonsą Lipniūną surinktą medžiagą, saugomą Amerikos lietuvių kultūros archyve (ALKA) Putname, JAV.

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

© Straipsnių autoriai, 2018
© Virginija Vaičekonienė, vertimas į anglų k., 2018
© Krystyna Syrnicka, vertimas į lenkų k., 2018
© Lionė Lapinskienė, parengimas, 2018
© Laura Petrauskienė, dizainas ir maketas, 2018
© VšĮ Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“, 2018
ISBN 978-609-95714-6-1

Turinys

Pratarmė 8

Linas Vodopjanovas. Pažinkime kun. Alfonsą Lipniūną 10

Jonas Kauneckas. Kun. Stasio Ylos knygą apie kun. Alfonsą Lipniūną išleidžiant... 11

Stasys Yla. Nedidelis tai buvo kunigėlis... 17

Branda ir kelias į kunigystę 19
Tėvų namuose ir pirmieji mokslai 20
Panevėžio vyrų gimnazijoje 22
Kunigų seminarijoje 28
Primicijos savos parapijos bažnyčioj 34

Jaunimo vadas 37
Pirmasis paskyrimas 38
Panevėžyje su jaunimu 42
Slapta veikla 45
Šalpa ir socialiniai reikalai 48
Draudimas išvykti iš Panevėžio 50
Licenciatas ir kelionė į užsienį 56
Paliekant Lietuvą 58
Įspūdžiai važiuojant per Vokietiją 60
Per Belgiją į Angliją 63
Pakeliui į Airiją ir Airijoje 68
Trys paros Londone ir šešios Paryžiuje 75
Grįžtant namo per Vokietiją 79
Su moksleiviais į pajūrį 82
Mėnesiai, skirti plunksnai 85
Jubiliejinėje pavasarininkų konferencijoje 89
Kelionė pas lietuvius į JAV 92
Atsisveikina su Amerika 96
Dėmesys vadams, jauniems kunigams ir parapijai. 98

Santykiai su vysk. Kazimieru Paltaroku 100
Į sociologijos studijas Prancūzijoje 103
Pirmieji dveji metai Lilyje 105
Žosistų centre ir kelionėje 108
Kiti dveji metai Paryžiuje 112

Vilniaus lietuvių siela 115
Darbo pradžia 116
Nauja padėtis ir naujos pareigos 118
Pamokslai iš Aušros Vartų balkono 120
Mažoji auditorija 123
Stalino konstitucija sakykloje 124
Pamokslų vertė 126
Skubios pagalbos tarnyboje 130
Organizuota šalpa 133
Visų patikėtinis 136
Universiteto kapelionas ir studentų draugas 138
Ateitininkų būreliai Vilniuje 140
Kunigų seminarijos profesorius 143
Pasikeitėm vizitais 146
Areštuotas 149

Štuthofo kankinys 153
Pirmosios mišios 155
Velykinė išpažintis 157
Kandidatas į vyskupus 160
Akademinė ir praktinė politika 163
„Kad juos velniai, tuos kunigus!“ 167
Paskutinės dienos su kunigu Alfonsu Lipniūnu 168
Ryt mes būsime laisvi 169
Mes jau laisvi! 171
Mišios už sukaktį ir išsilaisvinimą 173
Alfa nebekelia 175
Be šiltinės, jis turi plaučių uždegimą 176
Paskutinės atsisveikinimo ašaros 177
Apie kun. Lipniūno mirtį 178

Stasys Yla. Malda už kun. Alfonsą Lipniūną 186

Literatūra 188

Lionė Lapinskienė. Štuthofo kankinys kun. Alfonsas Lipniūnas:
Dievui kelio į žmogaus širdį niekas užtverti negali 190

The Rev. Alfonsas Lipniūnas, the Martyr of Stutthof:
Nothing Can Get in God's Way to a Human Heart 193

Męczennik Stutthofu ks. Alfonsas Lipniūnas: nikt nie może
przeszkodzić Bogu w odnalezieniu drogi do serca człowieka 197

Santrumpos 201

Asmenvardžiai 202

Vietovardžiai 209

Informacija apie iliustracijas 213

Pratarmė

Stasys Yla (1908 01 05–1983 03 24) – kunigas, rašytojas, filosofas, teologas, Lietuvių katalikų mokslų akademijos akademikas, žurnalistas, visuomenininkas, Štuthofo koncentracijos stovyklos kalinys. Kūrybinį jo palikimą, be straipsnių spaudoje, sudaro ne viena dešimtis knygų. Dabar pas skaitytojus palydima dar viena, parengta pagal ALKA archyve (Putnamas) saugomą rankraštį, pavadintą „Kunigas Alfonsas Lipniūnas. Monografijos apmatai".

Peržiūrėjus „apmatų" medžiagą ir ją įvertinus, matyti: kun. S. Yla rašo apie jam gerai pažįstamą kun. A. Lipniūną (1905 03 12–1945 03 28), kuklią, tačiau kūrybingą ir veiklią asmenybę, iki paskutinio gyvenimo atodūsio save aukojusią kitiems. Pažįstamą, nes dvasinė bendrystė pajusta dar jiems studijuojant Kauno kunigų seminarijoje. Abu retsykiais susitikdavo ir vėliau, kai vienas dirbo Kaune, kitas Vilniuje. Tačiau pačią skaudžiausią – kankinystės – lemtį jie išgyveno žvėriškame Štuthofe. Deja, beveik dveji šioje koncentracijos stovykloje praleisti metai ir kelios savaitės priverstinių kančių, nuo Štuthofo iki Pucko einant „Mirties keliu", kun. Lipniūną išsekino galutinai – jis mirė. Krikščioniškai kilnu, humaniška ir jautru, kad iki paskutinio kun. Alfonso atodūsio kun. S. Yla buvo šalia.

Ir nors ši „apmatų" medžiaga yra fragmentiška, ji atspindi abi asmenybes – rašančiąją ir aprašomąją: perteikia pirmosios gebėjimą, remiantis sava patirtimi ir branda, amžininkų atsiminimais, straipsniais spaudoje ir kita informacine medžiaga, sukurti gyvą įtaigų antrosios, gerai pažintosios paveikslą. Beje, pačių „apmatų" pradžią ir pabaigą šioje knygoje pažymi paties kun. S. Ylos parašytas, kursyvu išryškintas įvadinis ir nedidelės apimties, meniškai įtaigus apibendrinamasis tekstas.

Pradėjus tekstą redaguoti ir rengti leidybai, susidurta su nemažai sunkumų. Kadangi kun. S. Yla dėl savo mirties šios monografijos nespėjo pabaigti, surinkta medžiaga nėra nuosekli ir vientisa. Tačiau akivaizdu: įvairiapusei kun. A. Lipniūno asmenybei ir atskiriems jo gyvenimo etapams atskleisti autorius buvo pasirinkęs analitinį biografinį metodą ir tekstą suskirstęs į keturis savarankiškus skyrius su atskiromis dalimis.

Nors jų pavadinimai šioje knygoje palikti autentiški, pats tekstas (mašinraštis), kuriame gausu pribraukymų, įrašytų pastabų, intarpų ar laikraščių iškarpų, yra nemažai redaguotas: atsisakyta pasikartojančių fragmentų su tais pačiais kun. A. Lipniūno biografijos faktais, įvykių ar kitokių situacijų aprašymais ar vertinimais. Siekiant išlaikyti kun. S. Ylos monografijoms būdingus istoriškumo ir biografinio nuoseklumo metodus, kai kurias teksto dalis teko sukeisti vietomis.

Nemažai laiko pareikalavo faktų patikrinimas. Kartu patikslintos ir tekste minimų kelių dešimčių asmenų pavardės, kartais ir pareigos. Kur pavyko išsiaiškinti,

įrašyti pilni vardai, sutikrinta vietovardžių rašyba ir pan. Kiek įmanoma, stengtasi išlaikyti savitą kun. S. Ylos stilių. Su juo, ruošiantis šį tekstą redaguoti, susipažinta iš kitų autoriaus monografijų, jis matyti ir iš paties rankraščio.

Rengiant šiuos „apmatus", trūkstamiems bibliografiniams duomenims ir tekste vartojamoms citatoms (jų kalba ir rašyba netaisyta) patikrinti buvo peržiūrėti kun. S. Ylos naudoti spausdinti šaltiniai, daugiausia tai kun. A. Lipniūną pažinojusiųjų straipsniai iš spaudos. Tačiau kai kurios autoriaus išsirašytos gana ilgos citatos, kadangi ne visos jų vietos tikslingai ir tiesiogiai siejasi su kun. A. Lipniūnu, yra sutrumpintos (pažymėta <...>). Knygos pabaigoje spausdinama apibendrinamoji santrauka ir jos vertimai anglų ir lenkų kalbomis, asmenvardžių ir vietovardžių rodyklės.

Be abejo, daugiau kun. A. Lipniūno gyvenimu besidomintis skaitytojas gali pasigesti iš vienų ar kitų šaltinių jam žinomų išsamesnių faktų, tačiau jų šioje knygoje esama tiek, kiek yra palikęs pats autorius.

Iš kitų savo stilistika ir raiška išsiskiriantis (nemažai dialogų, nuoseklų veiksmą perteikiančių pasakojimų, labiau beletrizuota kalba ir kt.) yra ketvirtasis skyrius, pavadintas „Štuthofo kalinys". Jam autorius medžiagą panaudojo iš savo knygos „Žmonės ir žvėrys...". Tai kai kurių puslapių santraukos arba nuoseklaus teksto fragmentai – tas išnašose nurodyta.

Vis dėlto išnašose, siekiant išsaugoti autoriaus teksto autentiškumą, atsisakyta šaltinių publikavimo praktikoje dažnų paaiškinamųjų pastabų ar apie atskirus asmenis pateikiamų biogramų. Juo labiau, kad didesnė pavardžių dalis minima vos po kartą kitą, ir tie asmenys paties kun. Lipniūno gyvenimui ar darbams didesnės įtakos nėra turėję. Tekstą pagyvina ir kun. S. Ylos atskleidžiamai kun. A. Lipniūno asmenybei papildomo informatyvumo suteikia nemažas pluoštas įdomių, pirmą kartą spausdinamų nuotraukų, atvirlaiškių ir kt.

Knygos pradžioje skaitytojas ras šiltą prasmingą Panevėžio vyskupo Lino Vodopjanovo OFM žodį, kviečiantį domėtis kun. A. Lipniūno kitiems atiduotu gyvenimu ir melsti malonių. Prieš gerus 20 metų iš minėtosios ALKOS rankraštį parvežęs Panevėžio vyskupas emeritas Jonas Kauneckas savo straipsnyje plačiau supažindina su kitais kun. S. Ylos darbais. Antroji šio straipsnio dalis yra atviras nuoširdus liudijimas, kaip į gyvenimo kelią išeinantis jaunuolis į savo širdį įsileido kun. A. Lipniūną ir ne vieną dešimtį metų kartu su Juo ėjo per kasdienybę. Ėjo, kad vieną skaudžią dieną už nuoširdžią maldą pajustų Jo padovanotą stebuklą. Ir toliau būtų su mumis.

Kad Dievo tarno kun. Alfonso, XX a. kankinio už tikėjimą ir pačias brangiausias vertybes, stebuklai neaplenktų ir mūsų, paskutinį šios knygos lapą užversiančių skaitytojų, dar esam kviečiami susikaupti ir įsigilinti į kun. S. Ylos sukurtos Maldos už kun. Alfonsą Lipniūną žodžius.

Pagarbiai – redaktorė Lionė Lapinskienė

Pažinkime kun. Alfonsą Lipniūną

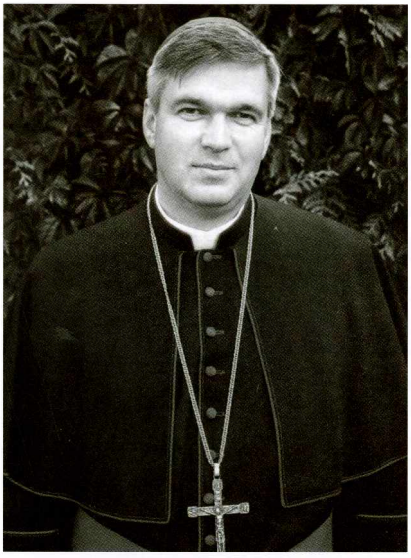

Panevėžio vyskupas
Linas Vodopjanovas OFM

Be galo džiaugiuosi naujos knygos apie kun. Alfonsą Lipniūną pasirodymu. Šis Dievo tarnas – didelė dovana Panevėžio vyskupijai, iš kurios jis yra kilęs ir čia ne vienus metus tarnavęs Bažnyčiai. Svarbu paminėti, kad šio kunigo pavyzdys, jo šventumo kvapsnis pasiekė daugybę žmonių visoje Lietuvoje, dėl kurios laisvės ir tautiškumo taip uoliai kovojo.

Šis Dievo tarnas svarbus ir Lenkijos tikintiesiems: Štuthofe jis buvo kalinamas koncentracijos stovykloje, o Pucke išsekęs nuo kankinystės mirė. Šio švento kunigo gyvenimas, visiškai padovanotas Dievui ir Tėvynei, palietė daugybę žmonių dar esant gyvam ir dar daugiau – po jo mirties.

Dievo tarno kun. Alfonso Lipniūno gyvenimo liudijimas išlieka aktualus ir šiandien. Visiškas jo savęs dovanojimas, solidarumas su vargstančiais ir nuostabus evangelinis radikalumas, į kurį mus nuolat kviečia Popiežius Pranciškus, gali būti puikus pavyzdys kiekvienam tikinčiajam.

Viliuosi, kad ši knyga mums visiems padės ne tik geriau pažinti Dievo tarną kun. Alfonsą Lipniūną, bet ir paskatins prašyti jo užtarimo meldžiant, kad ir mums Viešpats duotų drąsos kovoti už tiesą, ginti krikščioniškas vertybes, padėti vargstantiesiems, skelbti Dievo karalystę, atnaujinti meilę Tėvynei ir atkakliai siekti šventumo.

Panevėžio vyskupas
Linas Vodopjanovas OFM +

Kun. Stasio Ylos knygą apie kun. Alfonsą Lipniūną išleidžiant...

Panevėžio vyskupas emeritas Jonas Kauneckas

Kun. Stasys Yla perduoda gyvą mūsų Tautos kankinio dvasią. „Tikrieji vadai <...> iš Dievo malonės <...> iš gyvųjų tarpo išsiskyrę, jie nepaliauja vadovauti savo gyvenimo kilniais pavyzdžiais“, – šie nepaprastai teisingi Prano Dovydaičio žodžiai, pasak knygos „Tolyn į laiką – gilyn į gelmę“[1] sudarytojo Gedimino Mikelaičio, ypač tinka kun. Stasiui Ylai apibūdinti. Juk tai didis kunigas, lietuvių išeivijos, ateitininkų ir skautų, dvasios vadas, mokytojas, jaunimo auklėtojas, teologijos profesorius, rašytojas, kalinys, visuomenės veikėjas, redaktorius, vienas iš lietuviško dienraščio „XX amžius“ kūrėjų ir leidėjų. Ir tai ne viskas...

Galvoju, ar yra kitas toks lietuvis, tiek savyje sukaupęs pareigybių. Kodėl jis taip visur bėgo, į visus tiesė savo rankas? Jam, kaip tikram vadui, be galo rūpėjo tautiečių lietuvių dvasinis veidas. Bet kokia likimo ironija – kaip niekas kitas jis matė žvėrį žmoguje, kai buvo Štuthofo koncentracijos stovykloje. Iš tos patirties gimė jo knyga „Žmonės ir žvėrys dievų miške“[2]. Bet stebėtina, kiek jis ir ten sugebėjo rasti žmogaus didelės dvasinės jėgos, ypač lietuvių kalinių stiprybės! Vėliau iš tos jo patirties apie didžiųjų lietuvių tikėjimo ir netikėjimo kovas buvo parašyta knyga „Dievas sutemose“[3]. Kas gi suskaičiuos, kada ir kaip vis gimė ir gimė jo nuoširdūs ir didingi žodžiai! Kiek pagarbos jo žodžiuose palaimintajam vyskupui Jurgiui Matulaičiui[4], Čiurlionio genijui! Jo „M. K. Čiurlionis: kūrėjas ir žmogus“[5] taip įtikinamai įrodo, jog žmoguje tikrai gyvas Dievas

[1] Tolyn į laiką – gilyn į gelmę... Kun. Stasys Yla raštuose ir atsiminimuose. Sudarė ir parengė Gediminas Mikelaitis. Vilnius: Aidai, 1997, p. 337.

[2] Yla, Stasys. Žmonės ir žvėrys dievų miške: kaceto pergyvenimai. Putnam, Conn.: Immaculata, 1951.

[3] Yla, Stasys. Dievas sutemose: religiniai lūžiai lietuvių gyvenime. Torontas: Tėviškės žiburiai, 1964.

[4] Yla, Stasys. Jurgis Matulaitis: asmenybės apybraiža. Putnam, Conn.: Nek. M. Pr. seserys, 1977.

[5] Yla, Stasys. M. K. Čiurlionis: kūrėjas ir žmogus. Chicago, Ill.: Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla, 1984.

Kūrėjas. Juk kun. S. Yla prisipažįsta, kad iš Čiurlionio kūrybos jam nušvinta „lyg saulė žmogystė ir dievystė, atgimstanti iš naujo".

Ne, neįmanoma aprėpti visos kun. S. Ylos kūrybos – toks jis platus kūrėjas! Ne viena dešimtis knygų, ne vienas šimtas straipsnių. Jis rašė vaikams, jaunimui, kunigams, teologams, vienuolėms, šeimoms. Apie ką? Lengviau išvardinti apie ką nerašė. Parašė ir keliolika maldaknygių, iš kurių nuostabiausia „Tikiu Dievą"[6]. Net vaikiškų maldelių, nuostabesnių už jo, niekas nesukūrė. O maldų ir giesmių įvairovė! Todėl nenustebkime, kad žymiausi pasaulio lietuviai jį vadina: religinio gyvenimo atnaujintojas, gyvosios dvasios apaštalas, uola vidury upės, degantis žiburys, jaunimo dvasios gaivintojas, pasaulio vertybių lobio kūrėjas, gyvenimo teologas, kunigų auklėtojas, vienuolių formuotojas... Ir tai nėra tuščios frazės. Ne veltui 1951 m. rugpjūčio 18 d. įvykusiame pirmajame JAV lietuvių suvažiavime kun. S. Yla išrinktas bendrijos vadu (surinko daugiausia balsų).

Argi kun. S. Yla tik rašė? Ne! Jis rūpinosi įamžinti jaunimo ir visų lietuvių atminimą. Pats mačiau Amerikoje, Putname (Putnam), jo rankomis pastatytą tikrą akmeninę Mindaugo pilį! Netoli jos, ten, lietuvių kapinėse, kun. S. Yla ir palaidotas. Bet jo idėjos amžinai gyvos. Gyvos, kaip ir jaunimui skirtas „Ateitininkų vadovas"[7], kaip ir tikėjimas šviesia laiminga Tėvynės ateitimi, nes, „Ateitininkų himno" žodžiais tariant, šviečia „mums kryžius ant mūs vėliavos"[8].

Kun. S. Yla – didis mūsų krašto dvasios vadas, tikras lietuvis, sąmoningas katalikas, savo visapusiška kūryba ir mums padėjęs tapti įžvalgesniems, kad suprastume: visose mūsų Tautos kančiose kartu kentėjo pats Viešpats, „vis plakamas, vis kalamas ant kryžiaus". Todėl dabar galime melstis kun. S. Ylos maldyne „Tikiu Dievą" įrašytais kun. Leonardo Andriekaus eilėraščio žodžiais: „Dabar jau žinome, kodėl mums ašaros nuo veido nedžiūvo taip lengvai, <...> Tu mūsų lūpom dejavai, Tu mūsų akimis verkei per daugel šimtmečių, per daugel gentkarčių, Dangaus ir žemės Viešpatie! Dabar jau žinome, ką reiškia Dievo skausmas, atgimęs žmoguje. Dabar suprantame, ką sako tyliai nuo pušelės nukrisdama skuja ant kankinio apleisto kapo..."[9]

---

6 Tikiu Dievą: maldynas. Parengė kun. Stasys Yla. Chicago, Ill.: išleido Marijonai, 1964.
7 Ateitininkų vadovas. Parengė kun. Stasys Yla. Putnam, Conn. : Immaculata press, 1960.
8 Tilvytis-Žalvarnis, Jurgis. Ateitininkų himnas. *Ateitininkų vadovas*. Min. kn., p. 83.
9 Tikiu Dievą... Min. kn., p. 567.

Tikiu, jog tokia įžvalgi kun. S. Ylos dvasia mums visiems padės dar geriau pažinti ir mūsų vyskupijos kunigą kankinį Alfonsą Lipniūną. Gerai prisimenu, kaip Putname 1997 m. per Žolinę Nekaltai Pradėtosios Marijos vienuolyno seserys man padovanojo paskutinę kun. S. Ylos knygą „M. K. Čiurlionis". Kaipgi čia neprisiminsi – juk kaip tik tada Putnamo ALKOS muziejuje pirmą kartą pamačiau ir drebančiomis rankomis paėmiau kun. S. Ylos surinktą medžiagą monografijai apie mūsų tautos kankinį kun. Alfonsą Lipniūną: nuotraukos, laikraščių iškarpos, laiškai, pastabos, užrašai...

Tada nustebau knygoje apie Čiurlionį radęs leidėjų mintį: „Su šia paskutiniąja savo knyga autorius (kun.) Stasys Yla nebaigia savo kūrybinio gyvenimo, bet kartu su Čiurlioniu eina „procesijos priekyje", perduodamas ateinančioms kartoms kūrėjo dvasią"[10]. Net sudrebėjau: iš tiesų kun. S. Ylos kūryba dar nebaigta, jo kruopščiai sukaupta medžiaga tebelaukia skaitytojų! Jutau, kad jo mintys apie mūsų kankinį kun. Alfonsą būtinai turi pasiekti Lietuvos skaitytojus.

Taip kun. S. Ylos sukauptas archyvas apie kun. A. Lipniūną parkeliavo į Lietuvą. Tada iškilo klausimas, ką daryti, kas iš tų metmenų ir juodraščių imsis iškapstyti kun. A. Lipniūną, kad jis aiškiai, kun. S. Ylos gyvu stiliumi, šviestų visiems? Ilgai ieškojau tam darbui, kun. S. Ylos žodžiais tariant, tokio tikro „pasiryžėlio ir laimėtojo". Ir kokia laimė: surankioti ir sugrupuoti mintis ir visą medžiagą sudėti į knygą apsiėmė patyrusi mokytoja lituanistė ir redaktorė Lionė Lapinskienė.

Kai gaudavau iš jos surinktus tekstus, širdis vis suvirpėdavo iš džiaugsmo: skaičiau ir jutau, lyg pats kun. S. Yla apie kankinį Lipniūną pasakoja taip, kaip ir knygoje „Žmonės ir žvėrys"[11]. Joje, prisimenu, kun. S. Yla sielojosi, kad nepavyko išsaugoti kunigiškų A. Lipniūno marškinių. Bet iš tikrųjų kun. S. Ylai pavyko dar daugiau! Manau, Amžinybėje jis džiaugiasi, jog išsaugojo ir dabar mums perduoda gyvą kunigo kankinio A. Lipniūno dvasią. Padeda ir vėl man susitikti su mūsų tautos Kankiniu.

[10] Yla, Stasys. M. K. Čiurlionis. Min. kn., p. 6.

[11] Yla, Stasys. Žmonės ir žvėrys dievų miške: kaceto pergyvenimai. Putnam, Conn.: Immaculata, 1951; toliau ŽŽ.

Susitikimai. Kunige Alfonsai, mes vėl susitinkame. Dabar žvelgiu į Tave garbingojo kunigo ir rašytojo Stasio Ylos žvilgsniu.

Bet ar tikrai mes kada nors susitikome?

Ne, nesusitikome. Tu nepažinai manęs ir aš Tavęs nepažinau. Mūsų keliai nesusikirto: kai Dievas pasišaukė Tave ir Tu jau paaukojai savo gyvybę, aš dar buvau mažas...

O iš tikrųjų mes susitikome! Aš pažinau Tave! Tu atėjai pas mane šešiolikmetį. Tada aš, moksleivis, būsimas melioratorius, Panevėžy vis ateidavau į Tavo ir mano Katedrą. Ir vis klūpėjau ar stovėjau už paskutinio pilioriaus. Ir ar ne Tu mane pamatei? Jei ne Tu, tai Tavo dvasia. Tavo dvasia seselėms pasakė, pakuždėjo: „Supažindinkit mus!" Ir kažkuri tada man padavė tą kelių lapelių brošiūrėlę, mašinėle spausdintą. Ir trenkė man Tavo žodis, šauktas iš Šv. Jonų sakyklos Vilniuje: „Iki šiol Lietuvos jaunimo niekas nenupirko. Nei už lašinius, nei už tabaką, nei už degtinę. Nenupirks ir dabar".

Tau grasino mirtimi, bet Tu nenutilai. Sudegei, bet Tautą nuo parsidavimo esesininkams apsaugojai. Ačiū Tau, kunige Alfonsai, ačiū už mūsų Tautos išaukštinimą: vieninteliai iš pavergtų tautų neturėjome esesininkų! O kaip ilgai tada Tavo pritrenktas aš klūpėjau už to pilioriaus ir klausiau: „O kas dabar apgins mus, kad visi netaptume komunistais? Kas? Alfonsai, Tu gi žinai: aš ne. Tu žinai, kad aš nuo vaikystės jaučiau pašaukimą ir norėjau būti kunigu. Bet man uždarytas kelias į tokius mokslus kaip Tavo. Man uždarytas. Po septynmetės tėvai negalėjo manęs leisti į miestą mokytis vidurinėje mokykloje, nes, turėję 10 vaikų, suvaryti į kolchozą, negalėjo man parūpinti maisto ir kambario. Dėl stipendijos atėjau į Panevėžį. Kad nemirčiau badu, kad ją gaučiau, visomis jėgomis turiu mokytis man svetimų dalykų: hidraulikos, geodezijos, melioracijos... Matai, neįmanoma man eiti Tavo keliu. Bet Tu turbūt ir nenori to. Tu matai, kad aš per menkas būti kovotoju. Jei norėtum, Tu paprašytum Dievą: juk Tu kankinys, Tu daug gali, Tu jau pas Dievą"...

Nežinau, ko Tu Dievo prašei, ir ar iš viso prašei. O aš, naivuolis, ruošiaus ir, baigęs mokslus, skubėjau atidaryti Seminarijos duris. Bet man pasakė: „Vaikeli, specialistus su diplomu uždrausta priimti". Žiemą, būdamas laisvas nuo melioracijos darbų, pradėjau lankyti Simno vakarinę, kad gaučiau brandos atestatą. Bet atestatas diplomo tai nepanaikina... Taip, Kankiny, daugybę

metų manęs neišklausei. O gal specialiai neleidai man nurimti, kad pasikankinčiau, kad subręsčiau?

Todėl skaičiau, meldžiaus, dalyvavau dvasiniuose jaunimo susikaupimuose ir mokiausi mokiausi: vokiečių kalbos studijos, lituanistika. Susipažinęs su kunigais kovotojais, ir parašus už tikėjimo laisvę rinkau. Ar ne Tu patraukei mane ginti tikėjimo ir tikinčiųjų teisių?! Lyg ir negalėjau kitaip. Tavo mirties amžiaus tapęs kunigu, iš karto įsijungiau į Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą... Ar tai ne Tavo darbas, ar tai ne Tavo troškimas?..

Kitą kartą – tai tikrai žinau, labai gerai žinau – Tu man atsiliepei. Prisimeni? Aš buvau jau Panevėžio vyskupas. Ir... tie baisūs nugaros ir viso kūno skausmai, kai negalėjau nei sėdėti, nei gulėti, nei stovėti, nei pasijudinti, nei užmigti. Trys dienos ir trys naktys. Tomis begalinėmis bemiegėmis valandomis ėmiau kalbėti Tau: „Kunige Alfonsai, negi gali Tu ramiai gulėti po tuo verkiančiu gluosniu prie Katedros, kai Tavo vyskupijos vyskupas nebegali atlikti pareigų?“ Nežinau, kiek sykių pro verksmus tą kartojau, nežinau, kada užmigau. Bet, sako, atbudau po paros. Ir kai atsikėliau, niekas nebeskauda...

Kiek daug tų mūsų susitikimų! Tiesiog kiekviename žingsnyje su manimi Tavo pėdsakai. Štai Tavo kentėjimų Štuthofe (Stuthof) draugas ir liudininkas kun. Stasys Yla taip troško parašyti knygą apie Tave. Bet numirė jos nepabaigęs. Jo surinkti, bet nesutvarkyti metmenys, kuriuos prieš 20 metų pargabenau į Lietuvą, taip ilgai degino mano mintis: kaip juos paskelbti visiems? Kai kruopščioji redaktorė Lionė jau baigia viską sudėlioti į knygą, nustebini mus: kur tik pažvelgiu, visur randu Tave.

Taip, Tavo dvasia šviečia tiesiog visur. Tave minėjo net sovietinių laikų žiniasklaida! Apie Tave rašė komunistinės „Tiesos“ dienraštis. Jo žurnalistas Tavo tokiais drąsiais viešais pasisakymais prieš lietuvių jaunimo įtraukimą į SS dalinius vokiečių okupacijos metais stebėjosi: „Ištarti tokius žodžius bažnyčioje buvo mažų mažiausiai drąsu. Bet tokios drąsos kunigui Alfonsui Lipniūnui pakako. Jis tuos žodžius pasakė, žinodamas, kad jo gestapas nepaglostys. <...> Sunkiausių lietuvių tautai išmėginimų dienomis jis nutarė būti su savąja tauta...“[12]

[12] Laurinaitis, S[tasys]. Kai sunkiai alsavo žemė. *Tiesa*, 1966 07 09, p. 3.

Kunige Alfonsai, šiandien Tu gyvas savo Tėvynėje – minint visas jos kovas, Tavęs negalima užmiršti. Tavo atminimui mūsų tautos patriotai 2017 m. liepos vidury Didžiosios kovos partizanų (mons. Alfonso Svarinsko) parke pastatė kryžių. Statydami kryžius partizanams, kitiems kovotojams, Lietuvos laisvės gynėjams, sovietų nužudytiems ministrams, pasaulio didiesiems, mūsų Valstybės užtarėjams ir draugams, jie jautė: visų kovų atminimas būtų nepilnas ir negyvas be Tavęs, kankiny Alfonsai. Juk Tu savo gyvybę atidavei už Lietuvą.

Tave gyvą tebejaučia, net tebemato garsioji JAV lietuvė dr. Rožė Šomkaitė, sovietiniais laikais vis rėmusi Lietuvą, ypač „Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką". Savo jaunystės metais Tavo pamokslus ji girdėjo Vilniuje, matė, kaip Tu steigei vis naujas labdaros organizacijas ir fondus ir gelbėjai visus nuo bado ir vargo. Dabar, sužinojusi, kad jau baigiame parengti knygą apie Tave, ji tiesiog apsiverkė sakydama: „tai žmonių svajonių kunigas, visi žmonės laukia tik tokių kunigų". Ji nežino kito tokio kunigo, kuris „taip viską atidavė kitiems, nieko sau, net gyvybės, nepasilikdamas"...

Tą patį paliudija ir p. Stasės Petersonienės išgyvenimas, kai ji Tau net aukos negalėjo įsiūlyti – jos prašomas Mišias paaukojai be pinigų. O tą jos auką liepei atiduoti kokiam neturtingam mokinukui. Iš siuntinių dar pridėjai gėrybių, kad išdalintų tiems, kas karo metais gyveno iš kortelių...

Tokiuose amžininkų prisiminimuose vis sutinku Tave, kunige Alfonsai!

Ir paskutinis mūsų susitikimas... Ieškant daugiau žinių, staiga prieš porą mėnesių mano rankose atsidūrė Tavo, 5 klasės gimnazisto Panevėžyje, dienoraštis! Dabar man iš jo lapų vėl kalbi Tu, šešiolikmetis. Tu jį rašei, kai aš dar nebuvau gimęs. Bet argi šis susitikimas – ne stebuklas? Kadaise Tu mane, šešiolikmetį, prakalbinai, dabar vėl man kalbi Tu – šešiolikmetis!

Panevėžio vyskupas emeritas
Jonas Kauneckas

Nedidelis tai buvo kunigėlis – gal kaip Juozas Tumas-Vaižgantas. Ir gyvas kaip šis mūsų rašytojas, tik savo išvaizda jam neprilygo. Tumas gražuolis, o Lipniūnas taip sau, nes šio nosis stambi, apytrumpė. Akys nedidelės, silpnos, uždegimo varginamos, vėliau nuo didelės skaitybos akinių dengiamos. Burnos pjūvis platus, kiek pakrypęs į kairę. Dantys stambūs, prasišovę į priekį.

Lipniūnas nebuvo taisyklingų veido bruožų kaip Tumas. Neturėjo ir garbanų tokių. Lipniūno plaukučiai lininiai, greit pradėję retėti... Galva, kaip ir Tumo, atmesta, bet kaklas trumpas, pečiai apyplačiai, kūnas proporcingas ir apylieknis. Rankos, ypač kalbant, judrios. Eidavo smulkiu žingsniu, greit ir lengvai.

Rodės, savo išvaizda Lipniūnas neturi kuo žmonių patraukti, tačiau juos traukė. Veide spindėjo nuoširdus giedrumas ir gero žmogaus šypsnis. Jautei, kad šis kunigėlis atviras, paprastas, ramus, akys tokios geros, gyvos, greit viską pastebinčios ir tuo, kas tik gražu, susižavinčios.

Vienoks jis atrodė tylus, ką nors galvojąs, kitoks išėjęs žmonėms kalbėti. Dar kitoks, kai klausosi kitų. Pirmu atveju galva pasverta, akys slepiamos, antruoju galva atmesta, akys kalbančios, ir visas gyvas, judrus.

Jaunimui šis kuklus kunigėlis buvo savotiška legenda, okupacijų metais – tikra Vilniaus siela, o koncentracijos stovykloje – ir dvasios stiprybės pavyzdys.

Kun. Alfonso Lipniūno kunigystė buvo lyg trumpas švystelėjimas. Reikėjo 25 metų tapti kunigu, dar ketveri prabėgo užsienyje studijuojant sociologiją. Iš 40 išgyventų metų tik devynetą jis turėjo progos laisvai veikti ir skleistis kaip asmenybė. Dvejus paskutinius jo gyvenimo metus atėmė įkalinimas.

Tie devyneri Lipniūno kunigystės metai buvo vaisius, subrandintas gana anksti, dar besimokant. Jis dalijo save tarp mokslo ir veiklos. Ta veikla – tai spindulia-vimas visa savo asmenybe. Kaip ji išsiskleidė, ir bandysime čionai suvokti.

Branda ir kelias į kunigystę

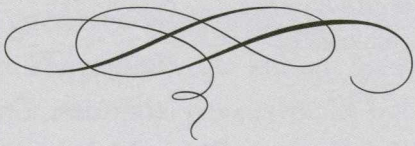

Tėvų namuose ir pirmieji mokslai

Kun. Alfonso Lipniūno tėvai Dionizas ir Konstancija Lipnickai. Jankevičių šeimos arch.

Nedidelio ūgio buvo ir jo tėvai, pusvalakiniai ūkininkai, paprasti Talkonių kaimo gyventojai (Pumpėnų parapija, Panevėžio apskritis). Tėvas Dionizas visada gana geros nuotaikos, energingas ir darbštus, bet mažakalbis. Motina Konstancija Merkelytė, kilusi iš Dūdiškių kaimo (Krinčino parapija), labai nuoširdi, jautri, visiems paslaugi. Jiedu, susituokę 1894 m., užaugino gražų devynetą vaikų: Povilą, Petrą, Steponą, Stanislovą, Juozą, Alfonsą, Antaną, Mykolą ir Apoloniją, artimųjų vadinamą Paliute.

Vyriausias Povilas tapo prekybininku ir ilgą laiką dirbo „Paramos" kooperatyve Kaune. Steponas buvo šaulys, „Trimito" žurnalo administratorius, Stanislovas, baigęs universiteto studijas, mokytojavo gimnazijose, Mykolas išėjo į karininkus, deja, motociklo katastrofoje anksti žuvo, Antanas tapo siuvėju, Juozas liko tėviškės ūkyje, Petras išėjo užkuriom, o jauniausioji Apolonija ištekėjo už ūkininko Jankevičiaus.

Alfonsas[13], gimęs 1905 m. kovo 12 d., buvo septintasis. Ligi Didžiojo karo ir per jį mokėsi namuose, kartu talkino tėvams prie įvairių darbų. Tik būdamas tryliktų, pradėjo lankyti lietuvišką pradžios mokyklą Pumpėnuose: į ją iš savo kaimo vaikščiojo kasdien. Viena tų laikų mokinukė, vėliau tapusi moky-

[13] Tikroji kun. Alfonso, kaip ir jo tėvų, pavardė yra Lipnickas. Prieš 1940 m. jis ją susilietuvino į Lipniūnas. Tokį pavardės variantą kun. Stasys Yla ir vartoja šioje monografijoje.

toja, ištekėjusi už Daumanto Čibo, pasakoja, kad Alfonsas buvęs vyresnis, tad atrodęs lyg kitų globėjas. Atėjęs klasėn, mėgdavęs kitus pakalbinti:

– Ar paruošei pamokas? Ar uždaviniai nebuvo sunkūs?

Lipnickų šeima sūnaus Alfonso primicijų dieną 1930 07 06. LNM F 660.

Jei kas pasiskųsdavo uždavinio neišsprendęs, Alfonsas atversdavo savo sąsiuvinį ir paaiškindavo. Per pamokas, jei kuriam nesisekdavo, jaudinosi, tarsi jam pačiam taip būtų. Prie to vaiko per pertrauką būtinai prieidavo, paguosdavo, paaiškindavo ar tą padaryti pažadėdavo vėliau.

Kai mažesnieji mušdavosi sniego gniūžtėmis, stumdydavosi, erzindavo ar baugindavo mergaites, Alfonsas laikydavosi nuošaliai, lyg jam, vyresniam, tai būtų netikę. Į žaidimą jis įsikišdavo tik tada, jei kuris būdavo skriaudžiamas. Po pamokų, kai kiti pakeliui bandydavo draugus sulaikyti, mažesnius palydėdavo į jų kelią ir paskui į namus pasukdavo pats.

Panevėžio vyrų gimnazijoje

Alfonsas, baigęs pradžios mokyklą, berods, 1919 m. išlaikė egzaminus į antrą Panevėžio gimnazijos klasę. Tėvams buvo nelengva, nes ten jau mokės vyresnysis Stasys. Būdamas darbštus, Stasys užsidirbdavo – privačiai rengė mokinių būrelį. Kiek vėliau jų susirado ir Alfonsas. Taip jie ne tik savo tėvams palengvino materialiai, bet į gimnaziją atsivedė ir kitus brolius.

Panevėžio berniukų gimnazija XX a. 4 deš. PAVB. Algirdo Neveravičiaus fondas F 143.

O tėvai tuo nesididžiavo. Gal dėl to ir niekas jiems nepavydėjo. Nors pavydėti kaimas mokėjo. Jei tėvai nesididžiuoja – gerai, bet jei vaikai savo elgesiu išsiskiria, žiūrėk, jau kaimynai nerimsta. Tik atostogų sugrįžę Lipniūnų vaikai, tada vadinti Lipnickais, nekėlė nosies prieš kitus: buvo paslaugūs, su visais lygūs, kalbūs.

– Jei iš tokios šeimos išeis kunigas, Dieve, padėk! – sakydavo kaimynai.

Alfonsas buvo šeštoje klasėje, kai Juozas Dačinskas-Dačys, į Panevėžį persikėlęs iš Utenos, įsikūrė tame pačiame bendrabutyje visai arti gimnazijos, lankė tą pačią klasę ir pradėjo verstis privačiom pamokom. Juodu siejo ne tik panaši materialinė padėtis, noras mokytis, bet ir darbas su ateitininkais. Greitai Juozas ir Alfonsas pasidarė neatskiriami draugai. Baigę gimnaziją, kurį laiką susirašinėjo.

Pasak Juozo, Alfonsas buvo tikrai darbštus, daug skaitė. Knygų parsinešdavo ne tik iš gimnazijos ar miesto bibliotekos, bet ir iš kapeliono kun. Juozapo Ruškio, kuris turėjo nemažą biblioteką.

Kitas klasės draugas, taip pat uteniškis, Adolfas Šapoka vėliau apie Alfonsą prisimins, kad po pamokų jie retai tesusitikdavo. Šapoka gyveno arčiau stoties, o Lipniūnas priklausė prie tų, kurie gyveno prie pat gimnazijos. Kiekvieni turėjo savo kompanijas ir savus bičiulius. Alfonsas bendravo daugiausia ne su savo klasės draugais, o su tais, su kuriais jis gyveno dideliame mediniame name. Nebuvo nei sportininkas, nei „kavalierius", tad susibūrimuose jo nesimatydavo. Didžioji dalis gimnazistų vakarais mėgo pasivaikščioti Nevėžio pakrantėse. Kiti pasukdavo Plūkių kaimo link. Kas vakaras ten ateidavo (ne žiemą) ir kun. Julijonas Lindė-Dobilas. Lipniūno ten niekad nebūdavę.

Greičiausiai jis niekur neidavo, nes, pasak J. Dačio, jie buvo labai užimti: daug laiko skyrė pamokų ruošai ir beveik kasdien vakarais turėjo privačių pamokų. Atliekamu laiku Alfonsas dar mokėsi vokiečių kalbos. Mokėsi, anot A. Šapokos, labai savotiškai – tiesiog kalė žodžius iš žodynėlio ir dienų dienas su juo vaikščiojo. Tad šios kalbos Lipniūnas tikrai pramoko: vokiškai pradėjo skaityti nuo VII klasės.

Tačiau Alfonsas dalyvavo ateitininkų ir skautų veikloje. 1920 m. rugsėjo 15 d. jis įstojo į I-ąją skautų Kęstučio draugovę, kurią globojo Vladas Rozmanas, būsimasis Biržų apskrities viršininkas. 1924 m. skautų vadovybė Alfonsui išdavė raštą, suteikiantį teisę nešioti ženkliuką – ketverių metų narystės šioje organizacijoje liudininką. Beje, jau tais metais septintaklasis Lipniūnas Panevėžio tunto skautams skaitė porą paskaitų.

Panevėžio gimnazijoje viešpatavo liberali dvasia – tai J. Yčo ir J. Lindės įtaka. Tačiau ateitininkams veikti čia nebuvo leidžiama. Dėl to susirinkimai vykdavo prie Šv. Petro ir Povilo bažnyčios buvusiose „Saulės" draugijos patalpose. Gimnazijos vadovai tą žinojo, bet nedraudė. Ateitininkai klasių kuopelėse organizuodavo diskusijas. Į jas ateidavo ir Alfonsas. Bet vadovaujamų pareigų kuopoj būsimasis kunigas neturėjo: jos pirmininkas tada buvo Stasys Bačkis.

Šalia minėtų organizacijų, Alfonsas dalyvavo dar dviejuose sambūriuose – „Meno kuopoje", kuriai vadovavo J. Lindė-Dobilas, ir Dailės būrelyje.

Į pastarąjį, globojamą mokytojo skulptoriaus Juozo Zikaro, mokytis tapyti susirinkdavo apie 15 mokinių.

Pasibaigus mokslo metams, kiekvienoje klasėje J. Zikaras surengdavo mokinių darbų parodas: minėto būrelio narių paveikslai buvo iškabinami Di-

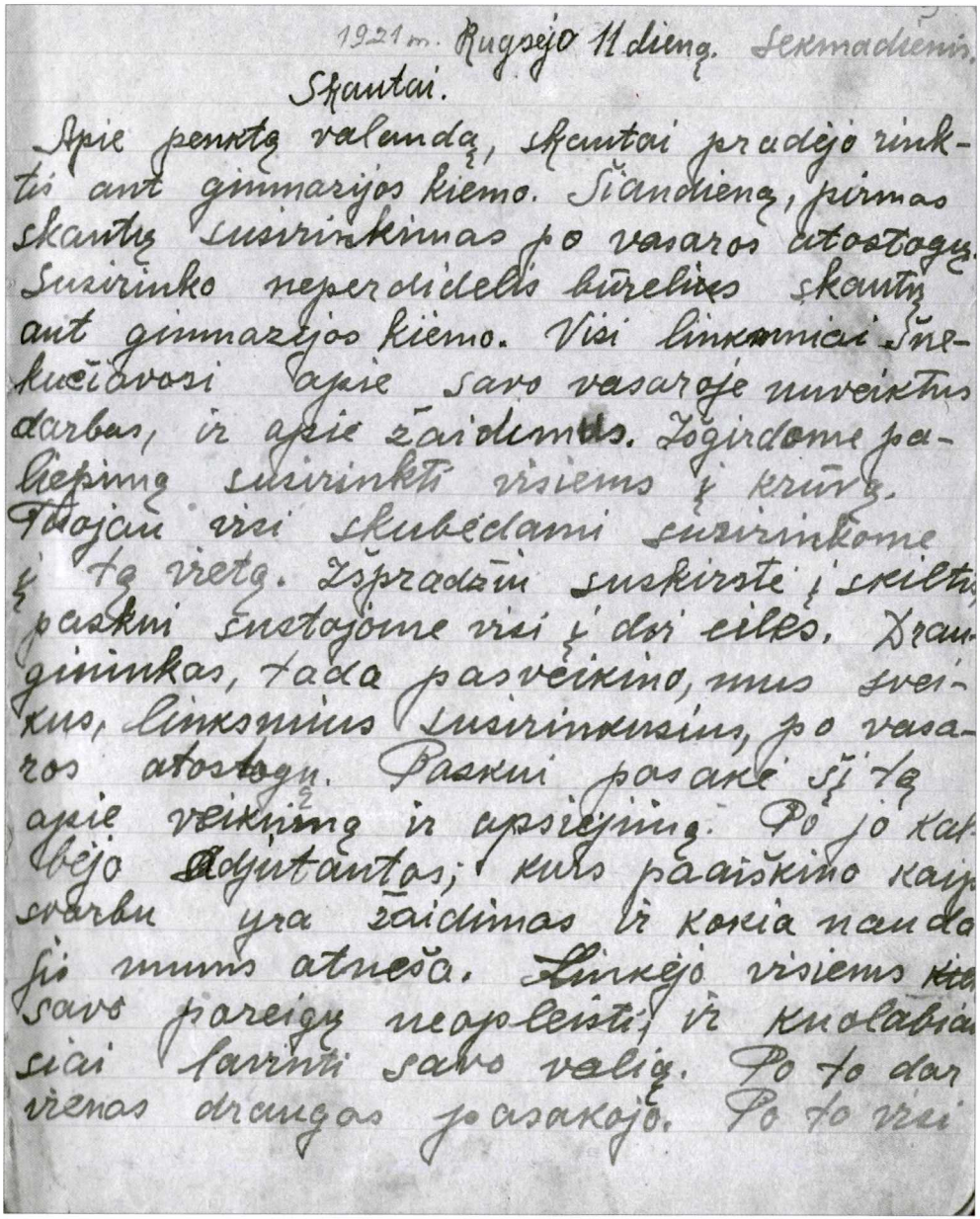

1921 m. Rugsėjo 11 dieną. Sekmadienis.

Skautai.

Apie penktą valandą, skautai pradėjo rinktis ant gimnazijos kiemo. Šiandieną, pirmas skautų susirinkimas po vasaros atostogų. Susirinko neperdidelis būrelis skautų ant gimnazijos kiemo. Visi linksmiai šnekučiavosi apie savo vasaroje nuveiktus darbus, ir apie žaidimus. Žogirdome paliepimą susirinkti visiems į krūvą. Tuojau visi skubėdami susirinkome į tą vietą. Išpradžiu suskirstė į skiltis, paskui sustojome visi į dvi eiles. Draugininkas, tada pasveikino, mus sveikus, linksmius susirinkusius, po vasaros atostogų. Paskui pasakė šį tą apie veikimą ir apsiejimą. Po jo kalbėjo adjutantas; kurs paaiškino kaip svarbu yra žaidimas ir kokia nauda jis mums atneša. Linkėjo visiems kiek savo pareigų neapleisti, ir kuolabiausiai lavinti savo valią. Po to dar vienas draugas pasakojo. Po to visi

Pirmasis gimnazisto Alfonso Lipniūno dienoraščio lapas, 1921 09 11. PVKA.

džiojoje gimnazijos salėje. Jais domėdavosi ir iš miesto atėjusi publika. Neretai tie paveikslai, kaip pasakoja Daumantas Čibas, su banguojančiomis jūromis, niūriais debesimis ir kalnais, milžiniškais paukščiais arba virš tų jūrų ir kalnų siūbuojančiais varpais būdavo gana dideli, nutapyti ryškiais mėlynais dažais.

Tačiau 1924 m. parodoje akvareliniais dažais piešti šviesūs Alfonso Lipniūno paveikslai atrodė visai kitokie. Visų dėmesį traukė saulės apšviesta kaimo sodyba su žydinčiais sodais, svirtimis ir kryžiais ar gamtos vaizdai su miškais, pievomis, ežerais. Viename paveiksle pušys su rusva, kiek atspurusia žieve rodės tokios tikros ir gyvos, lyg kvepėtų. Vėliau, būdamas aštuntokas, A. Lipniūnas parodoje nedalyvavo. Matyt, norėjo geriau pasiruošti egzaminams.

Vyresni mokiniai sekmadieniais po pamaldų rinkdavosi į gimnaziją, į „Meno kuopos" susirinkimus, kur klausydavosi J. Lindės-Dobilo paskaitų (daugiausia iš literatūros). Po diskusijų savo kūrinius skaitydavo ir juos vertindavo. Paskutinį žodį tardavo J. Lindė-Dobilas. Lipniūnas, aktyvus šios kuopos dalyvis, nuomonę reikšdavo drąsiai, įtikinamai. Kiek jaunesnis D. Čibas prisimena, kad Alfonso kalba būdavusi greita, tačiau ne tuščia: per trumpą laiką jis sugebėdavo pasakyti viską, ką galvojo. Tačiau savo kūrybos Alfonsas neskaitė. Aktyviausi kuopos nariai iš jo klasės buvo Kazys Inčiūra, Alfonsas Palionis, Gudas – tie, kurie patys ką nors kurdavo.

Apskritai toje klasėje buvo gabių vyrų. Geriausiai mokėsi ir gimnaziją baigė Stasys Bačkis ir Juozas Dačinskas-Dačys. Nuo jų nelabai atsiliko Šapokos – Adolfas ir Juozas, Kazys Inčiūra, Kazys Dausa, Paulius Šležas, Feliksas Bielinskis, Kamarauskas, Kaminskas, Stasys Miežinis, Pyragius, K. Stapulionis. Pasak Šapokos, Lipniūnas buvo neblogas mokinys, bet ypatingų gabumų nerodė. Tiesa, visada padėdavo kitiems.

Kaip prisimena D. Čibas, iš kitų gimnazistų Alfonsas skyrėsi mažesniu ūgiu ir plačiu diržu perjuostu palaidinuku. Per pertraukas koridoriuose visada buvęs linksmas: gyvai kalbėdavęs, šypsodavęsis ir taip išsiskirdavęs iš kitų, kartais paniurusių, vaidinančių kažkokius mąstytojus ar rašytojus.

J. Dačys yra prisiminęs, kaip gimnazijoje per ilgąją pertrauką berniukai žaisdavo diržo nešimą. Susidarydavo 2 grupės po 4 ar 5 mokinius kiekvienoj, kur svarbu greitumas ir vikrumas. Greitieji buvo S. Bačkis ir Kamarauskas,

Alfonsas Lipniūnas, baigęs Panevėžio vyrų gimnaziją, 1925 m. LNM F 667.

nuo jų neatsilikdavo ir Alfonsas. Jis buvo labai vikrus ir neretai visai grupelei nulemdavo žaidimą. Vėliau ir A. Šapoka pasakos tarsi matąs, kaip Alfonsas neša diržą: kad skuta, kad skuta savo smulkiais žingsneliais, o kiti dažniausiai jo nepačiumpa. Jei ne kojytės, tai lankstumas tikrai padėdavo išsisukti.

Nors tame pat gimnazijos koridoriuje, kur mokėsi aštuntokai, buvo ir atskira mergaičių klasė, pasak J. Dačio, su jomis Alfonsas nedraugavo. Vis dėlto A. Šapoka vėliau prisimins, kaip draugai aštuntoje klasėje pradėjo kalbėti, jog Lipniūnas įsimylėjęs Eleną Urbšytę – aštuntokę, labai malonią, gražutę, kuklutę mergaitę, būsimojo užsienio reikalų ministro Juozo Urbšio seserį, vėliau gydytojo Vlado Gutausko žmoną Venesueloje. Ar ji pati tą žinojo, neaišku.

Tačiau dar prieš baigiamuosius egzaminus Alfonsas A. Šapokai pasisakė svarstąs važiuoti į kunigų seminariją. Pasirodo, tuo klausimu vaikinai pasikalbėdavo: apie seminariją galvojo ir Stasys Bačkis, ir Šapoka. Tik šiedu sakydavo: geriau pas jėzuitus. Būsi mokytas, neturėsi jokio turto, bet ko reikės, nestokosi. Lipniūnas apie tai nieko nepasakydavo. O rudenį į seminariją išvažiavo vienas: aniedu pradėjo studijas Kauno universitete. Bačkis po vieno semestro tęsti studijų išvyko į Paryžių.

Savo albume Bačkis turėjo išlaikęs du Alfonso suvenyrus: tušu pieštą gamtos vaizdelį su bakūžėle tarp medžių ir diagramą, pavadintą „mokslo vyrų gyvenimo kelias“, su skrituliais. Jos apačioje parašytas klausimas: „Kur tavo, Stasy, kelias? 1925 balandžio 1“. Tai buvo baigiamųjų metų pavasaris, kada Bačkį Lipniūnas kalbino į kunigų seminariją.

Po abitūros egzaminų Dačys išvyko į kaimą mokytojauti, po metų įstojo į Technikos fakultetą. Apie A. Lipniūną vėliau prisimins ir sakys, kad šiam tuo

metu terūpėjo tik lavinimasis ir kad visada būdavo labai nuoširdus ir nepaviršutiniškas... Savo charakteriu Lipniūnas Dačiui priminė bendraklasį Antaną Liuimą iš Utenos gimnazijos. Tas irgi kilęs iš neturtingos šeimos, labai troško mokytis ir atrodė žymiai gabesnis už Lipniūną: gimnazijoj buvo pirmūnas beveik nedirbdamas. Tad toj pačioj Kauno kunigų seminarijoj atsidūrė ir Liuima, po metų įstojęs pas jėzuitus.

Kunigų seminarijoje

Buvo 1925 m. rugsėjo pradžia. Į Kunigų seminariją Kaune iš visų Lietuvos vietovių rinkosi kandidatai. Į I kursą įstojo 35 abiturientai, į II – 8 ar 9, į III – 6. Į šį priimtas ir Lipniūnas. Trečias kursas, vienas mažiausių, turėjęs 25 nevienodo amžiaus klierikus, buvo paskutinis parengiamasis prieš teologijos studijas. Greit paaiškėjo, jog tame kurse yra dvi grupės: rimtųjų ir linksmuolių. Pastariesiems vadovavo trys: Matas Šermukšnis – pokštininkas, Paulius Bakšys – gudruolis, pilnas sąmojo, ir Edvardas Vaišnoras – poetas humoristas. Aišku, prie pastarųjų Lipniūnas, rimtas, susikaupęs, linkęs labiau kitų klausytis, tačiau žvalus ir pastabus, visai netiko.

Baigęs Linkuvos gimnaziją, tuo pačiu metu įstojo ir Jonas Kriščiūnas. Jis seminarijoje išbuvo ketvertą metų, bet prieš šventimus pasitraukė (vėliau gyveno Čikagoje). Jam Lipniūnas atrodė pernelyg kuklus, kaip vaikas, bet gabus ir gana energingas. Tačiau kiti draugai Lipniūno nelabai mėgo – laikė negyvenimišku ir lyg nesubrendusiu.

Kun. Stasys Yla. Kretkampis, 1933 08 25. RKM 37568.

Vėliau bendramokslis Alfonsas Gleveckas prisimins, kad Lipniūnas, mažiukas, vis kažkur skubąs, kambaryje turėjo daug knygų. Iš jų ar žurnalų paskaitoms ar referatams vis rinkosi medžiagą. Ypač domėjosi socialiniu katalikų gyvenimu, o kai „kalbėjo ar meldėsi, nuolat besišypsančiame veide žėrėjo turtinga siela. A. Lipniūnas neturėjo didelių įgimtų kalbėtojo talentų, bet jo žodis buvo gyvas, paprastas, degąs meile ir nuskaidrintas kilniu paprastumu“[14].

Tuo pačiu laiku įstojęs į seminariją, net penketą metų A. Lipniūną turėjo progos stebėti ir šių eilučių autorius. Mes

[14] Kun. Gleveckas, Alf[onsas]. Studijų ir pasirengimo dienos. *Ateitis*, 1955, nr. 3, p. 51.

per paskaitas nesusitikdavome, tačiau matydavomės abstinentų, visuomeninkų, literatų organizacijose ir vadinamųjų tomistų grupėje.

Atsimenu, antrais ar trečiais metais literatai sugalvojo išleisti didesnį vienkartinį leidinį „Už aukštų mūrų". Į redakcijos kolektyvą patekome ir mudu su Alfonsu. Kai iškilo klausimas, kas leidinį iliustruos, Lipniūnas nepasisiūlė, o kiti net nežinojo, kad jis tam turi talento. Kukli buvo jo laikysena visuomeninkų būrelyje, taip pat neskubėdavo kalbėti ir per susirinkimus. Prabildavo daugiau prieš Kalėdas, Velykas ir vasaros atostogas. Tada jo pasiūlymai būdavo konkretūs – kaip kaimo jaunimui ruošti paskaitėles, kokias parinkti temas, kaip sudominti. Po atostogų iš kitų sužinodavome, kad jis perskaitė daugiausia paskaitų, aplankė daugiausia kaimo jaunimo kuopelių. Atrodė, neturėjo laiko nei pas tėvus pabūti, nei pailsėti.

Iš tiesų būsimasis kunigas atostogų metu pradėjo organizuoti kaimo jaunimą, o šis greit jį pamėgo ir vis laukdavo parvykstant. Žavėjo jaunimą, kad Lipniūnas visada būdavo džiugus, paprastas. Visus vadino vardais, visus vertino vienodai, nesvarbu, ar kas iš tokių ar kitokių namų, gabesnis ar mažiau gabus. Traukė kitus jis ir savo paskaitėlėmis, paprastomis, gyvenimiškomis, pilnomis žinių ir šviesos. Kai kada jo žodis būdavo linksmas, nors dažniau rimtas, svarus. Greitai Alfonsas tapo ne tik artimų kaimų, bet ir visos Pumpėnų parapijos jaunimo vadu, visuos kaimuos laukiamas ir į visur randantis laiko nuvykti.

Nebuvo paslaptis, kad jis daug skaito ir iš įvairių knygų šį tą išsirašo. Jo kambaryje ant stalo visada galėdavai pastebėti kortelių, skirtų būsimoms paskaitoms ir pašnekesiams su jaunimu. Pumpėnietė mokytoja Čibienė pasakojo, kaip jis, klierikas, ateidavęs į kaimo jaunimo susirinkimus su kupetėle kortelių ir paklausdavęs: „Kokiu klausimu šiandien kalbėsime?" Jaunimas tylėdavo. Iš susirinkusiųjų akių galėjai perskaityti: mums viskas bus įdomu, ką pasakosi. Tada iš vidurio Lipniūnas išsitraukdavo kortelę. Joje – tik tema. Vieną kartą ji buvo labai trumpa ir paprasta – liežuvis. Mokytoja galvojusi, kad šiuo atveju ir būsimojo kunigo žodžiai bus trumpi. Bet kai Lipniūnas pradėjo paprastai, gyvai ir vaizdžiai kalbėti, jaunimas jį sekė su šypsniu, paskui ir su juoku. Liežuvis buvo taip aptartas, kad visi sėdėjo savotiškai apstulbę ir susimąstę. Tokie ar panašūs pokalbiai tęsdavosi ligi vėlyvo vakaro.

Pumpėnų „Pavasario“ kuopos nariai minint Šv. Aloyzo dieną 1930 07 13. *II eilėje* iš kairės aštuntas Stanislovas Lipnickas, dešimtas kun. Alfonsas Lipniūnas, dvyliktas kun. Bronislovas Jareckas. PAVB F 8–80.

Kartą, pasakoja pumpėniškis kun. dr. Mykolas Kirkilas, jis ganęs arklius ir sėdėjęs prie vieškelio. Staiga 11 valandą nakties išgirdęs kažkokius poškėjimus: rodės, lyg kas iš tolo šuoliais atjotų. Pradėjęs neramiai jaustis, juoba, kad buvęs dar ne koks vyras, o tik antros ar trečios klasės gimnazistas. Poškėjimai daręsi kas kartą aiškesni, bet pagaliau nakties tamsoj išniręs kažkoks žmogaus siluetas. Mykolas negalėjęs suprasti, iš kur tie poškėjimai, kol nepamatė ilgais rūbais apsirengusio jaunuolio. Tai buvo kun. Lipniūnas, vienoj rankoj laikantis skrybėlę, antroj rožinį. Jo sutana plakėsi vėjuje ir iš tolo kūrė tuos keistus garsus. Įsibauginęs naktigonis nurimo: iš kitų jau buvo girdėjęs apie Lipniūno keliones į kaimus pėsčiomis ir grįžimus vėlyvą naktį.

Vieną vasarą šis klierikas vietinius pumpėniškius, moksleivius ir studentus, suorganizavo rinktis kas savaitę trečiadieniais, t. y. turgaus dienomis. Tikslas – lavintis, mokytis rašyti referatus ir ruošti paskaitėles. To sambūrio dalyviams talkinant, Lipniūnas kaimo jaunimui per Kalėdų atostogas surengė kursus, kurie truko visą savaitę ir sulaukė gerų atsiliepimų. Vienu metu pa-

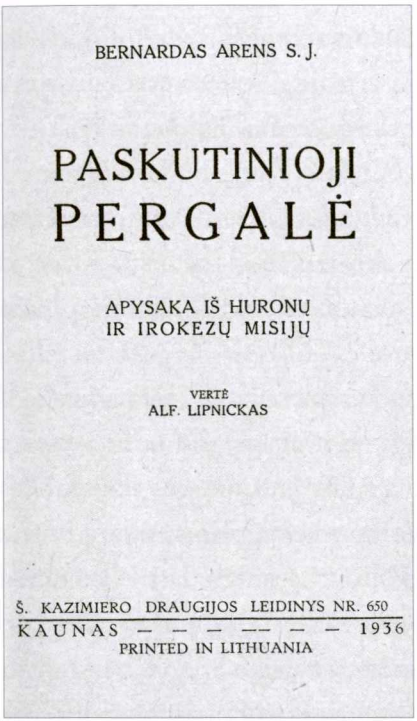
BERNARDAS ARENS S. J.

PASKUTINIOJI PERGALĖ

APYSAKA IŠ HURONŲ IR IROKEZŲ MISIJŲ

VERTĖ ALF. LIPNICKAS

Š. KAZIMIERO DRAUGIJOS LEIDINYS NR. 650
KAUNAS — — — — — — 1936
PRINTED IN LITHUANIA

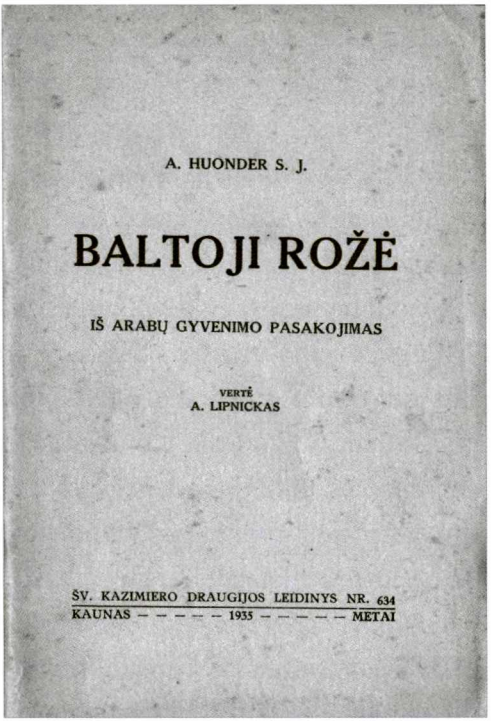
A. HUONDER S. J.

BALTOJI ROŽĖ

IŠ ARABŲ GYVENIMO PASAKOJIMAS

VERTĖ A. LIPNICKAS

ŠV. KAZIMIERO DRAUGIJOS LEIDINYS NR. 634
KAUNAS — — — — 1935 — — — — METAI

galbininkų, moksleivių ir studentų, jis turėjo net 12: per pusę mergaičių ir vaikinų. Trys iš jų – broliai Stanislovas, Petras ir Mykolas Lipnickai.

Skaitydamas literatūrą vokiečių kalba, Lipniūnas susidomėjo žymiu katalikų vadu V. Vindhorstu (W. Windhorst), kuris bismarkinio Kulturkampfo[15] metu energingai gynė katalikų reikalus. Vindhorstas tapo lyg švyturiu, todėl Lipniūnas ir savo straipsnelius seminarijos laikraštėliuose kartais pasirašydavo Mažuoju Windhorstu.

Turėjo jis patirties ir vertimų srityje – iš vokiečių kalbos yra išvertęs dvi knygeles. Tai apysaka iš huronų ir irokėzų misijų „Paskutinioji pergalė“[16], parašyta jėzuito Bernardo Arenso, antra – „Baltoji rožė“[17]. Šie vertimai Šv. Kazimiero leidykloje užsigulėjo ilgokai ir buvo išspausdinti tik 1935 ir 1936 m.

[15] Vokietijos valdžios priemonės XIX a. pab. kovojant prieš katalikų bažnyčią; *vok.* Kulturkampf – kova už kultūrą.

[16] Arens Bernardas S. J. Paskutinioji pergalė: apysaka iš huronų ir irokėzų misijų. Vertė Alf[onsas] Lipnickas. Kaunas: Šv. Kazimiero draugijos leidinys, 1936.

[17] Huonder Anton. Baltoji rožė: iš arabų gyvenimo pasakojimas. Vertė A[lfonsas] Lipnickas. Kaunas: Šv. Kazimiero draugijos leidinys, 1935.

Lipniūnas kokiems nors darbams ar reikalams stengėsi išnaudoti kiekvieną minutę – jį tik kartais tematydavai išbėgusį į prieangį įkvėpti tyresnio oro, po to vėl smunkantį į vidų. Per pertraukas, ypač popiečiu, jis mėgo žaisti kvadratą – tada atrodydavo judresnis už visus. O bažnyčioje būdavo kitoks, lyg susigūžęs. Stebėdamas iš šono, ypač po Komunijos, matydavai jį praviromis lūpomis, lyg besišypsantį, galvą pakreipusį, akis pakėlusį į altorių. Atrodydavę, tikrai jis gyvena vien savo pasaulyje. Tačiau besimeldžiantį vieną bažnyčioje jį retai tegalėjai rasti.

Per jo rankas perėjo visi „Aušros“, „Varpo“, „Apžvalgos“, „Draugijos“, „Vadovo“, „Ateities“, „Židinio“ komplektai ir ligi tol išleistos, dar neskaitytos socialinės, apologetinės ir pedagoginės knygos. Aišku, ne viską jis skaitė, bet vis tiek pavartydavo, kai ką pasižymėdavo ir išsirašydavo. Taip susidarė kultūrinio lietuvių gyvenimo ligi tų dienų vaizdą. Vadinas, kunigo darbo jis neketino pradėti tik nuo savo laikmečio – priešingai, norėjo tęsti, ką padarė kiti, ir eiti jų keliu, juos suprasti ir pasinaudoti jau pasiektais vaisiais.

Be kita ko, į lituanistinę periodiką jį nukreipė pareiga papildyti ir patikslinti „Įžymybių žodyną“, kurį išleisti ketino Lietuvių katalikų mokslo akademija. Šio darbo vadovas buvo prof. Juozas Eretas, jam talkino Universiteto Filosofijos skyriaus studentai. Vėliau šį darbą perėmė Seminarijos vicerektorius kan. Pranas Penkauskas, kuris į pagalbą pasitelkė kleriką Lipniūną. Ieškoti faktų po lituanistinę literatūrą – darbas nelengvas: reikėjo daug laiko ir buvo kukliai apmokamas (mokėjo pagal tai, kiek suradai naujų asmenų ar papildei žinias apie kitų aprašytuosius). Lipniūnas dirbo apie dvejus metus, paskui tas darbas teko šių eilučių autoriui. Iš braižo buvo matyti, kiek Alfonsas prirankiojęs papildymų, patikslinimų ar „iškasęs“ naujų asmenų.

Seminarijoje Lipniūnas baigė tomistinės teologijos kursą ir priklausė slaptam Šv. Tomo Akviniečio klierikų būreliui – ypatingai būsimų kunigų grupei, tęsusiai slaptos veiklos tradiciją nuo tų laikų, kai seminarijoj dar buvo Jakštas, Maironis, Tumas. Nuo 1908 m. šis slaptas sąjūdis Kauno kunigų seminarijoj turėjo tris veiklos tarpsnius su trimis pavadinimais: Tėvynės mylėtojų, Kazimieriečių ir Tomininkų. Pirmųjų tikslai buvo labiau patriotiniai, antrųjų kultūriniai, trečiųjų socialiniai. Tomininkai turėjo būti geri studentai, siekią

asmeninio tobulėjimo, pasiryžę dirbti visuomenei naudingą darbą, siekią sukurti naują lietuvio kunigo tipą.

Be Lipniūno, tai grupei priklausė Petras Laskauskas, iš vyresnio kurso Antanas Juška, iš žemesnio trys Antanai: Deksnys, Baltrukėnas, Mažeika, iš mūsų kurso – Albinas Spurgis, Juozas Prunskis ir šių eilučių autorius, iš kurso po mūsų – Vytautas Balčiūnas, dar jaunesnių – Paulius Jatulis, Ignas Urbonas, Petras Celiešius, Petras Bačinskas. Tomininkų būrelis niekad nebuvo gausus. Jį lankė ne daugiau kaip 10–15 asmenų. Kandidatus parinkdavo vyresnieji šio sambūrio nariai. Lipniūnas buvo vienas iš tų kukliųjų, kurie kiekvienam geram užmojui ar minčiai pritaria.

Jau tapęs vyskupu, K. Paltarokas, atvykęs Kaunan į vyskupų konferencijas ir apsistojęs pas naująjį seminarijos vicerektorių kan. Praną Penkauską, savos vyskupijos klierikus kviesdavo užeiti. Tada vyskupą Lipniūnas ir apipildavo klausimais: kaip laikosi Panevėžio berniukų gimnazija, kaip sekasi ten dirbančiam kapelionui, ar dėl ekonominės krizės gimnazijose nesumažėjo jaunimo... Toks Lipniūno bruožas, kaip kartą Paltarokas prasitarė, patikęs.

Kai vyskupas vizitavo Pumpėnų parapiją, jo pasveikinti susirinko būrys moksleivių ir studentų, kas paliko puikų įspūdį. Paaiškėjo – tai klieriko Lipniūno nuopelnas. Kai Panevėžy buvo suruošta ir gerai praėjo pavasarininkų šventė, Paltarokas matė, jog tos sėkmės dalis priklauso vikaro Antano Juškos talkininkui, iš Pumpėnų pasikviestam A. Lipniūnui.

Vis dėlto vysk. Paltarokas nesuprato, kodėl šio klieriko nevertino seminarijos rektorius Maironis, kodėl apie jį buvo blogesnės nei vidutinė nuomonės. Bet kai Lipniūnas teologijos studijas baigė, jį seminarijos vadovybė vyskupui apibūdino gana teigiamai.

Primicijos savos parapijos bažnyčioj

Į kunigus Lipniūnas buvo įšventintas 1930 m. liepos 6 d. Tada Lietuva šventė du jubiliejus: Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto 500 metų mirties ir šv. Augustino 1500 metų mirties. Abi asmenybės klierikams reikšmingos. Vieną atstovavo arba simbolizavo Maironis, vytautinės didybės poetas ir dramaturgas, antrą – seminarijos dvasios vadas kun. dr. Augustinas Šimkus.

Per kun. Lipniūno primicijas Pumpėnų bažnyčia ir šventorius skendėjo vainikuose. Bažnyčios ir klebonijos durys buvo apipintos rūtomis, kaimo kelias iškaišytas berželiais, nubarstytas šakomis ir gėlėmis, vainikais išpuošta ir gimtoji sodyba. Krašto jaunimas, niekieno neraginamas, tikrai dirbo, nėrėsi iš kailio. Per tą ruošos laiką, bent pora dienų, Lipniūnas vengė rodytis. Jautėsi lyg nesmagus, kad dėl jo tiek visko daroma.

Po Mišių daugybė žmonių grūdosi gauti kun. Alfonso palaiminimą. Kai visai pavargo, likusius palaimino kartu. Dovanų į kleboniją buvo prinešta be skaičiaus: jaunų mergaičių ir jų motinų priaustų stuomenų, rankšluosčių, juostų, staltiesių, lovatiesių, netgi langams užuolaidų. Tas dovanas priiminėjo mokytoja, klebono giminaitė Čibienė. Kai po visų iškilmių jinai pakvietė tų dovanų pažiūrėti, kun. Lipniūnas visai nesusidomėjo, tarsi tai būtų skirta ne jam. Tik paprašė perduoti motinai, o jam pateikti geradarių sąrašą – reikės juos atsiminti ir padėkoti.

Tai buvo lipniūniška. Jis ir vėliau niekad netroško, kad kas nors jam ką duotų. Mieliau rūpinosi duoti kitiems. Ir juo labiau šį jo bruožą žmonės pažino, juo gausiau jam nešė dovanų. Tas kun. Lipniūną skatino imtis naujos veiklos – labdaros.

Po primicijų kun. Alfonsas kurį laiką gyveno Pumpėnų klebonijoje. Kartais pareidavo pas tėvus, bet dažniau, kviečiamas į paskaitas ar susirinkimus, patraukdavo į kaimus. Klebonui išvažiavus atostogų, įvairiais reikalais pas jaunąjį kunigą ateidavo daug žmonių. Reikėjo stebėtis, kaip jie jį gerbia!

Kartą šį kunigėlį klebonas norėjo nusivežti į netolimą dvariuką pas savo brolį. Prieš tai kun. Lipniūnas išėjo į miestelį ir pažadėjo jo važiuojančio palaukti. Bet klebonas rado besikalbantį su senyvu žydu. Jų kalba atrodė tokia svarbi, nors Lipniūnas neramiai žvalgėsi į automobilį. Nerimo ir klebonas, kol išgirdo:

Vaišės kun. Alfonso Lipniūno primicijų proga jo tėviškės kieme Talkonių k. (Pasvalio r.) 1930 07 06. Iš kairės pirma motina Konstancija Lipnickienė, trečias kun. Bronius Masiokas; iš dešinės kun. Alfonsas Lipniūnas, tėvas Dionizas Lipnickas, kun. Kazimieras Kriščiūnas, toliau stovi brolis Stanislovas Lipnickas. LNM. F 660.

– Važiuokit, aš čia baigsiu vieną reikalą.

Ir klebonas jį paliko. Ne veltui apie šį kunigėlį Pumpėnų miestelio žydai kalbėdavo labai maloniai. Tėvus pažinusieji spėliojo, ar Lipniūnas labiau atsigimęs į kurį vieną, ar yra abiejų derinys: mat buvo religingas kaip motina, bet kartu pilnas energijos ir geros nuotaikos kaip tėvas.

Beje, pats kun. Alfonsas po penketo metų knygoje „Penkių valstybių sostinėse“[18] įrašė dedikaciją motinai: „Šį iš paprasčiausių gėlių supintą vainiką skiriu mylimai Motutei, dar pirmosios kūdikystės dienomis įkvėpusiai begalinį norą veržtis prie tiesos, nebijoti kliūčių ir turėti drąsos dėl Dievo būti mažiausiam tarpe žmonių“.

[18] Kun. teol. lic. Lipnickas, Alf[onsas]. Penkių valstybių sostinėse: įspūdžiai iš kelionės po Vakarų Europą. Panevėžys: „Bangos“ spaustuvė, 1933; toliau PVS.

Jaunimo vadas

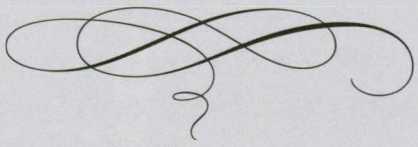

Pirmasis paskyrimas

Daug kas stebėjosi, kad ši kuklų kunigėlį Panevėžio vyskupas paskyrė savo Katedros vikaru ir visos vyskupijos Jaunimo centro direktoriumi. Tada Katedroje klebonavo kan. Vladislovas Butvila, buvęs Utenos „Saulės“ gimnazijos direktorius, žmogus muzikalus, socialus, išmintingas, tačiau, kitų akimis, truputį pasipūtęs. Pirmasis vikaras kun. Romualdas Blažys, turėjęs gerą balsą, raštingas, uolus, vėliau išėjo pas jėzuitus.

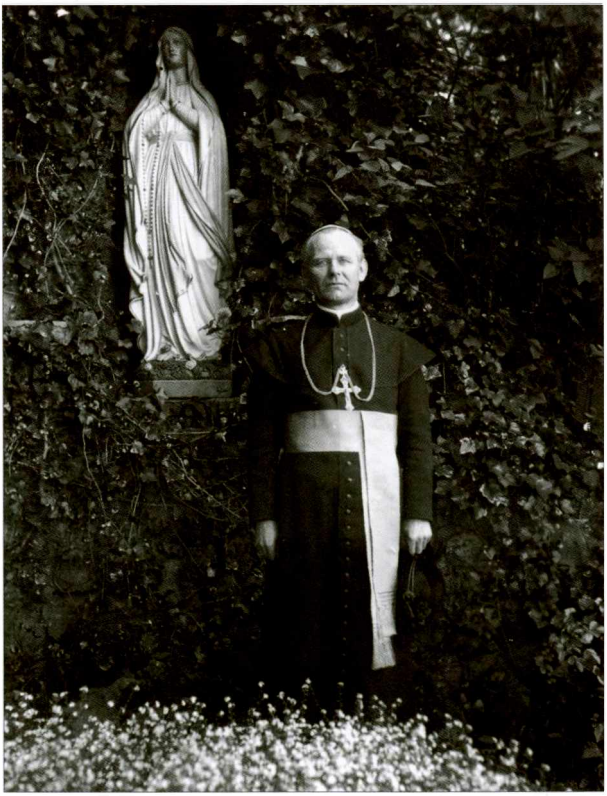

Vysk. Kazimieras Paltarokas. Bad Pyrmontas, Vokietija, 1928 m. PVKA.

Kun. Lipniūnas nebuvo giesmininkas, o Katedros vikarui tas buvo privalu. Ar jis bus geras pamokslininkas (tai antras svarbus reikalavimas), dar niekas nežinojo. Bet vieta Katedroje nebuvo svarbiausia: Lipniūnas norėjo vadovauti vyskupijos jaunimui.

Kun. Alfonsas Lipniūnas su kun. Zenonu Karečka ir Klovainių (Pakruojo r.) parapijos angelaičiais XX a. 4 deš. LNM F 776.

Vysk. Paltarokui jaunimas rūpėjo labiau nei kitiems Lietuvos ganytojams. Gal todėl, kad pats ilgą laiką dirbo mokyklose ir žinojo visas problemas. Tačiau kitokių sunkumų vyskupui iškilo 1930 m., kai gimnazijose Švietimo ministerija uždraudė veikti ateitininkams – įtakingai jaunimo organizacijai. Nuo tada gimnazijų kapelionai buvo suvaržyti globoti jos narius. Vyskupai šį draudimą laikė konkordato pažeidimu, tad ateitininkų veiklą ryžosi toliau remti ir skatinti.

Tuo metu itin aktyvios buvo į pavasarininkus susibūrusios kaimo jaunimo kuopelės. Vaikai rinkdavosi į angelaičių būrelius. Tokiam darbui vyskupijoje koordinuoti reikėjo sumanaus direktoriaus. Šioms pareigoms vysk. Paltarokas galėjo rasti ne vieną gerą kandidatą. Juk buvo Paulius Rauda, sėkmingas gimnazijos direktorius, vėliau gimnazijų kapelionas, Kazimieras Barauskas-Baras,

iškalbus ir raštingas, arba po studijų iš užsienio sugrįžęs Kazys Rankelė. Visi jie buvo geresni kandidatai, vyresni, labiau patyrę negu vos iškeptas kunigėlis. Kodėl buvo parinkti ne anie, o kun. Lipniūnas?

Kartą vyskupas prasitarė mėgstąs kunigus, galinčius be atodairos aukotis. Lipniūnas toks ir buvo. Kai po jo šventimų vysk. Paltarokas paklausė, ką šioje vyskupijoje norėtų dirbti, išgirdo atsakymą – būti arčiau jaunimo. Kanauninkai Butvila su Šidlausku taip pat prašė, kad Lipniūnas dirbtų Panevėžio mieste.

Neretai vysk. Paltarokas remdavosi patarėjais ir iškilusius klausimus ne visada sprendė pats. Tačiau jis buvo ne iš tų ganytojų, kuris tik kitų klausytų. Jo taktika – pirma susidaryk nuomonę, paskui pasitikrink, ką mano kiti. Lipniūną jis pažino dar būdamas vicerektorius, nes per jo rankas perėjo visi 1925 m. Kauno kunigų seminarijos kandidatai. Be to, Paltarokas Lipniūno kurse dėstė lotynų kalbą ir vakarykščius abiturientus skvarbiu savo žvilgsniu vis stebėjo. Kai antrą pusmetį į auditoriją ateidavo su raudona juosta, klierikai žinojo kodėl: Paltarokas jau buvo paskirtas vyskupu. Juo panevėžiečiai didžiavosi, kiti pavydėjo.

Kun. Alfonsas Lipniūnas (iš kairės trečias) ir kun. Antanas Deksnys su Jasiuliškių (Vabalninko parapija) pavasarininkais XX a. 4 deš. pr. LNM F 775.

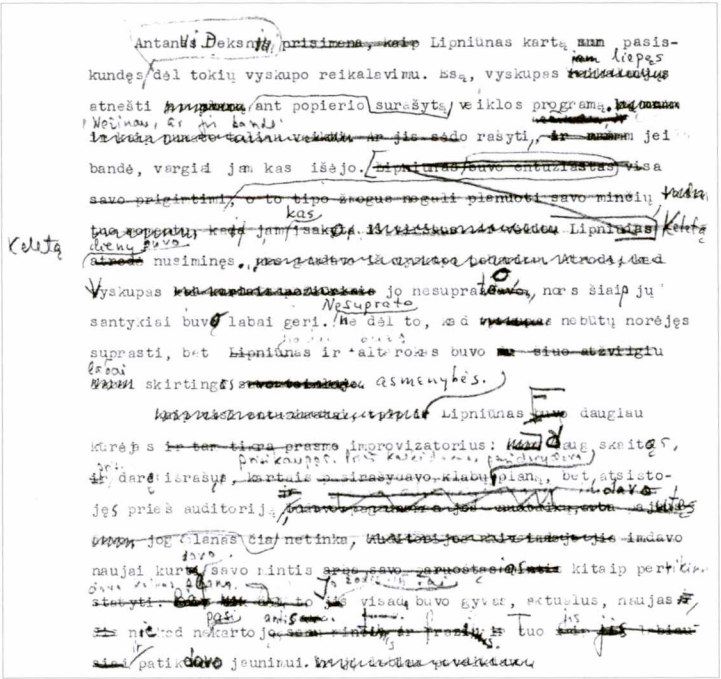

Buvę ir tokių kun. Stasio Ylos kūrybinių ieškojimų... L. 38. PVKA.

Nuo tada Paltarokas vis daugiau dėmesio skyrė būsimiems šios vyskupijos kandidatams. Tame kurse jis turėjo ir savo numylėtinius – pokštininkus Matą Šermukšnį ir Juozą Vaišnorą. Vyskupas mėgo sąmojų, tad neretai ypač už auditorijos ribų išprovokuodavo anų išradingumą, po to iš jų pokštų smagiai juokdavosi. Lipniūnas atrodė pernelyg kuklus. Bet jis buvo abiturientas iš geros gimnazijos, be to, ir atestacijos, gautos iš klebono ir kapeliono, liudijo: darbštus, punktualus, laikąs žodį, yra nepalaužiamų principų.

Panevėžyje su jaunimu

Po penketo metų, 1930-ųjų liepą, baigęs Kauno kunigų seminariją, kun. Lipniūnas, paskirtas dirbti su jaunimu, sugrįžo į Panevėžį ir įsikūrė Katedros klebonijoje. Tuo metu mieste veikė kelios mokyklos, ir Lipniūnas žinojo, kad čia ateitininkų tikrai daug ir jie aktyvūs.

Kai jis mokėsi Panevėžio gimnazijoje, veikti ateitininkams buvo draudžiama. Tačiau Mokytojų seminarijoje minėtai organizacijai priklausę nariai, pasiskirstę į kuopeles, rinkdavosi laisvai. Nuo 1930 m. balandžio 11-osios vieša ateitininkų veikla leista ir gimnazijoje.

Be to, Amatų mokykloje garsėjo veiklus eucharistininkių būrys. 1930 m. Velykų šventės proga jo narės surinko 140 neturtingų miesto vaikų ir paruošė vaišių stalą. Po to parodė filmą iš Kristaus gyvenimo, surengė loteriją su fantais. Renginiui baigiantis, kiekvienas vaikas kostiumėliui ar suknelei gavo medžiagos. Apie visa tai Lipniūnas buvo skaitęs gegužės mėnesio „Ateityje“[19], kai tikrai nenujautė, kad šiame judraus jaunimo nestokojančiame mieste jis įsikurs ilgėliau ir iš čia tiek keliaus po visą vyskupiją.

Vasarai įpusėjus, pavasarininkų šventės dar nebuvo pasibaigusios. Kitur vyko moksleivių iškylos. Lipniūnas, vienur kviečiamas su pamokslais ar paskaitomis, kitur savo iniciatyva, norėdamas susipažinti su vietos jaunimu, pradėjo keliauti. Paskutinę rugpjūčio dieną, sekmadienį, nuvyko į Spirakių bažnytkaimį, esantį gal už 10 km nuo Panevėžio. Ir ten surengta jaunimo šventė „parapijiečiams paliko neišdildomo įspūdžio. Organizuotas pavasarininkų dalyvavimas pamaldose, pritaikinti pamokslai, mirusių minėjimas tiek paveikė jaunimą, kad per iškilmingąjį susirinkimą į pavasarininkų eiles įstojo beveik antra tiek narių. Šventei daug nuotaikos įnešė energingas kun. Alf. Lipnickas“[20].

Tačiau jos išvakarėse, rugpjūčio 30 d., Švietimo ministras panevėžiškis (vabalninkėnas) inžinierius Konstantinas Šakenis pasirašė dekretą visose gimnazijose suspenduoti ateitininkų veiklą ir skautų jaunimo organizaciją suvalstybinti. Tas turėjo įtakos ir Lipniūno, naujai paskirto jaunimo vadovo, tolesnei

[19] Geri darbai. *Ateitis*, 1930, nr. 5, p. 243–244.
[20] Epas, St. Spirakiai. *Pavasaris*, 1930, nr. 19, p. 591.

Panevėžio mokytojų seminarijos ateitininkės su kunigais 1931 05 26. *I eilėje:* G. Sargautaitė, A. Beinarauskaitė, A. Kiaunytė, V. Belazaraitė. *II eilėje:* K. Kirdulytė, P. Velžaitė, J. Virbickaitė, kun. Alfonsas Lipniūnas, V. Tubelytė, M. Šneiderytė, O. Mačiukaitė; *III eilėje:* K. Skorkaitė, O. Milinskaitė, J. Petrulytė, E. Likaitė, kun. Jurgis Žitkevičius, A. Stundžaitė, T. Musteikytė; *IV eilėje:* Prakseda Žitkutė, Riškaitė, ?, Z. Račinskaitė, A. Velykytė, O. Užkuraitytė. Nuotr. J. Pauros. PAVB F 80–706.

veiklai. Dar daugiau: Lietuvos vyskupų ir tuometinės vyriausybės atstovo Šakenio pasirašytasis dekretas sukėlė nemažai įtampos.

Netrukus surengtoje konferencijoje Lietuvos vyskupai nutarė: ateitininkų veikla, draudžiama mokyklose, bus tęsiama už jos ribų. Kartu jie paruošė laišką tikintiesiems ir, dar jo nepasirašę, savo delegatus – vysk. Justiną Staugaitį ir Kazimierą Paltaroką – pasiuntė pas ministrą pirmininką Juozą Tūbelį. Šis, pažadėjęs tuoj pat pas Prezidentą sukviesti vyriausybės atstovų ir vyskupų pasitarimą, prašė griežtų žygių nedaryti. Pasitarime dalyvavo arkiv. Juozapas Skvireckas ir vysk. K. Paltarokas, o iš vyriausybės narių – J. Tūbelis ir K. Šakenis. Vysk. Paltarokas pasakė, kad Švietimo ministro aplinkraštis esąs neaiškus ir adresuotas tik gimnazijoms. Pasak jo, ateitininkai vis tiek veiks: neleis mokyklose, rinksis kaip bažnyčios organizacija ir Katalikų veikimo centro narys.

Pokalbis truko penkias su puse valandos. Skvireckas ir Paltarokas grįžo nieko nelaimėję. Kitą dieną, spalio 21-ąją, vyskupai pasirašė laišką, kuriame dėl ateitininkų moksleivių veiklos suspendavimo mokyklose buvo pasakyta: „Yra tai Bažnyčios teisių varžymas, yra tai laužymas iškilmingos sutarties, padarytos Apaštalų sosto su mūsų Vyriausybe. Mes, katalikai, prieš tokius darbus turime kelti savo balsą"...

Taip pat vyskupai Švietimo ministrui parašė raštą, kuriuo atskiriems katalikų skautų būreliams, turintiems vietos vyskupo skiriamus dvasios vadus, prašė leisti veikti Skautų sąjungoje. Tačiau sulaukė atsakymo, kad ši organizacija turinti būti vienalytė. Išimtis padaryta tik žydams skautams, kurie, valdžios nutarimu, paliko veikti konfesiniu pagrindu ir su valstybine skautų organizacija nebuvo sujungti.

Kunigai tą vyskupų laišką perskaitė tikintiesiems. Spalio 31 d. ministras pirmininkas į jį atsiliepė per radiją. Kalbą atspausdino ir oficialus valdžios dienraštis „Lietuvos aidas". Be to, tautininkų sekretorius paruošė ir Lietuvoje išplatino geltonus lapelius su antrašte „Ko jie nori? – Nesiduokite klaidinami". Juose vyskupai apkaltinti, kad yra neištikimi valstybei. Už pamokslus apie šimtui kunigų (tarp jų ir vysk. M. Reiniui) buvo iškeltos bylos, kai kuriuos teisė karo lauko teismas. Nubausti ir gimnazijų kapelionai: vieniems uždrausta eiti auklėtojo pareigas, kiti visai atleisti. Per laikraščius išsakyti nuomonę draudė cenzūra, be to, nurodyta iš pašto įstaigų konfiskuoti dvasininkams adresuotus vysk. Paltaroko raštus.

Slapta veikla

Ateitininkas Titas Narbutas. VUB RS F 187–3763–70 (Jono Pauliuko alb.).

Rudeniop mokytis į Panevėžį sugrįžo moksleiviai. Tarp jų ir gimnazistai, Mišių patarnautojai Katedroje. Vėliau Titas Narbutas, kunigams ne vienerius metus patarnavęs ir visus gerai pažinęs, save laikęs „senu katedros gyventoju“, apie joje naujai atsiradusį kun. Lipniūną prisiminė: ne vieną stebino ne tik nedidelis jo ūgis, tačiau ir nepaprastas gerumas, ir energija. Narbutas, kuriam tada buvo patikėti ir Katedros, ir kun. Lipniūno raktai, rašė, kad mažesnių kuopelių susirinkimai vykdavo kun. Lipniūno bute, o didesnių – Katedros požemyje, kur visi jausdavosi lyg būtų kokiose katakombose. Kai kun. Alfonso nebūdavo namie, Narbutas moksleivius įleisdavo į jo butą. O jei būdavo neišvykęs, visada dalyvaudavo moksleivių susirinkimuose ir pasakydavo kalbą.

Anot Narbuto, Lipniūnas mokėjo atskleisti religinio gyvenimo džiaugsmą ir jo svarbą žmogaus sielai. Būdavo, jis „pataria moksleiviui sukalbėti kasdien rožinio paslaptį, paskaityti Šv. Rašto skyrelį, pasimelsti prieš pradedant ruošti kalbelę, paskaitėlę. Jis organizuoja bendras komunijas, eucharistinius būrelius. <...> O kiek religinių knygų ir knygelių jis yra išdalinęs jaunimui! Vyresnieji moksleiviai gaudavo iš jo dovanų knygų svetimomis kalbomis. Ne vieną jis paragino išversti iš vokiečių ar prancūzų kalbos gražią knygelę. Ir aš buvau gavęs iš jo knygų su įrašu – priminimus „Viską atnaujinti Kristuje“[21].

[21] Narbutas, Titas. Mažas kunigėlis – didi dvasia. *Ateitis*, 1955, nr. 3, p. 51–52.

Panevėžio gimnazistai Jonas Pauliukas, Juozas Klevečka, Titas Žalga ir Alfonsas Lukoševičius, kuriems už dalyvavimą ateitininkų veikloje elgesio pažymys 1932 m. buvo sumažintas iki trejeto. VUB RS F 187–3763–68.

Kitas to meto moksleivis, vėliau daktaras Juozas Girnius rašo: „Daugeliui mano vienaamžių kun. Alfonsas Lipniūnas (prieš savo pavardės sulietuvinimą Lipnickas) buvo skaidri šviesa, palaimingai žadinusi gyvenimo rimtin neramiaisiais jaunystės metais <...>. Visoms Panevėžio vyskupijos ateitininkų kuopoms jis buvo lyg tikras kapelionas: į visus svarbesnius susirinkimus ir šventes pats atvykdavo, nuolat keliaudamas iš vienos kuopos į kitą. Drąsus jo žodis visiems teikė drąsos, jo idealizmas visus žadino nesibaiminti aukos (už ateitininkišką veiklą buvo baudžiama elgesio pažymio mažinimu ligi pašalinimo iš atitinkamos gimnazijos). Ir pačiam Lipniūnui teko susilaukti policininkų protokolų, bylų, teismo ar administracinių baudų. Moksleivių ateitininkų uždraudimas aplamai buvo aštriai įtempęs anuometinius autoritetinio režimo ir katalikų visuomenės santykius. Be ateitininkų tai ypač atsiliepė pavasarininkuose (kaimo jaunimo katalikų organizacijoj): buvo trukdoma gauti leidimus susirinkimams, o visus leistuosius sekė policijos atstovai <...>. Kun. A. Lipniūnas taip pat uoliai lankė ir visas pavasarininkų šventes, dėl pavasarininkiškos veiklos nukentėdamas ne mažiau kaip ir dėl ateitininkiškosios <...>. Tačiau kun. A. Lipniūnas nebuvo politinis veikėjas nė tada, kai gyvenamo meto sąlygos jį buvo pašaukusios kovoti su politine prievarta. Nepalaužiamai buvo įsi-

Grupė panevėžiečių moksleivių ateitininkų su kun. Alfonsu Lipniūnu (*II eilėje* iš dešinės antras) ir kun. Adolfu Stašiu (ketvirtas) 1934–1935 m. m. *III eilėje* iš kairės ketvirtas Povilas Bukavičius, penktas Bronius Marmakas, aštuntas Bronius Stasiukaitis. Nuotr. Jono Žitkaus. PAVB F 68–205.

tikinęs kovos už laisvę šventumu, bet šioje kovoje jis „nepolitikavo". Niekada iš jo lūpų negirdėjau kurstymo prieš patį rėžimą <...>. Todėl jo žodį ir gaivino gaivino ne partinė agitacija, o ištikimybė Bažnyčiai, besikėsinanti paneigti teisę į jaunimo katalikiškąjį auklėjimą <...>. Ir pačiu savo asmens charakteriu kun. A. Lipniūnas buvo kito tipo visuomenininkas, negu politikai <...>. Visuomeninė veikla jam buvo apaštalavimas. Apaštalikišką dvasią jis įkūnijo ir savo asmens skaidrumu, ir savo giliu bičiuliškumu žmogui. Giedri jo šypsena liudyte liudijo, kiek blogio patirtis nebuvo įsiveržusi į jo kūdikiškai tyrą sielą. Jo krikščionišku skaidrumu rėmėsi ir jo žodžio jėga, ir jo asmeninis poveikis. Ne retorinės priemonės ar „balso žaliava" visų pirma darė jį uždegančiu kalbėtoju ir pamokslininku, o gilus įsitikinimas tikima tiesa. Bet daugiau už žodį jis veikė pačiu savo asmeniu, savo žmogišku šiltumu ir rūpestingumu <...>. Jis daugeliui tapo lyg vyresniu bičiuliu, kuriuo pasitikėjome – keitėmės laiškais, sprendėme dabarties rūpesčius ir planavome ateities viltis. Pagaliau nė nejautėme amžiaus skirtumo, nes savo giedrumu, paprastumu ir nuolankumu jis iš tikro buvo daugelio nuoširdus bičiulis"[22].

[22] Jonas Girnius. Kun. Alfonsas Lipniūnas. *Aidai*, 1965, nr. 4, p. 183–184.

Šalpa ir socialiniai reikalai

Panevėžyje pirmaisiais darbo metais kun. Lipniūnas suorganizavo Šv. Vincento Pauliečio būrelį, kuriam priklausė paaugliai berniukai ir mergaitės. Jie lankydavo esančiuosius prieglaudose, ligoninėse, kalėjime, dažniausiai nunešdavo maisto.

Titas Narbutas pasakojo kartą gatvėje sutikęs apsiašarojusią antrokę Emiliją Pelešynaitę. Į klausimą, ko verkia, mergaitė atsakė, kad išliejo į kalėjimą neštą sriubą. Paklausęs, ar ją ten įleidžia, išgirdo atsakymą: „Kun. Lipniūnas pasirūpino, kad įleistų".

Labdaros būrelio nariai 1933 05 07. Kun. Alfonsas Lipniūnas *II eilėje* iš kairės antras. Nuotr. J. Pauros. VUB RS F 187–3763–50 (Jono Pauliuko alb.).

Tokius labdaros būrelius Lipniūnas steigė ir kitose Panevėžio vyskupijos vietose. Jis mokėjo įkvėpti ir jaunimą sužavėti tuo džiugiu jausmu, kurį žmogus išgyvena kitiems darydamas gera. Pasak kun. A. Juškos, mokinius Lipniūnas užburdavo savo pavyzdžiu, šilumos ir dvasios kupina vidine jėga, kuri trykšte trykšdavo iš jo lyg iš kalnų šaltinėlis.

Vysk. Paltarokas taip pat yra paliudijęs, kaip kun. Lipniūnas, esant būtinam reikalui, rinkdavo aukas sušelpti neturtingiems moksleiviams ar studentams, ne vienam sumokėjo už mokslą, nupirko knygų ir sąsiuvinių. Dažnai ir iš savos kišenės viską atiduodavęs: kad galėtų padėti jaunimui, ne kartą vyskupo prašė išmokėti algą už 3–4 mėnesius iš anksto. Dėl to jį reikėję sulaikyti, kad nenueitų per toli ir sau nepadarytų skolų.

Pašalpos ir pagalbos reikalingų buvo žymiai daugiau, negu Lipniūnas savo jėgomis būtų galėjęs aprūpinti. Dėl to ieškojo būdų organizuotai pagalbai. O jos labai reikėjo iš gimnazijų pašalintiems moksleiviams arba už ateitininkų veiklą kalėjime atsidūrusiems studentams sušelpti. Ne veltui jubiliejinėje pavasarininkų konferencijoje kun. Lipniūnas pasiūlė steigti savišalpos kasas. Ši mintis buvo palaikyta, tad greitai „Pavasario" žurnalėlyje pradėjo atsirasti straipsnių apie jau veikiančias apdraudos ir šalpos kasas.

Kun. Lipniūnui rūpėjo labdara ir parapijose, kurias jis lankė. Šiam reikalui palankus buvo vysk. Paltarokas, skatinęs steigti Šv. Vincento Pauliečio labdaros grupes (centras buvo Kaune). Kartą į Daujėnus, arkiv. J. Skrivecko gimtąją parapiją, klebonas Vincas Baltrušaitis, pagyvenęs per 60 metų kunigas, atvykusio Lipniūno paprašė po pamaldų susitikti su labdaros grupės nariais. Šventoriuje susirinko bene 30–40 moterų, Šv. Vincento Pauliečio draugijos skyriaus narių. Daujėniškis Petras Narezelskis, gyvenantis Bostone, prisiminė, kad pirmiausia kun. Lipniūnas pradėjo kalbėti, kaip gyvenime svarbu daryti gerus darbus. Tačiau tuoj atsiradęs policijos nuovados viršininkas R. Baniulis įspėjo: viešai kalbėti kun. Lipniūnui neleidžiama. Išgirdęs patikslinimą, jog čia svarstomi ne politikos, o labdaros klausimai, uolusis policininkas vis tiek pareikalavo susibūrimą baigti.

Tada klebonas pakvietė į klojimą – taip jis pavadino parapijos salę. Į ją suėjo visos moterys. Tačiau iš paskos atsekęs nuovados viršininkas pareiškė: kalbėti neleidžiama ir čia. Teliko išeitis susirinkimą baigti ir išsiskirstyti.

Draudimas išvykti iš Panevėžio

Kun. Lipniūnas keliavo po parapijas. Grįždavo pavargęs, bet geros nuotaikos. Tuo metu valdžia prieš kunigus ir vyskupus vykdė priešišką akciją, o jaunimas ir toliau buvo gana aktyvus. Tačiau savo darbą dirbo ir policininkai: jie dažnai ateidavo į pavasarininkų susirinkimus, pranešdavo valdžiai, apie ką iš sakyklų kalba kunigai, ir jiems surašydavo raportus. Už pamokslus kliūdavo ir kun. Lipniūnui, bet šis vis tiek nevengdavo pasakyti, kad savo tėvynėj katalikų jaunimas nesijaučia lygiateisis, nors nėra blogesnis nei kiti. Pasak kun. Alfonso, jauni žmonės narsiai gynė Lietuvos nepriklausomybę ir dabar jų vykdomas kultūrinis darbas taip pat svarbus...

Artėjo 1930 m. Kalėdos. Katedros klebonas Lipniūno paprašė likti Panevėžyje ir per šventes patalkinti kitiems kunigams. Tačiau dieną, kai visi ruošėsi Kūčioms, kun. Lipniūnas sulaukė svečio. Į duris pasibeldęs policininkas pasakė atnešęs karo komendanto raštą, paprašė perskaityti ir pasirašyti, kad gavęs. Tai buvo pranešimas, jog iš Panevėžio išvykti draudžiama.

Kun. Alfonsas Lipniūnas (sėdi *II eilėje* centre) su Užpalių parapijos (Utenos r.) jaunimu 1931 m. vasarą. PAVB F 8–643.

Jaunasis kunigas tuoj nuskubėjo pas vyskupą. Šis nustebęs skėstelėjo rankomis: jei kuris kunigas už ką baudžiamas, paprastai pirmiausia pranešama vyskupui! Dabar karo komendantas tą tvarką pažeidė. Tad vyskupas nutarė komendanto nurodymo nežinoti ir įsakė kun. Lipniūnui tuoj pat vykti į Sidabravą. Mat tenykštis klebonas susirgęs, todėl, kad žmonės per šventes neliktų be pamaldų, paprašęs atsiųsti kunigą. Dabar vyskupas, kun. Lipniūnui parašęs skiriamąjį raštą pavaduoti sergantį kleboną, palinkėjo laimingos kelionės.

Antrą Kalėdų dieną vysk. Paltarokas Krašto apsaugos ministrui pulk. Baliui Giedraičiui išsiuntė raštą, jog gautasis „komendanto įsakymas yra ne kunigo Lipniūno baudimas, o vyskupo jurisdikcijos varžymas ir Katalikų akcijos trukdymas".

Sausio 10 d. kartu su atsakymu (raštas nr. 25) pulk. Giedraitis atsiuntė parapijose pasakytų kalbų ištraukas, liudijančias, kad kun. Lipnickas ne tik negerbia Respublikos vyriausybės, bet dargi kursto prieš ją žmones ir ardo jos nustatytą tvarką. Kadangi kun. Lipnicko, kaip Lietuvos piliečio, elgesys yra prieštaringas valstybės gerovei ir naudai, Panevėžio karo komendantas, apskrityje būdamas atsakingas už viešąją tvarką ir ramybę ir siekdamas tokiems visuomenės kurstymams užkirsti kelią, privalėjęs imtis atitinkamų priemonių – taigi šiuo atveju su kun. A. Lipnicku pasielgta teisingai.

Tame pačiame rašte pulk. Giedraitis dar pridūrė, jei vysk. Paltarokas, atsižvelgdamas į gerus valstybės ir bažnyčios valdžių santykius, pasižadės kun. Lipnicką sudrausti ir už jį garantuos, Panevėžio karo komendanto įsakymą bus galima persvarstyti.

1931 m. sausio 21 d. raštu nr. 139 Paltarokas pulk. Giedraičiui atsakė: vyskupas gerai žino, už ką jis yra atsakingas ir ką privalo daryti. Sykiu priminė, jog pagrindinis Bažnyčios ir valstybės santykių įsakymas yra konkordatas, pagal kurį Lietuvos Respublikos žemėje galioja bažnyčios laisvė tvarkytis sulig kanonų teisėmis. Jo 26 strp. skelbia: „Visi įstatymai, įsakymai ir dekretai, kurie prieštarautų minimųjų straipsnių pasižadėjimams, bus laikomi nebeesamais, kai šis konkordatas įsiteisės". Taigi, Panevėžio karo komendanto įsakymas kun. Lipnickui iš Panevėžio neišvažiuoti pagal konkordatą yra neteisėtas.

Kalbėdamas apie kun. Lipniūno „nusikaltimus", vysk. Paltarokas atkreipė dėmesį, kad pateikta medžiaga surinkta be įstatymo reikalaujamų formalumų:

nėra pranešimus pateikusių asmenų ar liudytojų parašų, be to, nuorašai niekieno nepatvirtinti. Vadinasi, bet ką kaltinant, tokiais įrodymais vadovautis negalima. Taip pat vyskupas pridūrė, kad peticijoms kun. Lipniūnas niekada nerinko nei kunigų, nei tikinčiųjų parašų, tik paragino žmones kreiptis į valdžią, kad ši atitaisytų klaidą. Kelti savo balsą ir nenurimti, kol bus atstatytos pažeistos teisės, tikinčiuosius skatina ir patys vyskupai.

Susirašinėjimas su pulk. Giedraičiu nutrūko. Kun. Lipniūnas toliau važinėjo po parapijas. Policija rašė protokolus, davė į teismą. Teismas skyrė piniginės baudas ar areštą. Nuteistasis nemokėjo nei pinigų, nesėdėjo nei arešto. Po gerų metų atėjęs policininkas pranešė: kun. Lipniūnui draudimas išvažiuoti iš Panevėžio atšauktas.

Tačiau viešai kalbėti jam vis tiek nebuvo leidžiama. Kartais iš savo kelionių, dieną nelaikęs mišių, Lipniūnas sugrįždavo 10 ar 11 val. vakare. Tada ateidavo pas prie Katedros gyvenusį mokinį Titą Narbutą ir, pasibeldęs į duris, paprašydavo patarnauti. Ir taip būdavę gana dažnai. Mišias kun. Lipniūnas, labai įsijautęs ir susikaupęs, laikydavo 25–30 min. Rytais, jei nereikėdavo kur išvykti, keldavosi 6 val. ir savo patarnautojo po minutės kitos laukdavo jau su brevijoriumi rankose.

Baigęs gimnaziją, T. Narbutas išvyko į Kunigų seminariją. Kartą jis prasitarė: Lipniūnas buvo šviesiausias gyvenime sutiktas kunigas, mėgęs cituoti prieš šešis šimtus metų genialaus Dantės pasakytus žodžius: „Su tiesos šviesa pažinsi tamsybių gelmes“. Artimas jam buvo ir Senekos perspėjimas: „Nesirūpink tavo gerbėjų skaičiumi, bet jų ypatybėmis: neįtikti blogiems girtina“.

Antrais kun. Lipniūno direktoriavimo Jaunimo centre metais Panevėžyje, Katedros rūsy, vyko slaptas ateitininkų susirinkimas. Apie tai, kažkam išdavus, sužinojo policija. Ji pranešė gimnazijos vadovybei, o ši savo inspektorių, ne kataliką, netgi ne lietuvių kilmės, įpareigojo „kaltuosius“ apklausti. Geraširdis inspektorius mokinių paprašė pasiteisinti raštu ir patarė, kaip išsisukti. Tačiau nė vienas iš susirinkimo dalyvių tokiu patarimu nepasinaudojo – ateitininkų idealams pareiškė būsią ištikimi. „Dievo reikia labiau klausyti nei žmonių. Taip darė pirmieji krikščionys, nors jiems buvo draudžiama išpažinti Kristų...“ – buvo ir taip parašiusiųjų. Vis dėlto kai kas nukentėjo – du mokiniai turėjo palikti gimnaziją, keliems sumažintas elgesio pažymys.

Panevėžio vyskupijos vadų kursų, įvykusių 1933 11 15–12 15 Panevėžyje, lektoriai ir klausytojai su vysk. Kazimieru Paltaroku. *II eilėje:* kun. Vytautas Balčiūnas, kun. Alfonsas Lipniūnas, mokytoja Sofija Barisienė, vysk. Kazimieras Paltarokas, kun. Vladislovas Butvila. Nuotr. Jono Žitkaus. PAVB F 140–28.

Klausydamasis tardyme dalyvavusių mokinių, Lipniūnas atrodė susijaudinęs, tačiau, pasak T. Narbuto, pagyrė jų tiesumą ir drąsą.

Tą pavasarį kun. Lipniūnas išvyko į Eucharistinį kongresą Dubline, bet patirtų sudėtingų išgyvenimų Panevėžyje negalėjo užmiršti ir keliaudamas. Kai iš Belgijos laivu plaukė į Angliją, ant denio buvo vienas, jo mintys lėkė į Lietuvą, o prieš akis jis matė geruosius Panevėžio, Utenos, Biržų, Linkuvos ir daugelio kitų gimnazijų ateitininkus. Apie tai vėliau rašė: „Prisiminiau jus visus, broliai sesės ateitininkai ir pavasarininkai, ir taip norėjau, kad jūs būtumėte čia drauge su manim ir mokytumėtės dar tvirčiau į gyvenimą irtis. Prisiminiau jus, šiauliete Agata Šidlauskaite, panevėžiečiai Jonas Pauliukas ir Alfonsas Lukoševičius, pašalintus iš mokyklų, ir klausiau save: „Kažin kaip jums vyksta egzaminai laikyti?“ Liūdna pasidarė, kad tiek daug jaunuolių negali laisvai kilti idealų sparnais, kuriuos ne vien vėtros laužo, bet ir kerštinga

žmogaus ranka riša. Nebeištvėręs pravirkau tą valandą. Greit nubėgau į laivo kajutę. Nurimau..."[23]

Kun. Lipniūnas visur buvo laukiamas ir kviečiamas. Stotyse jį pasitikdavo būreliai, o išlydėdavo dideli būriai. Kartais ir šimtinės – taip buvo Utenoje. Vos pasirodęs, susirinkusiems įžiebdavo ugnies ir idealistinio ryžto. Jaunimas jį išlydėdavo su gėlėmis, dainomis ir valiavimais. Toks bendraminčių entuziazmas įkvėpimo teikė ir pačiam Lipniūnui, suvokusiam, kad jo misija prasminga ir svarbi. Tačiau skaudu buvo matyti besierzinančius gimnazijų vadovus, kuriuos spaudė Švietimo ministerija, be to, ir policija nerimo. Beveik kiekvienos vietovės jaunimas, kun. Lipniūnui išvykus, buvo įspėjamas, baramas ar net tardomas.

Dėl tokios veiklos galvosūkio turėjo ir vysk. Paltarokas. Jis džiaugėsi, kad šis kunigas taip moka jaunimą įkvėpti ir vesti idealų keliais. Bet iš gimnazijų išvaromi mokiniai ar jiems sumažinti pažymiai ir tardymai atrodė jau per didelė kaina. Vysk. Paltarokas, tvarkos ir sistemos žmogus, pradėjo svarstyti, kaip to išvengti, ir apie tai turėjo kalbėtis su kun. Lipniūnu.

Kartą kun. Lipniūnas į Panevėžio Katedrą naujai paskirtam vikarui Antanui Deksniui pasiskundė, jog vyskupas paprašė atnešti veiklos programą. Keletą dienų vaikščiojo nusiminęs: nors šiaip jų santykiai buvo gana geri, dabar juto, kad vyskupas jo nesupranta. Nesuprato, nes juodu buvo labai skirtingos asmenybės. Lipniūnas, daug skaitąs ir sukaupęs prasmingų išrašų, labiau buvo kūrėjas, improvizatorius. Nors turėdavo pasidarytą planą, stovėdamas prieš auditoriją, vis tiek savo mintis kurdavo naujai. Ir toks jo žodis, kaip prisimena kun. A. Deksnys, visada būdavo gyvas, aktualus ir jaunimui patiko.

Tuo laiku ateitininkų kuopų susirinkimai vykdavo Katedros požemyje įrengtoje salėje. Tačiau gana dažnai atskiros kuopelės susiburdavo kambaryje pas kun. Lipniūną arba naująjį vikarą Deksnį, o kartais ir senojoje klebonijoje (Smėlynės g.)[24].

[23] PVS, p. 35.

[24] Kalbama apie Šv. Petro ir Povilo bažnyčios kleboniją Smėlynės g.

Pasak A. Deksnio, tų paskaitų visi laukdavo – žinojo, jei Lipniūnas dalyvaus, susirinkimas bus įdomus. Kai kunigas ateidavo, prisimerkęs nusišypsodavo ir nuoširdžiai, atvirai prabildavo...

Vyresnius moksleivius ar studentus Lipniūnas skatino dirbti su jaunesniais. Pavyzdžiui, džiaugėsi minėtuoju klieriku Titu Narbutu, studentėmis Jadvyga Petraityte, Salomėja Rindzevičiūte, Adele Stanionyte, kurie nuoširdžiai globojo jaunuosius Panevėžio gimnazistus, ar jau studentais Juozu Klevečka ir Vladu Šližiu, kurie 1930–1932 m. sumaniai vadovavo Panevėžio ateitininkams.

Kun. Lipniūno dėka Panevėžio vyskupijoje greitai išaugo ateitininkų gretos, jų veikla tapo gyva, visuomenei matoma. Kai kun. A. Deksnys dirbo Biržuose, ateitininkai buvo stiprūs ir ten, nes kun. Lipniūnas juos aplankydavo.

Panevėžio ateitininkai prieš kelionę į Biržus prie Kristaus Karaliaus katedros 1933 05 21. PAVB F 69.

Licenciatas ir kelionė į užsienį

Po dvejų kelionėse praleistų metų kun. Lipniūnas atrodė labai pavargęs. Dažnos kalbos ir posėdžiai, susirinkimai, kursai ir konferencijos, kas sekmadienį pamokslai ir nemažai valandų klausykloje, kelionės traukiniais, autobusais, kartais ir vežimais jo sveikatai paliko ne geriausių žymių. Be to, ne visada laiku pavalgydavo, aišku, ir neišsimiegodavo. Kadangi dar tęsė studijas licenciatui gauti, važinėjo į paskaitas Kaune. Kiti jas išklausydavo per metus, jam užtruko dvejus. Papildomą graikų kalbos kursą ten dėstė prof. Merkelis Račkauskas. Jo reikalavimai buvo gerokai didesni negu anksčiau mokiusio prof. Morkaus Morkelio.

Biblinė graikų kalba ypač reikalinga Šv. Rašto studijoms. Kartą prof. Račkausko kolokviumas, kuris kitiems klierikams, įpratusiems kalti, neatrodė sunkus, Lipniūnui tapo neįveikiamas, nes neatsakė nė į vieną klausimą. Ki-

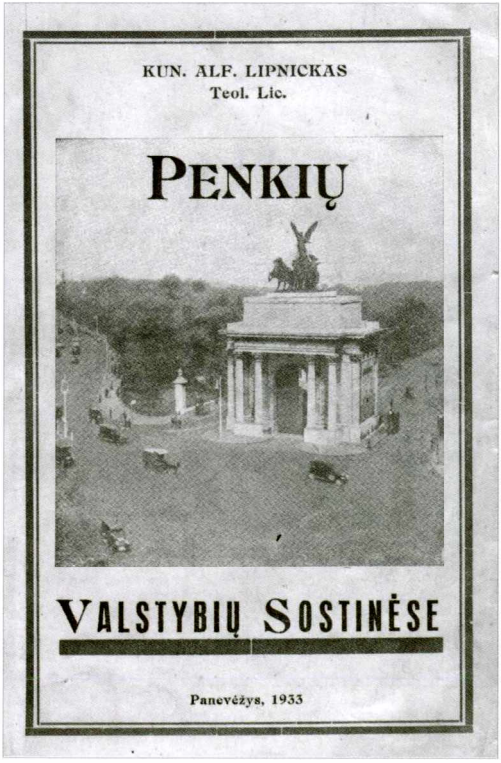

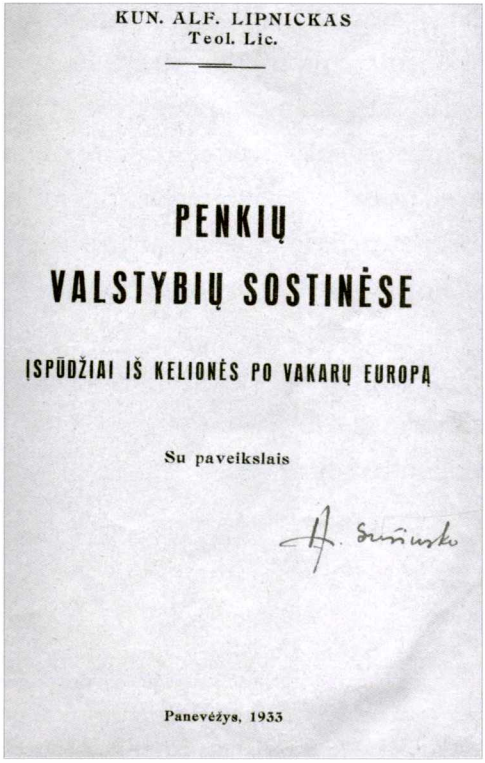

tiems pasirašė, Lipniūnui – ne. Tad iš auditorijos ir išėjo lyg sugniužęs. Vis dėlto 1932 m. pavasarį licenciato egzaminus išlaikė.

Kitam tokia naujai vainikuota studijų pakopa galėjo būti gera proga susikviesti draugus ir kartu pasidžiaugti. Kun. Lipniūnui tas nerūpėjo. Jei iš draugų šį įvykį būtų kas sumanęs pažymėti, vargu ar būtų sulaukęs pritarimo. Jie, žinodami tokį jo būdą, sugalvojo ką kita. Apie tai, koks netikėtumas laukė, kun. Lipniūnas prisiminė knygoje „Penkių valstybių sostinėse". Ją, sugrįžęs iš kelionių po užsienio šalis, 1933 m. išleido Panevėžyje (žr. iliustr. p. 56. *Red. past.*).

Vieną 1932 m. gegužės dieną keturi Panevėžio Katedros kunigai klebonijoje pietavo. Pasak Lipniūno, paprastai paskubomis sueidavo, pavalgydavo ir kiekvienas vėl bėgdavo prie savo darbų: jų miesto kunigui tikrai netrūko.

Tą kartą visi buvo nepaslankūs. Pro atdarą langą smarkiai kaitino gegužės saulė. Kaszin, gal kvapus oras nuo daugybės žiedų ne vienam žadino vaizduotę: kalbos vis labiau pynėsi ir tęsėsi. Pirmas kalbėjo kan. Povilas Šidlauskas. Paskui žilagalvis kapelionas Jurgis Žitkevičius pasakojo apie Milaną, Neapolį, Veneciją, Romą, Afrikos Kartaginą, Vezuvijų. Po to kun. Antanas Deksnys prisiminė skautų stovyklą Kopenhagoj, Berlyną, Karaliaučių, Rygą. Kun. Lipniūnas tegalėjo pakalbėti apie gražiuosius Zarasus, Anykščius, Tauragnus, Palangos pajūrį, Suvalkiją, Klaipėdą ir Kauną: toliau Lietuvos jo žinios nesiekė. O kadangi ji visiems gerai pažįstama, buvo priverstas tylėti.

Tik, godžiai klausantis emocingų pasakojimų, širdis karštai plakė ir mintys nerimo. Apie tai vėliau rašys, kad tada tikrai jautėsi ištroškęs pamatyti platųjį pasaulį, kad ir jį viliojo dar nepažintas Europos didmiesčių gyvenimas ir ne mažesnis noras išvysti kalnų viršūnes, audringas jūras ir salynus.

Kapelionas Žitkevičius, būdamas geras psichologas, Lipniūno nerimą suprato, tad po valandėlės paklausė, ar jis nenorėtų vykti į Eucharistinį kongresą Dubline. Kai išgirdo atsakymą „jei tik pinigų turėčiau", ištarė: „Tai galėsi važiuoti – pinigų bus".

Po savaitės kitos kun. Lipniūnas įsitikino – tada kalbėta ne juokais. Per kun. Žitkevičių dalį pinigų kelionei atsiuntė Panevėžio vyskupijos mokyklų kapelionai. Pažadėjo ir daugiau paskolinti, jei reikės.

Paliekant Lietuvą

Ankstų birželio 18-osios rytą, penkioms savaitėms užrakinęs savo kambarėlio duris, iš Panevėžio kun. Lipniūnas išvyko traukiniu. Apie tai minėtoje knygoje rašė: „Pro pravirą vagono langą žiūrėjau į švintančius rytus. <...> Pievos, pasidabinusios žiedais, alsavo gyvybe. Vienur kitur čiulbėjo lakštutė ar vyturys. Sieloj pasidarė liūdna, kad vos nepravirkau. Ar gailėjausi ramiųjų Lietuvos laukų ir geraširdžių lietuvių, kuriuos teks trumpam laikui palikti, ar, anot poeto Baranausko betariant, „širdį man skaudžia, skaudžia ir gaudžia svetimojon važiuojant", ar sielos stygas užgavo triukšmingo, ausis kurtinančio didmiesčių gyvenimo įsivaizdavimas, ar kas kita, – pats nežinau..."[25]

Broliai Stanislovas, kun. Alfonsas ir Mykolas Lipnickai Panevėžyje 1931 10 30. Nuotr. J. Pauros. LNM F 659.

[25] PVS, p. 10–11.

Traukiniams prasilenkiant Radviliškio stoty, nuaidėjo balsas: „Alio, Alfa!“ Pasirodo, iš Kauno brolis Stanislovas, baigęs studijas universitete, važiavo atostogų. Minutę šnektelėję, abu išsiskyrė.

Iki Kauno turėdamas laiko, kun. Lipniūnas stengėsi prisiminti kai kuriuos sakinius svetimomis kalbomis, svarstė, ar mokėtų to ar ano paklausti, atsakyti į tokį ar kitokį klausimą. Nors iš vokiečių ir prancūzų kalbų gimnazijoje turėjo penketus ir tomis kalbomis buvo nemažai skaitęs, dabar, ruošiantis susikalbėti, galvoje viskas pynėsi.

Kaune dar skubėjo susitikti su ateitininkų ir pavasarininkų vadais: rūpėjo išsiaiškinti du klausimus. Tai į Lietuvos pajūrį 10 dienų truksianti „Gamtos draugo“ (ateitininkų) ekskursija Nemunu ir jubiliejinis Pavasarininkų kongresas liepos 9–10 d. Kad kun. Lipniūnui abiejuose renginiuose dalyvauti būtina, manė išvykos organizatorius prof. Pranas Dovydaitis ir pavasarininkų vadai prof. Juozas Eretas su dr. Juozu Leimonu. Pastarieji kun. Lipniūno kelionei į užsienį nepritarė ir priekaištavo, kaip prieš pat kongresą, kai tiek reikia ruoštis, galįs pasitraukti ir išvažiuoti.

Nors kan. Butvila sutiko pavaduoti, Lipniūnas atrodė vis tiek neramus. Greit paaiškėjo, kad iš kelionės sugrįš liepos 10 d., o „Gamtos draugo“ ekskursija prasidės liepos 11-ąją. Vadinas, į ją dar suspės. Negavus valdžios leidimo, buvo atšauktas 1932 m. vasarą planuotas Pavasarininkų kongresas.

Vis dėlto prieš kelionę miegas buvo nekoks. Atsikėlęs 4 val., kun. Lipniūnas atliko išpažintį, Marijonų bažnyčioje paaukojo šv. Mišias ir pakiliai nusiteikė kelionei. Jos tikslas – kartu su kitais delegatais atstovauti Lietuvai tarptautiniame Eucharistiniame kongrese Dubline (Airija). Vadovu buvo paskirtas Lietuvos žemės ūkio akademijos prof. kun. Fabijonas Kemėšis.

Kokia bus bendrakeleivių grupė, kun. Lipniūnas iš anksto nežinojo, tad nerimavo, ar nesusirinks vieni paniurėliai: jam tokiu atveju tris savaites tektų tik kentėti... Bet taip neatsitiko: kartu vyko prof. prel. Aleksandras Grigaitis, kun. dr. Juozapas Liasauskis, kun. Juozas Lomanas, keli kunigai, teisių ir įstatymų žinovas Juozas Vembrė, keliautojas Vincas Uždavinys ir kt. Vokietijoj turėjo susitikti su vysk. Justinu Staugaičiu ir prel. Antanu Simaičiu.

Įspūdžiai važiuojant per Vokietiją

Lipniūno įspūdžiai svarbūs dviem požiūriais. Jis žavėjosi gamta ir Europos šalių civilizacija, tačiau nemaloniai išgyveno įvykius, liudijusius apie neigiamus žmonių ir tautų charakterių bruožus. Knygoje „Penkių valstybių sostinėse" rašė, kad keliauninkus iš Lietuvos pro traukinio langą regimi Rytprūsių laukai tikrai sužavėjo, tačiau atstūmė gyventojų šiurkštumas. Pvz., vienas kartu keliavęs kunigas sulaukė kelių vokiškų keiksmų už tai, kad lietuvišku lėtumu lipo į traukinį: būtinai visi turi taip šokti, kaip prūsokai šoka, kitaip gausi pipirų. Kiekviena proga jie įkyriai ir išdidžiai kartoja: „Tvarka!" Pasak kun. Lipniūno, tvarka gyvenime yra gerai, bet kai per ją nejauti žmogaus sielos, o vien šaltą rutiną, pasidaro nepakenčiama.

Šiek tiek laisviau visi atsikvėpė pravažiuodami didžiausią Lenkijos upę Vyslą. „Pats nežinau kodėl, bet visados upės, kalnai, beribės nepaprastai gaivinančiai veikia mano dvasią", – mintyse prisipažino Lipniūnas.

Traukiniui riedant Vokietijos laukais, keliese užėjo į valgomąjį vagoną ir paprašė arbatos. Prie stalų sėdėjo publika. Visur šampanas, pusnuogės moterys su papirosais dantyse ir šuniukais ant kelių. Šių žmonių akyse nebuvo matyti jokio dvasingumo – taip atrodė „modernizmo laimėjimai"[26].

Neilgoj kelionėj iš Karaliaučiaus ligi Berlyno kun. Lipniūnas susipažino su 10–12 metų berniuku iš Islandijos, važiavusiu pas savo tėvą profesorių į Ciurichą, į Šveicariją, ir su inteligentišku vokiečių valdžios pareigūnu, kuris iš Lietuvos grįžo apžiūrėjęs vokiečių karių, žuvusių per Pirmąjį pasaulinį karą, kapines.

Po tris valandas trukusios kelionės po Berlyną visi keliavo toliau. Nuovargis migdė vieną keleivį po kito, juoba kad artėjo vakaras. Lipniūną vienoj stoty iš miego pažadino didelis klegesys. Pažvelgęs pro langą, įskaitė pavadinimą „Hanoveris" ir supyko ant savęs – taip norėjo pamatyti Magdeburgą su Elbės upe! Bet jie jau buvo likę toli.

Traukinys Kelno stoty dar stovėjo. Staiga iš vagono iššoko gal 30–40 metų vyras ir puolė prie policijos. Ši kiek pasižvalgė, po to įlipo į vagoną, kuriame

[26] PVS, p. 16.

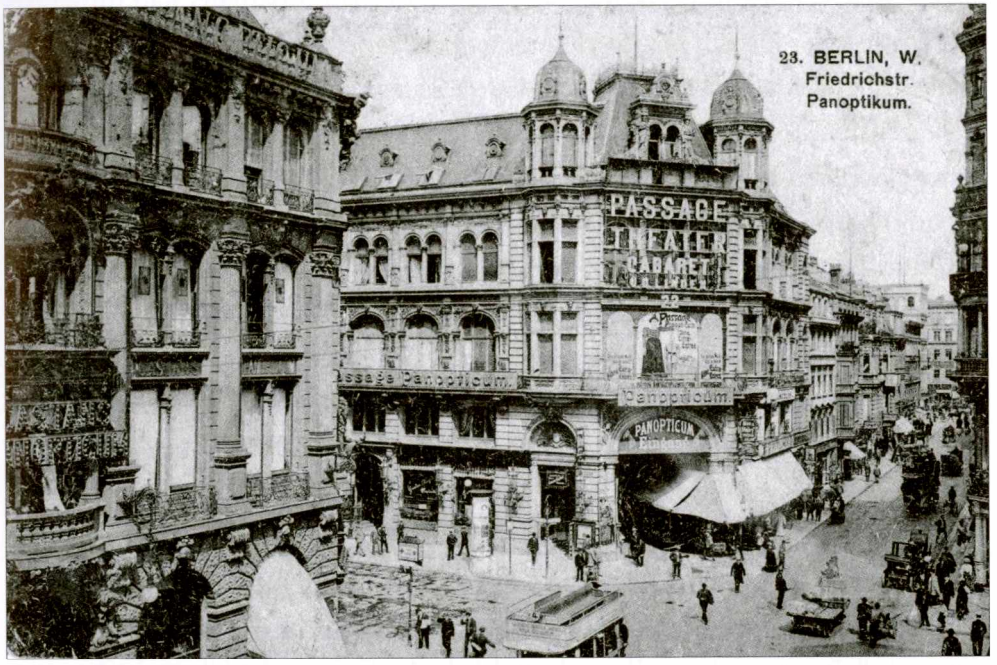

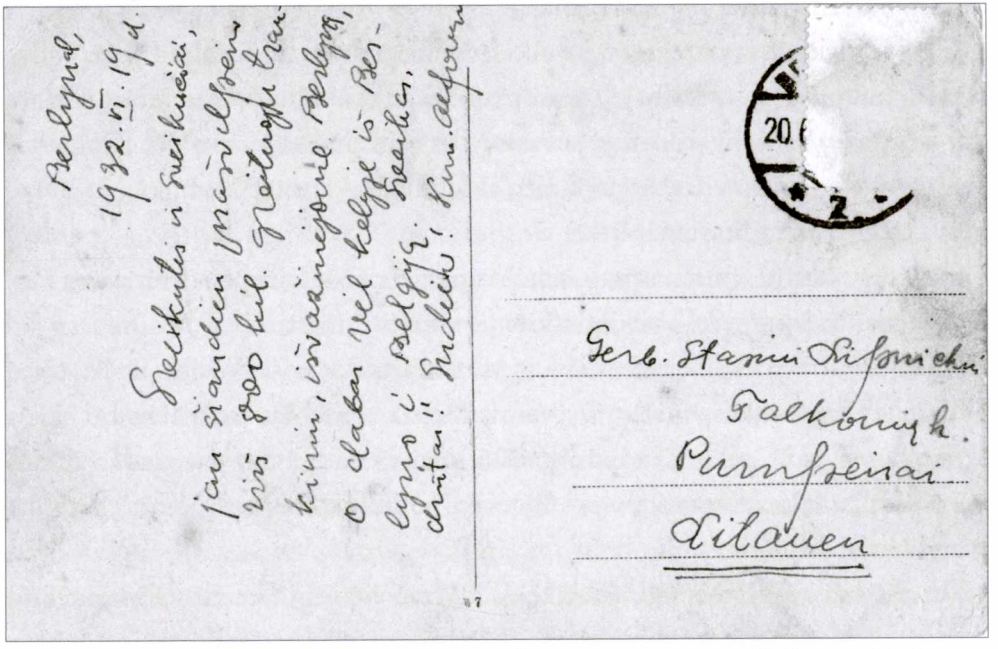

Kun. Alfonso Lipniūno atvirlaiškis broliui Stasiui į gimtuosius Talkonis. Berlynas, 1932 06 16. Jankevičių šeimos arch.

buvo ir lietuviai. Kun. Lipniūnas sugrįžo kiek vėliau ir pamatė, kad minėtasis vyras, prie savęs glausdamas dvylikametę mergaitę, verkia. Paaiškėjo priežastis: keleivis, jugoslavas, naktį buvo apvogtas – jam iš po pagalvio ištraukta piniginė.

Kun. Lipniūnui jo pagailo. Ką žmogui be pinigų daryti esant toli nuo savo namų? Jau buvo beišimąs šimtinę iš kišenės paaukoti nelaimingajam. Bet prisiminė 1929 metus, kada Kauno akių klinikoje vienai iš toliau atvykusiai moteriškei dingo pinigai. Jos pagailėjęs, atidavė savo paskutinius. Tačiau, kitą sušelpęs, pats neturėjo iš ko sumokėti už gydytojo konsultaciją. Tad šį kartą protas nugalėjo jausmus, tik ramybės nedavė mintis, kodėl gi susisiekimo direkcija nukentėjusiojo negali parvežti nemokamai, kodėl policija nieko nedaro, kad žmogui padėtų...

Nuo Berlyno su lietuvių grupe važiavo ir vienas kokių 25 metų vokietis protestantas, studijuojantis komerciją. Kun. Lipniūnas su juo susipažino ir įsileido į šnekas. Ilgiau pabendravęs, pašnekovas paklausė, kaip lietuviai žiūri į vokiečius. Kun. Lipniūnas atsakė drąsiai ir atvirai: jam nepatinka šovinistai ir hitlerininkai, nepatinka nuolat vokiečių kartojama frazė, kad jie pranašesni už kitas tautas, nepatinka jų žiaurumas.

Aišku, studentas įsižeidė ir pareikalavo atsiprašyti. Tačiau kun. Lipniūnas buvo atkaklus – savo kalbai paremti turėjo pakankamai argumentų. Be to, dar priminė vokiečių studentų pavasarį Berlyne prieš Lietuvą dėl Klaipėdos surengtas demonstracijas, lietuvių persekiojimą Vokietijoje, nežabotą jų jaunimui skiepijamą militarizmą ir kt.

Pagaliau kun. Lipniūnas papasakojo apie vokiečių karių žiaurumą per Pirmąjį pasaulinį karą, kai vokietis kieme norėjo nušauti tėvą, nes nedavė ko reikalavo. Kunigas kalbėjo rimtai – tą valandą jo akyse iškilo visa, ką jis, tada, būdamas piemenukas, turėjo išgyventi. Dabar studentas jau neteisino savųjų, kalbos kaip ir neliko, tad atsisveikindami vienas kitam paspaudė rankas. „Gal jis ir nekaltas už savo tėvų ir tautos ar politikos vadų nuodėmes“, – toliau svarstė kun. Lipniūnas.

Vos išvažiavus iš Kauno, paaiškėjo, kad nė vienas iš kartu keliaujančiųjų nerūko. Tuo vokiečiai itin stebėjosi. Tačiau netrukus visus nustebino Juozas Vembrė, kai vienoj stoty nusipirko geros rūšies papirosų pakelį. Pasirodo, parveš dovanų į Lietuvą. Su juo kelionėje kun. Lipniūnas puikiai sutarė.

Per Belgiją į Angliją

Belgija mūsų keleivį domino kaip mažas katalikiškas kraštas, panašus į Lietuvą. Lježe (Lièze) gyveno keletas lietuvių vienuolių, tą kun. Lipniūnas žinojo. Važiuodamas pro šį miestą, prisiminė Eucharistijos karžygių sąjūdį – vos prieš savaitę čionai buvo surengtas jų kongresas.

Paliekant Liuveną, vaizduotėje pynėsi dar gražesnės mintys. Juk šio miesto Universitete mokslo ir dvasios jėgų prieš Didįjį karą sėmėsi vysk. Mečislovas Reinys, prof. Pranciškus Kuraitis, prof. Antanas Maliauskis, kan. Jurgis Galdikas, kun. Juozapas Ruškys (Panevėžio kapelionas) ir Vilniuje gyvenąs kun. Antanas Viskantas. Tai ir ateitininkų lopšys: čia pirmą kartą dar 1909 m. suplevėsavo jų vėliava. Gyvenimas parodė: itin kritiškais atvejais ateitininkai tikrai moka drąsiai stovėti po Bažnyčios vėliava. Tad prisiminti jų pirmtakus atrodė visai prasminga.

Kai kiti lietuviai Ostendės uoste ramiai laukė laivo į Angliją, kun. Lipniūnas vaikštinėjo ir žvalgėsi. Prieš akis buvo tikra laivų jūra. Jų stiebuose plevėsavo įvairiaspalvės vėliavos. Ant denių knibždėjo pulkai žmonių. Apie tai vėliau savo knygoje jis rašys: „Paėjėjau dairydamasis pakrante. Mačiau daug gražiai pasirėdžiusių ir krykštaujančių žmonių, bet didesnį įspūdį man padarė suvargę darbininkai. Jie kėlė keliose vietose iš laivų į laivus krovinius, visi suprakaitavę, apdulkėję, apiplyšę. Sunkus ir įkyrus jų darbas. Pradžioje nedrįsau trukdyti <...>. Bet greit perbėgęs mintimis pamačiau, kad visi mes dirbame, kad mūsų darbas dažnai reikalauja gal dar didesnio nervų ir proto įtempimo bei patvarumo, kad dažnai išsėdime klausykloje, prie knygų darbo net 14 val. į parą, o jie tik 6–8. Nebesigėdijau dabar ir drąsiai priėjęs pasakiau prancūziškai: „Padėk Dieve!“ Du ar trys darbininkai pakėlė suveltas galvas ir blausiomis akimis pažvelgė į mane, permesdami nuo galvos ligi kojų. Niūrūs veidai šiek tiek linksmesni pasidarė, ir vienas švelniai atsakė: „Dėku!“ Daugiau nešnekėjom. Jie tęsė savo darbą, o aš grįžau atgal pilnas giliausio įsitikinimo, kad po rūsčiais ir suvargusiais darbininkų veidais slepiasi žmogaus siela, tokia pat karšta, ištroškusi meilės ir užuojautos, kaip mūsų, tik mes patys, to nesuprasdami, darome klaidingas išvadas ir statome kinų sieną tarp darbininkų ir savęs.

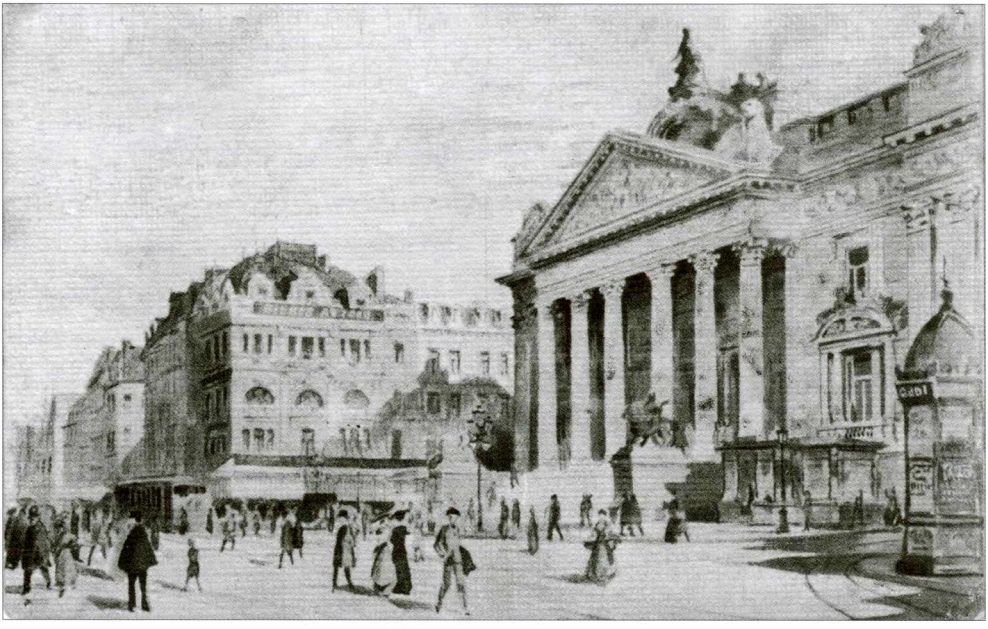

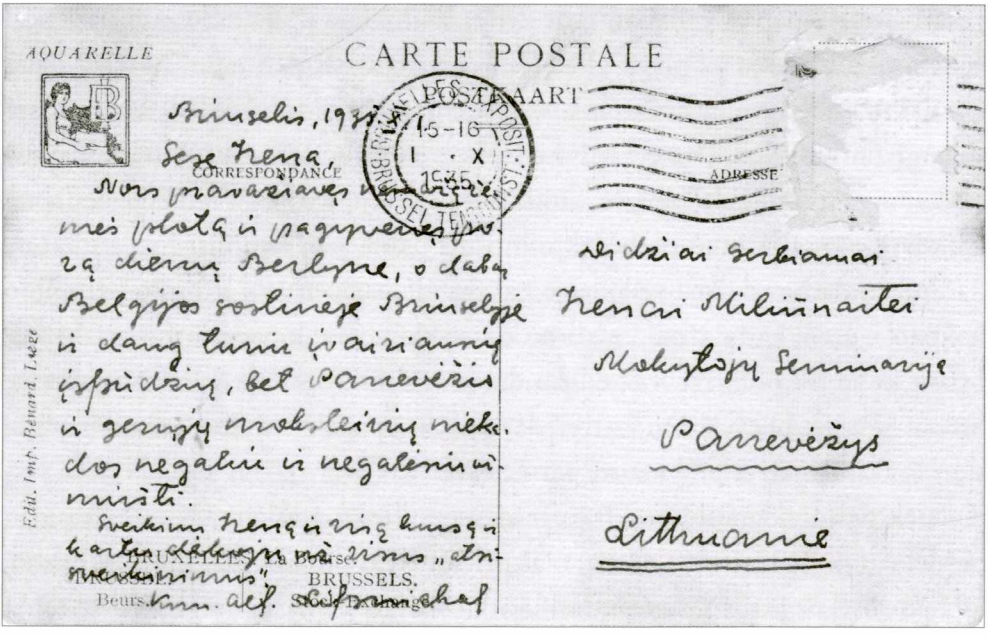

Kun. Alfonso Lipniūno atvirlaiškis Irenai Miliūnaitei į Panevėžio mokytojų seminariją. Briuselis, 1935 10 01. ALPM.

Nežinau, ką jie galvojo, matydami čia pat ištaigingai išsipuošusias ponias, šuniukus nešinas ir juos pyragaičiais peninčias. Bet gal tai jų žmonos, kurias patys nori matyti gražiai pasirėdžiusias? Ir spręsk dabar žmogus socialį klausimą!"[27]

Išgirdęs švilpuką, kun. Lipniūnas tuojau sugrįžo į laivą. Greitai Belgijos žemė, kurioje taip maloniai buvo praleista keletas trumpų valandų, liko tik atminty. Laivui plaukiant per Lamanšo (La Manche) sąsiaurį, įdomu buvo stebėti keleivius. Kai kurie, nors ir valgė atsargai pasiimtų citrinų, jau sirgo jūros liga. Kun. Lipniūnas jautės visai tvirtai. „Pasirodo, baimė yra didžiausia ligos priežastis", – nusprendė.

Kelionė neprailgo. Atėjo metas, kai kajutėse neliko žmonių: visi išėjo į denį. Truputį lijo, bet prieš akis visu platumu jau baltavo Anglijos uolos. Miglos dangstė tolesnį horizontą. Pasak kun. Lipniūno, besotės keleivių akys „erelio žvilgsniu skrodė pilkus rūkus. Anglija – 46 milijonų milžinas, šių dienų didvyris, ne taip lengvai įžvelgiama ir suprantama! Juk ir a. a. prof. Jonas Yčas tiek kartų mums Panevėžy, 8-oje klasėje, per istorijos ir visuomeninio mokslo pamokas sužavėtas pasakojo apie anglosaksų didybę ir galybę. Dabar aš pats įžengsiu į šią šalį. Kaip smagu! "[28]

Londone per ketvertą dienų Lipniūnas stebėjo krašto gyventojus. Pirmiausia jam į akis krito jų charakteris – šaltas, ramus, mandagus. Raudoni veidai ir stambūs liemenys rodė juos esant sveikus ir tvirto kūno. „Vokietis, prancūzas, lenkas – toli gražu ligi anglo!" – vėliau padarys išvadą.

Išvykdamas iš Lietuvos, kun. Alfonsas kelionėje svajojo susitikti su užsienio jaunimu, ypač moksleiviais, bet ligi šiol vis nebuvo progos. Būdamas Londone, greit pastebėjo skautų uniformas vilkinčius vaikinus ir mergaites. Ir pagalvojo: nieko nuostabaus, juk čia Anglija, Roberto Baden-Powello, įkūrėjo ir pasaulio skautų vado, tėviškė.

Kai jau ruošėsi prieiti prie dviejų uniformuotų skautų ir juos pašnekinti, tie vienai poniai pasisiūlė į vagoną padėti įkelti daiktus. Tada kun. Lipniūnas pagalvojo: savo įstatų 3 straipsnį, kur parašyta: „Skautas naudingas ir padeda artimiesiems", jie vykdo sąžiningai.

---

[27] PVS, p. 33.
[28] PVS, p. 35.

Kun. Alfonso Lipniūno atvirlaiškis broliui Povilui Lipnickui į Kauną. Londonas, 1936 04 06. Jankevičių šeimos arch.

Lietuviai, britų sostinėje užtrukę 4 dienas, skubėjo į stotį. O čia, visa galva iškilęs aukščiau nei kiti, jau laukė Londono lietuvių klebonas, buvęs „Šaltinio“ redaktorius kun. Vladas Mažonas, savo disputais su gydytoju Jonu Šliūpu pagarsėjęs dar Šiauliuose, Juozas Kajeckas su žmona ir ponia Sidzikauskienė. Taip Londonas valandėlę sulietuvėjo.

V. Uždavinys norėjo aplankyti Škotijos lietuvius, tad nusprendė nuo grupės atsiskirti. Londone liko ir abi iš Lietuvos atvažiavusios seselės. Kitų lietuvių grupė kartu su kun. Mažonu ir dviem jo palydovais iš Romos, pravažiavę vakarinį miesto – turtuolių – kvartalą, žvalgėsi į Airijos pusę.

Pakeliui į Airiją ir Airijoje

Paliekant Angliją, saulė jau buvo persiritusi per dangaus vidurį ir spindėjo visu skaistumu. Jos gausūs spinduliai apibėrė dabar paliekamos šalies krantus, ir jie atrodė pasakiškai gražūs. Jūra buvo rami. Kun. Lipniūnas norėjo pamatyti delfinus, tik jų nebuvo matyti. Po kelių akimirkų pašnekino denyje gretimai stovėjusį kokių 25 metų bretonietį, kalbantį prancūziškai. Kun. Lipniūnui užsiminus apie tikėjimo klausimus, vaikinas vos nesididžiuodamas išrėžė: „Visi bretonai yra katalikai!“ ir maloniai supažindino su savaisiais, kurių laive buvo 21.

Apie Lietuvą naujasis pašnekovas negalėjo pasakyti nieko, net nežinojo, kur ji yra. O Anglijoj gyvenantis kunigas airis, išgirdęs mūsų šalies vardą, pasisakė 1931 metų vasarą buvęs Kaune ir keletą žodžių mokąs lietuviškai.

Taip jų būreliui bejuokaujant, atbėgo inteligentiška mergaitė anglė ir pradėjo atkakliai maldauti, kad kun. Lipniūnas į jos albumėlį įrašytų savo adresą. Į jokius atsisakinėjimus ji nekreipė dėmesio ir, kad būtų rimčiau, atvertė puslapį, kuriame jau buvo kartu su lietuviais keliavusio Paryžiaus kardinolo Jeano Verdier (Jean Verdier) autografas. Nenorėdamas būti įtartas esąs išdidus,

Dublinas. Konelo gatvės vaizdas.

kun. Lipniūnas nusileido ir savo adresą įrašė. Vėliau mergaitė primygtinai prašė parodyti Lietuvos vyskupą: norėjo ir jo parašo.

Dublinas atvykusius pasveikino tūkstančiais prie namų ir gatvėse plevėsuojančių vėliavų ir didžiuliais plakatais su įvairiausiais užrašais anglų ir airių kalbomis.

Dabar kun. Lipniūnas skubėjo savyje prikaupti tos airiškos dvasios, apie kurią buvo tik skaitęs ir girdėjęs. Prisiminė ir airio dominikono posakį: „Gaudyk laiką už skiauterės, nes už uodegos gali nesučiupti". Žinodamas, kad tolimoje šalyje tepabus trumpai, smalsusis kunigas juto, jog kiekviena čia praleidžiama valanda yra brangi, juoba rytmetinė.

Gal todėl jau pirmą rytą jis 5 val. atėjo į Šv. Pranciškaus Ksavero bažnyčią laikyti Mišių. Bažnyčioje prisirinko pilna žmonių. Ir Mišios šį rytą jam tapo lyg kokia ekstazė – seniai taip karštai jas buvo aukojęs. Rodės, dabar jis yra tik menkutė, po svetimas šalis vėjo blaškoma dulkelė, kuri kažkada suaugs su šia žeme, o siela, laikinai palikusi kūną, Kristaus atpirkimo dėka išskris į Amžinybę. Šio pasaulio visatoje kun. Lipniūnas dar labiau norėjo atsiduoti Dievo valiai. Ir tokia jo būsena, visiškai pasitikint Aukščiausiuoju, kilo būnant su tauta, kurios mėgstamiausia mišių pabaigos maldelė yra „Welcome be the holy Will of God!.."[29]

Į namus kun. Lipniūnas ėjo kupinas džiaugsmo: dar tebegyveno ką tik bažnyčioje patirtais įspūdžiais. Gal todėl ir gatvėje besidraikantys saulės spinduliai atrodė, kad stebuklingai mirga, ir žmonių veidai linksmiau šviečia. Tik vieną valandą pagyvenęs kilnaus pamaldumo liepsna alsuojančioje aplinkoje, kun. Lipniūnas suprato, kodėl šv. Pranciškus Asyžietis, nors ir vargingai gyvendamas, ėjo per pasaulį ir visiems skleidė nepaprastą šilumą. Dabar tapo aišku, iš kur jis gavo įkvėpimo savo šedevrui „Himnas saulei" sukurti. Juk tik sielos džiaugsmas visa apvainikuoja...

Kiti įvykiai Airijoje susiję su Kalno džiaugsmo aikšte: tai buvo visų ekskursijų, posėdžių ir pamaldų centras. Nuo čia jie, septynias dienas gyvendami po Airijos saule, pradėdavo ir čia pabaigdavo visus savo darbus. Čia kun. Lipniūnas susipažino ir pasikalbėjo su indėnų kilmės kunigu Pilypu Gordonu

[29] Būk pasveikinta, šventoji Dievo valia!..

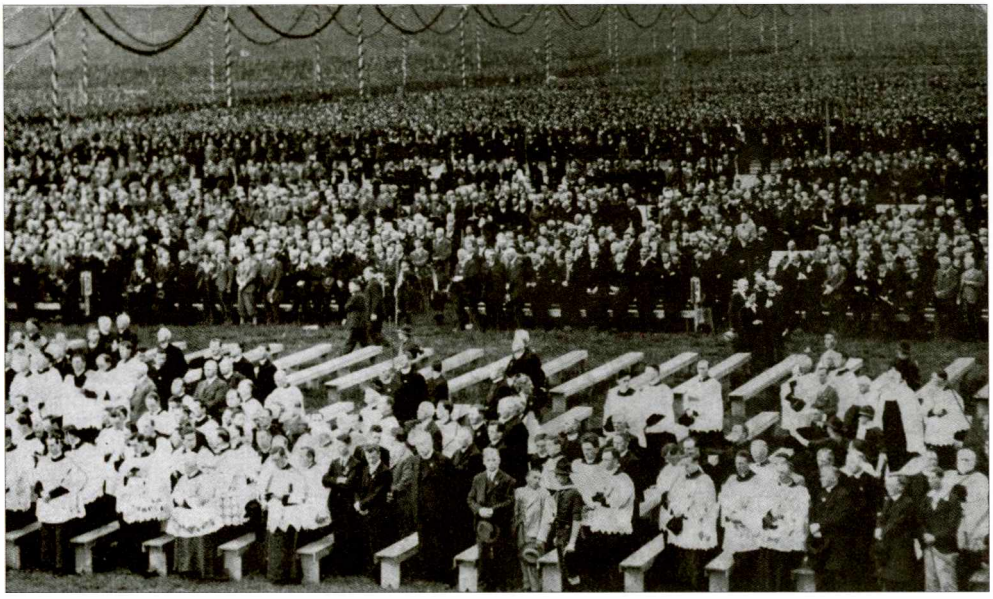

Eucharistinis kongresas Dubline 1932 06 28. Atvirukas. Jankevičių šeimos arch.

iš Amerikos. Įdomu, kad Pilypas ir Dublino gatvėmis vaikščiojo pasipuošęs plunksnomis kaip indėnų giminės vadas. Kiek su juo pabendravęs, Lipniūnas pajuto, jog tai švelnus, mokytas ir protingas kunigas. Greit prieš akis jau slinko vaizdai apie kruvinas ir žiaurias indėnų kovas, kurias daug kartų išgyveno, kai skaitė Džeimso Kuperio (James Kooper), Karlo Majaus (Karl May), Valterio Skoto (Walter Scott) ir kitų autorių knygas...

Stebėdamas, kaip gyvena airiai, lankydamas žymias jų vietas ir garsiems asmenims įamžinti skirtus paminklus, kun. Lipniūnas mintyse viską lygino su savos tautos gyvenimu, su jos vargais ir džiaugsmais. Jis svarstė: Airijos praeitis yra gyvas pavyzdys, kaip krikščionybė per pasaulį eina lyg stebuklingas burtininkas ir beria į tautų dirvoną aukso grūdus, iš kurių auga tikroji kultūra. Net pavydu airių tautai – ji visu tūkstantmečiu anksčiau nei lietuviai tapo krikščioniška.

Tačiau kun. Lipniūnui kai kas atrodė mieliau ir geriau Lietuvoj. Pirmiausia – meniški mūsų kryžiai (nesvarbu, kad jie gerokai vėliau atsirado) su juose įkūnyta drožėjo siela ir išjausta kūryba. Airių kryžiai monotoniški, tik akmeniniai. Ir pamaldos mūsų kitokios – ten nėra nei Aušrinės, nei mišparų, nei

suplikacijų. Visas jų turinys tėra vien Mišios. Giedamosios Mišios ten laikomos tik per didelius atlaidus.

Vieną vakarą su Juozu Vembre vaikščiojo po miestą. Ir nejučia atsidūrė Dublino kapinėse, kurios atrodė visai kitaip nei tada, pirmąkart trumpai užsukus su ekskursija. Dabar jos buvo kaip klaidus kryžių ir medžių miškas. Abu ilgokai pavaikščioję, surado kuklų airių šventojo Mato Talboto kapą (Mathew Talbot). Kun. Lipniūnas mąstė: šit jiedu stovi prie kadaise buvusio paprasto, beveik bemokslio ir niekam nežinomo darbininko amžinojo poilsio vietos. O šiandien čia ateina ir pagarbą atiduoda išsilavinę aukšto rango asmenys. Taigi žmogaus didybei seikėti Dievas tikrai turi kitą mastą...

Ramybės nedavė ir akivaizdūs faktai, kodėl lietuviai neturi tiek savų apaštalų, misionierių ir kankinių už tikėjimą kaip kitos tautos, kodėl jos labiau moka pasirūpinti, kad jų šventai gyvenę asmenys būtų pripažinti šventaisiais. Vis dėlto „negalima sakyti, kad pas mus nebūtų šventai gyvenusių žmonių. 1929 metais aplankęs Žagarę pats turėjau progos įsitikrinti, kaip tikintieji gerbia Barborą Umiastauskaitę“[30], – svarstė kun. Lipniūnas. Pasak jo, gal ne mažiau žmonių lanko didžiojo ir pirmojo Lietuvos botaniko vienuolio Jurgio Pabrėžos kapą Kretingoje. Vysk. Merkelis Giedraitis, arkiv. Jurgis Matulaitis, tėvas Jeronimas Plečkaitis – taip pat gerbiami ir laikomi šventaisiais. Tokios ir panašios mintys lyginant lietuvius ne tik su airiais, bet ir su kitų tautybių žmonėmis, skverbėsi į galvą tą valandą.

Dublinas. Paminklas Konelui.

Didelis kontrastas jam atrodė Pergalės kolona Berlyne ir Konelo (O'Co-

[30] PVS, p. 104.

nell) gatvė Dubline. Berlyne galėjai jausti šiurpų militarizmo alsavimą: ten net paminklai primena ginklo triumfą, kruvinas kerštingas kovas ir pavergtą žmogaus dvasią. Dubline paminklai atrodė didingai ramūs, pasakojantys apie humanizmo idėjų pranašumą, skelbiantys taikos dvasią. Kun. Lipniūno nuomone, per paskutinį dešimtmetį Lietuvos miestuose ir miesteliuose pastatyti įvairūs paminklai atrodo kaip ir atitrūkę nuo mūsų tautos kūno ir dvasios...

Žiūrėdamas į airių tautos vado Konelo paminklą, prisiminė Johano Kasparo Bliuntšlio (Johann Caspar Bluntschli) žodžius: „Niekados istorija nėra turėjusi taip ryškaus pavyzdžio taikaus tautos vado, kaip Airijos išvaduotojas O'Conell'is. <...> Jis įveikė išdidžią ir kietą Anglijos aristokratiją ir privertė ją būti teisingą jo tėvynei. Jis nevartojo brutalios jėgos, kuria naudotis taip įpratę yra vadai ir tautos"[31].

Vaikščiodamas po šį Dublino panteoną, kiek ilgiau kun. Lipniūnas stabtelėjo prie Airijos blaivintojo (XIX a.) Tėvo Teobaldo Metju (Mathew) paminklo. Šis vyras įvykdė istorijoje negirdėtą žygį – sustabdė tautos girtavimą tokiu laiku, kada ji moraliai ir fiziškai skurdo. Juo sekdamas, keliolika metų vėliau Lietuvoje tą stebuklą pakartojo vysk. Motiejus Valančius.

Kun. Lipniūno nuomone, besimokantis jaunimas turėtų gerai įsiklausyti į Tėvo Metju žodžius: „Mano draugai, jūs turite brangiausią turtą jaunystę. <...> Jums atverti yra mokslo rūmai ir meno šventovės; prieš jus atskleistas visas pasaulis su jo gražybėmis; jūs – viltis ateinančių laikų. Ir kokio pasigailėjimo jūs verti, jei tą savo brangenybę išmainote į degtinės butelį, jei savo talentą, savo jaunas jėgas aukojate tam nelabajam dievaičiui <...>. Gyvenimui reikalingas tvirtas, blaivus protas, o jūs jį temdote alkoholio nuodais. Nejaugi inteligentiškas žmogus, studentas, narys mokslo organizacijų <...> neįstengia surasti sau kito malonumo kaip tik taurėje"[32].

Vieną dieną ekskursija lankė Dublino mokslo įstaigas. Kun. Lipniūnui ypač didelį įspūdį paliko Trejybės kolegijos (Trinity College) biblioteka su 400 000 tomų knygų; tokią jis matė pirmą kartą gyvenime. Tada prisiminė ir Panevėžyje praleistus mokyklinius metus, kai nuostabą kėlė turtingos knygų lentynos gimnazijoje ir tuometinis Centralinis knygynas, vadovaujamas Elžbietos

[31] PVS, p. 115.
[32] PVS, p. 122–123.

Jodinskaitės. Kun. Lipniūnas nebuvo abejingas knygoms ir Kaune – čia gėrėjosi Kunigų seminarijos ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekomis. Bet dabar Dubline rodės, jog prieš akis atsiveria visai nauji pasauliai. „Kad vienas žmogus galėtum sukrauti į menkutį savo protą visą šiose knygose išlietą išmintį, tai jau drąsiai galėtum tvirtinti žinąs, kaip maža žmonės težino"[33], – į galvą skverbėsi tokia mintis.

Smalsius ekskursantus Dublino gatvėse ir aikštėse lydėjo įkyrūs suvenyrų ir visokių menkniekių pardavėjų šauksmai. Vėliau kun. Lipniūnas svarstė, ar tai ne elgetos, iš kurių gal tikrai ne vienam reikėjo išmaldos, tik jis tada nesupratęs, kad reikia duoti. Dar atsiminė, kaip įvairūs valkatos keletą kartų Panevėžyje jį jau buvo pamokę. Todėl dabar į visus garsiai šaukiančius žiūrėjo abejingai.

Iš viso Eucharistiniame kongrese dalyvavo 50 lietuvių iš Lietuvos, Amerikos, Londono, Škotijos ir Romos. Jam pasibaigus, buvo surengta iškyla į Airijos užmiesčius ir tolesnę provinciją. Aplankytas ir vienas įdomiausių objektų – Glendalocho (Glendalouch) miesto likučiai su 7 bažnyčiomis Viklou (Wiclow) kalnuose.

Kalnuose, lankydami Šv. Kevino vienuolyną, trise susigundė palypėti aukščiau; vienas jų – kun. Lipniūnas. Tačiau nuo anų dviejų atsiskyrė ir vienui vienas gana pavojingoje vietoje užšliaužė ant stačios uolos. Tuo metu jau lynojo.

Kai pradėjo leistis žemyn, žolė, už kurios nusitverdamas bandė laikytis, buvo per silpna, ir kun. Lipniūnas atsidūrė pavojuje: krisdamas galėjo nugarmėti tiesiog į žemai tyvuliuojantį ežerą. Nurimo tik prišliaužęs iki ne taip pavojingos vietos, nuo kur, jei kristų, gal neužsimuštų. Pagaliau, kitiems padedant, nusileido žemyn...

Tada kun. Lipniūnas atsiminė, kad jo gyvybė kelis kartus kabojo ant plauko. Kai buvo penkerių metų, visi manė, kad jau miręs, ir ruošėsi guldyti į karstą. 1920 m., per bolševikų okupaciją, sukomunistėję Ūtos gyventojai, palaikę jį baltagvardiečių šnipu, suėmė ir varė į Paliūniškio komisariatą pasmerkti ir gal sušaudyti. 1930 m., važiuojant Utenos – Kauno plentu, netoli Jonavos avarijoje jo vos neužmušė. Tad ir dabar, nejusdamas jokios mirties baimės, pagalvojo: tikrai jį Dievas saugo.

[33] PVS, p. 74.

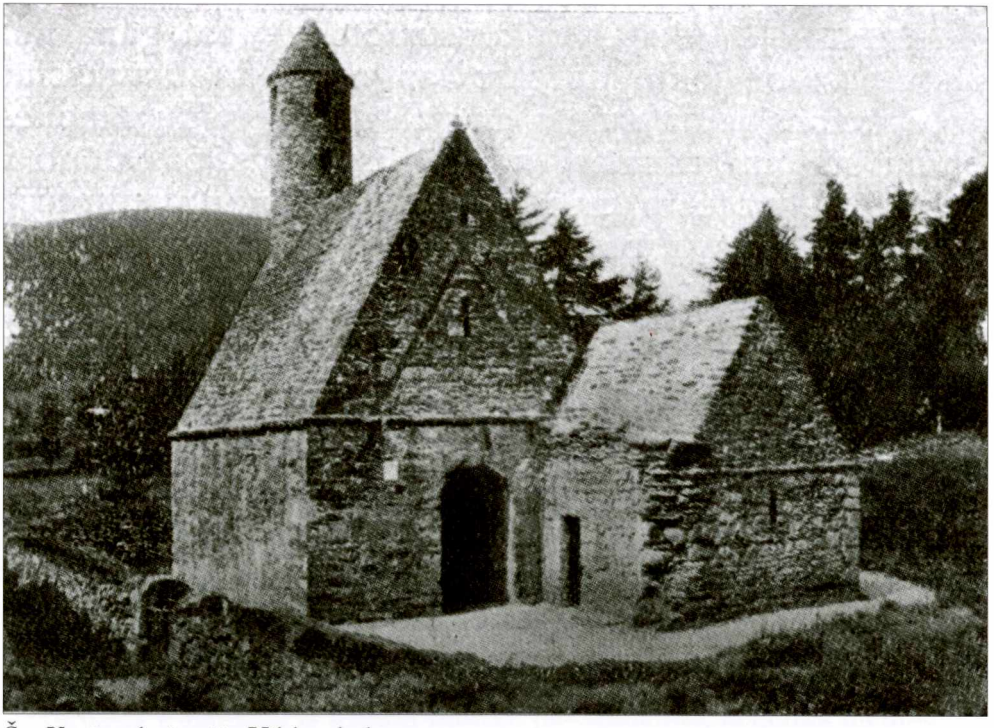

Šv. Kevino bažnyčia Viklou kalnuose.

Kai lietuviai po kelių prasmingų dienų apleido Airiją, kun. Lipniūnas dar kartą mąstė apie jos praeitį. O ten būta ir kraujo, ir audrų. Ne kartą airiams temo katalikybės saulė. Bet jie nepasidavė, neprarado vilties, vis tikėjo šviesesne ateitimi, kovojo ir laimėjo... Rodėsi, Airijos didvyris Konelas sakyte sakė: „Tiesa gyvenime laimi. Ji reikalauja aukų. Nesitenkinkite laisvės ir malonės trupiniais, krentančiais nuo valstybės stalo. Nuoširdžiai mylėdami Dievą ir tėvynę, kovokite ir kovokite ligi visiškos dvasinės laisvės atgavimo“[34].

Tą valandą kun. A. Lipniūnas jautėsi itin pakilus. Atrodė, už šviesesnę Bažnyčios ir savo Tėvynės ateitį yra pasiryžęs sudegti ant aukuro. Tuo metu jis be galo norėjo sekti Konelo pėdomis ir lietuvių tautai skelbti dvasinio atgimimo pavasarį.

[34] PVS, p. 180.

Trys paros Londone ir šešios Paryžiuje

Kun. Lipniūnas mokėjo surasti bendrą kalbą su bet kuriuo žmogumi. Pavyzdžiui, važiuodamas traukiniu į Londoną, vienoje kupė pastebėjo žydus. Kitas į juos būtų nekreipęs dėmesio, bet jis norėjo pasišnekėti, arčiau pažinti jų psichologiją. Iš pradžių nežinojo, ką daryti. Pagaliau išdrįso paprašyti jų peržiūrėto hebrajiško laikraščio. Nustebę žydai vokiškai paklausė, ar Lipniūnas moka jų kalba skaityti. Šis pradėjo: „Berešit bara elohim et hašamajim ve et haArec / Pradžioje sutvėrė Dievas dangų ir žemę...“, „Habinu ašer bašamajim jikadeš / Tėve mūsų, kurs esi...“ Paskui dar išasmenavo porą veiksmažodžių, kuriuos universitete per hebrajų kalbos pamokas buvo išmokęs iš prof. Aleksandro Grigaičio. Pasak kun. Lipniūno, žydai tikrai nustebo. O kai dar paminėjo Einšteiną, Elijaševą ir kitus žydų mokslininkų ir rašytojų vardus, įvairiais klausimais visi jau kalbėjosi atvirai.

Vienas iš kalbinamųjų žydų pasisakė esąs inžinierius, neseniai grįžęs iš Rusijos, ten dirbęs viename fabrike. Nors žydai paprastai per daug tamsiomis spalvomis nemėgo piešti bolševikinės Rusijos ir tuometinės jos padėties, šis komunizmą kritikavo taip, kad kun. Lipniūnas iš reto kurio buvo girdėjęs.

Londone ekskursantus globojo Lietuvos atstovybės ir lietuvių kolonijos žmonės. Vieną vakarą – birželio 29 d. – surengtų vaišių su oficialiomis kalbomis metu kun. Lipniūnas nuoširdžiai bendravo beveik su visų organizacijų vadais ir kitais žymesniais Londono lietuviais.

Vaišėmis baigiantis, iš Lietuvos atėjo netikėta telegrama, kad mirė Maironis. Ši žinia, pasak Lipniūno, atrodė lyg perkūnas iš dangaus: mirė tas, kurio sielos stygos, Lietuvai skelbdamos atgimimą, tiek metų virpėjo. Jauniems kunigams buvo sunku suvokti, jog į Amžinybę išėjo jų rektorius, dėstęs Lietuvos istoriją, literatūrą ir moralinę teologiją. Su juo taip artimai buvo susigyvenę.

Kitą rytą Londono lietuvių bažnyčioje, dalyvaujant ekskursantams, Lietuvos atstovybės darbuotojams ir vietos lietuvių organizacijų nariams, už tautos dainiaus vėlę buvo laikomos iškilmingos gedulo pamaldos. Ne vieno akyse spindėjo ašaros, ir širdys liūdėjo netekus mūsų tautos pranašo ir atgimimo dainiaus.

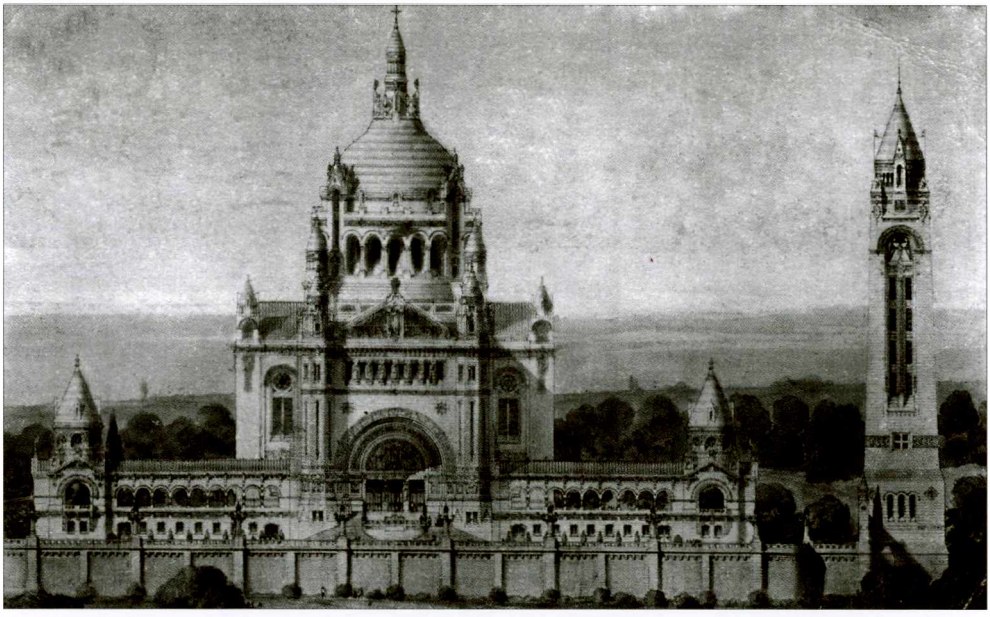

Kun. Alfonso Lipniūno atvirlaiškis mokyt. Irenai Miliūnaitei į Zaliesę (Troškūnai) su Lisieux katedros vaizdu. Paryžius, 1937 08 14. ALPM.

Atvykę į Prancūziją, pirmiausia visi aplankė Ruano (Rouen) miestą, kur prieš metus švęsta Žanos d'Ark (Jeanne D'Arc) sudeginimo 500 metų sukaktis. Kun. Lipniūnas jaudinosi suvokdamas, jog dabar savo akimis mato bokštą, kuriame šventoji mergelė kalėjo, ir stovi ant žemės, kur buvo sudegintas jos kūnas. Jos „istorija supinta iš kančių ir džiaugsmo, iš tragedijos ir garbės" – tokios mintys pynėsi jo galvoje.

Nemažą įspūdį paliko ir Lisieux – antrasis aplankytas Prancūzijos miestelis, kurį išgarsino čia gyvenusi paprasta mergaitė šv. Teresė. Kai ji mirė, į kapus palydėjo tik nedidelis būrelis miesto prasčiokėlių.

Paryžių pasiekusius ekskursantus Saint-Lazare stotyje pasitiko Pranas Dielininkaitis, Konradas Kaveckas ir p. Merkys. Tuo metu jie studijavo Prancūzijos sostinėje, tad mielai tris dienas savo tautiečiams aprodinėjo įžymybes. Tačiau kun. Lipniūnas su draugu, nuo kitų atsiskyrę, dar aplankė Sorbonos universitetą ir ištaigingąjį Versalį.

Savo įspūdžius apie šį miestą apibendrino sakydamas, kad, daugelio nuomone, „Paryžius be doros, be religijos ir be dogmų. Bet čia daroma didelė klaida <...>. Paryžiuje yra žmonių, viešai neigiančių Dievą ir kovojančių prieš krikščionybę, bet taip pat yra visa širdimi mylinčių Dievą"[35]. Prancūzija pasiilgo Kristaus.

Liepos 5 d., anksti rytą, ekskursantai traukiniu išvyko į Lurdą (Lourdes) – garsiąją Marijos šventovę. Ją visi pasiekė apie vienuoliktą vakare ir jau buvo pavargę, tad skubėjo į viešbutį. Tačiau tą patį vakarą kun. Lipniūnas su Vincu Uždaviniu dar panoro aplankyti Marijos grotą. Vėliau apie ten patirtus įspūdžius jis rašė, kad, lietui lyjant lyg iš kibiro, jie pasuko į grotos pusę, o ten – nė gyvos dvasios: lietus ir vėlyvas laikas visus suvarė į namus. Grotoje kojos pačios sukniubo, ir „iš širdies veržėsi malda, tokia karšta, kūdikiška, kokią seniai jau bebuvo girdėjęs Dangus iš mano lūpų. Ko sau, kaipo kunigas, meldžiau, lai palieka vieno Dievulio žinioje. Prisiminiau tėvelių namą, širdies draugus ateitininkus, pavasarininkus ir angelaičius ir sudėjau žydinčias jų širdis prie Mergelės kojų. Bet ir visi žmonės, kurie net žiauriausius darbus dirba ir ardo Dievo nustatytą harmoniją žemėje, dabar buvo tokie geri, kad visiems

[35] PVS, p. 239–240.

Dievulio gailestingumo ir Mergelės palaimos telinkėjau. <...> Kada atsistojome, kiaurai jau buvome permirkę <...>. Bet į namus dar neskubėjome, nes čia mums buvo taip gera! <...> Laikrodis rodė 12 val. , bet sieloje buvo nepaprastai linksma ir ramu“[36].

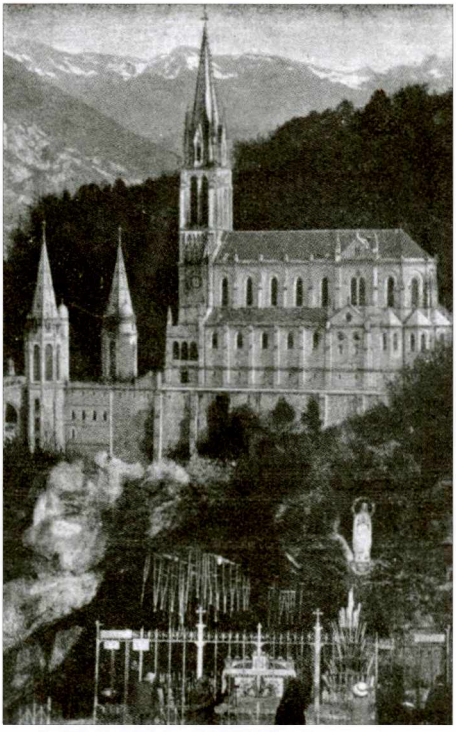

Lurdo bažnyčia. Už jos – Pirėnų kalnai.

Kitą vakarą kun. Lipniūnui didžiausią įspūdį paliko matyta maldininkų procesija. Jos vaizdai taip pat buvo užrašyti: „Užgesdama saulė rausvai nudažė vakarų padangę ir pabėrė danguje tūkstančius žvaigždžių žiburių. Bet neatsiliko ir žemė: po mūsų kojomis suliepsnojusios žvakės tūkstančiais plesdeno <...>, aukštai Pic du Jer kalne iškilo šviesus kryžius, kalnų pašlaitėse nušvito taip pat šimtai žiburių <...>. Sužavėtas stovėjau susimąstęs ir akis įsmeigęs į dangaus ir žemės susibičiuliavimą, kol palengvėl apie 10 valandą nutilo angelų giesmės, užgeso žemės žvaigždės ir viskas beliko vien lyg sapne“[37].

[36] PVS, p. 257.
[37] PVS, p. 262.

Grįžtant namo per Vokietiją

Toliau ekskursija pagal planą penkioms valandoms turėjo sustoti Kelne pamatyti garsiosios Katedros. Ją aplankę, visi nutarė laukti traukinio stotyje. Buvo likę pora valandų, tad kun. Lipniūnas dar kartą išėjo pažiūrėti miesto. Vienoje aikštėje iš tolo pamatė paminklą, priėjęs perskaitė įrašą: „Adolfas Kolpingas, darbininkų tėvas“. Nepaprastai nudžiugo: apie jį buvo daug girdėjęs iš prof. Antano Maliauskio. Kiek pasidairęs, netolimame skersgatvyje pamatė būrelį vaikinų. Prisiartinęs paklausė, ar nežino, kur yra kolpingiečių namai. Vienas linksmai atsakė: „Aš žinau, esu kolpingietis!“ ir nuvedė į pranciškonų bažnyčią, kurioje prie šv. Juozapo altoriaus kun. Kolpingas palaidotas, o grindyse įmūryta lenta su įrašu, kad gimęs „1813 gruodžio 8, miręs 1865 gruodžio 4“.

Kai, apžiūrėjęs kolpingiečių namus, kun. Lipniūnas sugrįžo į stotį, saviškius rado dėl jo gerokai susirūpinusius. O jis šypsojosi ir, sužinojęs apie šį darbininkų sąjūdį, džiaugėsi.

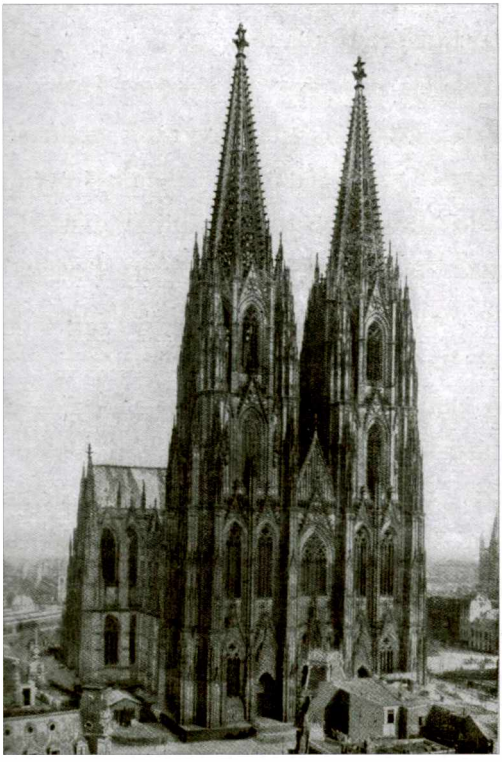

Kelno katedra.

Paminklas Adolfui Kolpingui Kelne.

Antroji sustojimo vieta buvo Berlynas. Čia aplankė Šv. Jadvygos katedrą, kadangi buvo rytas, kunigai galėjo laikyti ir šv. Mišias. Joms pasibaigus, kun. Lipniūnas jautėsi nepaprastai pakylėtas ir linksmas. Tokią būseną patirti galėjo tik tas, kuris pats, prie Dievo altoriaus sudėjęs visus kasdienius reikalus, vargus ir viltis, savyje yra prikėlęs gyvybę. Kelionė nepaprastai išblaško, todėl susikaupimo valandomis vėl save suradęs žmogus būna nepaprastai patenkintas. Kun. Lipniūnui tikrai naudingos buvo tik tos kelionės dienos, kai rytais jis galėjo susikaupti. O tie, kurie nuo ryto ligi vakaro bėgioja vien po muziejus, teatrus, restoranus ir į bažnyčią visai neįkelia kojos, jam atrodė nelaimingi.

Kaip XIX a. Kolpingas Kelne, taip XX a. pr. Berlyne kun. Karolis Sonnenscheinas nepaprastai sėkmingai veikė socialinėje srityje. Pastarąjį kun. Lipniūnas dabar prisiminė.

Pirmajam didžiajam karui baigiantis, Sonnenscheinas atsikėlė į Berlyną ir įsteigė darbininkams biurą. Nuo tada su jo asmeniu susijęs visas religinis ir socialinis šio miesto gyvenimas. Sonnenscheinas mirė 1929 m.

Apžiūrėję Berlyno muziejus, paminklus, zoologijos sodą ir akvariumą, keleiviai jautėsi pavargę. Ligi traukinio dar buvo dvi valandos.

Kun. Lipniūnui, kaip ir jo bendrakeleiviams, užsienis, svetima kalba ir dvasia, jau buvo atsibodę. Visi svajojo apie savo išsiilgtą Tėvynę ir neturėjo jokio noro daugiau klumpinėti po miestą. Tad, sėdėdami prie stalų stotyje, dalijosi gausiais įspūdžiais. Netoliese buvo įsikūrę trys rudmarškiniai, pasistatę ant stalo vokiečių vėliavėlę, ir, gerdami alų, karštai kalbėjo. Matyt, svajojo apie vieną galingą Vokietiją, kurios ribos siektų toliau Austrijos, Vengrijos, Čekoslovakijos, Albanijos, Lenkijos, Latvijos ir galbūt Lietuvos.

Kiekvienas, tada pravažiavęs pro Vokietiją, galėjo lengvai pastebėti, kad hitlerininkų sugniaužti kumščiai, išgaląsti kardai ir užtaisyti ginklai bus nukreipti prieš visus, kurie jų siekiams drįs pastoti kelią. Eilinis žmogus jiems antraeilis, vokiečių tauta pati brangiausia, ir dėl jos jie drąsiai mindžios kitų tautų žmonių laisvę, lies kraują, gaisrais nušvies padanges...

Žiūrėdamas į juos, kun. Lipniūnas pagalvojo: o kas būtų, jei panašiai pasišiaustų visos tautos ir panašiu keliu pradėtų kelti savo tautos didybę? Kiltų baisus karas, kraujas tekėtų upeliais, ir vietoj laisvės ant silpnesniųjų širdžių ir rankų būtų uždėtos grandinės. Todėl pasibaisėjęs atsikėlė ir išėjo į kitą salę:

toks pūtimasis ir silpnesniųjų skriaudimas jo sielai per daug tolimas. Ten nekantriai laukė traukinio.

Kai privažiavo Eitkūnus, paskutinį kartą ranka pamodamas Vokietijai pasakė „Sudiev“. Tegu ji didžiuojasi savo jėga ir galia, o mums artimesnė ir mielesnė yra atvira, kukli ir širdinga lietuvio siela – mąstė kun. Lipniūnas.

Su moksleiviais į pajūrį

Po Mišių Kauno katedroje kun. Lipniūnas išskubėjo į Ateitininkų namus Laisvės al. 3. Jam rūpėjo sužinoti, ar prof. P. Dovydaičio organizuojami „Gamtos draugo" nariai jau pasiruošę plaukti Nemunu į Kuršių marias. Nuo 1931 m. ši ekskursija buvo organizuojama jau antrą kartą ir dabar turėjo tikslą moksleivius supažindinti su istorinėmis Panemunio ir pajūrio vietovėmis ir suartinti įvairiose gimnazijose ir mokytojų seminarijose slapta veikiančius ateitininkus. Kun. Lipniūnas buvo šios veiklos sūkuryje, tad be jo tokia ekskursija atrodė neįmanoma.

Vos tik jis pravėrė Ateitininkų namų duris, iš visų pusių jį apspito moksleiviai. Čia buvo panevėžiečiai Melanija Baužytė ir Juozas Klevečka, Ona Penkauskaitė iš Linkuvos, uteniškis Juozas Girnius, šiaulietė-biržietė Agota Šidlauskaitė, pasvališkis-biržiškis Antanas Šeškevičius, taip pat rokiškėnai, zarasiškiai, pasvaliečiai, mažeikiškiai, šakiečiai ir beveik visų kitų Lietuvos gimnazijų ir mokytojų seminarijų aukštesnių klasių moksleiviai.

Kun. Lipniūnas, sužinojęs, jog kitąryt iš Kauno prieplaukos ekskursantai išplaukia „Kęstučiu", tą pačią dieną išvyko į Panevėžį: gavo žinią, kad ten skubiai laukiamas. Su keliaujančiais moksleiviais jis susitiko tik po trijų dienų Klaipėdoje. Jų laukdamas, kun. Lipniūnas svarstė: gražu dairytis Belgijos Ostendėj ir kituose Anglijos, Airijos ar Prancūzijos uostuose, bet dar mieliau stovėti šitoje prieplaukoje ir iš Nidos laukti atvykstant ekskursantų. Todėl ir džiaugėsi, kai dar toli vandenyse pamatė laivą, iš kurio veržėsi skambios jaunimo dainos: kitose šalyse tokių negirdėsi. O greitai į krantą pripūškėjęs laivas pabėrė krykštaujančius, nekaltumo ir kilnaus idealizmo kupinus moksleivius.

Šitokį džiaugsmą tesupras tik tas, kurio širdis atvira jaunųjų viltims ir kančioms, kuris džiaugiasi ir sielojasi dėl kitų, kurio gyvenimo tikslas – noras kitus padaryti laimingus.

Sykiu su moksleiviais iš laivo išlipo prof. Dovydaitis, dr. Kazimieras Ambrozaitis, kunigai Kazimieras Rankelė, Petras Rauda, Jonas Gasiūnas ir Vytautas Valiukevičius, studentai Adolfas Damušis, Antanas Masionis, Silvestras Balčiūnas, Apolonija Sereikytė ir daug kitų jaunimo draugų. Eidami į miestą, vieni ir kiti, jauni ir seni, nušvitusiais veidais pasakojo, kaip jų laivas

plaukė pro Zapyškį, Veliuoną, kaip Rotuliuose svečiavosi pas dr. Ambrozaitį ir Bitėnuose ties Rambynu pas Mažosios Lietuvos patriarchą Martyną Jankų, ką matė Rusnėje, Nidoje, Preiloje ir Juodkrantėje, kaip visas dienas jie daug daug dainavo ir klausėsi įvairių kalbų. Kun. Lipniūnui susidarė įspūdis, kad Lietuvoje šie jauni idealistai per 3 dienas pamatė ir išgyveno daug daugiau negu jis 3 savaites važinėdamas po svetimas šalis ir didelius miestus.

Klaipėdoje dalį savo kareivinių moksleiviams pernakvoti užleido karininkai. „Viktorijos" viešbutyje buvo paruošta vakarienė. Rytojaus dieną ekskursantams aprodytas uostas ir parūpintas laivas plaukti į atvirą jūrą. Jauniems žmonėms, ypač keliaujantiems pirmąkart, buvo nepaprastai įspūdinga. Tačiau visus sujaudino netikėtai atsiradusi policija, kuri čia pat areštavo prof. J. Dovydaitį ir paskui 3 mėnesius laikė Bajorų kalėjime. Mat profesorius tą vasarą Marijampolėje įvykusioje pavasarininkų šventėje pasakė valdžiai nepatikusią kalbą... Toliau ekskursijai vadovavo kun. Petras Rauda, senas ir sumanus pedagogas.

Liepos 15 d. kun. Lipniūnas su keliais autobusais moksleivių išvažiavo į Palangą ir apsistojo pas gerąjį prel. Juozapą Šniukštą. Didelis kluonas su šienu tiko vyrams, o mergaitėms geriausias viešbutis buvo erdvi parapijos salė su paklotais šiaudais. Ne veltui vėliau niekas iš tuomet keliavusiųjų dar ilgai negalėjo pamiršti tų kelių dienų, praleistų Palangoje. Kiek daug ten buvo sielai mielų įspūdžių!

Tai ir Birutės kalnas su lietuvišku Lurdu, kur taip nuoširdžiai iš mūsiškių karštų širdžių sugaudė ir nuaidėjo giesmė „Marija, Marija", ir pajūrio kopos, kuriose visi, vieną popietį klausydamiesi bangų ošimo, rymojo, kur taip gražiai apie savo kelionę po Afriką ir Baltijos jūros svarbą Lietuvai kalbėjo prof. Kazys Pakštas, kur tiek daug širdžių karštai plakė bendrų idealų meile, kur pagaliau slėpiningai ir pranašiškai kelis kartus skambėjo „Gamtos draugo" ekskursijos himnas primindamas Egiptan ištremtosios tautos vargus... Viskas ugnimi ir krauju liko įrašyta ekskursantų širdyse, kad niekados neišdiltų.

Kai daugelis į Palangą suvažiavusios ponijos minkštuose pataluose dar saldžiai miegojo, moksleiviai, poromis susirikiavę, kas rytą ėjo į bažnyčią: juos vienijo Mišios su bendra Komunija ir bažnyčios skliautais nuaidinčios giesmės.

„Gamtos draugo“ ekskursija Palangoje prie Lurdo 1934 07 06. Centre stovi vysk. Mečislovas Reinys ir Panevėžio vyskupijos Jaunimo centro direktorius kun. Alfonsas Lipniūnas. PAVB F 9–1173.

Abi ekskursijų dienos prabėgo greit, ir kun. Lipniūnas vėl sugrįžo į Panevėžį, iš kur buvo išvažiavęs prieš 5 savaites.

Mėnesiai, skirti plunksnai

Dar tęsėsi liepos mėnuo, ir jaunimui tą vasarą nieko ypatingesnio nebuvo suorganizuota. Kun. Lipniūnas sėdo rašyti užsienio kelionės įspūdžių: juos buvo pažadėjęs vietiniam katalikų savaitraščiui „Panevėžio garsas". Pradėjo rašyti vienam, prašė ir kiti. Įspūdžių kupinas kunigas žinojo, kad spaudai bus lengviau „atsipirkti", kol jie tebėra švieži. Vėliau, kai prasidės mokslo metai su aktyvia veikla, ilgiau prisėsti nebus laiko.

Pradėjęs rašyti apie aplankytus kraštus, kun. Lipniūnas pajuto, kad neužteks tik savų prisiminimų ir pokalbių. Lietuvis skaitytojas apie bendrą tų kraštų gyvenimą, jų kultūros centrus, katalikų padėtį ar lietuvius, gyvenančius, pavyzdžiui, Anglijoje, žinių ir informacijos norės daugiau. Dėl to turėjo ieškoti medžiagos, lasinėti žinių ar iš svetimų kalbų jas išsiversti ir priderinti prie visų įspūdžių. Taip rašant, informatyvi dalis plėtėsi. Ji galėjo būti pravarti laikraščių skaitytojui. Pagaliau malonu buvo ir rašančiajam: jau sugrįžus iš kelionės, taip galima daugiau sužinoti.

Per porą mėnesių atskiri rašiniai ir jų tęsiniai laikraščiuose atkreipė skaitytojų dėmesį. Domėjosi ir kunigai, sumokėję už Lipniūno kelionę. Ypač savo mylimo vadovo rašytą žodį gaudė jaunimas: ligi šiol atrodė, kad kun. Lipniūnas nebuvo rašantis, tik yra iškalbus. Daug kas siūlė šiuos straipsnius surinkti ir išleisti atskira knyga. Aišku, tai jam pridėjo papildomo darbo, tačiau po metų vis dėlto pasirodė 300 psl. knyga „Penkių valstybių sostinėse". Ji neprilygo Vinco Uždavinio, Mato Šalčiaus, Valentino Gustainio ir kitų profesio-

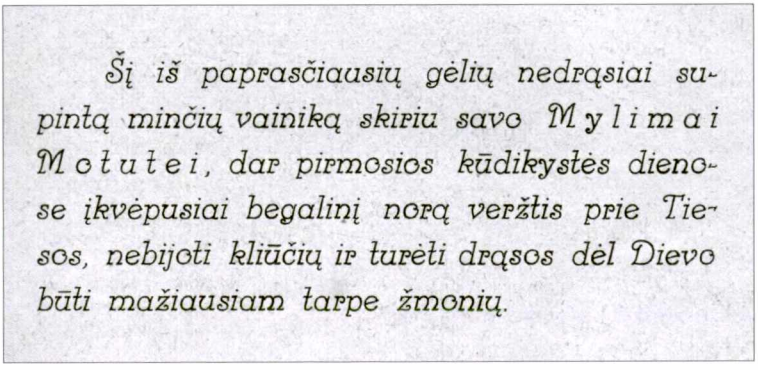
Šį iš paprasčiausių gėlių nedrąsiai supintą minčių vainiką skiriu savo Mylimai Motulei, dar pirmosios kūdikystės dienose įkvėpusiai begalinį norą veržtis prie Tiesos, nebijoti kliūčių ir turėti drąsos dėl Dievo būti mažiausiam tarpe žmonių.

Kun. A. Lipniūno knygos „Penkių valstybių sostinėse" dedikacija.

nalių žurnalistų ar tokių rašytojų, kaip Antano Vaičiulaičio ar Jurgio Rimošiaus (Savickio), kelionių aprašymams. Tačiau vis tiek buvo svarbi, nes pateikė nemažai savitų palyginimų ir asmeninių įspūdžių, iš kurių ypač dabar galima pažinti kun. Lipniūno charakterį, jo nuotaikas, reakcijas, netgi tam tikras prognozes. Pvz., kad ir apie nacistinę Vokietiją.

Ši kun. Lipniūno knyga labiau skirta besimokančiam jaunimui. Tiems, kurie, kaip ir pats autorius, veržiasi į pasaulį, nori jį pažinti ir ieškoti kelio, kuris per tiesą veda į laimę. Knyga baigiama žodžiais, kad kiti kraštai didžiuojasi „savo gamta, prabangiu gyvenimu, organizacijomis, bet <...> nė kiek ne prastesnė Lietuvos gamta, taip gražiai apdainuota Baranausko, A. Mickevičiaus, Maironio, kuklus lietuvių gyvenimas nė kiek ne mažiau teikia laimės, o mūsų organizuotas kat. jaunimas savo idealizmu žymiai praneša kitų šalių jaunimą“[38].

Vaišės kun. Alfonso Lipniūno kambaryje ateitininkų abiturientų išleistuvių proga. Panevėžys, 1934 m. VUB RS F 187–3763–64 (Jono Pauliuko alb.).

[38] PVS, p. 288.

Panevėžy buvo apie 700 ateitininkų. Dėl to jo kambariai nuo ryto aštuonių ligi vakaro aštuonių, tik su maža pietų pertrauka, buvo pilni mokinių. Vieni mokėsi prieš pietus, kiti po. Pasiskirstę į mažas grupes, kas savaitę ateidavo į susirinkimus, kurie vykdavo pas Lipniūną. Būdavo, mokiniai ginčijasi, skaito referatus, deklamuoja, o kunigas stovi kertėje ir šypsosi. Nuobodu – bet ką gi jis daugiau galėjo daryti? Vaikščioti į svečius nemėgo, o kitos pastogės neturėjo.

Kai mokiniai išsiskirstydavo, sėsdavo dirbti, arba kas nors tada užeidavo pakalbėti asmeniškai. Vieną vakarą atėjo abiturientas, kuopelės pirmininkas, ir pasisakė norįs būti kunigu, tik abejoja, ar tiktų. Kun. Lipniūnas išklausė ir nuoširdžiai patarė: „Važiuok! Daug kas paaiškės per penketą metų seminarijoj. Bet, jei pajusi, kad Dievas kitur šaukia, paklusk jo balsui. Nieko nėra nelaimingesnio kaip kunigas, kuris nusivilia savo pašaukimu“.

Kartą į Panevėžio rajono ateitininkų posėdį susirinkę moksleiviai nusprendė leisti laikraštėlį ir į Zarasus suruošti ekskursiją. Kun. Lipniūno tada nebuvo namie – lankė kitas kuopas. Sugrįžęs iškart pasiteiravo, kas nutarta. Kai pirmininkas papasakojo apie tuos du planus ir pasiguodė, kad ekskursantai pajėgsią mokėti tik po 5 Lt, nors kelionė kiekvienam kainuos po 10 Lt, bet kasa esanti tuščia. Tada kun. Lipniūnas, atiduodamas paskutinius 300 Lt, pridūrė: „Tiek su savim teturiu. Rytoj gal surasiu daugiau, jei Dievas padės“.

Kun. Lipniūnas iki pat vėlumos, neretai ir iki antros valandos nakties, atsakinėdavo į laiškus, ruošdavo pamokslus ar paskaitas, peržiūrėdavo spaudą ar skaitydavo naujausias knygas. Nepamiršdavo ir savo įpročio įdomesnius pavyzdžius pasižymėti – vis papildinėjo ir taip nemažą surinktų kortelių kaupą iš Kunigų seminarijos dienų. Kai 1931 m. jį aplankė

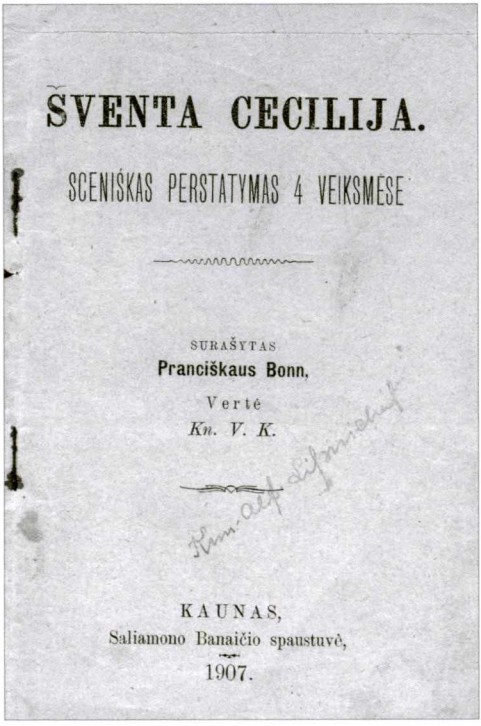
ŠVENTA CECILIJA.

SCENIŠKAS PERSTATYMAS 4 VEIKSMĖSE

SURAŠYTAS
Pranciškaus Bonn.
Vertė
Kn. V. K.

KAUNAS,
Saliamono Banaičio spaustuvė,
1907.

Kun. Alfonso Lipniūno bibliotekos knyga su jo autografu. PaKM.

klasės draugas Stasys Bačkis, sugrįžęs po studijų iš Paryžiaus, ir jiedu ilgokai kalbėjosi, Alfonsas parodė susidarytą gausią skaitybos ištraukų kartoteką. Tada Bačkis padarė išvadą: knygų šis kunigas tikrai nepaleidžia iš rankų ir moka jomis pasinaudoti.

Nuo 1931 m. kun. Lipniūnui laiko savišvietai likdavo vis mažiau. Tačiau su knyga stengėsi nesiskirti – skaitė traukiniuose ir autobusuose svarbesnes vietas pasižymėdamas pieštuku. Uolumas duoti kitiems lenktyniavo su dvasiniu alkiu gauti pačiam. Tačiau, kai tekdavo kalbėti, kun. Lipniūnas neretai faktus kuriai nors minčiai pagrįsti ar teiginiui pailiustruoti labiau mėgo imti iš gyvenimo, o ne iš raštų.

Jubiliejinėje pavasarininkų konferencijoje

Kun. Lipniūnas atrodė per jaunas, kad vyresniems organizacijų vadams sugebėtų pasakyti ką naujo. Tačiau 1932 m. gruodžio 28–29 d. surengtoje jubiliejinėje pavasarininkų konferencijoje į save atkreipė dėmesį. Į šį renginį dar 1912 m. įsteigta kaimo jaunimo organizacija atėjo gerokai išaugusi – ji tuo metu turėjo per 65 000 narių. Parapijose ir kaimuose veikė koedukacijos principu. Iki tol vyrai ir mergaitės turėjo bendras kuopas ir daugiau mažiau bendrą veiklos programą. Dabar, 1932-aisiais, kuopos buvo per didelės, ir jas reikėjo padalyti. Buvo siūlymų, kad vyrų ir mergaičių darbo metodai turėtų skirtis.

Kun. Alfonsas Lipniūnas (*II eilėje* trečias) su Pumpėnų pavasarininkais, kursų Panevėžyje dalyviais 1931 m. *I eilėje:* Antanas Dilys, Emilija Jankevičiūtė?, ?; *II eilėje:* Masilevičiūtė, Apolonija Čibaitė, ketvirta Salomėja Žekonytė ir Stanislovas Lipnickas, Emilija Jankevičiūtė?; *III eilėje:* Kazimieras Dilys, Juozas Lipnickas, Eugenija Stonkūnaitė, Alfonsas Jareckas, Antanas Lipnickas, ?. Nuotr. Jankelio Trakmano. Jankevičių šeimos arch.

Į šią konferenciją Kaune suvažiavo 917 organizacijos atstovų – 494 vyrai ir 423 mergaitės. Kiti 359 atvyko kaip svečiai stebėtojai. Bendrame posėdyje

buvo pristatytas reorganizacijos planas. Prof. Eretas, sąjungos garbės pirmininkas, supažindino, kodėl reikia pokyčių, o sąjungos vadas dr. Juozas Leimonas kalbėjo, kaip pavasarininkai galėtų atrodyti po jų[39].

Per diskusijas kalbėti išėjo ir kun. Lipniūnas. Jis pasakė, kad siūlomame plane ne visai aiškus jaunesnių pavasarininkų klausimas, kad reikėtų geriau pagalvoti apie jų ryšius su Angelo sargo draugija, kad vyrų ir mergaičių kuopos turėtų savus vadus ir kt. Praktiškų pasiūlymų jis pateikė ir atskirame vyrų pavasarininkų posėdyje.

Šioje konferencijoje buvo perskaitytas pavasarininkų ir Lietuvos Vyčių Amerikoje Vienybės aktas. Jį pristatė konferencijos pirmininkas kun. Rapolas Kuodis, pavasarininkų vardu pasirašė vysk. M. Reinys, prof. J. Eretas ir dr. J. Leimonas, o iš Vyčių – konferencijoje dalyvavę Adelė Rubliauskaitė ir kun. Vincentas Slavynas. Vienybės akto turinys buvo toks:

„Mes L. K. J. „Pavasario" Sąjunga ir Amerikos Lietuvių Katalikų Jaunimo „Vyčių" organizacija, visuotinoj 20-ties metų jubiliejinėj „Pavasario" Sąjungos Konferencijoj Kaune 1932 m. gruodžio mėn. 28, 29 d., trokšdami sujungtomis pastangomis sėkmingiau dirbti Kristaus viešpatavimui ir Tėvynės laimei, šiuo aktu iškilmingai skelbiame Pavasarininkijos ir Amerikos „Vyčių" Vienybę. Nors mus skiria didžiuliai sausumos ir vandenyno plotai, bet mūsų idėjos ir tikslai – Dievo ir Tėvynės meilė ir jaunatve liepsnojąs pasiaukojimas kilniam darbui jungia mus į vieną neišskiriamą šeimą bendriems uždaviniams vykinti. Šis pavasarininkų ir „Vyčių" pasiryžimas atneša mūsų numylėtai ir daug iškentėjusiai Lietuvai gerove ir laime žydintį gyvenimą. O Tu, Visagalis Dieve, palaimink šias mūsų pastangas"[40].

Vyčiai buvo panaši organizacija į pavasarininkus – ir vienų, ir kitų šūkis „Dievui ir Tėvynei!" Artimi ir jų tikslai, be to, ryšiai palaikyti iš anksčiau. 1925 m. juos aplankė pavasarininkų pirmininkas prof. J. Eretas. Vyčiai su gausesne delegacija buvo atvykę į pavasarininkų 15 metų jubiliejinį kongresą. 1930 m. abi organizacijos pasikeitė atstovais: iš Amerikos dalyvavo vytė Adelė Rubliauskaitė (vėliau Gabaliauskienė), o į Ameriką atstovauti pavasarininkams išvažiavo Juozas Laučka.

[39] *Pavasaris*, 1933, nr. 1, p. 11.
[40] Ten pat, p. 13.

Dabar abiejų organizacijų ryšius turėjo vainikuoti pasirašytasis Vienybės aktas, numatytas Vyčiams perduoti ateinančiais metais, kai Čikagoje bus surengtas 20-asis Seimas. Tą padaryti paskirtas Stasys Gabaliauskas, ketinęs su žmona vykti į ten pat rengiamą pasaulinę parodą. Paskui buvo išrinktas ir antras delegatas – kun. Lipniūnas. Nors 1933 m. birželio 29 – liepos 2 d. Panevėžyje buvo ruošiamasi Eucharistiniam kongresui su jaunimui skirta diena ir specialia programa, vysk. Paltarokas kun. Lipniūnui išvykti leido.

Kelionė pas lietuvius į JAV

1933 m. gegužės 26 d. iš Kauno išvyko advokatas Stasys Gabaliauskas ir kunigai Stasys Yla su Alfonsu Lipniūnu. Pastarasis buvo įgaliotas ne tik atstovauti Pavasario federacijai, Katalikų veikimo centrui ir kitoms Lietuvos katalikų organizacijoms, bet ir dalyvauti oficialiuose Čikagoje organizuojamuose Lietuvos Vyčių (rugpjūčio 7–9 d.), Kunigų vienybės (rugpjūčio 22 d.) ir Katalikų federacijos (rugpjūčio 23–25 d.) seimuose.

Vieną dieną stabtelėję Vokietijos sostinėje Berlyne, dar trejetą sugaišę Olandijoje, kur aplankė Roterdamą, Amsterdamą, Hagą ir kelias kitas vietas, keliauninkai nuvyko į Roterdamo uostą. Nuo gegužės 31 d. iš ten „Statendamo" laivu per Atlanto vandenyną plaukė septynias su puse paros, laimei, nė vienas nesusirgo. Birželio 7 d. keliauninkai išvydo sausumą, kurios buvo gerokai išsiilgę. Niujorke (New York) Lietuvos delegatus pasitiko Vyčių ir Amerikos lietuvių katalikų federacijos atstovai: kun. Jonas Balkūnas, kun. Juozas Simonaitis, Paulius Vileniškis, inž. Juozas Mažeika ir kt.

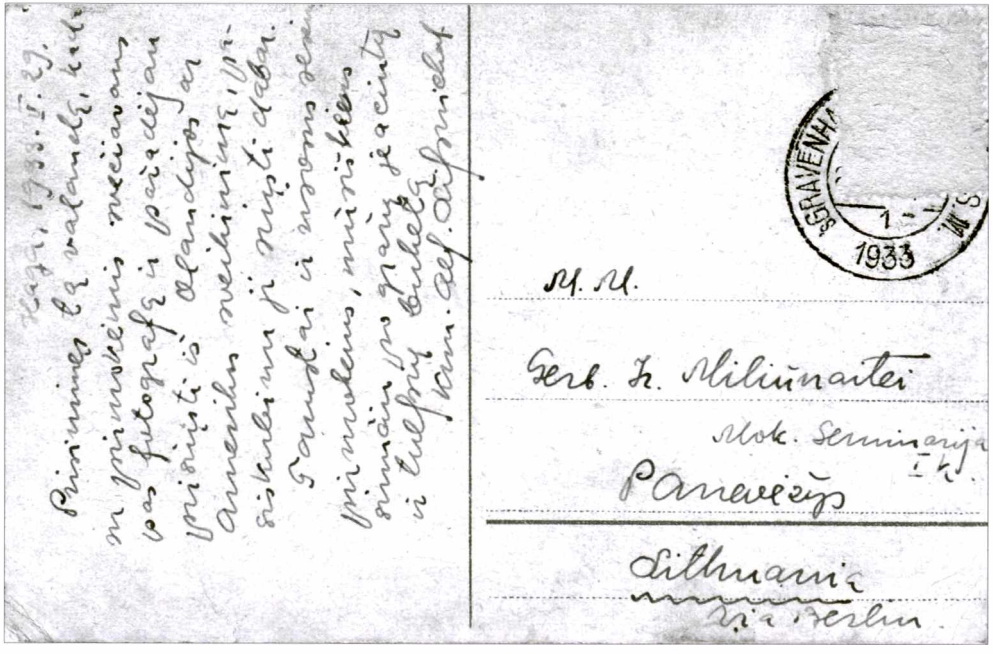

Kun. Alfonso Lipniūno atvirlaiškis Irenai Miliūnaitei į Panevėžio mokytojų seminariją. Haga, 1933 04 29. ALPM.

Birželio 12 d. iš Elizabete surengtos metinės Vyčių šventės, kurioje iš įvairių šalių dalyvavo 11 kuopų, Lipniūnas išvyko į Čikagą ir, apsistojęs Dievo Apvaizdos klebonijoje pas kun. Igną Albavičių, tuoj susisiekė su Juozu Krišč iūnu, buvusiu kurso draugu Kaune. Jie seminariją baigė tais pačiais metais, tik Juozas nebuvo įšventintas ir tuoj išvyko į Ameriką.

Dabar J. Krišč iūnas kun. Lipniūnui pasisiūlė pabūti vadovu po Čikagą – vežiojo, kur tik panorėjo. O šis domėjosi viskuo: lankė muziejus, neatsisakydavo ir pobūvių. Kunigų draugystės neieškojo, nuo jų labiau laikėsi atsiskyręs, mieliau buvo su pasauliečiais.

21-asis Vyčių seimas įvyko rugpjūčio 8–10 d. A. Lipniūnas dalyvavo vienas: dėl savo pareigų advokatas Gabaliauskas su žmona jau buvo išvykęs į Lietuvą. Seimas pradėtas pamaldomis Švč. Mergelės gimimo parapijos bažnyčioje Marquette parke. Kun. Ignas Albavičius aukojo iškilmingas šv. Mišias, giedojo Juozo Saurio vadovaujamas Lietuvos Vyčių „Dainos" choras. Ypač visiems patiko giedamos „Exultate Deo" mišios. Gražų pamokslą pasakė Vyčių dvasios vadas kun. Anastazas Valančius.

Po pamaldų Seimo rengimo komisijos pirmininkas Albinas Manstavičius tos pačios parapijos salėje pradėjo pirmą sesiją – jų iš viso buvo šešios. Sukalbėjus maldą ir pagiedojus JAV, Lietuvos ir Vyčių himnus, Antanas Lapinskas, šios organizacijos Centro valdybos pirmininkas, pasakė įžanginę kalbą. Kun. Lipniūnas perdavė Lietuvos pavasarininkų ir ateitininkų sveikinimus.

Susirinkusieji išklausė ir du gerai parengtus anglų kalba skaitomus referatus: tai Leonardo Juozapo Šimučio „Jaunimas ir tikyba" ir advokato Konstantino Savicko „Lietuvos jaunimas ir tautybė". Rugpjūčio 9 d. po pietų kalbėjo kun. Lipniūnas. Seimo dalyvius jis supažindino su Lietuvos pavasarininkų istorija, įvertino Amerikos lietuvių katalikiško jaunimo Vyčių organizacijos nuopelnus religiniam ir patriotiniam lietuvių tautos atgimimui, papasakojo apie artimus šių organizacijų ryšius ir Seimo prezidiumui įteikė atvežtą Vienybės aktą. Kai jį kun. Lipniūnas skaitė, dalyviai stovėjo.

Seimo prezidiumo pirmininkui pakvietus, L. Šimutis pasakė jaudinančią kalbą pabrėždamas, kaip svarbu, kad Amerikos ir Lietuvos jaunuomenė būtų vieninga, ir padėkojo už įteiktą Vienybės aktą. Renginio pabaigoje perskaitytas Padėkos laiškas (į Lietuvą jį parvežti įpareigotas kun. Lipniūnas):

Kun. Alfonas Lipniūnas su Panevėžio vyskupijos kunigais Matu Šermukšniu ir Antanu Deksniu Čikagoje 1933 m. vasarą.

„Garbingieji Pavasarininkai! Šiuomi nuoširdžiai dėkojame už Pavasarininkų – Vyčių Aktą, kurį mūsų seime įteikė Jūsų Atstovas gerb. Kun. Alfonsas Lipnickas. Šį reikšmingą Vienybės Aktą Lietuvos Vyčių 21-asis Seimas vienbalsiai, džiaugsmingai ir entuziastingai priėmė. Seimo dalyviai skaito, kad Pavasarininkų – Vyčių Aktas duos daugiau akstino Amerikos lietuvių jaunimui laikytis ir tikėjimo ir tautybės idealų, jiems dirbti ir pasišvęsti, jis suriš stipriu ryšiu šias dvi organizacijas dideliems darbams – visą atnaujinti Kristuje ir užtikrinti lietuvių tautų garbingą ateitį!“

Po Lietuvos himno ir giesmės „Sveika Marija“ Seimo dalyviai pagerbė žuvusius lakūnus Darių ir Girėną, kurie Lietuvos pavasarininkams skraidino Vyčių laišką. Gavus Čikagos majoro Kelly leidimą, mieste surengta diena rinkti aukoms Dariaus ir Girėno paminklui.

Iš viso Vyčių seime dalyvavo 57 delegatai ir kelios dešimtys svečių iš Naujosios Anglijos, Niujorko, Pensilvanijos ir kt. kraštų. Pasak kun. Lipniūno, šis Seimas reprezentavo visą katalikišką Amerikos lietuvių jaunimą.

Į Katalikų federacijos seimo, kuris prasidėjo rugpjūčio 23 d. ir tęsėsi tris dienas, Prezidiumą garbės pirmininkais buvo išrinkti prel. Mykolas Leonas Krušas ir Lietuvos Katalikų veikimo centro įgaliotinis kun. Alfonsas Lipniūnas. Išklausę jo paskaitą „Šventieji metai ir katalikiškoji akcija“, dalyviai, pareikšdami padėką, atsistoję plojo.

Rugpjūčio 22 d. Čikagoje, šv. Jurgio parapijos salėje, įvyko Kunigų vienybės seimas. Į jį susirinko 39 atstovai iš 6 provincijų. Šio renginio dokumentuose įrašyta: „Žodžiu sveikino iš Lietuvos svečias kun. Lipnickas“.

Aplankė jis ir Kanadą, į kurią iš Čikagos išvyko tuoj po Katalikų federacijos seimo. Ten susitiko su lietuviais ir, lydimas kraštiečio A. Navicko, keliavo po Monrealį ir žymesnes jo apylinkes.

Vėliau, kalbėdamas apie viešnagę Užatlantėje, prisiminė iš viso aplankęs 60 lietuvių parapijų ir ne vienoje pasakęs pamokslą, bendravęs su tautiečiais. Tiesa, ne visiems klebonams jis patiko: buvo besiskundžiančių, kad žmonės negeri. Bet Lipniūnas paklausė, gal dėl to kalti jų vadai...

Atsisveikina su Amerika

Rugpjūčio 25 ir rugsėjo 1 d. „Darbininko" laikraštyje išspausdinti pranešimai skelbė apie rugsėjo 4 d. Brukline (Brooklyn, N. Y.), Apreiškimo parapijos svetainėje, tautiečių rengiamą „išleistuvių vakarienę" kun. Lipniūnui pagerbti. Tačiau jis ten nedalyvavo, kadangi dėl įvairių imigracijos reikalaujamų formalumų negalėjo laiku įvažiuoti į JAV. Tik rugsėjo 5 d. Monrealyje susitvarkęs dokumentus, naktį laivu iš Niujorko turėjo išplaukti į Europą. Todėl į šį miestą atskrido lėktuvu.

Kelias laisvas nakties minutes Niujorko oro uoste kun. Lipniūnas išnaudojo atsisveikinimo laiškui „Sudiev, mano Prieteliai!" parašyti. Jį rugsėjo 12 d. išspausdino minėtasis „Darbininkas" (nr. 68):

„Seniai norėjau pamatyti Amerikos šalį, kur tiek daug mano tautiečių gyvena. Šią vasarą turėjau laimės tai atsiekti: birželio 10 d., nors ne taip lengvai ir patogiai, išlipau į Dėdės Samo žemyną, kur vėliau daug ko patyriau. Kai kur tarp savųjų sutikau ir šaltumo, bet susitikimuose dauguma buvo malonūs.

Laikas prabėgo greit ir štai vėl skubu atgal, skubu pamatyti kilnaus ir doro Lietuvos jaunimo, kurio taip išsiilgau. Bet išvažiuodamas, negaliu pamiršti keleto asmenų, kurie parodė man nepaprasto nuoširdumo. Širdingai ačiū, Jums gerieji, ačiū visiems užjūrio broliams. Liūdna ir nemalonu, kad dėl oficialių Amerikos valdžios kliūčių, laiku negalėjau grįžti iš Kanados, negalėjau dalyvauti Jūsų, Brangūs brooklyniečiai, rengtoje vakarienėje. Labai už tai dėkoju Liet. Vyčių ir Kat. Federacijos N. Y. apskričiams.

Atleiskite man, aš atvira širdimi troškau su Jumis praleisti paskutinį vakarą – gaila, aplinkybės viską sumaišė. Štai šiandie iš Kanados vos suspėjau lėktuvu pribūti į laivą, kuris mane jau veža į mano numylėtą tėvynę Lietuvą. Tegu Dievulis Jus laimina, gerieji mano prieteliai ir draugai. Sudiev visiems".

Į laivą atsisveikinti atėjo inž. Juozas Mažeika, Paulius Vileniškis, Juozas Bronius Laučka ir „Darbininko" redaktorius Antanas Pranas Kneižys. Rugsėjo 15 d. Lipniūnas, garbingai atlikęs savo misiją, pasiekė Kauną, kurį buvo palikęs beveik prieš 4 mėnesius.

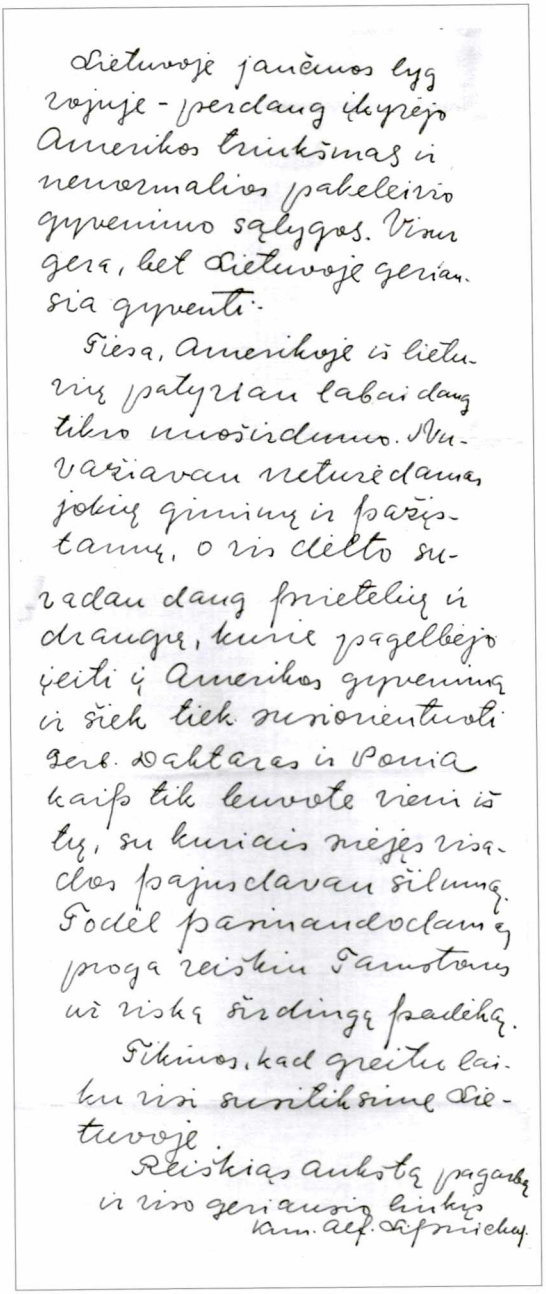

Lietuvoje jančmos lyg
rojuje - perdaug įkyrėjo
Amerikos triukšmas ir
nenormalios pakeleivio
gyvenimo sąlygos. Visur
gera, bet Lietuvoje gerian-
sia gyventi.
Tiesa, Amerikoje iš lietu-
vių patyrian labai daug
tikro unoširdumo. Nu-
važiavau neturėdamas
jokių giminų ir pažįs-
tamų, o vis dėlto su-
radau daug prietelių ir
draugų, kurie pagelbėjo
įeiti į Amerikos gyvenimą
ir šiek tiek susiorientuoti
Serb. Daktaras ir Ponia
kaip tik buvote vieni iš
tų, su kuriais snėjęs visa-
dos pajusdavau šilumą.
Todėl pasinaudodamas
proga reiškiu Tamstoms
už viską širdingą padėką.
Tikimos, kad greitu lai-
ku visi susitiksime Lie-
tuvoje.
Reiškiąs aukštą pagarbą
ir viso geriausio linkis
Kun. Alf. Lipnickas.

Iš kun. Alfonso Lipnicko laiško Aleksandrui Račkui ir jo žmonai Katrei Račkienei-Ambrozaitei. Panevėžys – Čikaga, 1933 09 20. LNMMB RKRS F 63–230. L. 1v.–2.

Dėmesys vadams, jauniems kunigams ir parapijai

1933 m. gruodžio 31 d. žurnale „Pavasaris“ (nr. 24) išspausdintame straipsnyje „Ką vadai mums sako“ kun. Lipniūnas, prisimindamas vasaros kelionę į JAV, retoriškai klausė: „Nejaugi jaunimas nepabudo iš prieškarinio vergijos miego? Argi jis neiškovojo tautai laisvės? Argi nesuburta tūkstančiai jaunuolių į katalikiškas organizacijas? Argi sava lietuviška spauda neplinta po mūsų kaimus?“

Suprasdamas ateitininkų ir pavasarininkų organizacijų svarbą jaunimo gyvenimui, jis palinkėjo, kad jaunimas, o ypač pavasarininkai, taptų dvasingesni, kad kiekvienas šių organizacijų narys išaugtų „į vadą, suprantantį ir sugebantį vykdyti savo pareigas“.

Kun. Lipniūnas, atsisveikindamas su JAV lietuviais, pasakė: „Skubu atgal pas Lietuvos jaunimą, kurio taip išsiilgau“. Mat bendraudamas su jaunais žmonėmis, jis puikiai jautėsi. O ar vizitas toje šalyje jam davė naujų paskatų ir patirčių? Jo paties pasisakymų šiuo klausimu neturime. Tačiau neabejotina: nauji įspūdžiai neliko veltui.

Panevėžietės moksleivės ateitininkės su kunigais 1933 05 24. *II eilėje* iš kairės pirmas kun. Antanas Deksnys, antras kun. Juozapas Ruškys, trečias kun. Jurgis Žitkevičius, penktas kun. Alfonsas Lipniūnas. Nuotr. Jono Žitkaus. PAVB F 80–706.

Norint suaktyvinti jaunimo veiklą, svarbu gerai paruošti vadus. Ir kun. Lipniūnas, dirbdamas praktiškai, tą suprato. Pavasarininkus pertvarkius į tris sąjungas, reikėjo rūpintis, kad Lietuvoje būtų parengta vadų vyrams, mergaitėms, jaunesniems pavasarininkams ir miestų jaunimui. Tuo tikslu kun. Lipniūnas stengėsi organizuoti kuo daugiau įvairių kursų ir jais rūpintis skatino kitas Panevėžio vyskupijos parapijas.

Dažniau pasirodydavo ir Kauno kunigų seminarijoje. Ten jo laukiantys klierikai žinojo: šis lektorius kalbėti ateis gerai pasirengęs ir patars, kaip praktiškai dirbti su jaunimu. Pavasariais, prieš atostogas, paklausyti kun. Lipniūno susirinkdavo ir kai kurie Kauno kunigai. Kartą kan. Mykolas Vaitkus pasakojo girdėjęs jį esant tikrai gerą, įkvepiantį kalbėtoją, kurio kiekvienas žodis įdomus ir vertingas.

1934-uosius metus popiežius Pijus XI paskelbė šventaisiais. Būsimieji kunigai aktyviai raginti darbui su jaunimu ieškoti naujų idėjų. Juo labiau, kad studentai ir moksleiviai, ypač ateitininkai, buvo gana veiklūs. Kun. Lipniūnui tereikėjo tik pasidžiaugti klierikų darbu ir šiek tiek padėti. Todėl parapijų gyvenimas vasarų atostogų metu atgydavo: vykdavo kongresėliai, šventės, gegužinės, susirinkimai, netgi būdavo išleidžiami laikraštėliai. Parapijos darėsi tikri kultūros židiniai ir kartu tapdavo krikščioniško atsinaujinimo celėmis.

Vis daugiau dėmesio skirti parapijoms pradėjo ir inteligentai, iki tol buvę kiek nuošaliau. Pvz., advokatas Juozas Žagrakalys, dirbdamas Zarasuose ir stebėdamas, kokios įtakos parapija turi jaunimui, dažnais straipsniais spaudoje kvietė labiau domėtis vietos gyvenimu ir katalikiška kultūrine veikla. Tačiau bene daugiausia šioje srityje nuveikė kun. Lipniūnas, skatinęs parapijų jaunimą burtis ir savo pamokslais kurstęs ieškoti gyvo tautos ir krikščionybės pradų derinio.

Tiesa, retsykiais senajai kartai būdavę sunku suvokti, ko tie jauni kunigai nori, į kur jie kreipia tikinčiuosius. Pastarieji kartais ir kun. Lipniūno nesuprasdavo. Pvz., kartą Rozalime per jaunimo šventę kun. Lipniūnas šventoriuje sakė pamokslą, o viena moteris sušuko: „Bedievi, kalbėk ne apie tautą, o apie Dievą!“

Santykiai su vysk. Kazimieru Paltaroku

Savo veiklą kun. Lipniūnas, kaip ir priklauso, visada derino su vysk. Paltaroku ir būtinai atsižvelgdavo į kritiškas jo pastabas. Šis kai kur palikdavo visišką laisvę, kitur kiek prilaikydavo. Kun. Lipniūno darbams ir saviems planams, ruošiant jaunimą katalikiškai veiklai, vyskupas matė dvi didžiausias kliūtis.

Viena – tuometinės valdžios režimas, siekęs kontroliuoti jaunimo auklėjimą ir varžęs katalikiškas jų organizacijas. Panevėžio vyskupijoje besimokančiųjų buvo tikrai daug. Valdininkai nedrįso labai konfliktuoti su vysk. Paltaroku, kuris kiekvieną savo kunigą globojo ir užtardavo. Ganytojo principas buvo aiškus: kunigas veikia jo vardu, tad valdžios atstovai, ką nors draudžiantys, kliudo ir patį vyskupą.

Antra – senosios kunigų kartos priešinimasis naujų laikų katalikiškai akcijai ir jos formoms – buvo mažiau pastebima, tačiau sunkiau pašalinama. Tiesa, neigiamai nusiteikę būdavo ne visi senieji, kiti tik pasyvūs, tačiau iš jų kun. Lipniūnas ir sulaukdavo daugiausia nemalonumų ir netgi priešiškumo.

Kun. Alfonsas Lipniūnas ir vysk. Kazimieras Paltarokas su pavasarininkų „Vyties“ kuopa. Panevėžys, 1932 03 13. LNM F 774.

Vysk. Paltarokas buvo išskirtinis ganytojas, nes savo kunigų, net ir pačių geriausių, tobulybėmis nelaikė. Ilgą laiką buvo atsakingas už jų paruošimą, tad gerai žinojo, ko Kunigų seminarija negali duoti, ir suprato, kad įšventintas kunigas privalo dar bręsti ir nuolat mokytis. Vyskupas turėjo savo sistemą, ir ji nebuvo lengva. Kunigus jis mylėjo kaip tėvas, tačiau tvarkė juos kaip generolas – vyriškai. Pvz., gabesnį kapelioną išleidęs į Kauną įgyti licenciato, vėliau, kad neriestų nosies ir neįsivaizduotų tapęs išminties sostas, paskirdavo į pačią prasčiausią parapiją. Jei tokį išbandymą kunigas ištverdavo, gaudavo geresnę vietą, pvz., paskirdavo kapelionu į gimnaziją.

Taip jis elgėsi ir su kun. Lipniūnu, kuriam dar tikrai reikėjo subręsti: leido pasiruošti licenciatui, pasižvalgyti po kitus kraštus, po to išsiuntė užsienį, į sociologijos studijas. Išlydėdamas į Vakarus, vyskupas Lipniūnui, kad sugrįžęs galėtų kai ką panaudoti ir savo darbui, patarė stebėti, kaip ten dirbama su moksleiviais ir kaip organizuojamas akademinis jaunimas. Žinoma, tas neliko be rezultatų. Kai kuriuos savo veiklos metodus po šios kelionės kun. Lipniūnas pakeitė: dar kruopščiau stengdavosi pasiruošti paskaitoms ir konferencijoms, pradėjo labiau domėtis intelektualiniu gyvenimu, be to, sugrįžo labai norėdamas gerai išmokti prancūzų kalbą.

Paltarokas nebuvo numatęs Lipniūno laikyti amžinu „jaunimo direktoriumi" – planavo jį paruošti dviem didesniems tikslams įgyvendinti. Pirma, vyskupui rūpėjo turėti vieną gerą sociologą, kadangi ir pats šią sritį puikiai išmanė, ir suprato, kad Katalikiška akcija be jo naujaisiais laikais neįmanoma. Antra, Panevėžyje planuotai įkurti Mažajai kunigų seminarijai reikėjo būsimo rektoriaus.

Studijuoti toliau norėjo ir kun. Lipniūnas. Vyskupui jis vis primindavo, kad dar leistų mokytis, jei būtų galimybių. Iš pradžių apie užsienį negalvojo – būtų pasitenkinęs ir Kauno universitetu. Tačiau kelionės į Vakarų Europą ir Ameriką padarė didelį įspūdį. Susidūręs su kitokiomis kultūromis ir pabendravęs su jų žmonėmis, kun. Lipniūnas panoro pasižvalgyti plačiau. Be abejo, ir išmokti kitų kalbų, įgyti daugiau žinių.

Užsienis vysk. Paltarokui atrodė kaip gera erdvė pasisemti naujų, savame krašte pritaikyti tinkančių idėjų ir metodų. Jo nuomone, svarbu ne tik teorinis žinių lygis, bet ir akademinis laipsnis. Deja, tas abipusis noras vis buvo nerealizuotas. Vyskupas delsė arba neskubėjo.

Kartą, apie 1933–1934 m., Panevėžio vyskupijos kunigų būrelis nuvyko rekolekcijų pas jėzuitus į Pagryžuvį. Joms vadovavo tėvas Benediktas Andriuška SJ. Po jų ne vienas kunigas pajuto norą stoti į vienuolyną. Kun. Lipniūnas – taip pat.

Išgirdęs, kad jis kalba apie jėzuitų vienuolyną, vyskupas labai nustebo ir pasakė dabar negalįs jo išleisti: kunigų ir taip trūksta. Kun. Lipniūnui neatsargiai prasitarus, kad yra ir daugiau norinčių ten važiuoti ir paminėjus kun. Antano Deksnio pavardę, vyskupas skėstelėjo rankomis: „Tai jau būtų trečias iš Katedros!“ Tuo metu pas jėzuitus buvo išvykę du vikarai – Romualdas Blažys ir Pranciškus Masilionis. Tada vysk. Paltarokas pasakė: jo vyskupijai tikrai reikia atsidavusių kunigų, o čia dar randasi norinčių jį palikti... Vėliau kun. Lipniūnas prisiminė: vysk. K. Paltarokas kalbėjo taip susijaudinęs, jog akyse pasirodė ašaros.

Pamačius tokį savo Ganytoją, kun. Lipniūnui, jo žodžiais tariant, visas noras vykti pas jėzuitus dingo. Rodos, daugiau apie vienuolyną su niekuo nekalbėjo – taip buvo paveiktas vyskupo susijaudinimo.

Pradinukai mokslo metų pabaigos proga (1935-ieji) eina į Mišias Katedroje. Iš Panevėžio 1-osios pradinės mokyklos kronikos. Pavienių rankraščių fondas PAVB F 8–637.

Į sociologijos studijas Prancūzijoje

Kun. Lipniūnas norėjo vykti į jau kiek pažintą Prancūziją. O vysk. Paltarokas, nusprendęs jį išleisti studijuoti, turėjo susirasti kitą kunigą. Kartu norėjo išgirsti ir paties Lipniūno žodį. Tinkamiausias kandidatas į šio vietą atrodė 1934 m. įšventintas kun. Alfonsas Sušinskas, geras kalbėtojas ir jau spėjęs pasireikšti įtaigiais straipsniais jaunimui. Tačiau po nepilnų darbo metų kun. Sušinskas dėl kraujoplūdžio, kuris kėlė džiovos, galbūt net greitosios, įtarimą, atsidūrė Panemunės sanatorijoje.

Moksleivių ateitininkų kuopų atstovai, kunigai ir kiti svečiai prie Panevėžio Kristaus Karaliaus katedros kun. Alfonsą Lipniūną, vyskupijos Jaunimo centro direktorių, 1935 09 22 išlydint studijuoti į Lilio universitetą. *II eilėje* iš kairės trečias Panevėžio valst. gimn. ateitininkas Bronius Stasiukaitis, šeštas kun. Vytautas Balčiūnas, ?, toliau kun. Alfonsas Lipniūnas, Panevėžio katedros kleb. Povilas Šidlauskas, kun. Jonas Gasiūnas, „Ateities" redaktorius Kazys Zupka-Kecioris, dvyliktas kun. dr. Leonas Lukošiūnas (Utenos „Saulės" gimn. kapelionas), ?, keturioliktas kun. Albinas Spurgis, šalia Bronius Marmakas. Skaitmenimis pažymėti Panevėžio berniukų ir mergaičių gimnazijų ateitininkai: Povilas Bukavičius (1), Elena Gabulaitė (2), Julija Masiokelytė (3), Paulius Drevinis (4), Pilypas Žukauskas-Narutis (5), vėliau su kun. Lipniūnu kartu kalėjęs Štuthofe. Nuotr. Jono Žitkaus. PAVB F 69.

Tada vyskupas Lipniūno pareigas nusprendė perduoti kitam jaunam kunigui – Vytautui Balčiūnui, įšventintam 1933 m. ir tuo metu Panevėžyje ėjusiam kalėjimo ir ligoninės kapeliono pareigas. Greitai iš sanatorijos sugrįžo kun. Sušinskas, kuriam gydytojai džiovos nerado, tik su darbu patarė neskubėti.

Kai kun. Balčiūną vysk. Paltarokas pasikvietė pranešti apie numatomą paskyrimą, iškilo klausimas, ar ne geriau į tas pareigas būtų kun. Sušinskas. Šio atsakymas buvo: „Jei vyskupas skirs, ką gi, teks imtis šio darbo, nors nežinau, ar man ilgam užteks jėgų".

Kun. Balčiūnui atrodė, kad antrasis Alfa žymiai tinkamesnis pakeisti pirmąjį. Taip ir buvo – greitai vietoj Lipniūno kun. Sušinską vyskupas paskyrė Jaunimo centro direktoriumi, o po pusės metų kun. Balčiūną nukėlė gimnazijos kapelionu į Pasvalį vietoj kun. Kazio Barausko-Baro. Pastarasis išvyko į Kauną siekti licenciato, vėliau iš rašytojo Juozo Grušo perėmė „Mūsų laikraščio" redaktoriaus pareigas.

Kun. Lipniūną išleisti studijuoti vysk. Paltarokui buvo nelengva. Pirmiausia reikėjo surasti pinigų, tačiau tik 1926 m. įkurta vyskupija fondo kunigams mokslinti užsienyje neturėjo, o Lipniūnas per penketą metų nieko nebuvo susitaupęs. Atsirado ir kliūčių: kurį laiką tuometinė tautininkų valdžia delsė išduoti užsienio pasą, o Kaune esantis Vokietijos konsulatas nenorėjo išrašyti tranzito vizos. Priežastis – tuo metu opus Klaipėdos krašto klausimas.

Kun. Lipniūnas pradėjo ruoštis kelionei į Prancūziją. Apie ją svajojo seniai. Jį žavėjo prancūzų *renouveau catholic* – katalikų atgimimas, jų socialinis pažangumas ir aukštas sociologijos mokslų lygis. Nors su pamiltuoju jaunimu skirtis buvo gaila, 1935 m. vasarą kun. Lipniūnas atsisveikino.

Pirmieji dveji metai Lilyje

Savo studijoms kun. Lipniūnas pasirinko Lilio (Lille) miestą, nemažą industrijos centrą, turintį netoli milijono gyventojų. Iš jo patogiai traukiniais buvo galima pasiekti piečiau, už 250 km, esantį Paryžių ir kitas vietoves. Ne į sostinę, o į nuošalesnį miestą kun. Lipniūnas vyko greičiausiai dėl keleto priežasčių.

Pirma, Lilyje, atrodė, bus pigiau gyventi. Be to, šis miestas jau buvo pamėgtas lietuvių. 1927–1928 m. sociologijos žinias ten gilino kun. Mykolas Krupavičius. 1930 m. sociologijos ir politikos studijas baigė ir doktoratą apgynė ateitininkas Antanas Trimakas, 1935 m. pavasarį – ateitininkė Ona Labanauskaitė. Tad į Lilį lietuvių keliai jau atrodė praminti. Kita vertus, šiame mieste dirbo tikrai žinomų sociologų – apie jų lygį liudija faktas: jie vadovavo socialinėms Prancūzijos savaitėms, garsioms visame katalikų pasaulyje.

Kai 1937 m. jį aplankiau, radau įsikūrusį Jėzaus ir Marijos širdžių vienuolių namuose. Kambarys antrame aukšte buvo ne ką geresnis kaip Kauno kunigų seminarijos klierikų. Pataikiau atvykti tokiu metu, kai mokslo metai dar nebuvo pasibaigę, tad kun. Alfonsas skubėjo parodyti savo Alma Mater. Universiteto patalpos ir jų statyba atrodė senoviška. Auditorijos aukštos, apšvietimas prastas. Kun. Lipniūnas pasiūlė aplankyti kambarį, kuriame gyveno fakulteto dekanas Eugene Detoit. 1935 m. aš jo paskaitų klausiau Anžė (Angers) Katalikų institute surengtos socialinės savaitės metu.

Kai nuėjom, Lipniūnas mus supažindino, ir aš pasakiau buvęs jo „studentas" Anžė. Prof. Detoit pakvietė sėstis ir pradėjo vardyti savo studentus lietuvius. Pirmiausia iškirčiavo Anta-nās Tri-ma-kās, paskui, laužydamas liežuvį, ištarė Laba-naus-kaitẽ. Ypač šiltai linksniavo Antanās, nors jau praėję penkeri metai, kai šis baigė studijas.

Po to aplankėme prof. kun. Pjerą Tiberghieną (Pierre Tiberghien), kelių veikalų autorių, puikų socialinių savaičių organizatorių, ypač jaunimui patinkantį paskaitininką. Tos dienos vizitus baigėme pas kard. Achilą Lienartą (Achille Lienart), kurį per minėtą socialinę savaitę Anžė taip pat esu matęs. Tai buvo tikrai pažangus ir sėkmingas darbininkų miesto ganytojas, savo charakteriu, sakyčiau, panašus į vysk. Paltaroką. Be kita ko, kard. Achillą Lienartą labai mėgo popiežius Pijus XI.

Aš iš karto pastebėjau, kad visiems šiems asmenims kun. Lipniūnas buvo žinomas ir jų sutinkamas be jokių varžymųsi. Kai apžiūrėjome miestą ir kai kurias kitas katalikų institucijas, Alfonsas neatrodė pavargęs, nors man jau buvo lyg ir per daug tų įspūdžių ir vaikščiojimo.

Sugrįžę į jo kambarį, sėdom kalbėtis. Kun. Lipniūnas mažai pasakojo apie pačias studijas, tik sakė nuo rudens ketinąs persikelti į Paryžių. Paklaustas kodėl, atsakė norįs paklausyti naujų profesorių, pažinti katalikų jaunimo veiklą ir sostinėje, ypač pamatyti jų suvažiavimus. Be to, ten esančios pagrindinės katalikų leidyklos, na, ir Sorbona.

Stebėjau kun. Alfonsą ir iš veido bandžiau perskaityti nuotaikas. Jo kakta iš retėjančių plaukų lindo dar labiau. Akys dažniau mirkčiojo, matyt, įvargintos skaitybos. Buvo tylesnis, bent taip atrodė, ir uždaresnis. Lyg ir suvargęs. Mokslo metų pabaigoj, jau įsiūbavus pavasario kaitrai ir gyvenant triukšmingame mieste, tai atrodė natūralu.

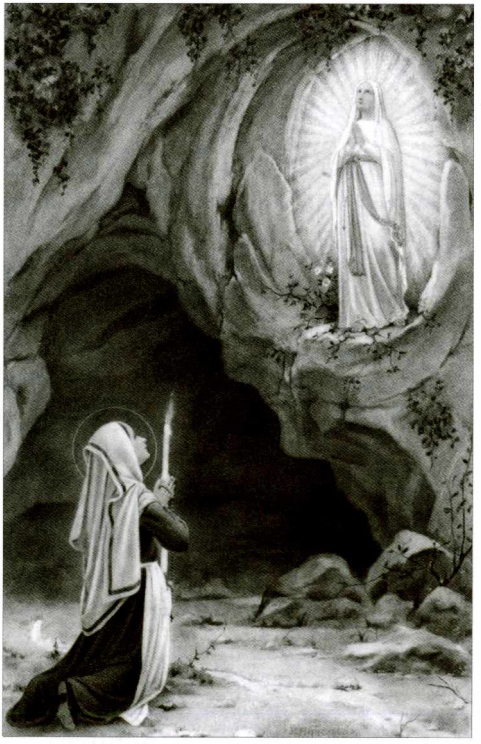

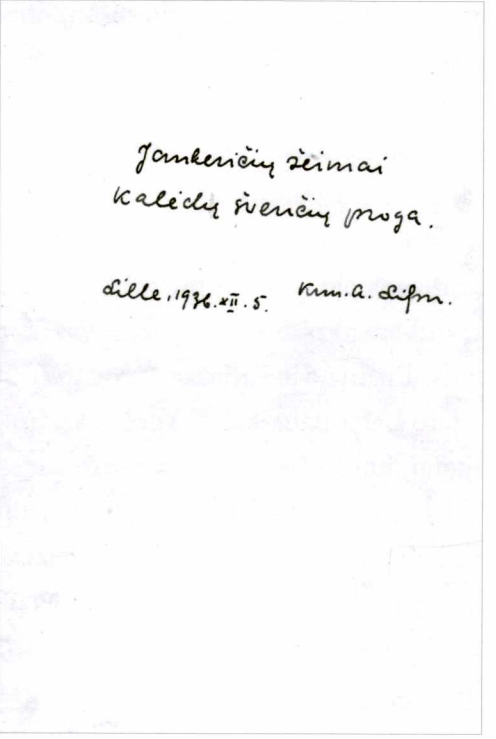

Kun. Alfonso Lipniūno sveikinimas sesers Apolonijos Jankevičienės šeimai šv. Kalėdų proga. Lilis, 1936 12 05.

Paskui pats vienas galvojau: ar Lipniūnui reikėjo studijų, ar tam jis skirtas? Juk gyveno kitiems, o dabar – lyg narve užsidaręs paukštis, be savo mylimo jaunimo, be tikro gyvenimo. Prisipažinsiu, man nepatiko tie pokyčiai, kuriuos įžvelgiau šio kunigo viduje. Atrodė, be reikalo tomis studijomis save džiovina. Būtų užtekę išvykti į Grenoblį (Grenoble), laisvai skaitybai kad ir sociologijos klausimais pasimokyti kalbos, pasiimti metus atostogų, ir būtų buvęs tas pats rezultatas. Negi jam kaip vaikui dabar reikėjo sėdėti klasėse ir kalti Emilio Diurkheimo (Émile Durkheim), Karlo Markso (Karl Marx) ir kitas teorijas?

Bet, vėl galvojau, gal iš prancūzų jis išmoks įvairių akcijos metodų. Deja, apie tai jis man nepasakojo, o aš neturėjau laiko paklausinėti. Pats skubėjau atlikti keletą darbų, be to, tą vasarą norėjau dalyvauti socialinės savaitės renginiuose Orleano Mergelės mieste Ruane (Rouen).

Žosistų centre ir kelionėje

Kun. Lipniūnas man nepasakojo ir aš jo neklausiau, kur ir kaip ketina praleisti vasaros atostogas. Tik vėliau patyriau, kad po mano vizito jis greitai išvyko į Briuselį, Belgijos sostinę, tyrinėti Katalikų akcijos (ypač jaunimo) veiklos. Lipniūną šis sąjūdis domino savita veiklos sistema, nauju studijų ratelių metodu, įvairiomis platesnio masto kampanijomis ir dėl padidėjusio nedarbo tuo metu kuriamomis darbo stovyklomis. Domėdamasis Lietuvos Katalikų akcija, matyt, norėjo rasti palyginamosios medžiagos. Nuvykęs į Briuselį, apsistojo pačiame to sąjūdžio centre, kur gyveno žosistų (jaunųjų krikščionių darbininkų) kūrėjas ir vyriausiasis vadovas kan. Juozapas Kardijnas (Joseph Cardijn).

Tuo metu Belgijos sostinė buvo įvairių katalikų organizacijų centras. Ten surengtame belgų vyrų katalikų jaunimo kongrese buvo dalyvavę 2 lietuviai. Savo įspūdžius dr. J. Leimonas aprašė „Pavasaryje"[41], o 1933 10 06 Katalikų veikimo centro surengtoje konferencijoje „Katalikų veikimas užsieniuose ir ko mes čia galime pasimokyti" dokt. Pranas Delininkaitis skaitė pranešimą apie Belgijos kultūrinę veiklą ir visuomeninio gyvenimo atnaujinimą. Minėtąjį pranešimą girdėjo tame renginyje dalyvavęs kun. Lipniūnas.

1937 07 07, dar jam tebesant Briuselyje, jau vėlyvą vakarą iš Lietuvos atvyko penketas keliauninkų: kunigai Vytautas Balčiūnas, Antanas Baltrukėnas, mokytojai Vladas Kulbokas, Pranas Povilaitis (abu iš Pasvalio gimnazijos) ir Lipniūno brolis Stasys. Juos kun. Alfonsas pasitiko žosistų namuose, kur buvo ir viešbutis, ir valgykla. Kitą dieną jiems aprodė Briuselį, o liepos 10 d. visi leidosi į tolesnę kelionę – į Paryžių. Įsikurti Tithonia viešbutyje (Rue Frochet 16) buvo patogu: kunigai netoli esančioje Šv. Marijos Magdalenos bažnyčioje galėjo laikyti Mišias.

[41] Leimonas J[uozas]. *Pavasaris*, 1931, nr. 18, p. 545–547.

Broliai kun. Alfonsas (dešinėje) ir Stanislovas Lipnickai su draugais. Paryžius, 1937 m. liepa. ALPM.

Ši grupė Prancūzijos sostinėje pirmiausia aplankė Pasaulinę parodą. Kitą dieną kunigai A. Baltrukėnas ir V. Balčiūnas išvyko į Lisieux, šv. Teresės gimtinę, dalyvauti jos garbei pašventinamos žemutinės bazilikos ceremonijoje. Iškilmėms vadovavo popiežiaus legatas kard. Eugenijus Pačelis (Eugenio Pacelli), būsimasis popiežius Pijus XII. Ta proga surengtas ir Prancūzijos katalikų vyrų kongresas. Kun. Lipniūnas, likęs Paryžiuje su minėtų mokytojų trejetu, lankė miesto įžymybes.

Kai po poros dienų abu kunigai sugrįžo, Pasaulinę parodą, bažnyčias, muziejus ir Versalį apžiūrinėjo jau visi kartu. Liepos 14 d. jie dalyvavo viename stadione surengtame Prancūzijos žosistų kongrese ir Paryžiaus gatvėse stebėjo prancūzų tautinės šventės paradą. Kad susirinktų reikalingos informacijos, kun. Lipniūnas dar aplankė Katalikų institutą, į kurį ketino persikelti iš Lilio.

Prie atkastų Pompėjos griuvėsių (Italija) 1937 m. liepos mėn. Iš kairės pirmas kun. Vytautas Balčiūnas, antras Stanislovas Lipnickas, ketvirta ateitininkė Agota Šidlauskaitė, penktas kun. Alfonsas Lipniūnas. ALPM.

Po Paryžiuje praleistų 9 dienų visi išvyko ir liepos 20-ąją pasiekė Lurdą (Lourdes), kur dalyvavo procesijose, lankė apsireiškimų grotą, o vieną popietę praleido netoli šio prancūzų miesto esančioje Pic de Jer kalno viršūnėje. Paskui grupelė pro Nicą (jos pajūris neatrodė galįs prilygti Lietuvos Palangai) ir Genują, kur apžiūrėjo garsiąsias kapines, traukiniu atvyko į Romą. Ten jie praleido liepos 23–25 d. aplankė bazilikas ir katakombas, po to iškeliavo į Neapolį. Vėliau pasiekė Pompėją, apžiūrėjo atkasenas ir pėsti patraukė į Vezuvijaus kalną. Nors iš tikrųjų jis buvo už 7 km, atrodė labai arti. Nuo Romos kartu keliavo ir Agota Šidlauskaitė, Milano Jėzaus Širdies universitete studijavusi psichologiją.

Lipniūnas niekur neatsilikdavo, nors iš kelionės nuotraukų matyti, kad neretai atrodydavo ir pavargęs. Šioje grupėje jis buvo mažakalbis, daugiau klausąs, ką sako kiti. Kai važiavo nuo Romos, įvairiais klausimais diskutuodami „susikibo“ Vladas Kulbokas ir Agota Šidlauskaitė. Vienas lyg provokavo, antroji nenusileido, o kun. Lipniūnas, atrodė, tik siurbia tuos įspūdžius.

Didžiausia nuostaba visų laukė priartėjus prie Vezuvijaus, kuris prieš ketvertą dienų buvo išsiveržęs ir vienu kitu ugnies proveržiu vis dar siustelėdavo. Dieną keliauninkams iš Lietuvos tas neatrodė baisu, bet naktimis nuteikdavo tikrai nemaloniai. Tačiau vadovų drąsinami iš visur suvažiavę smalsuoliai į šio kalno viršūnę vis tiek kopė. Susigundė ir mūsiškiai.

Lava buvo jau apstingusi, bet dar sproginėjo lyg pavasario ledas. Vis dėlto paviršiumi galėjai eiti neklimpdamas. Vadovai tvirtino: pavojaus nesą jokio, tad mūsų drąsuoliai, tarp jų ir Lipniūnas, artėjo prie kraterio, nors šis iš gilumos dar liepsnojo ir skleidė aitrų sieros kvapą. Vaizdas, žiūrint į kiaurymę, buvo siaubingas.

Leidžiantis žemyn, viskas atrodė pavojingiau negu kopiant. Kun. Baltrukėnas pataikė į trupančios lavos tarpą ir pradėjo riedėti žemyn. Visi pastiro: draugas keliolika metrų kulvirtais... Bet ties viena atbraila susilaikė. Jei ne ši atbraila, būtų nuriedėjęs ir užsimušęs.

Tylūs ir pavargę sugrįžo į Neapolį. Saulė buvo nusileidus. Kitądien šį miestą apžiūrėję, išvažiavo į Battipaglią, Mesiną (Messina), Palermą (Palermo), o rugpjūčio 1-ąją pasiekė viešbutį Milane. Čia kun. Lipniūnas nesikėlė iš lovos – turėjo karščio. Nežinia, ar jį įveikė kelionė, ar persišaldė, bet, laimei, liga neatrodė pavojinga, tad, kiek apsveikęs, vienas sugrįžo į Lilį. Kiti keleiviai išvyko į Turiną (Torino) aplankyti Salezietį centrą, o iš ten į Šveicariją. Paskui per Berlyną rugpjūčio 8 d. pasiekė Kauną.

Kiti dveji metai Paryžiuje

Paryžiuje kun. Lipniūnas gyveno 15-ajame miesto rajone esančioje Rue Viollet, o paskaitų klausė Katalikų institute ir Sorbonos universitete. Be studijų, lankė pavyzdines prancūzų mokyklas, dalyvavo akademinio jaunimo konferencijose, ekskursijose, buvo kelių kultūrinių ratelių narys, stengėsi apžiūrėti garsius Paryžiaus priemiesčius ir susipažinti, kaip kunigai dirba su varguomene. Dėl to nevengė pastoracinių patarnavimų, lankė parapijas. Dažnai apie savo įspūdžius parašydavo vysk. Paltarokui. Atrodė, skuba kuo daugiau įgyti įvairiausių patirčių: galės jas panaudoti sugrįžęs į Lietuvą.

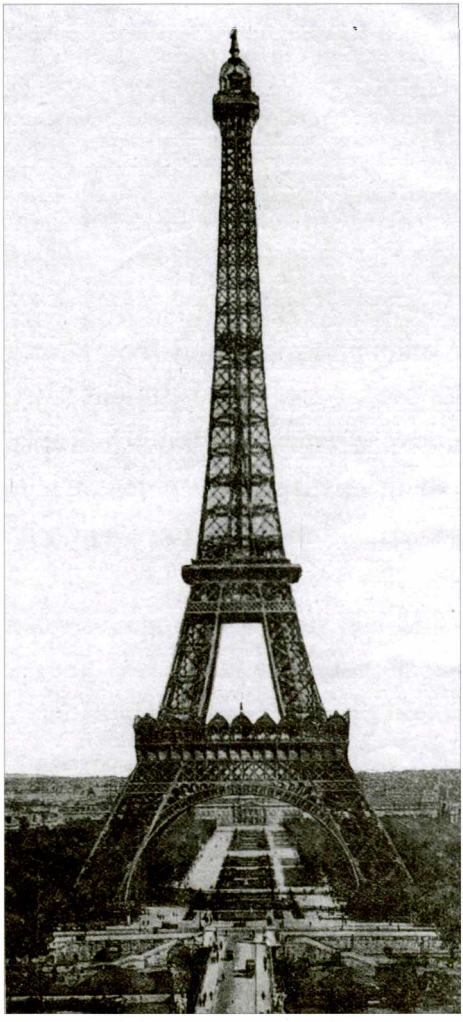

Paryžius. Eifelio bokštas.

Tuo metu Paryžiuje, Lietuvos atstovybėje, dirbo jo klasės draugas dr. Stasys Antanas Bačkis. Jiedu susitikdavo ir pasikalbėdavo. Kartą, 1938 m. pabaigoje, kun. Lipniūnas užsiminė, jog Lietuvos pasiuntinys Prancūzijoje Petras Klimas Vasario 16-osios proga nesuruošia nei minėjimo, nei priėmimo. Tada S. Bačkis pasiūlė užeiti pas lietuvių studentų pirmininką Julių Smetoną. Ir tikrai, su juo kun. Lipniūnui pasikalbėjus, kita Vasario 16-oji Paryžiuje švęsta su pamaldomis ir priėmimu.

Tačiau 1939 m. pavasarį Prancūzijos sostinėje kun. Lipniūno jau nebuvo. Į Lietuvą sugrįžęs apie Katalikų akcijos socialinius pagrindus rinkti medžiagos disertacijai, atidžiai tikslino ir kaupė netgi smulkmeniškus faktus, kurie kitiems atrodė visai nebūtini. Dėl to su šiuo savo darbu kun. Lip-

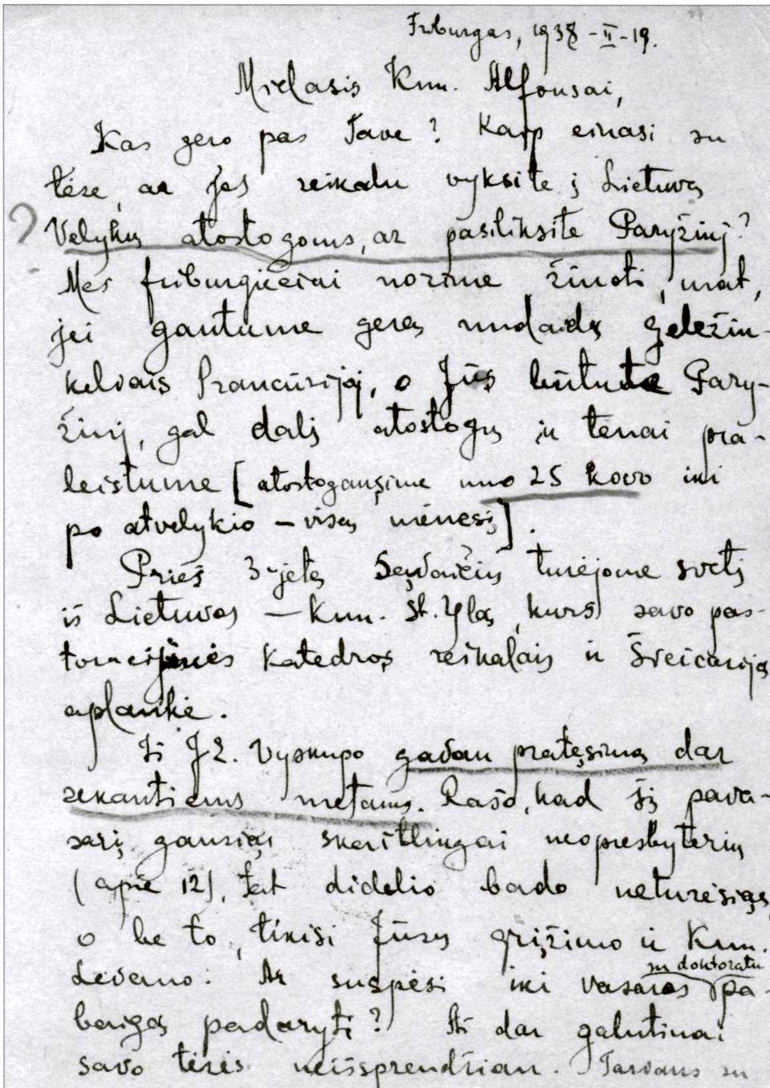

Friburgas, 1938-II-19.

Mielasis Kun. Alfonsai,

Kas gero pas Tave? Kaip einasi su teze, ar jos reikalu vyksite į Lietuvą Velykų atostogoms, ar pasiliksite Paryžiuj? Mes friburgiečiai norėtume žinoti, mat, jei gautume gerą nuolaidą geležinkeliais Prancūzijoj, o Jūs būtute Paryžiuj, gal dalį atostogų ir tenai praleistume [atostogausime nuo 25 kovo iki po atvelykio – visą mėnesį].

Prieš 3-jetą savaičių turėjome svečią iš Lietuvos – Kun. St. Ylą, kurs savo pastoracinės katedros reikalais ir Šveicariją aplankė.

Iš J.E. Vyskupo gavau pratęsimą dar sekantiems metams. Rašo, kad šį pavasarį gausiąs skaitlingai neopresbyterių (apie 12), tai didelio bado neturėsiąs, o be to, tikisi Jūsų grįžimo ir Kun. Levano. Ar suspėsi iki vasaros su doktoratu pabaigą padaryti? Aš dar galutinai savo tezės neišsprendžiau. Tarsiuos su

Antano Martinonio laiškas kun. Alfonsui Lipniūnui į Paryžių.
Friburgas (Šveicarija), 1938 02 19. PaKM GEK–3961 / 7.

niūnas įklimpo kaip į neišbrendamą lauką – ilgai gaišo, pervargo. Jį, galima sakyti, išgelbėjo vysk. Paltarokas diplomatiškai pakvietęs sugrįžti į svarbias pareigas.

Klaipėdą užėmus Hitleriui, Pedagoginis institutas 1939 m. pavasarį buvo perkeltas į Panevėžį. Sociologijos kursui skaityti reikėjo dėstytojo, tad kun. Lipniūnas gavo lektoriaus vietą. Čia jam sekėsi puikiai: per gana trumpą laiką spėjo susigyventi ir su dėstytojais, ir su studentais.

1939 m. spalio ir lapkričio mėn. į Vilnių traukė lietuvių kariuomenė, kūrėsi valdininkai, kėlėsi įstaigos ir mokyklos. Rudenį į ten buvo iškeltas ir Pedagoginis institutas. Vyskupui iškilo problema: išleisti kun. Lipniūną ar ne? Instituto vadovai labai prašė kun. Lipniūną, kaip darbuojų ir studentų spėtą pamilti dėstytoją, jiems palikti.

Persikelti į Vilnių norėjo ir pats Lipniūnas, tik reikėjo leidimo iš vyskupo, kuris nenorėjo netekti brangaus kunigo, o kartu nerimavo, kad ten jam bus nelengva, gal net pavojinga. Kadangi planuotos Mažosios kunigų seminarijos rūmai buvo vos pradėti, atrodė, jų pabaigimas tikrai užtruks, tad vyskupas sutiko išleisti. Kai reikės, atšauks būti jos rektoriumi – nusprendė.

Taip iš Panevėžio kartu su Pedagoginiu institutu kun. Lipniūnas atsirado sostinėje ir įsikūrė 2 kambarių bute Aušros Vartų g. 27–17. Ten dalį baldų rado, trūkstamus kitus pamažu susirinko. Mišias pradėjo laikyti Aušros Vartų koplyčioje. Jos rektorius kun. Pranas Bieliauskas paprašė, kad Vilniaus vyskupijos kurija kun. Lipniūną paskirtų klausyti išpažinčių ir lietuviams laikyti vakarines pamaldas.

Vilniaus lietuvių siela

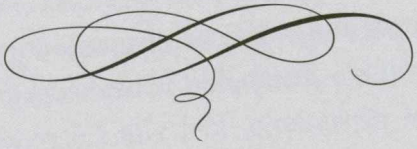

Darbo pradžia

Kad Pedagoginiame institute Vilniuje dėstys sociologiją ir religiją, kun. Lipniūnas žinojo iš anksto. Greit paaiškėjo ir kita pareiga: bus pavyzdinės pradžios mokyklos prie to paties instituto kapelionas. Kai ši įstaiga veikė Panevėžyje, mokėsi beveik išimtinai jauni studentai, dabar prisidėjo būrys Vilniaus ir jo apylinkėse buvusių gimnazijų ar progimnazijų mokytojų.

Tačiau tik dėstymu kun. Lipniūnas nesitenkino, domėjosi ir asmeniniais studentų reikalais. Užteko kartą kitą pasakyti „užeik, pasikalbėsim“, ir į jo butą pradėjo ateidinėti vis daugiau ir daugiau studentų.

Iš pradžių Vilniuje pažinčių ratas buvo mažas, ir lietuvių visuomenei, dar neorganizuotai, šio kunigo vardas mažai ką sakė. Jai sutelkti ir išjudinti nebuvo jokių žymesnių visuomeninių įvykių. Tą pajutęs, kun. Lipniūnas susisiekė su bendraminčiais Kaune ir Vilniuje pasiūlė surengti Katalikų vyrų sąjungos konferenciją. Kauniškiai mielai sutiko. Greit pagarsinta, jog šis renginys įvyks gruodžio pabaigoje.

Kadangi nelabai tikėtasi, kad toks įvykis galėtų sudominti Vilniaus lietuvius, dėmesiui patraukti nuspręsta pakviesti vysk. Paltaroką ir buvusį prezidentą Aleksandrą Stulginskį. Tačiau pirmasis atvykti atsisakė – nutarė nejautrinti Vilniaus ordinaro Romualdo Jalbžykovskio. Antrasis dalyvavo ir vėliau vysk. Paltarokui papasakojo, kad visa šio renginio siela buvęs kun. Lipniūnas.

Jam rūpėjo ir moksleivių veikla. Pirmasis ryšys buvo su Vytauto Didžiojo gimnazijos abiturientu Juliumi Kakarieka, Eucharistininkų kuopos pirmininku. Ji įkurta vietoj šioje gimnazijoje kitados gražiai veikusių ateitininkų, kurie apie 1930 m. „sunyko“. Kartą, kalbėdamasis su kun. Lipniūnu, Julius išgirdo apie aktyvią Lietuvos ateitininkų veiklą. Ja susižavėjęs, pradėjo kalbinti savo kapelioną kun. Edmundą Basį, ar nebūtų galima su mažu būreliu tokios veiklos pradėti ir jų gimnazijoje.

Kapelionas žinojo, kas yra ateitininkai, tačiau paprašė laiko pagalvoti. Jam rūpėjo, ar neprasidės trintis su skautais: Lietuvoje, jo žiniomis, tokių faktų buvę. Po kiek laiko kun. E. Basys šiai idėjai pritarė, tada su keliolika suburtų draugų pas kun. Lipniūną pradėjo ateidinėti ir Julius Kakarieka.

Panevėžio pradžios m-klos nr. 1 vedėjas mokyt. Motiejus Lukšys su mokiniais prie Katedros. Vilnius, 1940 05 24. PAVB F 68–109.

Per šį gimnazistą mezgėsi ryšiai ir su kitais Vilniaus moksleiviais. Studentų veikla Universitete dar neatrodė aktyvi, nors iš Kauno buvo persikėlusių „Šatrijos“, „Giedros“ ir kitų korporacijų narių. Iš pradžių didesnio veiklumo nerodė ir kiti sambūriai, gana aktyvūs buvę Kaune. Vilniuje į šią naują sritį kun. Lipniūnas neskubėjo brautis, juoba neturėjo jokio formalaus įpareigojimo. Tačiau, jei tik būdavo progos, visada stengėsi užmegzti pažintis su miesto administracijos vadovais ir universiteto profesoriais. Pažintis lengvino ir pasitikėjimą greitino kun. Lipniūno paprastumas ir gebėjimas nuoširdžiai bendrauti.

Baigiantis žiemai, kada Kaune pradėta kalbėti apie planuojamus surengti didesnius suvažiavimus, savo metinę konferenciją Pavasario sąjungai kun. Lipniūnas pasiūlė suruošti Vilniuje. Ji įvyko 1940 m. birželio 8–10 d. Ir suvažiavo ne tik daug dalyvių, bet ir gausus būrys žiūrovų: visi norėjo pasinaudoti proga pamatyti sostinę, kuri nuo tautos taip ilgai buvo atskirta. Į konferenciją atvyko ir ilgametis šios sąjungos vadas prof. Juozas Eretas. Tuo metu kun. Lipniūnas dirbo tikrai daug.

Bet visų laukė netikėtumas. Vos spėjo dalyviai sugrįžti į savo namus, sovietų kariuomenė birželio 15-ąją su tankais perėjo sieną ir Lietuvą okupavo.

Nauja padėtis ir naujos pareigos

Tuo metu, kai visame krašte ir sostinėje kilo didžiulis sąmyšis, mokyklose mokslo metai ėjo į pabaigą. Kun. Lipniūnas neteko Pedagoginiame institute turėtų pareigų. Į čia jam, pasak rektoriaus, kad darbuotojams nesukeltų nemalonumų, uždrausta net užeiti ir pavyzdinėje pradžios mokykloje prie šio instituto neleista dėstyti tikybos.

Netrukus kun. Lipniūnas sužinojo, kad Vatikanas Vilkaviškyje dirbusiam vysk. Mečislovui Reiniui suteikė arkivyskupo titulą ir nuo liepos 18 d. paskyrė Vilniaus vyskupijos generalvikaru. Šis į kanclerio pareigas pasikvietė Vytauto Didžiojo gimnazijos kapelioną kun. E. Basį.

Janina Mačiokaitė-Pleškūnienė. Portretas „Vilniaus kunigų seminarijos prof. Šventų Jonų bažnyčios kunigas, kankinys A. Lipniūnas“. 81×63, aliejus, drobė, 1990 m.

Greitai kun. Lipniūnas arkiv. M. Reinį aplankė: jam kaip tik reikėjo pagalbininko, padedančio greičiau susiorientuoti, kokia yra Vilniaus lietuvių dvasinio gyvenimo situacija. Kadangi arkivyskupas Lipniūną iš anksčiau gerai pažinojo, pasitikėjo ir dabar. Buvęs 1919 m. kalinys puikiai suprato, kaip sovietai elgsis religijos atžvilgiu ir šįkart, todėl nusprendė: kun. Lipniūnui mokyklose geriau nesirodyti, o su tikinčiaisiais bendrauti bažnyčioje. Tuo tikslu arkiv. Reinys pasiūlė naujas pareigas – paskyrė universiteto Šv. Jonų bažnyčios pamokslininku. Iš sakyklos, kurioje ne kartą susirinkusiųjų širdis kadaise virpino žinomi pamokslininkai jėzuitai Petras Skarga ir Konstantinas Sirvydas, kun. Lipniūnas ne kartą jau buvo kalbėjęs.

Sumą lietuviams Šv. Jonų bažnyčioje jis pradėjo laikyti kas sekmadienį. Buvo atostogų metas, dar vyko visokios demonstracijos, ir sovietai į jas varyte varė žmones. Todėl iš pradžių kun. Lipniūno klausytojų nebuvo nė šimtinės. Tačiau kiekvieną sekmadienį jų vis gausėjo – buvusieji atsivesdavo ir savų artimųjų. Rudeniop, rodės, jau visas miestas pajuto: naujas, tiesus, drąsus ir niekur negirdėtas žodis skamba tik Šv. Jonų bažnyčioje. Todėl kartais klausytojų susirinkdavę net per tūkstantį. Kad tik nepraleistų kun. Lipniūno aukojamų Mišių ir pamokslo, tikintieji ateidavo ir per lietų.

Jo pamokslų temos buvo viena už kitą įdomesnės, kruopščiai ir nuosekliai išgvildentos, paįvairintos ir gyvais kasdienio gyvenimo pavyzdžiais, ir poetų posmais. Beje, Lipniūnas kartu pamokslus sakydavo ir Katedroje, ir Aušros Vartuose[42].

[42] Algimantas Kezys SJ. Dar šis tas apie kun. Lipniūną. *Laiškai Lietuviams*, 1955, nr. 7.

Pamokslai iš Aušros Vartų balkono

Stasė Vanagaitė-Petersonienė prisimena, kad Velykos 1941 m. švęstos balandžio 13 d. Po poros savaičių buvo pagarsinta: gegužines pamaldas Aušros Vartų koplyčioje kas vakarą laikys kun. Lipniūnas. Jo pamokslai buvo drąsūs, jausmingi, kalba gyva ir įdomi. Ir kai tik jis pasirodydavo balkone, Aušros Vartų gatvė nesutalpindavo žmonių. Paklausyti ateidavo net ir tie, kurie iki tol Dievo namų slenksčio nebuvo peržengę.

Ir Aušros Vartuose, ir Šv. Jonų bažnyčioje per pamokslus Lipniūnas kalbėdavo apie tuo metu išryškėjusias šeimų negeroves: nesugyvenimą, ištižimą, idealizmo stoką, santuokas su svetimtaučiais. Vėliau keletą aktualių jo minčių prisiminė S. Vanagaitė[43]:

Aušros Vartai 1940 05 24. Prie jų – Panevėžio pradžios m-klos nr. 1 mokyt. Motiejus Lukšys su mokiniais. PAVB F 68–112.

„Žmogau, tu turi veikti aplinkybes, bet ne jos tave. Tau Dievas pavedė puošti ir gražinti šią žemę, o ne ją bjauroti. Tu gi esi žmogus – pats tobuliausias jo tvarinys. Žmogau, koks tu esi didelis, koks brangus, ar tu jauti?!“

„Vyre, šeimos galva, kuriam pavesta namų šventovės globa ir rūpestis, dažnai net žilo plauko sulaukęs, iščiulpęs iš savo gyvenimo draugės jos jaunystę, jos grožį, kaip saldainio popieriuką ją nori išmesti lauk. Tu žadėjai jai būti riteris visą gyvenimą, tu pasiėmei ją prie altoriaus jauną ir gražią, o ne pasiskolinai tik vienam laikotarpiui. Žmogaus negalima skolinti. Siela neskolinama, ji nėra daiktas“.

„Žmona, jei tau vyras kalba, kad sunku Vilniuje gyventi, kad gal tu išvažiuotum kuriam laikui į kaimą, būk budri ir

[43] Kunigas Alfonsas Lipniūnas. Redagavo Stasė Vanagaitė-Petersonienė. Chicago: išleido Švėkšniškių draugija, 1985, p. 47–50. Toliau Petersonienė S.

atsargi: gal jis jau turi suradęs tavo pakaitalą. Nevažiuok, budėk kaip vaidilutė prie savo namų židinio. Budėk, o tau dar pavyks jį išgelbėti".

„Skaitau aną dieną laikraštyje tokį skelbimą: „Jaunuolis, 25 metų amžiaus, nusivylęs gyvenimu, ieško gyvenimo draugės". <...> Jau taurė išgerta, gyvenimu prisibodėta. Jeigu taip, tai koks tu būsi šeimos vyras, kaip tu drįsti dar gyvenimo draugės ieškoti, ją įvelti į vargą. Juk tu ją pamesi. Išgyk pirma, jaunuoli, tu esi ligonis, grąžink jaunystę į savo sąnarius, iš savo sielos purvą iššveisk, pradėk gyventi gyvenimą su siekiais ir troškimais, tada parvesk žmoną į namus. Pirma tapk vyru, tada ieškok gyvenimo draugės".

„Aną dieną einu Neries pakrante. Priešingoj upės pusėj ėmė skęsti žmogus ir šauktis pagalbos. Du jaunuoliai – vyras ir mergina – atsistojo nuo paplūdimio, pasižiūrėjo ir vėl ramiai atsisėdo. Aš pradėjau kelti triukšmą, šaukti, subėgo daugiau žmonių, ir žmogus buvo išgelbėtas".

Beje, pamoksluose kun. Lipniūnas gana dažnai užsimindavo apie okupantų darbus ir jų sauvaliavimą. Taikliai parinktais žodžiais jis pasakydavo, ką norėdavo, ir kiekvienam buvo aišku, kas kam taikoma. O kartą pranešė: „Vakar naktį nuo priešo kulkos žuvo mūsų tautietis Gedimino gatvėj".

Buvo taip: vienas vokietis, neaišku, girtas ar ne, pradėjo kabinėtis prie merginos, kurią namo lydėjo vyras lietuvis. Ją gindamas, vyriškis su vokiečiu pradėjo ginčytis. O tas parodė savo galią – paleido kelis šūvius, ir lietuvis krito vietoj. Pasipiktinimo banga perbėgo visą Vilnių, bet kaltininko niekas nesusekė ar gal nė nesekė: žudikas buvo padėties viešpačių narys.

Visi žinojo: kun. Lipniūno pamokslai pilni aktualijų, aptariamų kasdienių reiškinių. Pagrindinė mintis – lietuvio žmogaus misija būti švyturiu Rytų – Vakarų kultūrų kryžkelėj. Lipniūno nuomone, Dievas lietuvį ne tik be galo apdovanojo, bet ir įpareigojo.

Iškeldamas to meto negeroves, pamokslininkas negramzdindavo žmogaus, nebaugindavo jo velniais ir pragaru, bet visada kalbėti baigdavo šviesia optimistine mintim – žmogau, esi didis ir brangus, tad būk vertas šio vardo.

Kun. Lipniūno žodis skambėjo visur: iš Šv. Jonų sakyklos, iš Aušros Vartų koplyčios, iš susirinkimų ir pobūvių; buvo žodis lietuviui ir svetimajam, žodis vyrui ir žmonai, žodis sužieduotiniui ir meilužiui. O visų tų žodžių pamatas bendras – tai meilė žmogui. Kun. Lipniūnas mylėjo jį ir žvelgiantį dangun, ir

klūpantį piktojo prado raizgynuose. Pirmajam patardavo, kaip toliau laikytis savo dvasios aukštumose, antrąjį ne tik pakeldavo iš dumblo, bet ir tiesesnį kelią parodydavo.

Dėl to kun. Lipniūną brangino visi. S. Vanagaitė prisiminė įvykį, kai kartą sėdėjo „Valgio" užkandinėj ir laukė pietų. Atėjęs jaunas ponas paklausė, ar kėdė prie jos staliuko laisva, ir atsisėdo. S. Vanagaitė iš anksčiau žinojo, kad jis yra evangelikas, bet į Šv. Jonų bažnyčią ateina paklausyti kun. Lipniūno pamokslų.

Buvo šeštadienis, abu valgyti neskubėjo, apie šį tą šnekučiavosi. Kiek pavartęs šeštadieninį „Nepriklausomos Lietuvos" numerį, kur būdavo paskelbta lietuviškų pamaldų tvarka, nudžiugo: Šv. Jonų bažnyčioje ryt pamokslą sakys kun. Lipniūnas! Pašnekovei paklausus, ar jam, evangelikui, ten įdomu, vyriškis atsakė: „Jūs manot, kad Lipniūno pamokslai tik jums, katalikams tetinka. <...> jo pamokslai tinka kiekvienam krikščioniui ir kiekvienam žmogui, tuo labiau lietuviui. Jei norit, pykit, bet kunigas Lipniūnas yra ir mano".[44]

[44] Ten pat, p. 60.

Mažoji auditorija

Vis dėlto savo buvusių mokinių kun. Lipniūnas neapleido: pavasarėjant popietinės tikybos pamokos vyko Šv. Teresės bažnyčios zakristijoje. Į jas ateidavo maždaug dešimties vaikų būrelis. Su jais Lipniūnas visada būdavo malonus ir draugiškas. Todėl vaikai jį vadino „mūsų kunigėliu" ir į namus neskubėdavo.

A. Kezys (tada jis buvo šeštokas) prisiminė, kaip per Gavėnią Šv. Teresės bažnyčioje savo mokiniams kun. Lipniūnas vedė rekolekcijas. Kadangi ji erdvi, suoluose sėdintys berniukai ir mergaitės atrodė lyg išbaidyti. Tačiau šis kunigas, nors ir pripratęs prie didelės klausytojų minios, savo jaunuosius draugus šypsodamasis tik apžvelgė ir, paprašęs sueiti į būrelį arčiau sakyklos, pradėjo kalbėti. Pusė valandos buvo skirta pamokslui, po to vėl koks pusvalandis išpažintims klausyti. Ir taip 3 dienas[45].

Panevėžio pradžios m-klos nr. 1 mokyt. Motiejaus Lukšio ir jo mokinių malda prie Aušros Vartų. Dešiniau matyti šv. Teresės bažnyčia. 1940 05 24. PAVB F 68–112.

[45] Liutauras, dr. Jis bus mums Vilniaus legenda – kun. A. Lipniūno atminimui. *Amerika*, 1946 04 12; Algimantas Kezys SJ. Dar šis tas apie kun. Lipniūną. *Laiškai Lietuviams*, 1955, nr. 7.

Stalino konstitucija sakykloje

A. Kezys prisiminė ir 1941 03 17, trečio Gavėnios sekmadienio, pamokslą. Tada kun. Lipniūnas įlipo į Šv. Jonų bažnyčios sakyklą, pažiūrėjo į savo klausytojų minią ir pradėjo: „Šiandien sueina lygiai 9 mėnesiai nuo tos dienos, kada aš raminau ir guodžiau iš tos pat vietos savo tautiečius <...>. Devyni mėnesiai praėjo, kai Lietuva pradėjo naują gyvenimą po Stalino konstitucijos saule. Aš noriu šiandien čia suvesti to naujo gyvenimo apyskaitą.

<...> jeigu seniau lietuvis į bažnyčią užklysdavo tiesiog iš nuobodumo, tai dabar dėka Stalino konstitucijos laisvės jis kas sekmadienį pradėjo lankyti bažnyčią dėl to, kad jam brangi pasidarė jo tėvų religija. Jei, sako, seniau bažnyčios buvo apytuštės, tai žvelkite, kas darosi dabar! (Ir jis ištiesė ranką virš sausakimšai prisigrūdusios minios). Niekada Lietuvos bažnyčios nebuvo taip gausiai lankomos kaip dabar. Jei seniau <...> religijos buvo mokama mokykloje, ir vaikai turėjo jos mokytis, o tėvai tuo nesidomėjo, tai dabar Stalino konstitucijos dėka vaikučiai patys iš širdies mokosi religijos už mokyklos ir mokosi kaip niekad, o tėvai vietoj žaislų vaikams maldalnyges pirkti pradėjo.

Tautiniu atžvilgiu <...> mūsų senąsias rietenas pakeitė tarpusavio supratimas ir sugyvenimas. Šiandien mes visi pasidarėme kaip broliai...“[46]

Ir kol įvairiais atžvilgiais (religiniu, tautiniu, šeimos, moraliniu) kun. Lipniūnas „suvedinėjo“ 9 mėnesių balansą, sustingusi minia klausėsi ir savo širdies gelmėse gerai juto, ką jis nori pasakyti. Jau tada ne vienas manė, kad tai bus kun. Lipniūno gulbės giesmė. Bolševikų laikais kalbėti tokia tema reiškė beveik tą patį, kaip užsirišti kilpą ant kaklo. Bet Lipniūnas toliau iš Stalino konstitucijos citavo straipsnį apie religijos laisvę. Formaliai žiūrint, NKVD agentai neturėjo dėl ko kibti: kunigas juk remiasi Stalino konstitucija!

[46] Liutauras, dr. Min. strp.

Vilniaus universitetas. Šv. Jonų bažnyčia: 1940–1943 m. iš jos sakyklos į tikinčiųjų širdis sklido kun. Alfonso Lipniūno pamokslų išmintis... Nuotr. Jano Bulghako.

Pamokslų vertė

Kun. Lipniūnas nebuvo iš tų dvasios vadų, kurie, atitrūkę nuo realios aplinkos, gyvena tik savo vidiniame pasaulyje. Jis buvo akcijos žmogus, todėl su tikinčiaisiais nuolat bendravo ir gerai žinojo, kuo jie gyvena. Išėjęs į sakyklą, pradėdavo nuo paprasčiausių kasdienių reiškinių aptarimo, po to, išdėstęs jų kompleksą, padarydavo logiškas ir įtikinančias išvadas.

Dažnai drauge su Evangelija jis atsinešdavo bolševikų arba nacių laikraštį ir pranešdavo liūdną ir linksmą naujieną. Koks skaudus būdavo kontrastas! Kontrastas tarp šiurkščios kasdienybės ir šventumo, tarp neapykantos ir meilės, tarp ateizmo ir krikščioniybės. Tiesa, įmantrių apokaliptinių vaizdų, kad sudrebintų klausytojų širdis, niekada neieškodavo, tačiau, niūrią gyvenimo tikrovę atskleisdamas gretinimo būdu, sujaudindavo ne vieną. Bet sielvartauti žmonių nepalikdavo. Priešingai, jų mintis vesdavo per sunkumų ir pavojų pavyzdžius, kol atverdavo vis šviesesnius horizontus, o pagaliau – ir aukštąjį kalną, nuo kurio į minią Kristus kreipėsi: „Palaimintieji!..“

Šv. Jono bažnyčia

Ateities istorikai, kurie rašys apie Šv. Jono bažnyčios barokinį stilių, puikius paveikslus ir labai žydrius vitražus, turės būtinai įterpti, kad ši paties Jogailos funduota bažnyčia suvaidino šio karo audroje be galo svarbų tautinį vaidmenį.

Kai atslinko į Lietuvą baisus rytų košmaras ir daugelis blaškėsi, pametę galvas, šv. Jono skliautuos galingai nuskambėjo kun. Lipniūno pamokslų žodžiai. Tai buvo drasūs, ryžtingi žodžiai, kelią viltį ir entuziazmą, skatiną dirbti ir aukotis. Nusiminimo apimtoms sieloms tai buvo tartum balzamas. Ir todėl į šv. Joną ėmė rinktis minios žmonių. Tūkstantinės minios, kurios tirštai užpildė bažnyčią nuo vieno ligi kito galo. Ir taip jos rinkosi per visą bolševikmetį ir trejus vokiečių okupacijos metus — net ir tada, kai pats pamokslininkas jau buvo išvežtas.

Julius Kakarieka apie kun. Alfonso Lipniūno pamokslus Šv. Jonų bažnyčioje Vilniuje.

Savo pamoksluose kun. Lipniūnas drąsiai kalbėjo ir apie bendruosius tautos klausimus, nes tada ją nepaliaujamai naikino rėkianti propaganda ir žiaurus teroras. Tartum pasakos nykštukas jis ryžosi priešintis baisiam milžinui, kuris vien savo pasirodymu kėlė siaubą ir paniką. Tai buvo sunki ir nelygi kova.

Pažįstančiam totalitarinių rėžimų metodus aišku, kiek reikia rizikos norint viešai ištarti tikresnį tiesos žodį. Bet Lipniūnas buvo drąsus. Iš Šv. Jonų sakyklos jis kalbėjo trejus metus ir žavėjo minias tik dėl to, kad savo mintims rado tokią formą, prie kurios saugumo organai sunkiai tegalėtų prikibti.

Bet dar meistriškiau jis mokėdavo nuvyti niūrų pesimizmą, kuris, ištikus didelei nelaimei, tyko kiekvieno. Kartais jis būna pavojingesnis už didžiausią priešą, nes paralyžiuoja jėgas ir kovos nuotaiką, veda į nusivylimą. O kun. Lipniūnas iš prigimties optimistas. Tai buvo matyti iš jo temperamento, kurį perteikdavo ramus žvilgsnis ir iš veido niekad nenykstanti šypsena.

Jau pats kun. Lipniūno pasirodymas sakykloje minią užliedavo šviesia pakilia nuotaika. Kalbėdamas apie prarastos laisvės ilgesį, jis lengvai, beveik nejučiom, sužadindavo ir viltį, ir tvirtą pasiryžimą nenuleisti rankų. Kad klausančiųjų vaizduotėje sukeltų galingą laisvės viziją, įkvėpimo įkaršty jam pakakdavo vykusiai parinktos Šv. Rašto citatos, sentimentalaus eilėraščio ar liaudies dainos posmo. Ir tai būdavo minią svaiginančios akimirkos.

Bet tik akimirkos, nes šis pamokslininkas kartais užsirūstindavo ir kaip tikras Jupiteris paleisdavo žaibus. Tada pasipildavo visa kanonada replikų ir karčių priekaištų tautiečiams dėl jų moralinio palaidumo, girtavimo, ištižimo ir oportunizmo. Žinoma, griežtai pareikalaujant tuoj pat taisytis. Ir dar pagrasinant: kurie jo neklausys, savo pavardes išgirs iš sakyklos...

Ar ši priemonė tiesiogiai ką nors paveikė, sunku pasakyti. Bet susimąstyti paskatino tikrai ne vieną. Tiesa, iš sakyklos Vilniuje kun. Lipniūnas nė vienos pavardės nepagarsino, tik kartą kitą paminėjo kelių visuomenėje žinomų tautiečių pareigas. Atrodo, to ir pakako.

Su patriotine tematika kun. Lipniūno pamoksluose neatskiriamai buvo susijus ir socialinė. Jo jautri širdis gyvai reaguodavo ne tik į dvasinį, bet ir materialinį skurdą, kuris per karą vis didėjo. Pirmiausia kun. Lipniūnas atkreipė dėmesį į likimui paliktas deportuotųjų šeimas, ypač į moteris, vaikus ir sužeistus karius, vokiečių prievarta paimtus į frontą.

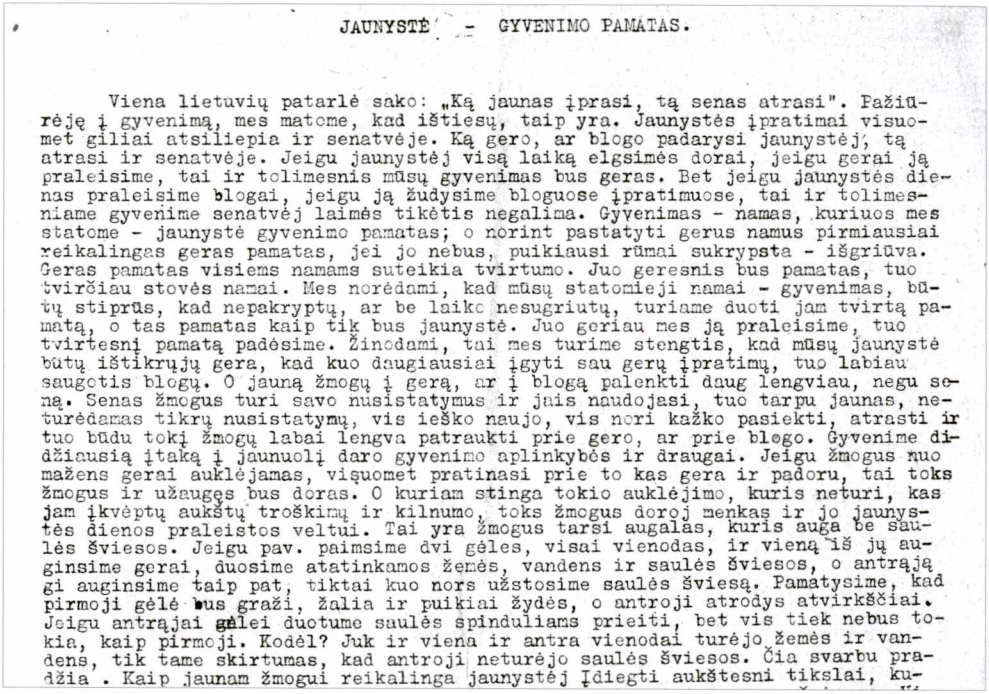

JAUNYSTĖ - GYVENIMO PAMATAS.

Viena lietuvių patarlė sako: „Ką jaunas įprasi, tą senas atrasi". Pažiūrėję į gyvenimą, mes matome, kad ištiesų, taip yra. Jaunystės įpratimai visuomet giliai atsiliepia ir senatvėje. Ką gero, ar blogo padarysi jaunystėj, tą atrasi ir senatvėje. Jeigu jaunystėj visą laiką elgsimės dorai, jeigu gerai ją praleisime, tai ir tolimesnis mūsų gyvenimas bus geras. Bet jeigu jaunystės dienas praleisime blogai, jeigu ją žudysime bloguose įpratimuose, tai ir tolimesniame gyvenime senatvėj laimės tikėtis negalima. Gyvenimas - namas, kuriuos mes statome - jaunystė gyvenimo pamatas; o norint pastatyti gerus namus pirmiausiai reikalingas geras pamatas, jei jo nebus, puikiausi rūmai sukrypsta - išgriūva. Geras pamatas visiems namams suteikia tvirtumo. Juo geresnis bus pamatas, tuo tvirčiau stovės namai. Mes norėdami, kad mūsų statomieji namai - gyvenimas, būtų stiprūs, kad nepakryptų, ar be laiko nesugriutų, turiame duoti jam tvirtą pamatą, o tas pamatas kaip tik bus jaunystė. Juo geriau mes ją praleisime, tuo tvirtesnį pamatą padėsime. Žinodami, tai mes turime stengtis, kad mūsų jaunystė būtų ištikrųjų gera, kad kuo daugiausiai įgyti sau gerų įpratimų, tuo labiau saugotis blogų. O jauną žmogų į gerą, ar į blogą palenkti daug lengviau, negu seną. Senas žmogus turi savo nusistatymus ir jais naudojasi, tuo tarpu jaunas, neturėdamas tikrų nusistatymų, vis ieško naujo, vis nori kažko pasiekti, atrasti ir tuo būdu tokį žmogų labai lengva patraukti prie gero, ar prie blogo. Gyvenime didžiausią įtaką į jaunuolį daro gyvenimo aplinkybės ir draugai. Jeigu žmogus nuo mažens gerai auklėjamas, visuomet pratinasi prie to kas gera ir padoru, tai toks žmogus ir užaugęs bus doras. O kuriam stinga tokio auklėjimo, kuris neturi, kas jam įkvėptų aukštų troškimų ir kilnumo, toks žmogus doroj menkas ir jo jaunystės dienos praleistos veltui. Tai yra žmogus tarsi augalas, kuris auga be saulės šviesos. Jeigu pav. paimsime dvi gėles, visai vienodas, ir vieną iš jų auginsime gerai, duosime atatinkamos žemės, vandens ir saulės šviesos, o antrąją gi auginsime taip pat, tiktai kuo nors užstosime saulės šviesą. Pamatysime, kad pirmoji gėlė bus graži, žalia ir puikiai žydės, o antroji atrodys atvirkščiai. Jeigu antrajai gėlei duotume saulės spinduliams prieiti, bet vis tiek nebus tokia, kaip pirmoji. Kodėl? Juk ir viena ir antra vienodai turėjo žemės ir vandens, tik tame skirtumas, kad antroji neturėjo saulės šviesos. Čia svarbu pradžia . Kaip jaunam žmogui reikalinga jaunystėj Įdiegti aukštesni tikslai, ku-

Kun. Alfonso Lipniūno pamokslui pasiruošto teksto „Jaunystė – gyvenimo pamatas" ištrauka. Mašinraštis. Jankevičių šeimos arch.

Rūpėjo jam ir studentų reikalai. Savo pamokslais klausytojus neretai nuteikdavo ne tik gausiai paremti organizuojamą šalpos akciją, bet ir pačius paskatindavo parodyti kokią nors iniciatyvą. Tada aktyviems pagalbininkams šiltų padėkos žodžių jau negailėdavo. Kitaip tariant, kun. Lipniūnas mokėjo derinti religinį ir tautinį karitatyvinės akcijos charakterį.

Pozityvi šio kunigo nuotaika, parodanti darbo, kovos ir pasiaukojimo prasmę, į Šv. Jonų bažnyčią, kaip jau minėta, sukviesdavo beveik visus Vilniaus inteligentus lietuvius. Ateidavo ten ir ateistų. Vėliau ne vienas jų ryžosi prieiti išpažinties. Iš čia nuotaika, skatinusi kovoti ir laimėjimu tikėti, sklido net į tolimus kaimus. Senoji sostinė tada buvo pavyzdys!

Sovietų valdžia Šv. Jonų bažnyčia buvo labai susidomėjusi. NKVD kun. Lipniūną tardė du kartus, laimei, vis paleisdavo. Iš pradžių su viešąja nuomone bolševikai dar šiek tiek skaitėsi – kun. Lipniūno suėmimas būtų sukėlęs nemažą Vilniaus gyventojų bruzdėjimą. 1941 m. vasarą, kai jau vyko brutalios žmonių deportacijos, kun. Lipniūnas pateko į antruosius sąrašus, tačiau ne-

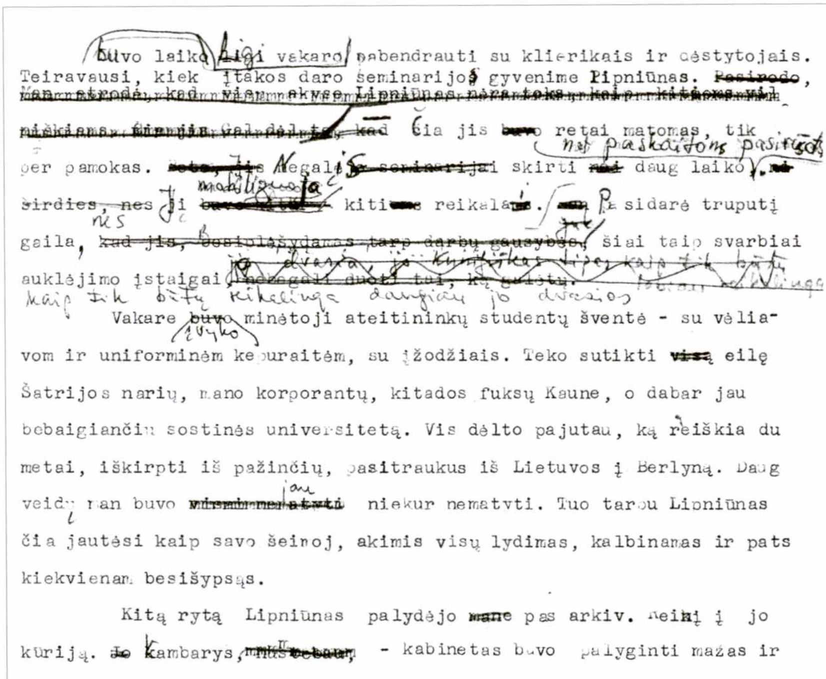
buvo laiko ligi vakaro pabendrauti su klierikais ir dėstytojais. Teiravausi, kiek įtakos daro seminarijos gyvenime Lipniūnas. [illegible] čia jis retai matomas, tik per pamokas. [illegible] Negali seminarijai skirti daug laiko [illegible] kitiems reikalams. [illegible] sidarė truputį gaila, [illegible] šiai taip svarbiai auklėjimo įstaigai [illegible]

Vakare įvyko minėtoji ateitininkų studentų šventė - su vėliavom ir uniforminėm kepuraitėm, su įžodžiais. Teko sutikti eilę Šatrijos narių, mano korporantų, kitados fuksų Kaune, o dabar jau bebaigiančių sostinės universitetą. Vis dėlto pajutau, ką reiškia du metai, iškirpti iš pažinčių, pasitraukus iš Lietuvos į Berlyną. Daug veidų man buvo jau niekur nematyti. Tuo tarpu Lipniūnas čia jautėsi kaip savo šeimoj, akimis visų lydimas, kalbinamas ir pats kiekvienam besišypsąs.

Kitą rytą Lipniūnas palydėjo pas arkiv. Reinį į jo kuriją. Kambarys - kabinetas buvo palyginti mažas ir

Rankraščio puslapis, kuriame kun. Stasys Yla pasakoja, kaip kun. Alfonsą Lipniūną aplankė Vilniuje. L. 132. PVKA.

išvežtas liko tik dėl to, kad prasidėjo karas. Dėl šios priežasties beveik dvejus metus iš sakyklos dar galėjo vadovauti pasipriešinimo kovai.

Vis dėlto Šv. Jonų bažnyčios svarba, baigiantis vokiečių okupacijai, pradėjo mažėti. Tačiau ne dėl to, kad tikintieji neteko kun. Lipniūno, geriausios savo sielos, bet ir dėl kitų priežasčių. Nuo 1943 m. pradžios aktyvesnė tapo lietuvių pogrindžio veikla, krašte plačiai plito nelegalūs leidiniai – proklamacijos, laikraštėliai. Vadinasi, tautos atsparumui ir kovos dvasiai ugdyti jau buvo ir kitų galimybių.

Skubios pagalbos tarnyboje

Gyvendamas Vilniuje, kun. Lipniūnas visada skubėdavo: turėjo daug darbų. S. Petersonienė prisiminė žiemos rytą, kai smarkiai šalo, buvo -25 °C ar daugiau šalčio. Universitete tą rytą 8 val. turėjo būti prof. Mykolo Biržiškos paskaita. Sklido kalbos, kad jis skaito ir vienam studentui. S. Petersonienė, kadangi gyveno netoli universiteto, Dominikonų gatve, nuo šalčio susirietus į kamuolį, skubėjo į universitetą. Staiga ją už alkūnės nutvėrė besišypsantis kun. Lipniūnas be skrybėlės. Į klausimą, kodėl jis tokiame šalty taip eina, atsakė, kad su skrybėle gatvėj jam per daug darbo: tai labutis, tai dzien dobry[47], ką čia spėsi kilnoti... Ir nuskubėjo priešinga kryptimi.

Eidama toliau, sutiko antrą šalčio nebijantįjį pilietį: valgydamas sumuštinį, gatve traukė koks septynerių ar aštuonerių metų berniukas, taip pat be kepurės. Matyt, nuėjęs į mokyklą ir sužinojęs, kad ji dėl šalčio uždaryta, dabar žygiavo atgal gal kur pametęs kepurę. Štai tau ir du jaunuoliai – abu be kepurių, tik anas, didesnysis, tekinas lekia su reikalais, o šis septynmetis be rūpesčių ramiai namo traukia...

Universiteto skelbimų lentoj S. Petersonienė rado raštelį: „Prof. M. Biržiška serga, paskaitos nebus". Taip ji tada ir nesužinojo, ar vienam studentui prof. Mykolas Biržiška skaito paskaitas, ar ne.

Lipniūnas, vienplaukis, smulkutis, vis pustekinis, kur nors skubėdavo ir per šaltį, ir per lietų. Be tiesioginių pareigų Kunigų seminarijoj ar bažnyčioj jam reikėdavo aplankyti ligonį, skubėti Laisvės Fondo reikalais, po to suspėti į kokį posėdį ar susirinkimą – kurgi be jo.

Gražiai kun. Lipniūną apibūdina ir kitas S. Petersonienės papasakotas atsitikimas. 1942 m. birželio rytą Aušros Vartų koplyčioje ji buvo Mišiose. Joms pasibaigus, sutiko kun. Lipniūną, jau laiptais skubantį žemyn. Paprašiusi, kad jis atlaikytų Mišias, norėjo jam į delną įsprausti piniginę auką. Aišku, Lipniūnas jos atsisakė pridurdamas, ar jis ims pinigų, ar ne, Mišių auka bus ta pati. Ir liepė tuos pinigus geriau atiduoti kokiam neturtingam mokinukui. Po to jai padavė savo buto raktą ir paprašė užeiti. Pats pažadėjo po valandėlės sugrįžti.

[47] Dzien dobry, *lenk.* – laba diena.

Parėjęs viešnią pavaišino kava, prikrovė į lėkštę ir valgių. Paskui iš spintos išėmė porą sūrių, dešros, lašinių, sudėjo į seną portfelį ir pridūrė, kad nori su ja pasidalyti vakar iš Panevėžio gauto siuntinio gėrybėmis. Kadangi S. Petersonienė to portfelio nenorėjo paimti, kun. Lipniūnas pasiūlė išeitį: jei pati maisto turi užtenkamai, gali atiduoti kokiam neturtingam mokinukui ar tiems, kas gyvena tik iš kortelių.

Kai S. Petersonienė atsisveikino ir išėjo, galvoje tebuvo mintis: „Tai tokia buvo mano prašomų šv. Mišių auka. Nieko neėmė, pusryčiais pavaišino, dar pilną portfelį maisto prikrovė. Ir iš kur ta jo dvasios didybė tokiam smulkiam kūne!“[48]

Į kaimą vežami Vilniaus universiteto studentų paruošti labdaros siuntinėliai...

[48] Petersonienė S., p. 54.

1942 ar 1943 m. Vasario 16-osios proga kun. Lipniūnas suorganizavo vadinamus „paguodos siuntinius“. Studentams ateitininkams padedant, jis sudarė nuo bolševikų nukentėjusių šeimų ir pavienių asmenų sąrašą. Daugiausia dėmesio skirta toms šeimoms, kurių vyrai ištremti ir nukankinti. Joms buvo paruošti nedideli, tautiniu kaspinu perrišti siuntinukai su pridėtu paguodos laišku, raginančiu nenusiminti, pasitikėti Dievo pagalba ir laukti Lietuvai vėl ateisiančių laisvės dienų.

Po miestą tuos siuntinukus nešiojo studentai ir moksleiviai. Jie nekreipė dėmesio į gavėjo pasaulėžiūrą ar religiją. Svarbu, kad jis lietuvis ir kad Vasario 16-osios proga jaustųsi esąs vienos šeimos narys.

Kun. Lipniūnas sugebėdavo atsiminti net ir už Lietuvos ribų gyvenančius lietuvius. Sykį gatvėje sutikai S. Petersonienei pasakė, kad į Karaliaučių pažįstamai studentei Elenai V. iš Laisvės Fondo lėšų pasiuntė 1000 markių: girdėjęs, ji ten vargsta.

O toji studentė Elena, iš Lietuvos išvykus legaliai, repatriantų stovykloj Vokietijoj buvo laikoma pusbadžiu. Tik vėliau paaiškėjo, kad ji tų pinigų negavo – greičiausiai juos konfiskavo repatriantų stovyklos valdžia.

Kun. Lipniūną gerbė ir lenkai – jam buvo nesvarbu, kas kokios tautybės. Kartą vieno lenko kunigo, kurį Lipniūnas padėjo išvaduoti iš vokiečių kalėjimo, sesuo vėlyvą šaltą rudenį atėjo padėkoti ir atnešė puokštę rožių.

Organizuota šalpa

Vargšų globa Vilniuje turbūt pirmasis susirūpino kun. Lipniūno iniciatyva sukurtas Laisvės Fondas. Jis, pasak Juliaus Kakariekos, įsteigtas 1941 m. vasarą tuoj po vokiečių atėjimo, kai gyventojų aprūpinimas maistu nepaprastai pasunkėjo. Lietuvoje okupantų įvestas maisto davinys buvo gerokai mažesnis negu Reicho teritorijoj. Tai buvo tikra bado norma. Blogiausia, kad ir tą maisto kiekį būdavo sunku gauti. Ir jei savo siuntom Lietuvos kaimas nebūtų parėmęs mieste vargstančių giminių ar pažįstamų, nežinia, kas būtų buvę. Tačiau visą laiką buvo ir tokių, kurie savųjų kaimuose neturėjo.

Laisvės Fondas, siekdamas ne vien karitatyvinių, bet ir plataus masto tautinių tikslų, aktyviai veikė be vokiečių valdžios leidimo. Sunkėjant gyvenimo sąlygoms, Vilniaus lietuviams per Fondą gaunama ir studentų ateitininkų pristatoma parama buvo labai reikalinga.

Pirmas šaltinis, iš kurio Laisvės Fondas gaudavo lėšų, buvo Šv. Jonų bažnyčia, kur kas sekmadienį vykdavo rinkliavos. Atėjusieji nepagailėdavo aukų, kurių būdavo surenkama per 1000 vokiečių markių. Nemažų sumų (po 100–1000 vokiečių markių) žmonės atnešdavo ir tiesiog į kun. Lipniūno butą. Kai kurių įmonių ar įstaigų vadovai parinkdavo pinigų iš savo tarnautojų ir taip pat juos perduodavo Laisvės Fondui. Be to, po du kartus per metus didesnio masto rinkliavos buvo organizuojamos ne tik Vilniuje, bet ir provincijoje. Tada taip pat talkindavo studentai, dažniausiai ateitininkai.

Laisvės Fondas šalpos akcijoms rūpinosi ne vien pinigų gauti, bet ir kitokių gėrybių, pirmiausia maisto produktų (kad jų brangiom kainom nereikėtų pirkti juodojoj rinkoj). Tam padėdavo asmeniniai kun. Lipniūno ryšiai su parapijų klebonais ir maisto pramonės įmonių vadovais.

Aišku, surenkamos pinigų sumos ir maisto kiekiai nebuvo tokie dideli, kad būtų pašalinę visą Vilniaus visuomenės skurdą. Pagalbos reikalingų buvo daugiau nei dosnių aukotojų. Tačiau Laisvės Fondo parama pasiekė daug ką – be maitintojo likusius tremtinių šeimų narius, ligonius, studentus.

Be abejo, moralinis Laisvės Fondo vaidmuo buvo galbūt didesnis negu materialinis. Praktiškai jis siekė įgyvendinti tą, kas buvo skelbiama iš Šv. Jonų

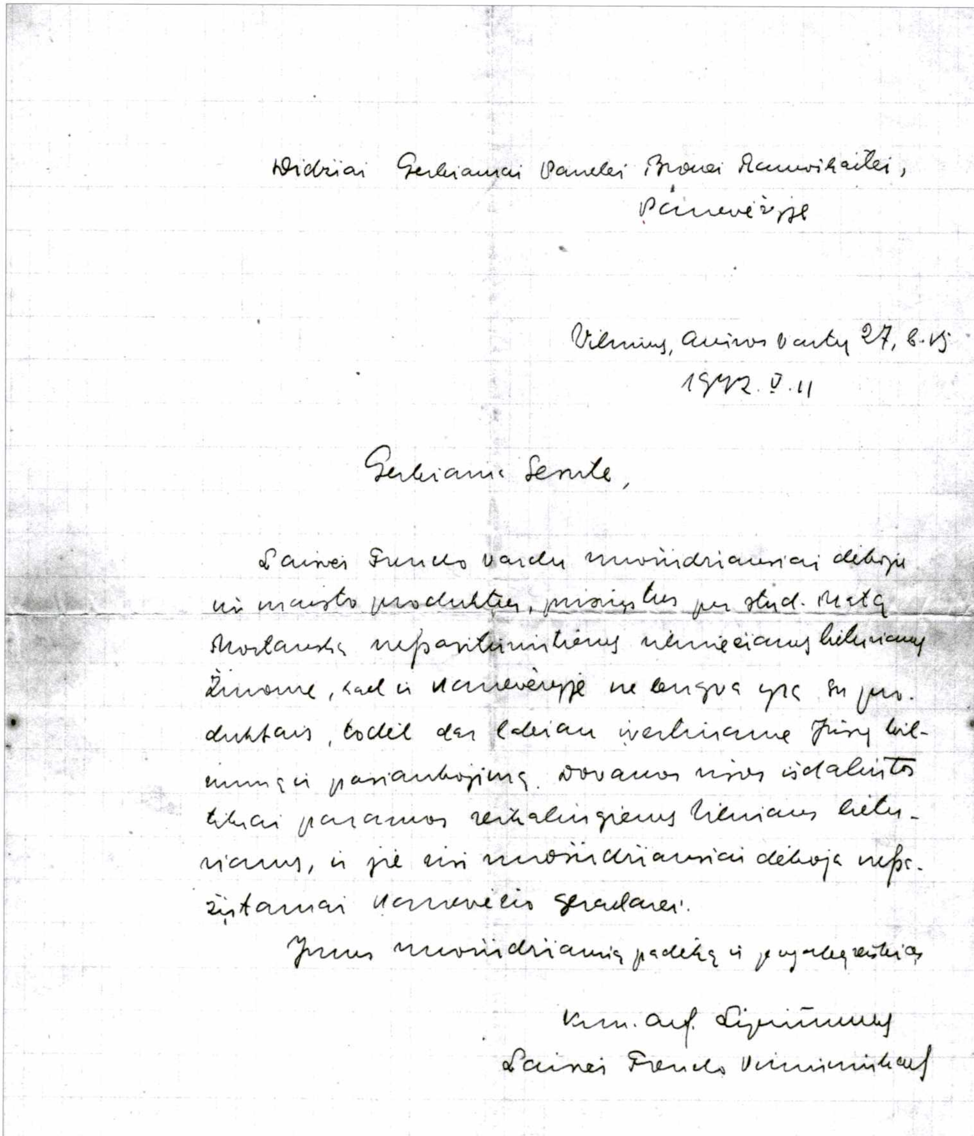

Didžiai Gerbiamai Panelei Bronei Ramoškaitei,
Panevėžyje

Vilnius, Aušros Vartų 27, b. 15
1942.V.11

Gerbiamoji Sesute,

Laisvės Fondo vardu nuoširdžiausiai dėkoju už maisto produktus, prisiųstus per stud. [illegible] Morkauską nepasiturintiems vilniečiams lietuviams. Žinome, kad ir Panevėžyje ne lengva yra su produktais, todėl dar labiau įvertiname Jūsų lietuviškąjį pasiaukojimą. Dovanos visos išdalintos tiktai paramos reikalingiems Vilniaus lietuviams, ir jie šiuo nuoširdžiausiai dėkoja nepažįstamai Panevėžio geradarei.

Jums nuoširdžiausią padėką ir pagarbą reiškia,

kun. Alf. Lipniūnas
Laisvės Fondo pirmininkas

Laisvės Fondo pirmininko kun. Alfonso Lipniūno Padėkos laiškas Bronei Ramoškaitei į Panevėžį. 1942 05 11. Jankevičių šeimos arch.

sakyklos – pirmiausia ugdė lietuvių solidarumą ir krikščionišką meilę. Atrodo, tai pavyko.

Areštavus kun. Lipniūną, Laisvės Fondas dar sėkmingai veikė iki 1944 m. didžiosios suirutės (antrojo rusų atėjimo). Laimei, jau gerai išartą dirvoną paveldėjo gabūs ir darbštūs įpėdiniai. Jie taip pat rūpestingai ir nenuilstamai bėrė grūdą ir sulaukdavo šimteriopo vaisiaus. Toji Lietuva, kuri kėlėsi pasiaukojimo kupinose širdyse, buvo didelė ir galinga, nes pirmasis jos įstatymas buvo Meilė.

Visų patikėtinis

S. Petersonienė rašė, kad kun. Lipniūno veiklai Vilniuje būdingas vienas reiškinys: žmonės jam patikėdavo net labai intymius savo reikalus. Pvz., žmonai neištikimas vyras atėjo klausti patarimo. Buvę taip. Gyveno Vilniuje jauna graži našlė, lietuvė. Nebuvo ji pliuškė: dirbo, studijavo, atrodė rimta ir puiki moteris. Bet... susidraugavo su vienu vyreliu, kuris mokėsi, neturtingas buvo, o gal tik tokiu dėjosi, kad mieloji našliukė jį dar labiau šelptų. Pagaliau iš tos visos draugystės atsitiko taip, kad ji laukėsi įpėdinio. Jaunikaitis, kaip dažnai būna, pradėjo nuo jos šalintis. Jaunoji našlė krito į tokį sielvartą, kad galvojo net nusižudyti.

Draugė apie tai papasakojo kun. Lipniūnui. Šis pasišaukė ir našlę, ir jaunikaitį, kuris prisipažino turįs dar vieną mergaitę, kuri irgi laukianti kūdikio. Jis vesiąs vieną iš dviejų, bet tą, kurią dabar patars kunigas. Padėtis kebli, bet kun. Lipniūnas nusprendė, kad jaunuolis turi vesti mergaitę. Ji jaunesnė, gležnesnė, neištvers gėdos ir žmonių paniekos. O moteriai pasakė, jog ji vis tiek jau yra ponia: turi vyro pavardę, tad kaip nors susitvarkys, tik svarbu, saugok Dieve, kad nežudytų savęs ir kūdikio, nes jis nekaltas. Jei ji davė kūdikiui gyvybę, dabar jis ir Dievo, ne vien jos. Tad jai tereikia tik Dievą melsti atleidimo ir stiprybės. Žinoma, gerai paauklėjo ir tą jaunikaitį primindamas, kad moterimis taip žaisti negalima.

Vėliau, kai kun. Lipniūnas jau buvo suimtas, ta našlė su maža mergyte ateidavo pasimelsti į Aušros Vartus.

S. Petersonienei buvo be galo mieli ir brangūs tie antradieniai, kai bendramintės įvairiais klausimais susirinkdavo pasikalbėti. Kartais į būrelio susirinkimą atėjusį kun. Lipniūną moterys apipildavo joms aktualiais klausimais. Sykį visada miela, taktiška ir drąsi Stasė Ramoškaitė, nutaisiusi šelmišką veidelį, jo paklausė, kaip jis žiūri į moteris, kurios dažosi lūpas, ir parodė padažytas savas.

Lipniūnas nusijuokė, žvilgterėjo į klaususiąją ir pasakė: padažytos lūpos jos pablyškusį veidą pagyvina, ir tai ne nuodėmė. Dar pridūrė, jog yra veidų, kurie šaukte šaukiasi dažų. Saikingas jų truputis – nieko. Tik, pasak kun. Lipniūno, netinka dažytis visai jaunutėms: joms to nereikia, nes dažydamosi save dar pagadina.

Į S. Petersonienės (tada Vanagaitės) klausimą, kaip kun. Lipniūnas žiūri į rūkančias moteris ir prisipažinimą, kad kartais ir ji parūko, buvo atsakyta: studijų metais Prancūzijoje matė, kaip studentės rūko ne tik papirosus ar cigaretes, bet ir cigarus. Kartu pridūrė, jog geresnių katalikių už jas gyvenime nėra sutikęs. Pasak Lipniūno, sveikatos atžvilgiu tai negirtinas įprotis, bet su žmogaus dvasia jis neturi nieko bendro. Todėl ir graužtis nereikėtų, jei kada ir dūmelis užtraukiamas. Žinoma, rūkymas grožio moteriai nesuteikia: pas mus neįprasta, kad ji viešai rūkytų. Tad kartais reikia griežtai laikytis vietos papročių.

Universiteto kapelionas ir studentų draugas

Kun. Lipniūnas buvo Vilniaus universiteto kapelionas, ir jam tai padėjo plėsti ryšius su studentais. Dirbti su jaunimu – ypatingas jo pašaukimas. Pasak J. Kakariekos, daugelis studentų žinojo, kur yra kunigo butas. Puiki priedanga artimesniam ryšiui palaikyti tapo knygų skolinimas.

Kun. Lipniūno turėta biblioteka buvo gana nemaža, joje galėjai rasti literatūros įvairiais visuomeniniais klausimais. Juos studijuoti bolševikmečiu tapo itin aktualu. Turėjo jis ir geros beletristikos, savos, verstinės ir svetimomis kalbomis, ir puikius „Židinio“, „Ateities“, „Ateities spindulių“, „Naujos Vaidilutės“ ir „Naujosios Romuvos“ komplektus. Studentams skolinantis ar grąžinant knygas, būdavo diskutuojama etiniais, estetiniais, visuomeniniais ir net politiniais klausimais.

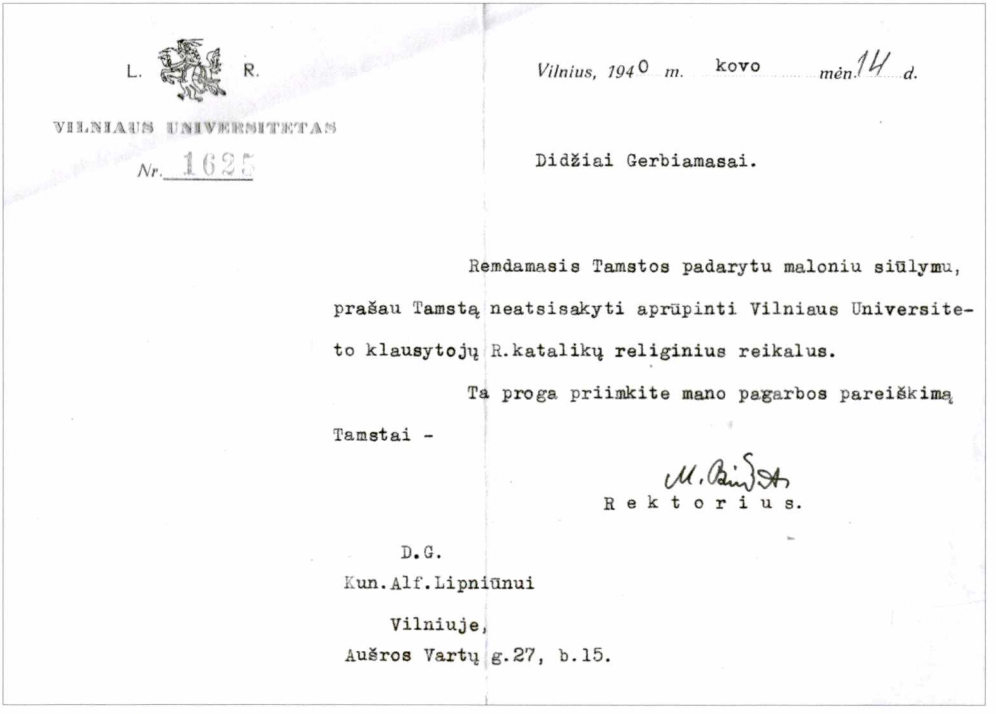

L. R.

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Nr. 1625

Vilnius, 1940 m. kovo *mėn.* 14 *d.*

Didžiai Gerbiamasai.

Remdamasis Tamstos padarytu maloniu siūlymu, prašau Tamstą neatsisakyti aprūpinti Vilniaus Universiteto klausytojų R.katalikų religinius reikalus.

Ta proga priimkite mano pagarbos pareiškimą

Tamstai -

M. Biržiška

R e k t o r i u s.

D.G.
Kun.Alf.Lipniūnui
Vilniuje,
Aušros Vartų g.27, b.15.

Rektoriaus Mykolo Biržiškos 1940 03 14 pasirašytas kvietimas kun. Alfonsui Lipniūnui eiti Vilniaus universiteto kapeliono pareigas. PVKA.

Kun. Lipniūnas buvo atviras, plačiai apsiskaitęs, inteligentiškas ir įdomus žmogus. Bet didžiuoju jo ginklu jaunų žmonių simpatijoms užkariauti tapo nuoširdumas. Galbūt anuo metu tai buvo per daug pavojingas ginklas, susijęs su nemaža rizika pataikyti ant saugumo agento – iš didesnio žmonių skaičiaus toksai galėjo atsirasti. Tačiau kun. Lipniūnas turėjo pakankamai sveikos nuovokos ir intuicijos, kad mokėtų surasti tąją ribą, ligi kurios galima pasitikėti žmonių garbės žodžiu ar gera valia. Nors tai, ką jis sau leido, buvo, be abejo, maksimumas, kartu reikia pripažinti, jog nemalonių pasekmių dėl to nė karto neturėjo.

Tiesa, jis nebuvo iš tų psichologų, kurie žmogų perpranta iš pirmo žvilgsnio, iš veido bruožų ar judesių. Jį pažindavo tik ilgiau pabendravęs. O kalbą su pašnekovu surasdavo gana lengvai ir klausyti jo pasakojimų turėdavo nuostabiai daug kantrybės, kuria tikrai ne kiekvienas galėjo pasigirti.

Reikalui esant, nuo tų temų, kurios galėjo atrodyti netinkamos, nuslysti mokėdavo švelniai ir mandagiai. Jo ramus atviras žvilgsnis, rodėsi, atidžiai seka visus pašnekovo kalbos niuansus ir per juos skverbiasi į jo sielos vidų, kad ten tarsi rentgenu pamatytų tas tamsias dėmes, kurių reikėtų privengti. Bet lygiai taip pat žmogaus viduje, galima sakyti, su dostojevskišku atlaidumu ieškojo ir paslėptos Dievo kibirkšties, kad ten pamatytų gerus norus ar talentą.

Viešumoje kun. Lipniūnas atrodė kalbus, o šiaip buvo tylus ir klausus. Jei kas ateidavo su reikalu ar kokia problema, jis, būdavo, kietai sučiaupia lūpas, nuleidžia akis ir atidžiai seka, ką žmogus pasakoja. Stengiasi nepertraukti, neįsiterpti – atrodydavo, tai visai kitas Lipniūnas: pagautas dėmesio, susitelkęs ne tik atspėti, apie ką kalbama, bet pirmiau pajausti žmogų ir rasti jam taikliausią atsakymą, patarimą ar sprendimą. Iš tikro kun. Lipniūnas buvo labiau akademinio, arba parlamentinio, svarstymo atstovas, žinojęs: pirma išklausyk, paskui atsakyk ar nuspręsk.

Ateitininkų būreliai Vilniuje

Vilniaus ateitininkai buvo veiklūs nuo pat jų sąjūdžio pradžios, kai ten mokėsi Faustas Kirša, Tomas Sereika, Teklė Basanavičiūtė. Šį miestą okupavus lenkams, ateitininkų Vytauto Didžiojo gimnazijoje liko maža grupelė, o nuo 1930 m. visai nebuvo. Tad visas dešimtmetis praėjo nepalikdamas nei kokios veiklos pėdsakų, nei tradicijų.

1940 m., bolševikmečiu, šios organizacijos veikla taip pat buvo neįmanoma. Tačiau nuo 1941 m. rudens A. Lipniūno dėka Vytauto Didžiojo gimnazijos ateitininkai vėl susibūrė. Jo sutelktas 5 studentų būrelis iš pradžių stebėjo draugų nuotaikas ir su atrinktais patikimesniais palaikė glaudesnius ryšius. Šio būrelio narių dėka greitai buvo įkurta Vilniaus ateitininkų sąjunga.

Bolševikmetis, pasak Juliaus Kakariekos, tapo kaip išbandymų metas. Jei kas su savo pažiūromis niekur nenuklydo ir kitokioms įtakoms garbingai nepasidavė, dabar liko patikimas. Tokie ir buvo visi Vilniaus sąjungos ateitininkai. Darbą jie tęsė mažuose būreliuose po 5–10 žmonių. Taip jie, rašydami referatus ir po to diskutuodami, formavo savą ideologinę sąmonę, be to, turėjo kitokį supratimą apie bendrą krašto padėtį karo metais.

Ypač gerai dirbo tie studentų būreliai, kuriuos globojo profesoriai ateitininkai. 1941 m. rudenį įvairiuose Vilniaus universiteto fakultetuose tokių profesiniu pagrindu suburtų ir mokslininkų globojamų grupelių buvo 15. Iki universiteto ir Pedagoginio instituto uždarymo 1943 m. Vilniaus ateitininkų sąjunga iš viso turėjo 27 būrelius.

Vienas tokių – Socialinė sekcija. Jos nariai, bendradarbiaudami su Laisvės Fondu, lankė ligonius, sužeistus karius, skurstančias šeimas ir apskritai visus, kam reikėjo kokios pagalbos: išdalydavo sandėlyje arba po namus išnešiodavo paruoštus maisto paketus. Daugiausia tai buvo merginos studentės, doros, sąžiningos, kuriomis kun. Lipniūnas pasitikėjo, nes jas gerai pažino.

Šios sekcijos nariai didesnių švenčių proga (per Kalėdas, Velykas ir Vasario 16-ąją) organizuodavo vos ne visą miestą apimančias šalpos ir vargstančiųjų lankymo akcijas. Tada į talką ateidavo visi studentai ateitininkai. Kartu jie rinkdavo ir aukas Laisvės Fondui. Tokia veikla Vilniaus ateitininkams buvo tikra socialinė mokykla. Gaila, greit savo didžiojo mokytojo ji neteko.

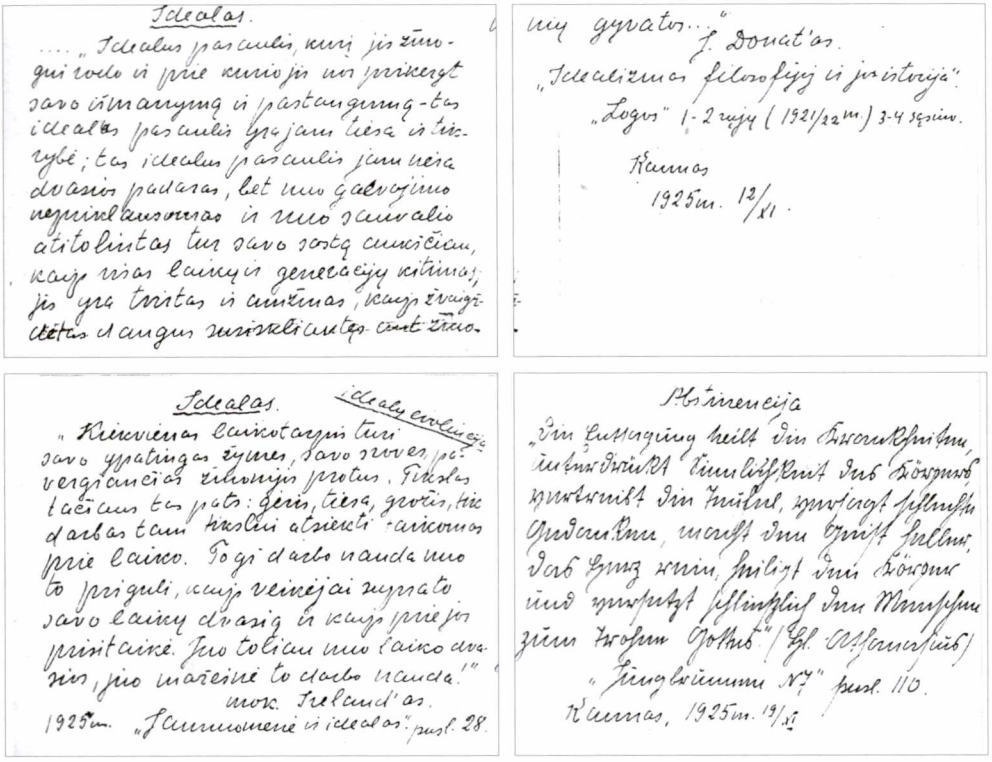

Kun. Alfonso Lipniūno skaitytų tekstų išrašai. Jankevičių šeimos arch.

Kun. Lipniūnas buvo Vilniaus ateitininkų sąjungos dvasios vadas ir jiems neretai skaitė paskaitas. Taip pat visada dalyvaudavo Sąjungos valdybos posėdžiuose, kur atrodydavo ne kaip žavi impulsyvi asmenybė, bet kaip patyręs visuomenininkas, praktiškai pritaikantis naujausias jaunimo sąjūdžių idėjas, parsivežtas iš Prancūzijos ir Belgijos. Studentai, sulaukę tokio mielo svečio, džiaugdavosi: jis tikrai mokėjo palikti malonų įspūdį. Tai buvo mokytojas par excellences[49], jauną žmogų auginantis ne tik žodžiu, bet ir savo paties pavyzdžiu, didele drąsa ir stiprybe. Nors kiekvienu momentu jis galėjo tikėtis tardymo, kalėjimo ar ištrėmimo, savo vidinės pusiausvyros niekada neparasdavo ir baimei ar susijaudinimui nepasiduodavo. Pikti gandai ar grasinimai, kurių per abi okupacijas nestigo, jo veide nepalikdavo nė šešėlio panikos.

[49] *Pranc.* – išskirtinis, ypatingas.

Nors kun. Lipniūną nuolatinis įtemptas darbas psichologiškai ir fiziškai alino, niekas iš draugų nematė jo pavargusio ar nusiminusio, negirdėjo net paprasčiausio skundimosi. Šis žmogus nepalinko po sunkia našta, buvo žvalus ir daug dirbdamas. Priešingai – atrodė kaip karys, kuris į mūšį žygiuoja su daina, nors prie jo kojų sproginėja sviediniai. Tai buvo asmenybė, ir kitus skatinusi kovoti, neišsigąsti, dirbti ir aukotis.

Kunigų seminarijos profesorius

Pirmuoju bolševikmečiu kun. Lipniūno veikla (nepaisant šio visos diplomatijos) Panevėžio vyskupui kėlė nemažai rūpesčio. Ganytojas bijojo šio kunigo netekti: žinojo, kad sovietų valdžia ilgiau jo populiarumo nepakęs. Taip nelauktai 1941 m. buvo „pagautas" Panevėžio vikaras Vladas Didžiokas. Kai jį suėmė, nieko nepadėjo žmonių minios, susirinkusios prie kalėjimo, jaudulys ir maldavimai paleisti. Vysk. Paltarokas, krašte šeimininkaujant vokiečiams, ketino kun. Lipniūną atšaukti į Panevėžį, bet arkiv. M. Reinys, Vilniaus vyskupijos administratorius, prašyte prašė jį palikti: buvo numatęs paskirti naujai organizuojamos Kunigų seminarijos lietuviams rektoriumi. Tačiau prieš Lipniūną jau būrėsi opozicija, kuri eiti minėtų pareigų iš Kauno į Vilnių pakvietė kun. Ladą Tulabą.

Naujasis rektorius buvo jaunas, neturėjo patirties, o kun. Lipniūnas Vilniuje įleidęs šaknis. Šio kunigo dėka rektoriui L. Tulabai prasivėrė durys į įstaigas ir žmones, nuo kurių Vilniuje daug kas priklausė. Kunigų seminarija čia buvo atidaryta 1942 m. rugsėjo 18 d. Nuo to laiko kun. Lipniūnas pradėjo dėstyti 4 dalykus: sociologiją, pastoracinę teologiją, etiką ir katechetiką. Dėstyti pastarąją discipliną (1 val. per savaitę kursas) vėliau perėmė kun. dr. Aleksandras Levanas. Kun. Lipniūnas pasiliko prie pirmųjų 3 dalykų su 7 val. per savaitę krūviu. Seminarijos vadovai norėjo, kad jis dėstytų daugiau, tačiau Lipniūnas atsisakė. Nors seminarijoje paskaitų jis turėjo mažiau nei kiti dėstytojai, ir tos 7 val. buvo didelis krūvis žinant kitus jo įsipareigojimus.

Kun. Lipniūnas buvo stiprus sociologas: šiam darbui gerai pasiruošęs, o dėstoma pastoracinė teologija jam buvo dar nauja, mažai pažįstama sritis. Tačiau, skirtingai nei kiti, per paskaitas Lipniūnas nesirėmė vadovėliu, neturėjo griežtos sistemos, nesivadovavo dedukcijos metodu, bet daugiau kalbėdavo apie aktualias dienos naujienas, rėmėsi turima gyvenimo patirtimi ir iš to formulavo pagrindines išvadas. Kitaip sakant, naudojo indukcijos metodą. Klierikus labiau veikė ne kun. Lipniūno dėstymas, kiek pati jo asmenybė ir jos dinamika.

Kai ateidavo į Seminariją, klierikai, jį pamatę ir tuoj apsupę, džiaugdavos, kad galės pabendrauti. Jis kaip profesorius savęs neaukštino – priešingai, sten-

Curia Archiepiscopalis Vilnensis.
Vilno.d.7.IX.1942 an.Nr.O-186/42.

Clarissimo Domino Alphonso Lipniūnas
Vilnae.

Praesentibus litteris Panevėžensis dioecesis presbyterum Adm.Rev.D-num Alphonsum Lipniūnas,S.Theol. Lic., Scient.sociol.,oeconom.et politic.Lic.,Paedogogici Instituti Vilnensis Lectorem,nominamus Archidioecesani Seminarii Vilnensis professorem.

† M. Reinys
Archiepiscopus Titularis
Administrator Apostolicus archid.Vilnensis.

Curiae Cancellarius.

Arkiv. Mečislovo Reinio 1942 09 07 pasirašytas paskyrimas kun. Alfonsui Lipniūnui eiti Vilniaus kunigų seminarijos profesoriaus pareigas. PVKA.

gėsi būti lygus su jais. O su Seminarijos profesūra bendravo mažai: gyveno atskirai ir valgė ne kartu, be to, susitikdavo retai, tik per pertraukas, kadangi su vienu ar kitu klieriku kokiais nors reikalais vis kalbėdavosi. Tačiau visada dalyvaudavo profesūros posėdžiuose, tik ten būdavo tylus, kuklus. Tiesa, kiek pagyvėdavo, kai būdavo kalbama apie Seminarijos ir visuomenės santykius. Šiuo atveju kun. Lipniūnas jau turėdavo ką pasakyti, nes gerai žinojo Vilniaus gyventojų padėtį.

Pasikeitėm vizitais

Turbūt Kaune kun. Lipniūnas turėjo kitokių reikalų, bet vieną dieną jis užsuko ir pas šių eilučių autorių[50]. Tarp kitų klausimų, prasitarė neturįs laiko ruoštis pastoralinei teologijai, kurią jam tenka dėstyti, ir paprašė, kad leisčiau naudotis mano parengtu „Pastoralinės teologijos" vadovėliu[51]. Man sutikus, ilgiau netruko ir atsisveikindamas pakvietė jį aplankyti Vilniuje.

Greitai gavau jo laiškutį: Šv. Jonų bažnyčioje Kristaus Karaliaus šventės metu prašė pasakyti pamokslą ir Kunigų seminarijoj paskaityti paskaitėlę. Dar pridūrė, kad būsianti ateitininkų šventė su naujų korporantų priėmimu.

Kun. Stasio Ylos primicijos Kurkliuose 1932 m. birželio mėn. *I eilėje:* iš kairės pirmas kun. Jonas Ruokis, trečias kun. Jonas Gribulis; *II eilėje:* pirmas brolis Jonas Yla, antras kun. Juozapas Galinauskas, ketvirtas kun. Stasys Yla, penktas kan. Pranas Penkauskas, šeštas kun. Antanas Tvarijanavičius, septintas kun. Antanas Ivaška, aštuntas kun. Anicetas Barakauskas; *III eilėje:* pirmas klier. Kajetonas Zajančkauskas, antras klier. Eduardas Simaška, penktas kun. Petras Dubauskas, šeštas Anykščių kun. Jonas Bubas. VŽM 12405 F 3187.

[50] Kun. Stasys Yla 1942–1943 m. buvo Vytauto Didžiojo universiteto dėstytojas. Žr. Stasys Yla. Visuotinė lietuvių enciklopedija, T. VII. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005. P. 762.

[51] Yla, Stasys. Pastoralinės teologijos kursas. Mokymo priemonė. [Atspausta rotoprintu]. Kaunas, 1937.

Į Vilnių nuvykau paskutinį spalio savaitgalį – šeštadienį. Stotyje pasitiko pats kun. Lipniūnas ir abu nuvažiavom į Seminariją, o kitą rytą dar prieš sumą mes jau buvom Šv. Jonų bažnyčioje. Ji atrodė kaip milžiniškas laukas, pilnas žmonių. Įspūdis buvo bauginantis. Kas mane išgirs be mikrofono? Kas domėsis akademišku mano dėstymu, kai tokioms minioms reikia jausmo ir ugnies? Pasijutau lyg ne vietoj. Kas kita Įgulos bažnyčia Kaune, kur per sumą sakydavau pamokslus.

Po Mišių nuėjom į kun. Lipniūno butą pietų. Butas atrodė visko perkrautas – knygų, laikraščių, žurnalų, baldų. Mums valgant, pradėjo eiti žmonės, ir Lipniūnas beveik neturėjo kada net užkąsti. Atrodė, tartum jis gyvena be jokio privatumo. Bet buvo matyti, kad taip jis jaučiasi gerai, yra savo vietoj, ir tai man buvo įdomu.

Po pietų, 4 val., nuvykome į šventės minėjimą Kunigų seminarijoj. Susirinko klierikai, dėstytojai. Buvo ir arkiv. M. Reinys. Jo dalyvavimas kiek varžė, tačiau sykiu ramino, nes buvo labai kuklus ir paprastas. Po mano paskaitos dar kalbėjo arkivyskupas lyg papildydamas ir išplėsdamas kai kurias mintis. Pasisakė ir kun. Lipniūnas, tik kitaip nei iš sakyklos. Ligi vakaro buvo laiko pabendrauti su klierikais ir dėstytojais. Iš jų sužinojau, kad kun. Lipniūnas Seminarijoj matomas tik per paskaitas, mat šiaip turi daug kitų reikalų. Ir man paliko truputį gailu: kaip tik tokiai svarbiai auklėjimo įstaigai reikėtų daugiau jo dvasios.

Vakare įvyko minėtoji ateitininkų studentų šventė su vėliavomis ir uniforminėmis kepuraitėmis, su duotais įžodžiais. Sutikau daug „Šatrijos“ narių iš Kauno, mano korporantų, kitados buvusių pirmakursių, o dabar sostinėje jau bebaigiančių universitetą. Vis dėlto pajutau, ką reiškia dveji metai, iškirpti iš mano pažinčių, kai iš Lietuvos buvau pasitraukęs į Berlyną. Dabar daug veidų man buvo niekur nematyti. O kun. Lipniūnas čia jautėsi kaip savo šeimoj, akimis visų lydimas, kalbinamas ir pats kiekvienam besišypsąs.

Kitą rytą jis mane palydėjo į kuriją pas arkiv. M. Reinį. Kabinetas buvo palyginti mažas ir taip prastai kūrenamas, kad arkivyskupas mums pasiūlė nenusivilkti paltų. Kartu atsiprašė, jog ir pats svečius priimąs su paltu ir pirštinėmis. Tokia aplinka vyskupijos valdytojui atrodė netinkama. Negalėjau suprasti, kodėl jis jautėsi ne kaip valdytojas, o kaip vienas iš kurijos tarnautojų –

ar iš kuklumo, ar dėl kitų priežasčių. Tik į akis krito, kad arkivyskupas ir kun. Lipniūnas atrodė lyg seni draugai – vienas kitam savi.

Perėjom per kitus kurijos kambarius ir radom dirbančių kunigų, tarp jų ir kanclerį – vilnietį kun. Edmundą Basį. Su juo buvau supažindintas, tačiau man rodės, kad ši ceremonija buvo daugiau formali nei nuoširdi. Vėliau sužinojau, kad tarp kanclerio kun. Basio ir kun. Lipniūno šilumos nėra. Vilniečiai, čia gimę ir už savo pozicijas kovoję, iš kitur atvykusiais kunigais buvo nepatenkinti, ypač Lipniūnu. Jie priekaištavo, kad šis viską daręs vienas, netgi kunigus kviečiąs iš kitur ir, nepaisydamas kurijos, juos skiriąs kapelionais.

Pasirodo, kun. Lipniūnas, gimnazijų prašomas, kapelionų ieškojo ir juos kviesdavo iš kitų vyskupijų. Gal pirma pasikalbėdavo, o paskui tardavosi su kancleriu, o gal atvirkščiai, bet toks šių reikalų tvarkymas palankiai nebuvo vertinamas. Kun. Jonas Bičiūnas, panevėžiškis, pritapęs prie kurijos, pasakojo, kad šią kovą su kancleriu kun. Lipniūnas vedęs beveik sąmoningai. Jam daug svarbiau buvo parinkti geresnių, labiau kvalifikuotų kapelionų negu derintis prie formalios kurijos tvarkos.

Kita, kas nepatiko vilniečiams, buvo netradicinės formos ir turinio kun. Lipniūno pamokslai. Vilniečiai kunigai šaipėsi: jis kalbąs iš lapelių ir laikraščių!

Tad iš Vilniaus grįžau su naujais įspūdžiais, prisipirkęs knygų, su kun. Alfonsu atnaujinęs ryšius: nuo mūsų susitikimo ir ilgesnio pabendravimo Lilyje buvo praėjęs penketas metų. Lipniūnas atrodė atgijęs, pakiliai nusiteikęs, turįs nepaprastai daug gyvo ir prasmingo darbo. Kita vertus, per trejetą dienų apie jo užmojus ir išgyvenimus naujomis darbo sąlygomis nedaug ką patyriau. Jis buvo santūrus, kad kalbėtų ką apie kitus, skųstųsi sunkumais ar pasakotų apie savo sėkmę.

Areštuotas

Per pirmąjį bolševikmetį į NKVD kun. Lipniūną kvietė, tardė ir įspėjo du kartus. Vis dėlto sovietai nedrįso jo areštuoti: buvo per daug populiarus. Tačiau 1941 m. birželį ir kun. Lipniūno pavardė antrųjų išvežimų sąraše jau rasta. Tik to bolševikai nespėjo įvykdyti: prasidėjo vokiečių karas prieš sovietus.

O vokiečiai kun. Lipniūno veiklą toleravo ilgokai. Tačiau nuo 1943 m. pradžios, pasak S. Petersonienės, jo pamokslai Šv. Jonų bažnyčioj pradėjo retėti, o keletą sekmadienių visai nebuvo. Žmonės kalbėjo: vokiečiai kun. Lipniūnui sakyti pamokslus uždraudė ir jį seka.

Tų metų Vasario 16-ąją vienoje „Valgio" svetainių Lietuvos gimnastikos ir sporto federacijos klubas suruošė savo veiklos minėjimą – vakarienę. Iš tikrųjų tai buvo neoficiali Nepriklausomybės dienos šventė, kurioje dalyvavo apie 80–100 žmonių. Prie stalo šalia Vilniaus miesto burmistro Karolio Dabulevičiaus sėdėjo ir kun. Lipniūnas. Užkandžiaujant buvo pasakyta keletas kalbų, padainuota. Visi laukė, kada pagaliau kun. Lipniūnas prabils. O jis visą laiką šypsojos ir šnekučiavos su kaimynu. Pagaliau iš vieno kampo entuziastų grupelė pradėjo raginti, kad savo žodį tartų ir Lipniūnas, Vilniaus kunigų seminarijos profesorius ir Pedagoginio instituto lektorius.

Kun. Lipniūnas tik žiūrėjo į visus liūdnom akim ir šypsojos. Pagaliau atsistojęs tepasakė: tomis dienomis jų klubas padidėjo vienu sportininku – burmistras susilaukė gražaus vaikučio. Ir palinkėjo ilgiausių metų. Paskui ant lūpų sukryžiavo du pirštus ir vėl šypsojos. Susirinkusieji aprimo, tik tarpusavyje šnekėjosi, kad mieste sklindančios kalbos, jog kun. Lipniūnas yra sekamas, turi pagrindo.

Kai po vakarienės priėjusi S. Vanagaitė tyliai paklausė, kodėl kunigas prašomas nekalbėjo, šis, liūdnom akim į ją pažiūrėjęs, ištarė: sparneliai paukšteliui surišti ir čiulbėti užginta. Po to, spustelėjęs jai ranką, pridūrė: „Jūs laikykitės!" Daugiau ji kunigo nesutiko, o eiti į jo butą, kad nepakenktų, nesiryžo.

Bet kaipgi iš tikrųjų buvo? Kodėl kun. Lipniūnas nekalbėjo per sportininkų vakarienę Vasario 16-ąją, nors buvo visų prašomas? Geriau pažinusieji suprato, kad kalbėti šis kunigas panašiomis progomis vengdavo gal kiek dėl

savo kuklumo, gal kiek ir dėl įpročio mažose grupelėse likti bežadžiu. Ne vienam buvo aišku: Lipniūnas – pamokslininkas ir paskaitininkas, bet ne prakalbų sakytojas. Jis nesijautė savas tada, kai reikėdavo sąmojo, žaismo, intymesnio jausmo ar subtilesnių kontrastų. Tokiais atvejais net ir raginamas prabilti atsisakydavo.

Po kelių savaičių, 1943 m. kovo 17-osios rytą, pas S. Vanagaitę atėjęs studentas pranešė: tąnakt kun. Lipniūną ir dar daug kitų areštavo, Universitetas ir Pedagoginis institutas uždaryti. Anot Stasės, rodės, visa jos širdies gėla susiliejo į žodžiais nenusakomą skausmą, kad kun. Lipniūnas dabar kenčia už Universitetą, už kitus areštuotus lietuvius, pagaliau už visą kryžiaus kelią, kuriuo nuo 1940 m. birželio mūsų tauta pradėjo eiti. Kai vėliau kunigas per pamokslą Aušros Vartų koplyčioj skaitė Tėvynei skirtus maldos žodžius: „surink išblaškytus savo tautos vaikus“, aplink ji tegirdėjo tik žmonių atodūsius: „Viešpatie, Lipniūnas!..“

Kai kurie asmenys, kaip rašo Vaclovas Kleiza, stengėsi ką nors daryti, kad kun. Lipniūnas būtų išvaduotas, netgi buvo sudarytos sąlygos pabėgti. Tačiau jis atsisakė teigdamas: „Vyrai, nukentėsit. Aš pasiliksiu Dievo valiai, aš nieko nebijau“.

Nyku ir liūdna pasidarė Vilniuje netekus kun. Lipniūno, vėliau prisimins Julius Kakarieka. Šį smūgį sostinės visuomenė išgyveno labai skausmingai – savo kapeliono niekaip negalėjo pamiršti, nuolat jo ilgėjosi ir laukė grįžtant. Jo vietą Šv. Jonų bažnyčioje, Laisvės Fonde ir ateitininkų būreliuose užėmęs energingas įpėdinis kun. L. Tulaba sėkmingai tęsė visas pradėtas tradicijas. Vis dėlto ilgėjimasis savo didžiojo pirmtako nė kiek nesumažėjo.

Deja, Lipniūnas nesugrįžo. Literatūros kritiko Jono Ambrazevičius-Brazaičio Maironio poezijai pritaikyti žodžiai „Nors čia pat žaibas užges ir atrodys dar tamsiau, bet žaibo šviesoje pamatyta perspektyva jau lieka atmintyje ir gaivina darbams“ nuostabiai tinka ir visuomeninei kun. Lipniūno veiklai apibūdinti.

1943 m. pradžioje vokiečiai, pradėję lietuvius vežti į darbus, dėl Lipniūno pamokslų arkiv. Reinį ne kartą įspėjo. Bet drąsusis kunigas bažnyčioj ir toliau ragino: reikia priešintis! Aišku, tą vokiečiai greit sužinojo. Dėl aktyvios veiklos ir didžiulio pasiaukojimo arkiv. Reinys kun. Lipniūną labai vertino ir suprato, kas būtų jo netekus, todėl ne kartą prašė per pamokslus politinių klausimų

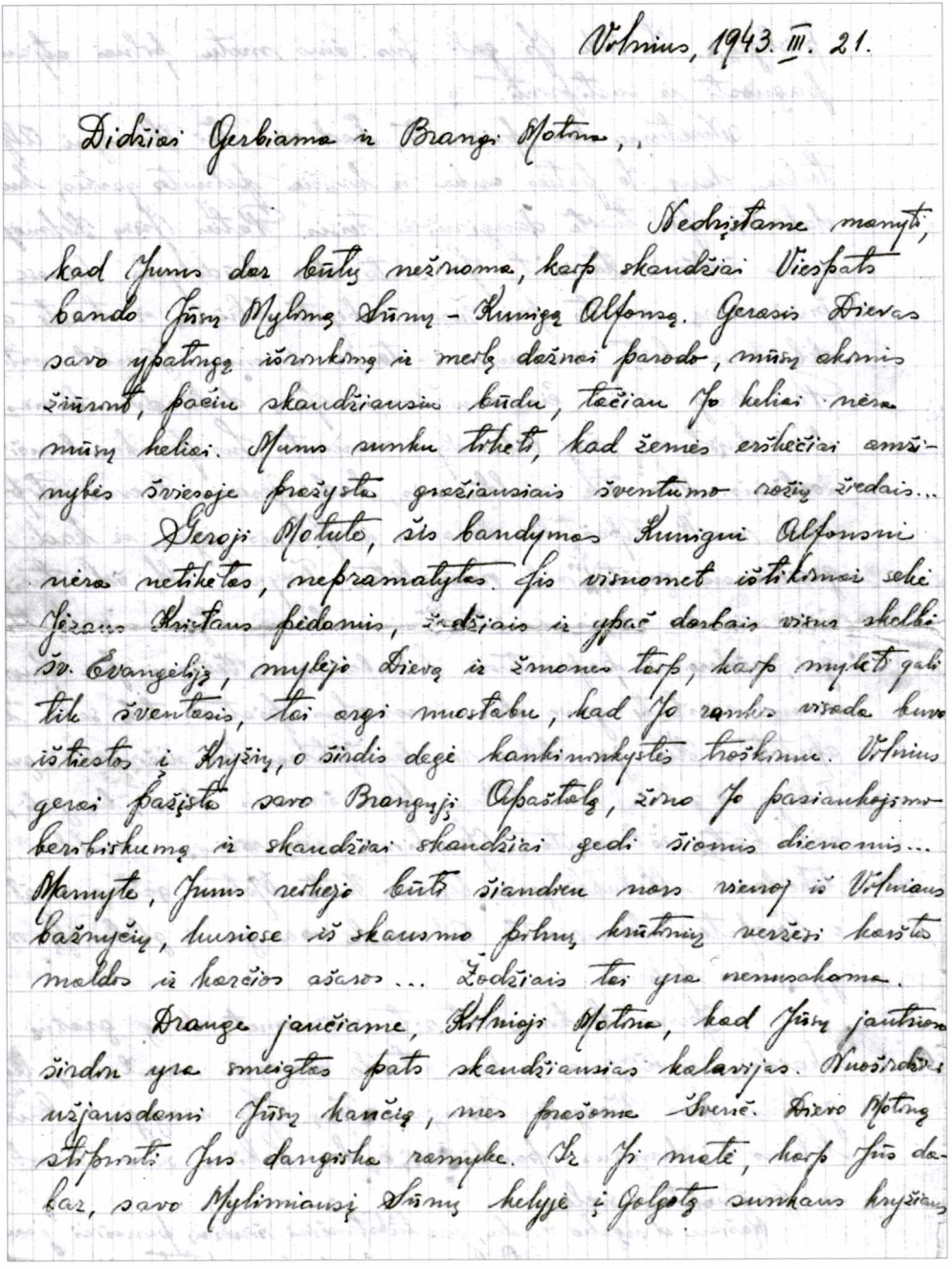

Vilnius, 1943. III. 21.

Didžiai Gerbiama ir Brangi Motina,

Nedrįstame manyti, kad Jums dar būtų nežinoma, kaip skaudžiai Viešpats bando Jūsų Mylimą Sūnų - Kunigą Alfonsą. Gerasis Dievas savo ypatingą išrinkimą ir meilę dažnai parodo, mūsų akimis žiūrint, pačiu skaudžiausiu būdu, tačiau Jo keliai nėra mūsų keliai. Mums sunku tiketi, kad žemės eršhečiai amžinybės šviesoje pražysta gražiausiais šventumo rožių žiedais...

Geroji Motute, šis bandymas Kunigui Alfonsui nėra netiketas, nepramatytas. Jis visuomet ištikimai sekė Jėzaus Kristaus pėdomis, žodžiais ir ypač darbais visus skelbė šv. Evangėliją, mylėjo Dievą ir žmones taip, kaip myleti gali tik šventasis, tai argi nuostabu, kad Jo rankos visada buvo ištiestos į Kryžių, o širdis degė kankininkystės troškimu. Vilnius gerai pažįsta savo Brangųjį Apaštalą, žino Jo pasiaukojimo beribiškumą ir skaudžiai skaudžiai gedi šiomis dienomis... Manyte, Jums reikejo būti šiandien nors vienoj iš Vilniaus bažnyčių, kuriose iš skausmo pilnų krūtinių veržėsi karštas maldos ir karčios ašaros... Žodžiais tai yra nenusakoma.

Drange jaučiame, Kilnioji Motina, kad Jūsų jautriose širdin yra smeigtas pats skaudžiausias kalavijas. Nuoširdžiai užjausdami Jūsų kančią, mes prašome Šverič. Dievo Motinę stiprinti Jus dangiška ramybe. Ir Ji matė, kaip Jūs dabar, savo Mylimiausį Sūnų kelyje į Golgotą sunkaus kryžiaus

Nežinomos moters laiškas į Talkonis kun. Alfonso Lipniūno Motinai – informacija, kad sūnus suimtas. Vilnius, 1943 03 21. Jankevičių šeimos arch.

vengti. Dėl to netgi buvo kreipęsis į Kunigų seminarijos rektorių L. Tulabą, kad ir šis su Lipniūnu pakalbėtų ir paprašytų pavojingų temų vengti. Buvo aišku: vokiečiai nesiceremonys.

Kai rektorius L. Tulaba pasikalbėjo, kun. Lipniūnas vis tiek laikėsi savo – apie tai, kas vyksta, visuomenę informuoti svarbu. Pasak jo, vadai negali nieko nesakyti.

Vokiečiai, okupavę Lietuvą, verbavo darbininkus savanorius ir miestų burmistrus vertė sudaryti jų sąrašus. Lipniūnas buvo įsitikinęs, kad lietuviai tokioje akcijoje neturi dalyvauti. Jei nori, tegu vokiečiai ragina patys. Ir savanoriais lietuviai važiuoti neturėtų.

Rektorius L. Tulaba, arkivyskupui įpareigojus, Vilniaus žmonėms taip reikalingą kun. Lipniūną įkalbinėjo gerai pagalvoti, kas būtų, jei jį išvežtų, kas tada tęstų visus darbus. Tačiau šis tik mostelėjo ranka tepridurdamas: nepakeičiamų nėra, antra, nepanašu, kad vokiečiai imtųsi represijų. Tad jo sakomi pamokslai ir toliau buvo nukreipti prieš vokiečių vykdomą politiką. O paskutinį sekmadienį kun. Lipniūnas pasakė: „Nevažiuokit į Vokietiją!"

Galbūt šie žodžiai tiesiog išsprūdo. Juk būdavo: kalba ramiai, dėsto faktus, komentuoja, staiga tonas pradeda kilti ir klausytojus kaitinti. Tokiais atvejais kun. Lipniūnas pasakydavo tokių nelauktų dalykų, kad klausytojus ir šiurpas nuliedavo. Tada jis būdavo savo, kaip vado moralisto, viršūnėje. Tik jam tąkart visoj viršūnėj slypėjo kilpa.

Dėl minėtų žodžių gestapas įsiuto. Vienas girtas jų valdininkas dr. S. grasino kun. Lipniūną ir dar keletą sutvarkysiąs kaipmat. Seminarijos rektorius L. Tulaba iš vakaro gavo slaptą pranešimą dėl Lipniūno ir kitų dviejų pasauliečių. Kai pas šį kunigą rektorius atskubėjo ir paragino bėgti, išgirdo atsakymą: „Nebėgsiu!" Daugiau kun. Lipniūną įtikinėti rektoriui nebuvo laiko. Jis dar turėjo įspėti ir numatytą suimti gerą bičiulį P. Pagaliau nebuvo tikras, ar ir jam pačiam negresia toks pat likimas.

Apie kun. Lipniūno areštą kovo 17-osios naktį buvo pranešta arkiv. Reiniui. Šis ieškojo, kas galėtų nuvažiuoti į Kauną pas von Stateną, vokiečių valdininką religijos reikalams, ne vienu atveju daug kam padėjusį. Tačiau dabar su juo nepavyko susisiekti. Kur yra kun. Lipniūnas ir kas jam gresia, buvo neaišku.

Štuthofo kankinys

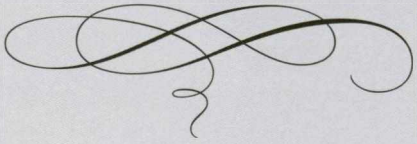

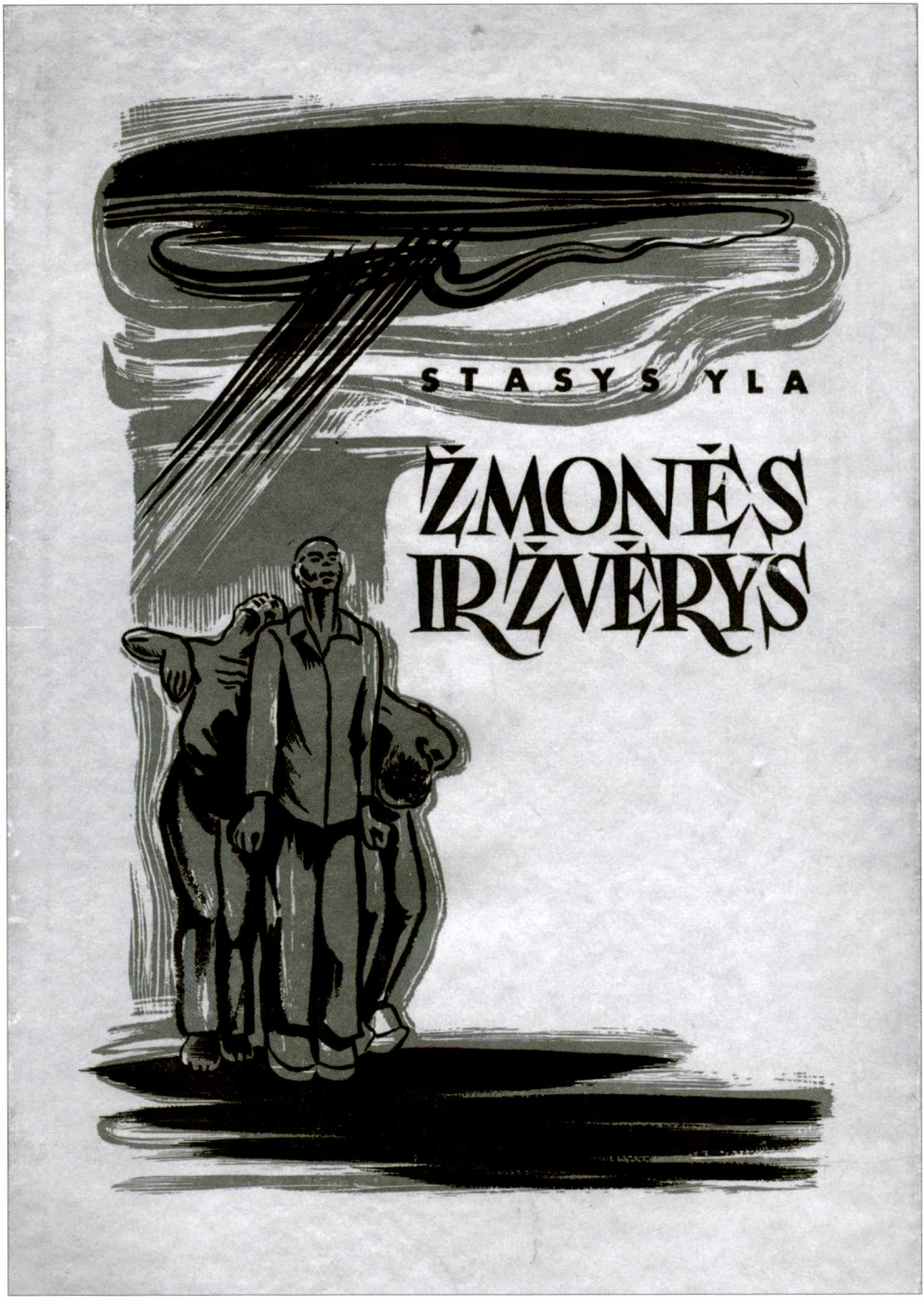

Kun. Stasys Yla 1951 m. JAV išleistoje knygoje „Žmonės ir žvėrys“ prisiminė ir kančių Štuthofe brolį kun. Alfonsą Lipniūną. Viršelio dailininkas Povilas Osmolskis. PAVB.

Pirmosios mišios

Perkelti į garbės kalinių bloką, mudu su Lipniūnu sukome galvas, kaip atsilaikyti Mišias.[52] Neturėjome nei vyno, nei ostijų, nei kitų Mišioms laikyti priemonių. Tikėjomės tačiau visa kita surast, jei tik būtų vyno ir neraugintos duonos.

Kun. Alfonso Lipniūno relikvija iš Štuthofo. Pažaislio Dievo Motina. PVKA.

Ir štai vieną dieną, man bedirbant SS bibliotekoj, ateina pažįstamoji patalpų valytoja lenkė ir pasigiria gavusi siuntinėlyje razinų.

- Puikus dalykas! – pakilau iš džiaugsmo net nuo kėdės.

Lenkė suprato, kad razinas aš mėgstu ir pažadėjo kitą dieną man jų atnešti.

- Turėsime vyno! – parėjęs į bloką pasigyriau Lipniūnui. Jis vis dar dirbo pašte ir savu keliu mezgė ryšius su lenkais, tikėdamas per juos ką nors gauti.

Mūsų svajonė laikyti Mišias darėsi realesnė. Dvi dienas prieš Sekmines užraugėme gautąsias razinas. Reikėjo dar gauti neraugintos duonos arba pyrago, tačiau niekur jų neradom. Tuo tarpu dr. Kučas užtiko pas rakandų kameros vadą vokietį Ottą manų kruopų. Kitos išeities nebuvo – reikėjo iš jų daryti paplotėlį ostijos vietoje. Nežinau, kodėl mudviem tada neatėjo į galvą, kad manai nėra iš kviečių ir pagal Bažnyčios nuostatus Mišioms laikyti netinka. Jūrų inžinierius, buvęs laivo „Antanas Smetona“ kapitonas Adolfas Darginavičius pasiėmė iškepti paplotėlį ir tai jis padarė ant paprasto špižinio mūsų pečiuko[53] viršaus, pirma gražiai jį nuvalęs. Trūko dar taurės. Juozas Valenta kažkur buvo gavęs mažą sidabrinį indelį ir jį vartojo muilui skutantis barzdą. Paprašėm jį duoti mums ir pasakėm, kuriam reikalui. Mišiolėlį iš savo kapo Gajkowskio

[52] Paskutiniame šios monografijos skyriuje autorius Stasys Yla apie kun. Alfonsą Lipniūną pasakoja remdamasis atsiminimais iš 1951 m. išleistos savo knygos „Žmonės ir žvėrys“ (toliau ŽŽ). Todėl šio skyriaus teksto kalba neredaguota – pataisyti tik kai kurie šių dienų rašybos ir skyrybos normų neatitinkantys atvejai.

[53] Špižinis pečiukas, *svet.* – ketaus krosnelė.

Agnieška Grot (Agnieszka Grot). Portretas. Kun. Alfonsas Lipnūnas – kalinys nr. 21332.

parnešė Mikas Pečeliūnas, prigrasydamas žiūrėti, kad kas svetimas jo nepastebėtų.

Sekminių rytą, birželio 13 dieną, atsikėlėme prieblandoje. Visa stovykla dar miegojo. Visur buvo tylu ir ramu. Apsaugai užsidangstėme paklodėmis langus. Į dieninės patalpas susinešėme suolelius, sudėjom du vieną ant kito, užtiesėm švariu nosinuku, padėjom ant jų manų paplotėlį, Valentos taurelę, paprastą arbatos lėkštelę patenos vieton, Gajkowskio mišiolėlį, užžiebėm žvakigalį, gautą iš minėtojo Otto, ir pradėjom.

Buvom sutarę, kad Lipniūnas Mišias laikys, o aš pasakysiu keletą žodžių. Dr. Kučas ir adv. Kriaučiūnas pasisiūlė patarnauti. Lipniūnas kaip buvęs, – su klumpėmis, su dryžuotu kalinio apdaru, – taip ir pradėjo pamaldas.

Įspūdis buvo neapsakomas. Netilpo galvoj, kad štai meldžiamės kartu su laisvėje esančiais, ir čia mūsų tarpan atsikviečiame eucharistinį Dievą. Kambary – mirtina tyla. Atrodė, draugai nedrįso kvėpuoti. Tik juntamai kiekvienas šluostėsi ašaras, riedančias skruostais. Gyvenime galima užmiršti viską, bet šių įspūdžių – niekados.

Į pamaldas atėjo net vos galį iš lovų pakilti ligonys. Prilaikomi draugų, jie visą laiką prasėdėjo ant suolelių. Vienintelis mūsų tarpe evangelikas Jonas Šernas buvo taip pat su mumis. Trūko tik keturių – Juozo Brėdikio, Vlado Butkaus, Petro Kiškio ir Balio Sruogos. Jie pasiliko lovose, nors iš vakaro žinojo, kas bus. Pastebėję pakilusias mūsų nuotaikas po pamaldų, jie jautėsi kiek nejaukiai. Su jais apie tai mes nekalbėjom, lyg būtume nepastebėję jų išsiskyrimo.

Tą dieną gyvenome kitu gyvenimu, rodos, palengvėjusiu. Saulės buvo daug, ir ji mums atrodė tokia pat kaip Tėvynėje.

Velykinė išpažintis

Po savaitės turėjo būt Trejybės šventė, paskutinė diena velykinei išpažinčiai atlikti. Galvojome, jog reikia šiai išpažinčiai paruošt draugus. Mus areštavo Gavėnios pradžioje, tat niekas iš jų, išskyrus vieną kitą ligonį ir mirusį, per tą laiką nebuvo atlikę šios pareigos. Tik vis nebuvome tikri, ar iki to laiko gausime komunikantų. Jų parūpinti buvo paprašyta mano pažįstamoji lenkė. Jos tėvai gyveno Pamaryje. Ji turėjo ir greitesnį ir turbūt neoficialų kelią pasiųsti jiems laišką. Tačiau manėme, kad bėdos atveju pavyks iš siuntinėlių gauti baltos duonos ir supjausčius į gabaliukus konsekruoti. Kaip tik tą savaitę kažkam iš mūsų atėjo siuntinėlis su balta duona, bet ji buvo permirkusi taukais. Pasiteiravom lenkių, ar jos neturi visai grynos baltos duonos. Jos pažadėjo paieškoti tarp savo draugių.

Rodos, penktadienį prieš pat Trejybę mano pažįstamoji lenkė atėjo į SS biblioteką, išsitraukė iš užančio mažą ploną ryšulėlį ir greit pakišo po mano knygomis ant stalo.

- Komunikantai, – pasakė. – Tik vakar gauti. Yra ir vyno truputis – atnešiu rytoj.

Kun. Alfonso Lipniūno lapelis su užrašais apie gautus siuntinius. PVKA.

Užsikišau už marškinių šį ryšulėlį ir parėjęs į bloką perdaviau Lipniūnui. Jis apsidžiaugė kaip vaikas. Rodos, pati Apvaizda parūpino „maisto“ mūsų alkstantiems broliams.

Jau penktadienio vakarą artimiesiems draugams pranešėme savo sumanymą. Jie mielai pritarė ir pažadėjo pakalbinti kitus. Buvo galima jausti, kad ne visi tam ryšis, dėl to reikėjo juos paruošti. Ir mes matėm, kaip mūsų artimieji dar tą patį vakarą pradėjo apaštalauti. Einant gulti jie dar spėjo mus painformuoti apie pakalbintųjų pritarimą. Apaštalauta ir visą šeštadienį.

Vakarop vienas kitas pasiprašė mus į kiemą pasivaikščioti. Ir prašymo tonas, ir jaudinantis nuolankumas rodė, ko prašoma. Ligšiolinė draugystė atrodė baigta, nes dabar jau reikia susitikti su kunigu. Kurie sėdėjo prie lango, pastebėjo vaikščiojančius ir jiems krito į akis neprasta dviejų nuotaika. Ne vienas stovėjo prie lango ir galvojo apie savo nuodėmes. Buvo nuostabu ir graudu. Pasivaikščiojęs su vienu, grįžti į bloką, atsisėdęs prie stalo paskęsti susimąstyme. Prieina naujas ir vėl prašo:

- Gal išeitume truputį į kiemą!

Visa tai turėjo matyti mūsų kaimynės lenkės. Viena jų kitą dieną atėjo į mūsų darbo kambarį, šluostė prausyklą, langą ir vis dairėsi, ar neateina pro duris Hapkė. Pastebėjau, kad ji nori kažką labai svarbaus pasakyti ir pakėliau klausiamai galvą. Staiga ji priėjo arčiau ir paklausė:

- Ar būtų galima atlikti išpažintį?

- Taip, – atsakiau.

Ji padėkojo ir išėjo iš kambario ir tą dieną daugiau nesirodė. Kitą priešpietį, kai Hapkė buvo išėjęs iš savo kambario į rajoną, ji atėjo su savo kibiru, mazgotėmis ir, padėjusi prie prausyklos, paprašė ją išklausyti. Toliau į ją nebežiūrėjau, prisidengiau ranka akis ir klausiau. Pasakiau keletą žodžių prancūziškai, daviau išrišimą ir atsisveikinau lenkiškai „Niech będzie pochwalony Jezus Christus!“[54]

- Ar negalėtų ateiti kitos mano draugės? – paklausė dar ji.

- Jeigu tik jos gali, prašau!

[54] Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus!

Po kokių dešimties minučių atėjo antroji, taip pat su kibiru ir mazgotėmis. Trumpai pasisveikinusi, gal pirmosios pamokyta, ji ėmė valyti langą ir pradėjo išpažinti savo nuodėmes.

Laimei, ir šį kartą niekas neatėjo į kambarį.

Trečioji, man nepažįstama, pakartojo tą pat. Tačiau vos baigė savo išpažintį, į kambarį atėjo Hapkė ir keistai į ją pasižiūrėjo.

- Kas čia tave siuntė? – paklausė.

Lenkės buvo pasiskirsčiusios darbą aukštais. Mūsų aukšto kambarius valė pirmoji, todėl pastarosios pasirodymas čia buvo nelauktas.

Lenkė sukosi kambaryje, skubiai braukė dulkes nuo lango briaunų ir dėjosi negirdinti klausimo. Priėjusi prie prausyklos, smarkiai paleido vandenį, sukėlė tokį ūžesį, pro kurį ir norint nebūtų galima išgirsti naujų Hapkės klausimų. Greit baigusi darbą, pasiėmė kibirą ir išniro iš kambario. Aš, sėdėjęs prie atskleistų apyskaitos knygų, pakilau kaip paprastai ir sumušiau kulnis.

- Na ja, setzen Sie sich![55] – ramiai pasakė jis ir dirstelėjo į mano darbą. Aš suvedinėjau skaičius ir juodraštiniame lape dariau sudėties veiksmus.

Tai buvo įprastinė Hapkės kontrolė. Atrodė, kad jis nieko pikto neįtarė, tik paklausė, ar ši lenkė neužeinanti dažniau. Pasakiau, kad pirmą kartą ją čia matau.

Po pietų pirmoji lenkė pasiteiravo, ar ketvirtadienį, Dievo Kūno dieną, nebūtų galima joms gauti Komuniją.

- Turbūt! – pasakiau. Nežinojau, ar bus mums progos tą dieną atlaikyti Mišias.

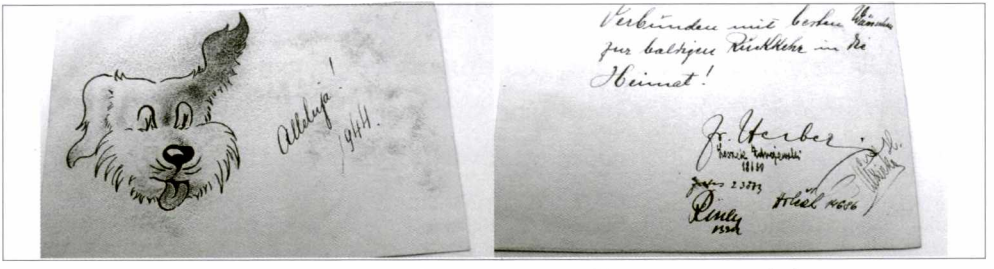

Kun. Alfonso Lipniūno piešinys šv. Velykų proga. Kitoje pusėje – kalinių parašai su užrašu, kad viltis sugrįžti į Tėvynę neprarasta. PVKA.

[55] *Vok.* – Na, taip, sėdėkite!

Kandidatas į vyskupus

Vargiai[56] kas kitas po Jurgučio tiek daug skaitė ir studijavo, kaip Lipniūnas[57]. Kantvilo šaržuose jis buvo vaizduojamas sėdįs tarp knygų krūvos, pro kurią vos matomas. Tai buvo taiklus pastebėjimas.

Jį pažinau dar iš Kunigų seminarijos, nes kartu joje išbuvome penkerius metus. Dirbome kartu visuomenininkų ir literatų rateliuose ir buvom šiaip geri bičiuliai. Tada jis nedarė nei labai gabaus studento, nei knygos žmogaus įspūdžio. Skaitė jis, tiesa, daugiau nei kiti, tačiau tam, kad prisirinktų medžiagos paskaitoms, kurias jis vasaromis skaitydavo pavasarininkams ir ateitininkams. Savo prigimtimi jis buvo visuomenininkas ir kalbėtojas. Dėl to buvo didelė naujiena jį matyti dabar prie tų knygų krūvų. Galvojau, kad studijuodamas Prancūzijos universitetuose kelerius metus, jis tikrai turėjo pasisotinti jomis ir pakankamai praplėsti savo žiniją. (Sociologija buvo tiesioginis jo studijų objektas).

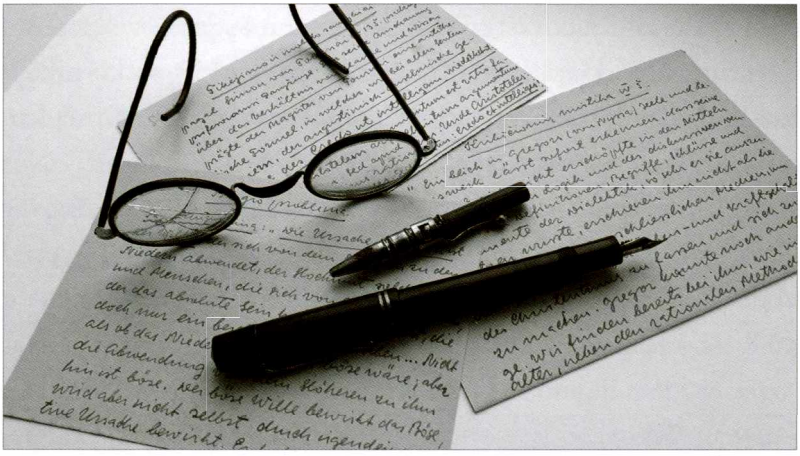

Dievas ir tikėjimo klausimai kun. Alfonso širdyje gyveno ir Štuthofo košmarų sąlygomis... Šie daiktai šiandien saugomi PVKA.

---

56 ŽŽ, p. 246–247.

57 Šios dalies pavadinimas tiesiogiai neatspindi to, apie ką joje rašoma. Tačiau, kaip jau minėta Pratarmėje, siekiant išsaugoti kuo daugiau teksto autentiškumo, pavadinimas paliekamas toks, kokį pasirinkęs pats autorius. Jis žinojo, jog vysk. Paltarokas kun. Lipniūną planavo matyti tapus vyskupu. Apie tai rašo ir mons. Juozapas Antanavičius su Romualda Gasparaityte: „Laukė Vyskupas grįžtančio iš Prancūzijos kunigo Alfonso Lipniūno, nes norėjo jį padaryti savo pagalbininku ir buvo įsakęs pasiruošti. Ir Kunigas mokėsi, buvo įsitikinęs, kad, išėjus iš kaceto, sunki Vyskupo našta kris ant jo pečių". Žr. Antanavičius, Juozapas; Gasparaitytė Romualda. Kunigas Alfonsas Lipniūnas. Vilnius: VĮ Spauda, 1995, p. 31.

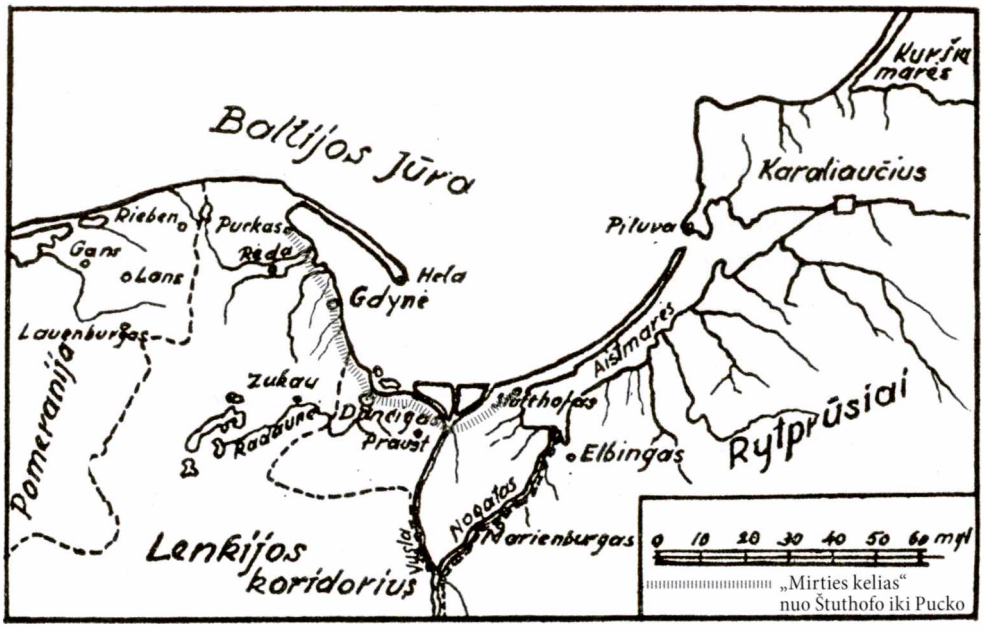

Kartais man kildavo abejonė, ar iš tos gausios skaitybos lieka jam kas galvoje, nes greita skaityba – kaip ir smarkus lietus. Pasidomėjau, kokias mintis dėsto Sombartas, kurio veikalą „Vom Menschen“ jis buvo tik ką perskaitęs. Turėjau didžiai nustebti, kaip planingai ir išsamiai referavo jo turinį. Kitą kartą per diskusijas iškilo negimusios gyvybės žudymo klausimas. Lipniūnas, remdamasis mūsų žymiuoju moralistu prof. St. Gruodžiu, išdėstė visą tuo klausimu Bažnyčios pažiūrą, griaudamas medikų nurodomas pateisinamąsias indikacijas.

Lipniūnas pasirodė turįs duomenų būti mokslo žmogumi, tinkamu profesorium, nors šiame poste teišbuvo vienerius metus lietuviškoje Vilniaus seminarijoje.

Vieno dalyko negalėjau suprasti, kodėl jis save taip primygtinai spaudžia prie knygų. Jo sveikata vis dėlto buvo labai menka. Kartais jis krisdavo į lovą, uždengdavo paklode galvą ir nesileisdavo į jokias kalbas. Jį kankino migrena, kuri prasiveržda vo ypač po labiau įtempto darbo. Juk pakankamai tų mokslų ragavęs; pagaliau dar yra laiko, norint mėgstamas ar reikalingas sritis gilinti. Kam tos ištraukos iš skaitytų knygų, tie pamokslų škicai[58]?

[58] *Svet.* – apmatas.

Nesupratau Lipniūno intencijų ir tuomet, kai jis išsivedęs į kiemą arba atėjęs prie mano lovos imdavo kalbėti įvairiais mūsų bažnytinio gyvenimo praeities ir ateities klausimais, dėl mūsų katalikiškų organizacijų, veiklos metodų, reformos reikalo; mūsų vienuolynų – vyrų ir moterų, jų vaidmens; mūsų seminarijų – jų tobulesnio auklėjimo. Kalbėdavo jis labai atvirai ir konkrečiai. Jo patirtys katalikiškose organizacijose Lietuvoje, jo pastebėjimai Prancūzijoje – viskas sueidavo į sprendimus ir išvadas. Mūsų mintys sutapdavo ir, prisipažinsiu, mane tai džiugino.

Bediskutuojant ateities gyvenimo klausimais, mudviem iškilo ir Pastoracijos instituto reikalas. Lipniūnas prašė, kad padaryčiau apmatus. Juos gavęs jis darė savo pastabas bei papildymus, kurių tikslumui ir taiklumui nieko nebuvo galima prikišti. Šitą instituto idėją jis dažnai prisimindavo ir vėliau; ją laikė pirmuoju bažnytinio gyvenimo uždaviniu ateities Lietuvoje.

Lipniūnas siekė tobulybės visais frontais. Juto, kad jo rašto stilius nėra išlygintas: bandė rašyti pamokslus ir juos duoti kitiems stilizuoti; pradėjo kurti maldas ir prašė kitų gerinti jų stilių. Net akcentologijoje, kur jam, linkuviui, susidarydavo sunkumų, stengėsi pasitaisyti – mokėsi taisyklingai žodžius kirčiuoti iš dr. Germanto.

Akademinė ir praktinė politika

Mūsų akademijose[59] iškildavo įdomių nuomonių ir diskusijų. Jos būdavo ramios ir niekada nevirsdavo kovos objektu. Bet užteko kartą pasukti į politinius laukus, ir pažiūros bematant išsiskyrė ir charakteriai susikryžiavo.

Prof. Jurgutis buvo parinkęs temą apie ideologines-politines sroves Lietuvoje. Kun. Lipniūnui jis pavedė apibūdinti krikščioniškąsias sroves, dar dviem žmonėms – kitas. Tačiau šiedu atsisakė, siūlydami, kad tas pats kalbėtojas pasiimtų vertinti visas sroves; jie papildysią diskusijose.

Kun. Lipniūnas ruošėsi rūpestingai. Neradęs rašytinės medžiagos, panaudojo prof. Jurgutį, prof. Sruogą ir kitus. Sruoga davė jam daug žinių, ypač iš socialistinio liberalinio sąjūdžio. Pats dalyvavęs socialistinėje „Aušrinėj" ir jos būreliuose, Sruoga į tai dabar žiūrėjo kritiškai ir Lipniūnui nepagailėjo savo atvirų pastabų.

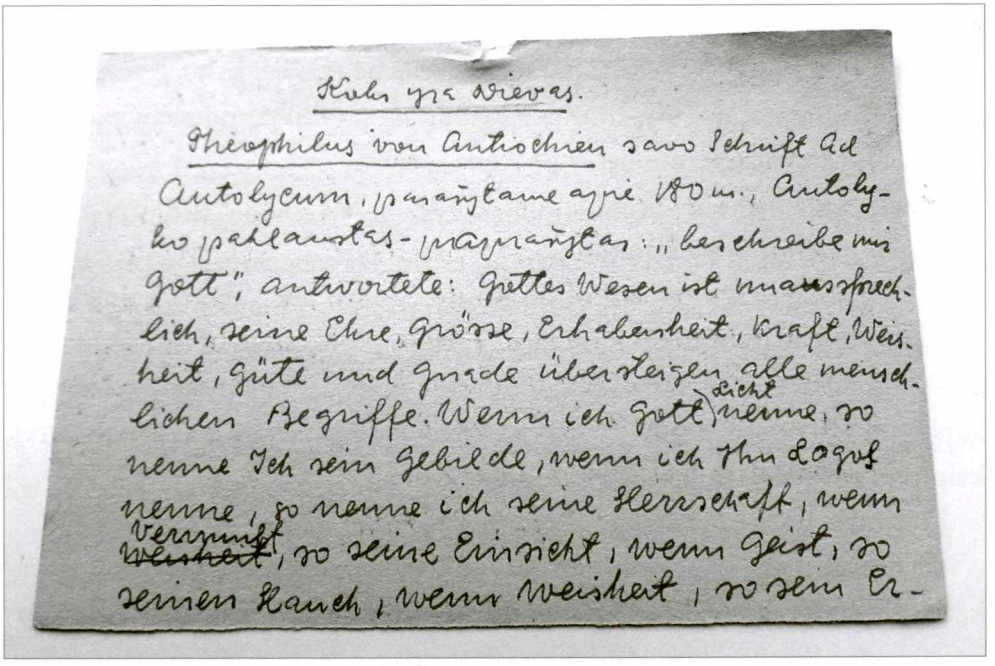

Kokr yra Dievas.

Theophilus von Antiochien savo Schrift Ad Autolycum, parašytame apie 180 m., Autolyko pahlaustas-praprašytas: „beschreibe mir Gott", antwortete: Gottes Wesen ist unaussprechlich, seine Ehre, Grösse, Erhabenheit, Kraft, Weisheit, Güte und Gnade übersteigen alle menschlichen Begriffe. Wenn ich Gott Licht nenne, so nenne Ich sein Gebilde, wenn ich Ihn Logos nenne, so nenne ich seine Herrschaft, wenn ~~Weisheit~~ Vernunft, so seine Einsicht, wenn Geist, so seinen Hauch, wenn Weisheit, so sein Er-

Dar vienas kruopštus kun. Alfonso išrašas. PVKA.

[59] ŽŽ, p. 293–296.

Kun. Lipniūnas parengė keturias paskaitėles. Pirmiausia išdėstė krikščioniškų srovių istoriją ir ideologiją, paskui kitų.

- Socializmas ir liberalizmas mūsų kraštą pasiekė iš Rusijos ir Lenkijos, – kalbėjo Lipniūnas. – Vienas ir antras nebuvo artimas daugumos lietuvių krikščioniškai dvasiai.

Lipniūnas pastebėjo, kad šios ideologijos susilpnino tautos atsparumą prieš komunizmą ir gal nesąmoningai ne vieną pastūmėjo į jo glėbį. Baigdamas kreipėsi į tuodu draugu, kurie buvo numatyti jį papildyti.

- Galimas dalykas, kad mano pastabos nėra tikslios ir teisingos. Geriausia, kad draugai patys tuos klausimus nušviestų.

- Akademijos vadovas oficialiai manęs neprašė kalbėti, – teisinosi vienas. (Oficialių prašymų paprastai ir nebūdavo). – Politinių grupių istorijos nepažįstu: žinau tik savo grupės programą... Viena norėčiau čia pastebėti, kad kalbėtojas daug kur prieštaravo pats sau.

Draugas neneigė Lipniūno iškeltų faktų ir nebekėlė naujų, tik kedeno logiškus netikslumus.

- Jei srovių kilmė yra šešėlis, tai toks šešėlis ne mažiau krinta ir ant krikščioniškosios srovės, nes ir ji atnešta iš svetur. O į komunizmo glėbį pateko ne tik kairiųjų srovių atstovai, bet ir ne vienas ateitininkas.

Išvadą padarė maždaug tokią: kalbėtojas nemoka logiškai galvoti, tat jo dėstymas netenka pasitikėjimo.

Trečdalis draugų tuo metu dirbo įvairiose žinybose. Vakare, kai jie grįžo į bloką, buvo painformuoti apie kun. Lipniūno paskaitą. Vienas iš jų, juokais vadinamas Rapkė, buvo atkaklus partijų priešas. Būdamas impulsyvus ir karštas, mūsų mielas Rapkė greit į viską reaguodavo. Reikėjo tik jį pakurstyt, kaip uraganiškai jis puldavo savo mikliu liežuviu.

Jo pyktis nukrypo prieš kun. Lipniūną.

- Kunigai nieko daugiau ir nežino tik krikdemams perėti, – viešai po vakarienės paleido jis frazę. – Neužtenka, kad jų tarnyboje visas davatkų legionas, – peržvelgė tuos, kurie lankydavo pamaldas ir dažniau eidavo Komunijos.

- Ar ne per daug darote garbės kunigams? – neiškentė neatsiliepęs vienas iš „davatkų". – Krikdemai tiek jos neužsitarnauja iš tavęs, mielas kaimyne.

- Aš jų negerbiu ir nenoriu gerbt, bet jie patys save garbina, – atsikirto Rapkė. – Jie viską mobilizuoja. Be jų – nei išganymo, nei tikėjimo...

Diskusijos išsiplėtė. Įsitraukė į jas ir daugiau.

- Graži ideologija, nieko sau, – atsiliepė kažkas iš tų, kurie paskaitų negirdėjo. – Įsirašyk į krikdemus ir būsi išganytas...

- Krikdemai, ko gera, bažnyčią nukonkuruos, – įsikišo iš kitos kertės naujas balsas.

- Neapsileisk, Rapke, tu gerą darbą darai, – šaukė iš trečios kertės. – Gink šventą tikėjimą nuo krikdemiškos erezijos. Bravo!

- Juokai juokais, – įsiterpia vienas iš vadinamų krikdemų, – katalikybė ir Bažnyčia, rodos, nedaug ką teturi bendra su partijomis, kaip ir su krikščionimis demokratais.

- Žinoma, nedaug, – atsikirto Rapkė. – Krikdemuose nebuvo nei žydų, nei čigonų, tik katalikai.

- O pats kas būsi: žydas, čigonas ar krikštytas katalikas? – išlindo naujas balsas.

- Krikštytas, tai kas?

- Vadinas, ir pats krikdemas!

Šita frazė Rapkę suerzino:

- Su jumis negali! Davatkų geriau neliesti: kaip širšės stoja viena už kitą.

Taip iki pusiaunakčio, jau lovose sugulus, virė rietenos. Kovos centre, aišku, buvo Rapkė, o ne tas, kurs jį pakurstė. Šis gulėjo ir tyliai klausėsi.

Tą vakarą ginčas nesibaigė. Užtruko jis antrą ir trečią dieną. Net darbovietėse susimetę artimieji svarstė padėtį.

- Žinot, kodėl krikdemai taip susirūpino kitų srovių kilme. Visa, kas rusiška, dar nepopuliaru. Suprantat, jie rengia visiems kitiems smūgį.

- O ar žinot, kas pas mus tikri krikdemai? – dėstė Rapkė.

- Na, kas tau rodosi?

- Paliesk tik vieną, tuoj išlįs visi.

Rapkė ėmė skaičiuoti pavardėmis. Lenkė vienos rankos pirštus – pristigo. Pradėjo antros.

- Dvylika! Visi, kurie garsiai poterius kalba ir uoliai mišių klauso.

- O kunigus užmiršai? – juokėsi vienas draugų. – Juk jie taip pat kalba poterius ir Mišias laiko.

- Jų nereikia nė skaityti. Kaipgi be kunigų bus krikdemai.

- Vadinas, keturiolika! Būtų gražiau, jei išeitų trylika – būtų tikras velnio tuzinas!

Rapkė tačiau nesileido juokauti.

- Jei krikdemai valdys kraštą, mes neišvengsime antro kadeto. Visi, kas nesižegnoja ir poterių nekalba, yra jų priešai ir, matysit, jie atsiskaitys su mumis: sugrūs į naujas koncentracijos stovyklas.

Su Rapke ėmė jaudintis dar pora draugų. Tik vienas išsiskyrė:

- Man rodos, velnias ne toks jau baisus. Ar ne per anksti mes jaudinamės. Nebe 1905 metai, kada bijota juodašimčių ir galva dėl jų pamesta.

Rapkė plėšėsi ir vakare grįžęs į bloką. Maišė politiką su religija, altoriumi, Dievu, kol vienas iš kunigų, jam artimesnių, sujaudintas šūktelėjo:

- Liaukis, žmogau! Tau nevalia įžeidinėti Dievą. Skirk sąvokas.

Kiekvienas pertempimas veda į lūžį: taip ir šie ginčai. Buvo peržengtos bet kokios leistinumo ribos. Tai pamatė patys besikarščiuojantieji ir vieną kartą turėjo susigėsti. Tačiau kartumas liko. Liko ir tas politinis tvaikas, politinis vienas kito kleimavimas[60]. Jis atsirūgdavo kitomis progomis kaip neskanūs barščiai.

[60] *Svet.* Žymėjimas, rūšiavimas.

„Kad juos velniai, tuos kunigus!“

Šiokiomis dienomis[61] buvo nelengva atsilaikyti Mišias. Prieš rytinį patikrinimą laikydavo jas kun. Lipniūnas. Po patikrinimo buvo kokia 20 minučių laiko, kol draugai pavalgydavo pusryčius. Paskui būdavo kraustomi indai, prireikdavo šluotų. Antrasis, norėdamas Mišias laikyti, pats tuos indus ir šluotas išnešiodavo ir padėdavo prieangyje arba susitardavo su dienos tarnybos vyrais, kad jie truputį palauktų, jei jis keletą minučių ilgėliau užtruktų.

Vieną dieną po rytinio patikrinimo įsmukau į sandėliuką ir, užsirakinęs iš vidaus, pradėjau laikyti Mišias. Sutelkiau visas jėgas per Confiteor[62], prisiartinau prie altoriaus – tos lentynos, kur buvo patiestas baltas rūbelis, padėtas mažytis sidabrinis indelis, medinė patena[63]... Silpna sandėliuko lemputė mirksėjo, o žvakės galiukas dar nebuvo uždegtas (jį degėm prieš pat pakylėjimą – iki Komunijos). Draugai valgė pusryčius ir už sienos skambėjo garsios kalbos. Pakėlęs arčiau akių mišolėlį, skaičiau Introitą[64], paskui kalbėjau Kyrie, Gloria... Nejutau, kaip rankos užžiebė žvakelę, ir paėmiau mažą komunikantą, ruošdamasis tarti: „Čia yra mano Kūnas“. Dienos kambaryje per plonytę, nesklandžiai suleistų lentų sieną, rodos, negirdėjau jokio draugų žodžio, tik stalų ir suolelių trankymą. Vadinas, dienos tarnyba ruošiasi šluoti ir plauti kambarį. Pakėliau Ostiją, priklaupiau. Imu į rankas tą mažą taurelę, ir tuo pat metu užėmė kvapą.

Sandėliuko durys subildėjo, rankena keletą kartų sutratėjo ir pasigirdo skardus balsas:

- Kad juos velniai, tuos kunigus! Jie vis Mišias laiko. Kaip tyčia, kai reikia šluotų. Per dieną juk turi pakankamai laiko bambėti tuos poterius!

- Aš tau sakiau, palauk, – įsikišo kitas balsas. – Mane jis prašė.

---

[61] ŽŽ, p. 330.

[62] *Lot.* Prisipažįstu.

[63] *Lot.* Katalikų liturginis indas – plokščia auksinė ar paauksuoto sidabro lėkštė, Mišių metu naudojama Švč. Sakramentui padėti ir kt.

[64] Psalmės eilutė arba Šv. Rašto sakinys, tos dienos Mišių pagrindinė mintis.

Paskutinės dienos su kunigu Alfonsu Lipniūnu

Kun. Alfonsas Lipniūnas – jau be jėgų, bet dar padeda eiti Baliui Sruogai. Aleksandro Kantvilo šaržas.

Sovietų tankai[65] lipa ant kulnų, o mus pro užtvindytus bėgliais kelius vis varo pirmyn. Toliau eiti nebeturime jėgų. Mirtis anksčiau ar vėliau, argi tai ne vis tiek? Iš 850 žmonių, kurie išėjome iš Stutthofo su pirmąja kolona, likome tik 230. Apie 100 nubiro pakeliui, pabėgo. Visi kiti sukrito iš bado ir nuovargio, pribaigti SS policijos šūvių.

Susikabinę rankomis velkam vienas kitą, kad tik neatiduotume mirčiai savo nebepajėgiančių eiti draugų. Kun. Lipniūnas visą laiką slepia savo negalią.

- Kaip tau, Alfonsai, ar dar pasieksi pastotę?

Pakelia akis, nusišypso ir vėl panarinęs galvą eina.

Pasiekiame Pucką – žvejų uostą Pamaryje.

- Gal paleis. Juk Meyer (komendantas) sakė: pasieksime Dancigą, gausite į rankas atleidimą.

- Paskutinis jo melas! Tiek kartų mus „paleidinėjo", – pasakė kažkas.

Pranešimas: iš Pucko anksti rytą išeiname toliau! Ši žinia nieko neguodžia.

[65] ŽŽ, p. 450–453 santrauka.

Ryt mes būsime laisvi

Išeinu į kiemą[66]. Jausti kažkoks neramumas. Sargyba galvas pametė. Civiliai gyventojai veržiasi prie durų ieškodami savo artimųjų. Niekas nebekontroliuoja vartų.

Nuplėšiu nuo rankovės geltoną raištį – kalinio ženklą, ir įsimaišęs į civilių tarpą išeinu į gatvę. Čia pat bažnyčia. Vargonai groja vakarines Mišias. Atsiduriu zakristijoje – praviros durys į bažnyčią. Suklumpu ant kelių ir negaliu sulaikyti ašarų. Po dvejų metų pirmąkart Dievo namuose!

- Esu kunigas, – kreipiuosi į kleboną, – turiu draugą, toliau eiti nebeturime jėgų. Priglauskit, jei pavyks pasilikti.

- Ateikite rytoj 6 val. Magistrate įregistruosim, kad du kaliniai atsiliko nuo kolonos. Prieglaudą galėsite rasti pas mano parapijiečius.

Grįžtu į daržinę.

- Še, duonos! – šaukia iš tolo kun. Lipniūnas. – Atnešė latvis gydytojas.

- Sukakčiai vaišes kelia! – pastebi dr. Kučinskas, pats čiulpdamas lyg šokoladą duonos gabalą.

- Kokią sukaktį? – klausiu, imdamas duoną.

- Ryt jam (kun. Lipniūnui) keturiasdešimt metų!

- Sveikinu, Alfa! – spaudžiu ranką, o į ausį pakuždu:

- Ryt mes būsime laisvi!

- Nesuprantu?

Nusivedęs į šalį, atskleidžiu paslaptį. Alfonso veidas nušvinta.

- Gerai! Aš turiu perpakuoti kuprinę.

Perpakuoti! Taip sakant, išbaigt dalinti savo likučius. Per pirmąsias evakuacijos dienas jis išdalino kitiems visą maisto atsargą ir gyrėsi, kad dabar jau esąs laisvas.

Draugai iš jo juokėsi:

- O ką tu pats valgysi?

- Nesvarbu! – pamojo jis ranka.

[66] ŽŽ, p. 456–458 santrauka.

Šita „laisvė“ paskui jį persekiojo per dvylika žygio dienų. Naciai valgyt nedavė ir žmonių, tiesiančių pakelėje rankas su duona, neprileido. Draugai turėjo jį gelbėti, kad nekristų iš nusilpimo.

Kun. Lipniūnas gyveno ne sau. Veltui dar lageryje mokė jį realizmo Germantas, Kriaučiūnas, Kučinskas. Jis buvo pats negabiausias mokinys. Nespėjo į rankas patekti koks daiktas, jis ir vėl jį atiduodavo kitiems. Ir dabar „perkraustė“ jis savo kuprinę. Užsivilko švaresnius baltinius, o visa kita atidavė draugams.

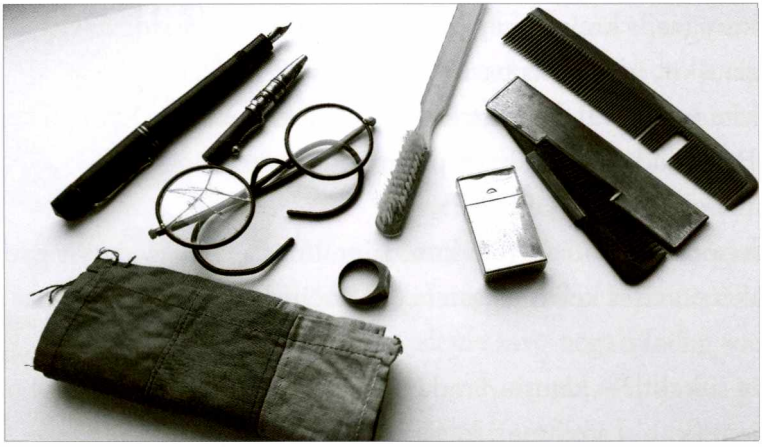

Keli asmeniniai didžiojo Kankinio daiktai... PVKA.

Tik vieno turto jis už nieką nebūtų atidavęs – tai savo užrašų ir konspektų. Paskutiniuoju laiku Štuthofe be atvangos sėdėjo prie knygų, kurias gaudavom iš Lietuvos ar draugų. Perstudijavo tris didžiulius tomus filosofijos, du teologijos, ir nebuvo knygos, kuri, patekusi į mūsų baraką, nebūtų perėjusi pirmiausia per jo rankas. Mūsų karikatūrininkas Kantvilas Naujų metų linksmavakario proga vaizdavo jį apsikrovusį storiausiais tomais ir per juos vos matomą.

Tų studijų rezultatas buvo geri penki kilogramai užrašų, kuriuos jis visą žygį vilko ant savo pečių. Betvarkydamas vėliau juos, radau ir įvairių asmeninių pastabų. Be kitko, sąrašas pavardžių, kurias jis buvo įtraukęs į savo maldų kanoną. Kada nors nustebs skaitytojai, radę savo vardus, kuriuos šventos velionio lūpos nuolat minėjo Dievui.

Mes jau laisvi!

10 val. vakaro[67] į daržinę įeina viršininkas ir praneša:

- Pasiruošt! Išeiname ne ryt, bet dabar, tuojau!

Mūsiškiai pakyla.

- Aš lieku! – pasakiau pulk. Urbonui, su kuriuo visą žygį buvome šalia vienas kito. Trumpai paaiškinau, kodėl.

Išsibučiuojame. Urbonas numeta nuo pečių kuprinę ir savo maisto likučius pameta mudviem su Lipniūnu. „Jums labiau reikia!" – pasako kietai, neleisdamas toliau vesti kovos. Šitą atsisveikinimą pastebi draugai. Pribėga Čiuberkis ir Buragas.

- Pasiliekat! Nedarykite kvailystės! Sušaudys!

- Vis tiek! Čia ar toliau. Tas pats!

Išgirsta kalbą kiti. Žiūri, galvoja, svyruoja.

- Vis tiek!

Daržinė tuštėja. Naciai šaukia: „Schneller! Schneller!" (Greičiau!). Svyruoti nėra kada: kas eina, teeina! Urbonas, Narakas, Blažys, Germantas išskuba. Kiti išsiveja iš paskos į kiemą. Naciai nelaukia paskutiniųjų, tik varo nusitvėrę pirmuosius.

- Grįžtame į daržinę! – sako Čiuberkis Buragui.

- Grįžtam!

Ir grįžta ne tik jie, bet dar aštuonetas. Paskutinis įslenka Mackonis. Jis jau buvo išėjęs su pirmaisiais, bet kieme pribėgo prie šulinio atsigerti ir jau buvo „per vėlu". Pasijuto esąs vienas, anie jau pro vartus išėję Gdynės keliu.

- Ateis patikrinti, ar nepasilikom, – jaudinamės.

- Ir paleis seriją į sieną!

Bet naciai nebeatėjo.

Armotų šūvių garsai vis artėjo. Padangė buvo gaisrų nušviesta.

Bandome užmigti. Neilgam. Mažas trinktelėjimas pažadina.

---

[67] ŽŽ, p. 463–477 santrauka.

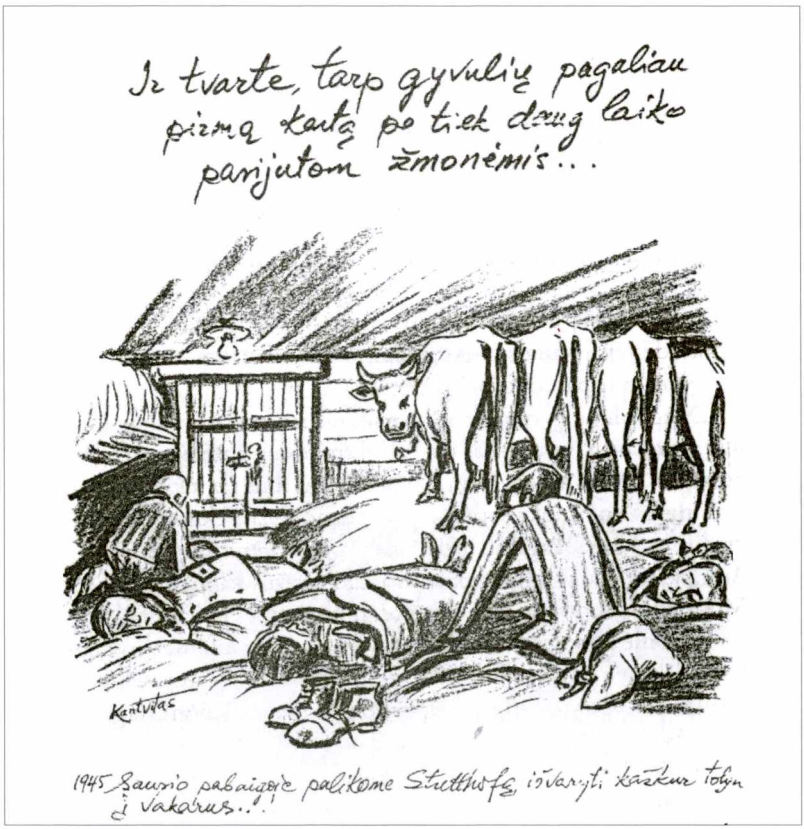

Aleksandro Kantvilo šaržas.

Pagaliau pro plyšius pastebime auštant rytą. Neįprasta tyla. Nejaugi prie vartų nebūtų sargybų? O gal stovi už daržinės ir laukia, kad iškištume kuris galvą.

Apsižiūrim. Niekur nieko!

Man laikas eiti pas kleboną. Taip, jokios sargybos vartuose. Tik pasitinka keletas kalinių ir išskečia rankas.

- Mes jau laisvi!

Išsibučiuojam su lenkais, rusais.

Grįžtu į daržinę.

- Mes laisvi! – sušunku. – Vokiečių jau nėra!

Kuprinės lekia į viršų ligi balkių. Rapolas ir Jonas, Petras ir Vladas, Alfa ir Mažius (taip vadinome studentą Rimošių) metasi viens kitam ant kaklo.

Mišios už sukaktį ir išsilaisvinimą

Ar tai ne sapnas[68]!

Imam kuprines ir einam. Kur? Pirmiausia į bažnyčią. Lipniūnas laiko Mišias savo sukakčiai ir mūsų išsilaisvinimui.

Sovietų tankai paleidžia keletą šūvių ir, įriedėję į miesto aikštę, sustoja.

Einame iš bažnyčios, o rusai jos tarpduryje.

- Kas jūs?

- Lietuviai iš lagerio!

- Sąjungininkai! Galėsite grįžti į tėvynę!

Einu pas kleboną.

- Gal kokį parapijietį žinote, kuris priglaustų mus?

- Eikit patys! Į kiekvienus namus jus priims.

Išsiskirstome po du tris. Susirandam.

Puckas. 1945 m. kovo mėn. šiame name Uršulės Jankovskos (Urszula Jankowska) bute, buvo prisiglaudęs kun. Alfonsas Lipniūnas.

[68] ŽŽ, p. 463–477 santrauka.

Dalis mūsiškių su latviu gydytoju Sopronovu susimeta ligoninėj. Žukauskas, Butkus ir aš prisiglaudžiame vienoj šeimoj. Kun. Lipniūnas dar nesuradęs vietos. Einame ieškoti jam. Našlė, kurios vyrą vokiečiai sušaudė 1939 m., priglaudžia jį puošniam salone.

Tą dieną gyvename lyg sapne. Mūsų šeimininkė dalinasi su mumis kaip su savo broliais pačiais geriausias valgiais. Nejaučiam nuovargio, išgyventų kančių.

Po pietų aplankau Alfonsą. Jis toks ramus, kaip niekad. Tylus, mažakalbis.

- Ar pavargęs jauties?

- Nieko!

Jis visą laiką sėdi kambary – skaito, meldžias.

Rusai užima bažnyčią ir mes, klebono leidimu, laikome Mišias kambaryje. Ateina Kučinskas, Kriaučiūnas, šeimininkės artimieji.

Taip praeina pora dienų. Su Alfonsu svarstome padėtį, kuriam ateities planus. Bet vieną dieną Čiuberkis, Malinauskas ir aš išvykstam iš namų. Vienas ruselis kalinys išveda mus ir perduoda komendantūrai. Mūsų laisvė vėl nutrūksta. Juodos mintys, spėliojimai, ką su mumis darys, neduoda ramybės. Sibiras arba mirtis – nieko blogiau! – guodžiamės. Laukiame ateinant daugiau mūsiškių. Juk visus rusai surinks. Neateina. Gal sužinojo apie mūsų areštą ir patys pasiskubino išsinešdinti iš Pucko.

Tardymas.

- Jūs turėjot geresnę padėtį. Buvot vokiečių šnipai?

Aiškinamės. Kapitono veidas nesako tuo tarpu nieko pikta.

Areštas truko, ačiū Dievui, tik vieną dieną. Karinė valdžia, atrodė, išsiaiškino dėl mūsų įskundimo.

Alfa nebekelia[69]

Ateina Kančios sekmadienis. Bažnyčioje vėl prasideda pamaldos. Saulė gražiai šviečia, ir kun. Lipniūnas vienu švarkučiu išeina į jas. Šalta, bet jis paskęsta maldoje ir užmiršta save.

Grįžęs į namus pasijunta negerai, bet gulti nesiduoda priverčiamas. Tik vakare paprašo vaistų ir nuo to laiko nebekelia.

Pirmadienį atvedam gydytoją. Ligos simptomai dar neaiškūs.

Antradienį ir trečiadienį Mišias tenka laikyti jo kambaryje man vienam. Jis bando atsisėsti lovoje, bet vėl nusvyra ant pagalvio. Žinau jį – jei bent kiek jaustųsi turįs jėgų, pats būtų laikęs Mišias. Nejaugi su juo taip blogai?

Gydytojo neprisišaukiam. Ligoninė perpildyta šiltininkų, kalinių. Tik trečiadienį vakarą pavyksta atvesti mūsų kolegą latvį. Apžiūri. Dėmės – šiltinė! Greičiau į ligoninę! Bet ten nebėra vietos. Gal rytoj?

Kun. Lipniūnas tą vakarą, lyg nujausdamas, kalba šeimininkei:

- Tiek išvargta, tiek ruoštasi, o nūn reikės!..

- Rytojaus dieną tik pusiaudienį tesusiranda jam vieta ligoninėj. Patys nugabename jį neštuvais ten.

Pora dienų lankau jį. Kas rytą nunešu Komuniją. Prašosi atlikti visuotinę išpažintį. Bet jo gerklė užimta, vos iškalba.

- Palaukim! Gal kiek pagerės? Juk tau taip sunku kalbėti, – sakau jam.

Ligoninės direktorių, taip pat štuthofietį, gydytoją lenką pasiekia žinia, kad aš nešu Komuniją į šiltininkų palatą. Jis pasišaukė mane.

- Nieko neturiu prieš religiją, bet, supranti, – pastebės rusai. Įsakau šito nedaryti! Ir iš viso tamstai, kaip pašaliam žmogui, nevalia lankyti šiltininkų skyrių!

Pucko ligoninė: čia 1945 03 28 užgeso kun. Alfonso Lipniūno gyvybė.

[69] Nuo skyriaus „Alfa nebekelia“ iki „Apie kun. Lipniūno mirtį“ autorius remiasi faktais iš ŽŽ, p. 493–496.

Be šiltinės, jis turi plaučių uždegimą

Teko skaitytis su šiuo įspėjimu. Pora dienų nematau Alfonso. Komuniją įvyniojęs į popierių, duodu nunešti dr. Kučinskui, kuris dirbo kaip vaistininkas ligonėje.

- Kaip Alfonsas? – klausinėju jį grįžęs nuo darbo.

- Komuniją palikau ant staliuko. Jis nieko nekalba.

- Nekalba?

- Bet jis ir Štuthofe, kiek susirgęs, nemėgdavo kalbėti, ar neprisimeni? Toks jau jo susirgimo būdas.

- O gydytojai?

- Kokie čia gydytojai! Direktorius daugiau ūkiu nei ligoniais užimtas. Latvis eina vertėjo pareigas prie rusų, kurie čia nuolat maišosi. O Gajdus kituose ligoninės namuose. Ak, kad čia būtų mūsų Starkus!

Einu pas Gajdų, lietuvių kilmės lenką, priimti kalcijaus injekcijų.

- Daktare, gal jūs mūsų kun. Lipniūnu pasirūpintumėt? Nėra kam!

- Gerai! – sutinka.

Bet po keleto valandų atsiunčia žmogų su pranešimu:

- Be šiltinės, jis turi plaučių uždegimą. Darau, kas galima, bet vilčių maža. Paskubinkit suteikti jam paskutinius sakramentus!

Skubu pas jį. Seselė pasitinka tarpduryje:

- Va, dvi Komunijos, tvarkydama lovą, radau po jo pagalviu. Jis nebegali nuryti...

Mūsų Alfonso veiduos mirties šešėliai. Akys be gyvybės ženklų. Žvilgsnis klaikus, burna pražiota, – vos iškvėpuoja. Injekcija viena po kitos širdžiai stiprinti.

- Gal išrišimą? Supranti mane!

Paskutinės atsisveikinimo ašaros

Vyzdžiai pasigręžė į mano pusę. Jo rankos nebepajėgia susinerti, bet jaučiu, kaip krūtinė dar sunkiai kilnojasi. Bandau duoti Komunijos trupinėlių su vandens šaukštu. Nenuryja. Toks skausmas veide! Supratau: jis taip norėtų dabar priimti Jį.

- Alfonsai, Alfonsai! – vos sulaikau ašaras.

Sėdžiu prie jo, laikau jo ranką. O jis pasigręžia ir kažką nori sakyti. Lūpas vos judina, akis vos pagręžia. Prisiglaudžiu visai arti – gal išgirsiu paskutinį jo žodį. Nieko! Užsikosėja ir uždūsta. Kiekviena minutė jį gali uždusinti, baiminuos.

Jis vėl žvelgia į mane. Šį kartą jo lūpos nieko nebebando sakyti. Tik dvi didelės ašaros pakimba blakstienose. Glostau jo ranką ir bandau raminti.

Ašaros nurieda skruostais – paskutinės atsisveikinimo ašaros! Ir jo akys užgęsta.

Kun. Alfonso Lipniūno Uršulei Jankovskai, kuri jį priglaudė savo bute Pucke, padovanotas metalinis kryželis su įrašu kitoje pusėje: „A. L. / STUTTHOF. / 1944.X.30“. PVKA.

Apie kun. Lipniūno mirtį

Jūra tą dieną buvo nerami[70]. Vėjas, lyg iš bangų išaugęs, blaškėsi Pucko gatvėmis. Miestas laukė apšaudymų iš Vesterplatės (Westerplatte). Žmonės traukėsi iš pakrantės namų į miesto gilumą – bėgo nuo mirties pavojaus. Tik ligoninė su epidemininkais niekur nesikelia. Mirtis čia tęsia savo darbą – be apšaudymų. Ligoninės durys piktai užsitrenkia, ir žingsniai – sunkūs, kaip švinas, išveda į gatvę. Čia nebėr jam prieglaidos – reikia ieškot tikresnės vietos. Geltoni namai prie bažnyčios atveria savo angą.

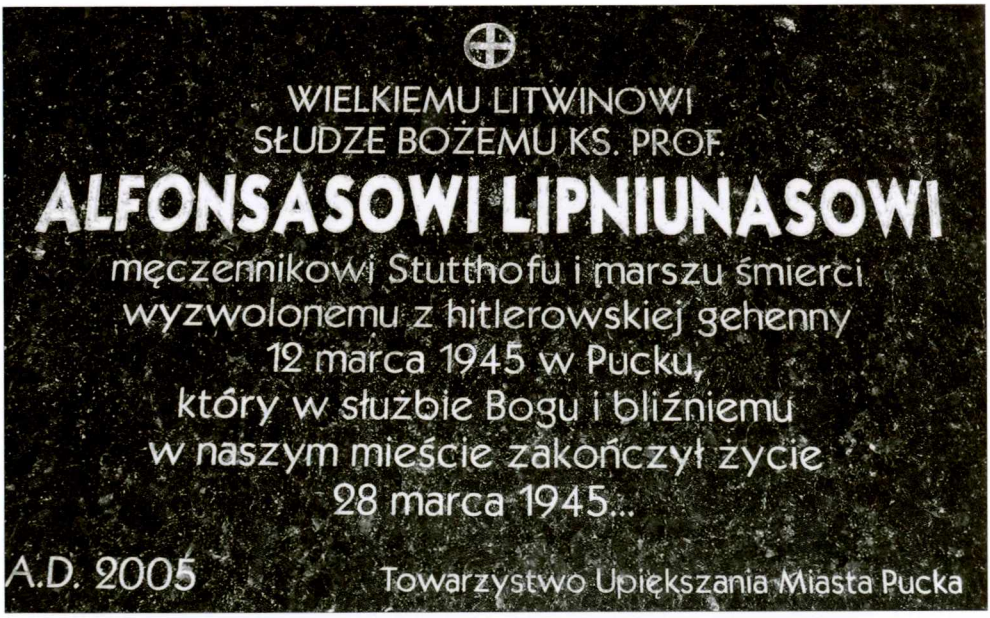

Atminimo lenta kun. Alfonsui Lipniūnui Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčioje Pucke (Lenkija). PVKA.

- Mirė! – pratariu sutiktajam tarpdury.

- Mirė!.. – palinguoja galvą pusamžis kunigas. Lipniūną jis jau pažinojo. Porą valandų kalbėjosi su juo prieš pat ligą. Pats jį buvo aplankęs – jautėsi lyg kaltas prieš mus, nepadėjęs pradžioj. Kun. Alfonsas buvo jam malonus, bet tiesus. Vokiečių tauta pasirodė neturinti krikščioniškos moralės, kalbėjo jis.

[70] Yla, Stasys. Kapas prie Baltijos. Kun. Lipnūno mirties metinėms. *Žiburiai*, 1946. IV.

Kacetai bus nesugriaunamas įrodymas. Klebonas bandė aiškintis – pirmon eilėn dėl savęs, kodėl jis negalėjęs mūsų prisiglausti, o paskui – kur glūdi vokiečių tautos tragedija.

Pasikalbėjimas, matyt, vokiečiui paliko gilų įspūdį. Jis pasidarė kitoks mūsų atžvilgiu, o Lipniūno sveikata domėjosi jaudindamasis. Nūnai jo mirtis buvo lyg nebeatšaukiamas kaltinimas tautai, kuri ant savo sąžinės prisiėmėdar vieną gyvybę.

- Norėtume laidot poryt – Didįjį Penktadienį!

- Iškilmingos pamaldos – tarnai bus užimti, – atsako klebonas. – Tik Didįjį šeštadienį!

- Reiktų pašarvoti kaip kunigą, bet neturim nei sutanos, nei kamžos[71].

- Kamžą ir stulą[72] duosiu, o sutaną pats teturiu vieną.

- Jūs patys teiksitės palydėti į kapus, ar...

- Deja, negalėsiu. Bet į kapus ateisiu. Darykit patys. Prieš tai išsirūpinkit leidimus.

Magistrato veidai nesvetingi. Kas jiems nežinomo žmogaus mirtis! Palaidoti? Galit! Bažnytiškai, iškilmingai? Jie patys nežino, ar šitai jų galioje leisti. Paskaito mirties pažymėjimą iš ligoninės ir nusišypso. „Šventos atminties“ – argi ne juokingai pasakyta! Naujoj santvarkoj šie žodžiai išbraukti.

Formalumai užtrunka keletą valandų. Tuo tarpu Lipniūnas pernešamas į ligoninės koplytėlę, aprengiamas skurdžiais savo drabužiais ir paguldomas ant suolo. Keletas pirma jo atgulė ant kitų narų ir laukia, kol miesto savivaldybė surinks juos ir užkas bendrose kapinėse – vienoj duobėj, be karsto ir ženklų. Užrašom didelį lapą ir padedam Lipniūnui ant krūtinės: „Neliesti!“ Ko gera, per apsirikimą sukraus kartu į vežimą.

Iš trejų Pucko kapinių leidžiama pasirinkti naujausias – ant jūros kranto, neseniai įrengtas. Apžiūrim. O, jei tai būtų prie savosios Baltijos! Ne vienas norėtų turėti tokią amžino poilsio vietą. Neišmatuojami jūros toliai, rodos, kalba apie amžinąsias erdves. Gražu! O pati gražiausia vieta skirta kunigams – tik Lipniūnas iš jų čia bus pirmas.

---

[71] Baltas liturginis drabužis ilgomis plačiomis, nėriniais apsiūtomis rankovėmis. Per Mišias jį dėvi kunigai ir patarnaujantys pasauliečiai.

[72] Ilga siaura, paplatintais galais siuvinėta juosta, liturginių drabužių dalis.

Pirmasis antkapis kun. Alfonsui Lipniūnui Pucko kapinėse.

- Mūsų Alfos nėr! – kalbam vakare susirinkę. Be jo neįsivaizduojama mūsų draugystė. Jis buvo kiekvieno širdy, kiekvieno akyse. Tiesus, ištikimas nuoširdus! Pas jį ateini ir gali viską sakyti. Net apie jį patį. Jis niekad neįsižeis ir niekad paslapčių kitiems nepasakys. Jam nebus nė vieno priešo, o draugų – kiekvienas, kurį tik sutiko gyvenime. Jį išskyrė iš mūsų visų pati stovykla. Daugelis lenkų bevelijo jį, o ne savo kunigus, pasirinkti nuodėmklausiu. Jo, kaip balzamo, laukė mūsų ligonys, nes jis tuščias pas juos nenueidavo, o jo šypsnis praskaidrindavo jų neviltį. Švenčių proga nieks iš mūsų nemokėjo geriau pasveikinti kitataučių mūsų prietelių, kaip jis, ir mes jį – tik jį visuomet siųsdavom. Čekų rašytojas Jan Tyml, protestantas, pasidaro jo neatskiriamas draugas. Kažkas bendra buvo jų abiejų dvasioje. O, kad žinotum tu dabar, Tyml! Pasieks kada nors ir tave žinia, ir tu, kaip mes šį vakarą, sakysi: Jo nėr! Mano mielo Lipniūno!

Keletą kartų per dieną lankom jį koplytėlėj. Kad ir be gyvybės, bet šypsos, lyg amžino grožio sapną sapnuodamas. Senutė vienuolė nuolatos prie jo. Kaip savo brolį slaugė per visą ligą, susigyveno ir dabar nebenori nuo jo skirtis. Valo jo veidą, suranda jam koloraltką[73], rankosna kryželį įspaudžia, apkloja švarutėle drobule, gėlių atneša. Rodos, jau nesvarbūs kiti ligonys – tik šis, kurį ji pamilo. O gal jautė, kad ši draugystė greit bus amžina, nes tuoj po jo laidotuvių atguls ir ji, užsikrėtusi ta pačia šiltine, ir paseks paskui šį pirmąkart sutiktą kunigą. Kas kartą su juo susidraugavo, tam sunku beišsiskirti.

Mirė, nes geriausieji iš mūsų miršta. Žemė jo veiklai buvo per maža. Jam reikėjo dangaus.

Kuo daugiau mes galėjome guostis, stovėdami ties jo karstu? Išgyvenę dvejus metus vienoje šeimoje, pažinę vienas kitą iki nago juodumo – kun. Alfonsą mes ramia sąžine galėjome čia pat kanonizuoti. Šventasis padarys daugiau mūsų tėvynei.

O jis, papuoštas gėlėmis, aprengtas kamža ir stula, šypsojosi tokiu meiliu šypsniu kaip ir visą savo gyvenimą.

Ką pasakys mūsų lūpos jam atsisveikinant – tiems vėjams, kurie pučia nuo Baltijos, tiems medžiams, kurie ruošias naujus pumpurus skleisti? Parsinešu jo užrašų pundą ir imu skaidyti. Konferencijų škicai, ištraukos iš skaitytų knygų – kortelės ir kortelės. Tiesus, erdvus, lygus raštas, kaip jo dvasia. Rodos, dar nenuaušęs nuo jų rašalas. Štai vienas lapelis, pabrauktas raudonu pieštuku. Citata iš Armino-Trupinėlio: „Mirti nebijau, tik norėčiau dar būt naudingas tėvynei“. Štai vėl iškarpa iš kažkurio lietuviško laikraščio, su paketėliais, matyt, patekusio į jo rankas. Atskiros vietos pabrauktos jo paties ranka. Mirtis kaip miegas: gyvybė nejučiom gęsta. Taip! Užgeso ir jis nelauktai. Tik tos dvi ašaros!.. Nežinau, ar lengva jam buvo mirti.

[73] Pakaklinė (dvasininkų apykaklaitė).

Šios monografijos autorius kun. Stasys Yla prie savo bendraminčio kankinio kun. Alfonso Lipniūno kapo pašventinus naują paminklą. Puckas, 1973 m. ALKA.

Ką gi pasakyti prie jo kapo, galvoju. Prieš metus jis ruošė pamokslą Didžiajam penktadieniui. Štai jo rankraštis. Jis rašo tiesiogine kalba: „Aš kenčiu ir mirštu. Betgi aš prisikelsiu. Be mirties nėra prisikėlimo! Ir mes visi, ir tauta, kuri nūn kenčia ir apmirus yra, kelsis, kaip pergalėtoja“[74]. Kalbėk, Alfonsai, savo laidotuvėms pats – geresnio testamento už tavąjį nieks neparašys. Kalbėk apie prisikėlimą tu, kurs nūn esi miręs. Mes šios teisės dar neturim.

Visi norės tave matyti, kalbantį į mus paskutinį kartą – nuo karsto lentos, su kamža ir stula, kaip Šv. Jonų bažnyčioj. Kuo šį momentą įamžinti? Geraširdžiai kašubai pataria kreiptis į vieną milicininką lenką. Einu. Sutinka padaryti nuotrauką, bet reikia leidimų. Vedasi pas milicijos viršininką. Šis užimtas – mieste eina areštai: atsiskaitymas su vokiečiais! Milicijai rugiapjūtė. Bet vis dėlto priima, išklauso prašymo. Vis mat litvomanai – ne priešai.

- Iš savo pusės leidimą duodu, bet turit atsiklaust rusų komendantą.

[74] ŽŽ, p. 499.

- Eit ar neit! – svarstau. Kartą buvus jo rankose, nesinorėjo vėl lįsti į akis. Ko gera, vėl susidomės mumis. Bet milicijos valdininkas tempia. Esąs jau kitas – neblogas vyras. Nueinam. Dideliam salone prie stalo sėdi, asistuojamas lenko karininko, ir valgo pusryčius.

- Koks reikalas?

Mano palydovas prabyla į lenką karininką.

- Kunigas? Iš kaceto? Galima! – Dėl visko pasitikrina dar pas komendantą.

- Gerai! – pamoja ranka šis.

Vėjas vis dar stūgauja nuo jūros, lyg gedulo maršui. Žmonės renkasi į ligoninės kiemą. Alfonsas jau karste pašarvotas. Žvakės žiba, kaip prie altoriaus. Didelis kryžius ties jo galva. Gėlės aplinkui. Artimieji ir svečiai laukia ties pravirom koplytėlės durim – laukia rodos, paskutinio jo – žodžio. Milicininkas daro nuotraukas.

Su malda lūpose atsisveikinam ir uždengiam karstą. Mūsų vyrai – šeši iš čia išsilaisvinusių – paima karstą ant pečių. Niekas svetimas neužtarnavo atlikti šio patarnavimo, kaip tie, kurie dalijosi su juo kančia. Tiesa, jau ne visi iš dvylikos: kapelionas Buragas – NKVD rankose, Pečeliūnas – šiltinės glėby.

Kukli procesija išsitiesia gatvėmis. Kunigas be bažnytinių drabužių (uždrausta!), bet vis dėlto eina priekyje. Keletas slaugių ir kašubų šeimų atstovų lydi nešini pora vainikų. Gatve praeina raudonarmiečiai – vieni su kepurėmis, kiti – jas nuima.

Kapuose atsiranda ir vietiniai kunigai. Vėliavos, kurios gatve ėjo įtūlotos, nūn pakyla į vėją. Milicininkas daro naujas nuotraukas. „Į rojų teveda tave angelai!“ – skamba bažnytinė laidotuvių giesmė, o Lipniūnas, draugo lūpomis, kalba apie prisikėlimą. Lietuvių dešimtis atsako jam „Marija, Marija“ giesmės žodžiais. Pirmąkart ji nuskambo šioj padangėj prie pirmo lietuviško kapo.

Gyvos gėlės išdygo ant jo kapo Didįjį šeštadienį, 1945 m. kovo 31 d.

Vienas iš draugų, palikęs ten, pasakojo po keleto mėnesių:

- Kiekvieną kartą, kai nueinu vakarop į kapines aplankyti jo, randu jauną mergaitę ar senyvą ponią, besimeldžiančias ties jo kapu.

Tai tos šeimos, kurios per dešimt dienų spėjo jį pažinti, dalyvauti jo laikomose Mišiose, pasiėmė globoti jį tol, kol mes grįšim pasiimti jo į tėvynę. O tai mes pažadėjom jam žerdami žemes ant jo karsto.

Praėjus porai dienų po kun. Lipniūno laidotuvių į mirtinos ligos patalą atguls Rimašauskas... ir Čiuberkis, ir Šapalas[75].

Vargšas inžinierius Šapalas! Tikras skarmalius – be drabužių, be įmanomų batų.

- Ateik, tau Lipniūno palikimas! Juk tu labiausiai reikalingas.

Šapalas nušvinta. Ne patys daiktai jam reikalingi, bet... Kas nenorėtų gaut šio velionio relikvijų! Ir išvaizda, ir dvasia jis beveik kun. Lipniūno fotografija. Visas pajuodęs nuo iškankinimų ir nuovargio, o pluša, užmiršęs save. Su epidemininkais guli, dalijasi duonos trupiniu, velka iš miesto su Rimašausku jiems lovas ir patalynę. Niekas jo nematė surūgusio – tik besišypsantį, tik juokus beišdarantį.

Prisimatuoja paltą, kepurę – tinka. Sutikęs gatvėj, nepasakysi, kad tai ne kun. Lipniūnas. Mes džiaugiamės: bent apdaru jis primins mums Alfonsą. Bet... nepraėjo dešimt dienų, ir jo procesija nuėjo pas Lipniūną. Sugulė jie abu, suglaudė galvas, kad nebūtų taip nuobodu svetimoj žemelėj.

Jūra vis dar nerami, kaip mūsų gėla netekus draugų...

[75] Štuthofo koncentracijos stovyklos kalinys Antanas Šapalas (1914 09 16–1945 04 19) Pucko kapinėse buvo palaidotas šalia kun. Alfonso Lipniūno. 1973 m. vasarą kun. Stasio Ylos, Pilypo Naručio-Žukausko ir kitų JAV lietuvių rūpesčiu abiem pastatytas bendras paminklas. 1989 m. rugsėjo pradžioje jų palaikai mons. Juozapo Antanavičiaus iniciatyva parvežti į Lietuvą. Antanas Šapalas palaidotas Prienuose, o kun. Alfonsas Lipniūnas ilsisi Panevėžio Kristaus Karaliaus katedros šventoriuje.

Kai keletas suvargusių ir apiplyšusių politinių kalinių prie Baltijos jūros kranto, svetimoj žemėj, kasė duobę ir ten užbėrė užkankintą menką, išdžiūvusį buvusio kalinio kun. Lipniūno kūną, jie supylė naują Lietuvos didvyrio kapą, kurį ateinančios kartos dainomis ir legendomis apipins ir iš kur jos semsis jėgų šventoms tautos kovoms už laisvę ir gyvenimą.

Malda

už kun. Alfonsą Lipniūną

Viešpatie[76], be tavęs neišauga joks geras mūsų širdyje.

Be tavęs nebūtų sušvitęs mūsų gyvenime ir kunigas Alfonsas.

Visuose jis matė tavo gėrio žėresį, visus sveikino atviros širdies šypsniu.

Jo žodis kaitino sielas sakykloje, guodė ir kėlė klausykloje.

Jis kvėpė jaunimui krikščionišką idealizmą, globojo šeimas, padėjo vargstantiems.

Net įkalintas nemažino savo uolumo – dalinosi su visais paskutiniu kąsniu, guodė, lankė ligonius, teikė jiems išrišimą.

Ir mirė jis kaip įkalintas apaštalas.

Viešpatie, argi tavo tarnas Alfonsas nebuvo mums šventumo atšvaitas?

Ar sklidusi per jį šiluma ir paguoda galėtų liautis nūnai, kai tu jį globi šviesiose savo buveinėse?

Priimk, meldžiame, mūsų prašymus, kai juos kreipsime į tave, mūsų Tėve, per šį mūsų tautos brolį.

Amen.

[76] Yla, Stasys. Kun. Alfonsas Lipniūnas. *Tikiu Dievą: maldynas*. Parengė kun. Stasys Yla. Chicago, Ill.: išleido Marijonai, 1964, p. 602.

Kun. Alfonso Lipniūno kapas Pucke ir kun. Alfonso Lipniūno kryželis, kankinystės Štuthofe liudininkas. Jo kitoje pusėje įrašas: „III / A. L. / 25 / 1943 / STUTTHOF / 21332“. PVKA.

Literatūra

Arens Bernardas S. J. Paskutinioji pergalė: apysaka iš huronų ir irokezų misijų. Vertė Alf[onsas] Lipnickas. Kaunas: Šv. Kazimiero draugijos leidinys, 1936.

Geri darbai. *Ateitis,* 1930, nr. 5, p. 243–244.

Gervydas, A. Už spygliuotų vielų. Chicago, Ill.: Lietuvių katalikų spaudos draugija, 1950.

Gleveckas, Alf[onsas]. Šventumo ir laisvės šauklys. Studijų ir pasirengimo dienos. *Ateitis*, 1955, nr. 3.

Girnius, Juozas. Kun. Alfonsas Lipniūnas. *Aidai*, 1965, nr. 4.

Huonder, Anton. Baltoji rožė. Vertė A[lfonsas] Lipnickas. Kaunas: Šv. Kazimiero draugijos leidinys, 1935.

Jis buvo Vilniaus legenda. *Amerika*, 1946 04 12.

Juška, Ant[anas]. Kunigą Lipniūną-Lipnicką prisiminus. *Draugas,* 1947 04 05.

J., Kun. Alf. Lipniūnas Vilniuje, *Žiburiai,* 1945 12 01.

Yla, Stasys. Kapas prie Baltijos. Kun. Lipnūno mirties metinėms. *Žiburiai*, 1946. IV.

Yla, Stasys. Pastoralinės teologijos kursas. Mokymo priemonė. [Atspausta rotoprintu]. Kaunas, 1937.

Yla, Stasys. Socialinė Lipniūno asmenybė. *Žiburiai*, 1947 06 14.

Yla, Stasys. Žmonės ir žvėrys dievų miške: kaceto pergyvenimai. Putnam, Conn.: Immaculata, 1951.

Kakarieka, Julius. Kun. A. Lipniūnas Vilniuje. *Kunigas Alfonsas Lipniūnas.* Redagavo Stasė Vanagaitė-Petersonienė. Chicago, Ill.: Švėkšniškių draugija, 1985, p. 16–33.

Kezys, Alg[imantas]. Dar šis tas apie kun. Lipniūną. *Laiškai Lietuviams*, 1955, nr. 7–8.

Kleiza, Vacl[ovas]. A. a. kun. A. Lipniūną prisimenant. *Draugas*, 1955 03 17.

Kleiza, Vacl[ovas]. Jis gyveno ne sau. *Laiškai Lietuviams,* 1954, nr. 3.

Kunigas Alfonsas Lipniūnas. Redagavo Stasė Vanagaitė-Petersonienė. Chicago, Ill.: Švėkšniškių draugija, 1985.

Leimonas, J[uozas]. *Pavasaris,* 1931, nr. 18, p. 545–547.

Lipnickas, Alf[onsas]. Penkių valstybių sostinėse: įspūdžiai iš kelionės po Vakarų Europą. Panevėžys: „Bangos" spaustuvė, 1933.

Lipnickas, Alf[onsas]. Svečiuose Amerikoje pas Lietuvos Vyčius. *Pavasaris,* 1933 10 15, nr. 19, 546–548.

Lipnickas, Alf[onsas]. Ką vadai mums sako! *Pavasaris,* 1933 12 31, p. 729–730.

Narbutas, Titas. Šventumo ir laisvės šauklys. Mažas kunigėlis – didi dvasia. *Ateitis,* 1955, nr. 3.

Pavasaris, 1933, nr. 1, p. 11.

Pažemėnas, Juozas. Profesorius Vladas Jurgutis. *Aidai,* 1967, nr. 1.

Rimašauskas, Jonas. Jo vardas mus įpareigoja, *Ateitis,* 1950, nr. 1.

Rimašauskas, Jonas. Laisvės varpas Vilniuje. *Ateitis,* 1950, nr. 3.

St. Epas. Spirakiai. *Pavasaris,* 1930, nr. 19, p. 591.

Vanagaitė-Petersonienė, Stasė. Žmogus, kuris nešė prisikėlimą (Atsiminimai apie jį iš Vilniaus laikų 1941–1943). *Draugas,* II dalis [kultūrinis priedas], 1955 04 08.

Lionė Lapinskienė

Štuthofo kankinys kun. Alfonsas Lipniūnas: Dievui kelio į žmogaus širdį niekas užtverti negali

Knyga „Kunigas Alfonsas Lipniūnas“ yra paskutinis kun. Stasio Ylos (1908 01 05–1983 03 24) darbas, likęs nepabaigtas. Surinkta medžiaga, pavadinta „monografijos apmatais“, po autoriaus mirties buvo saugoma ALKA archyve Putname, JAV. 1998 m. į Lietuvą ją parvežė Panevėžio vyskupas emeritas Jonas Kauneckas, kurio rūpesčiu ši knyga dabar išvysta dienos šviesą.

Pirmame skyriuje kun. S. Yla rašo apie 1905 03 12 Talkonių k. (Pumpėnų vlsč., Panevėžio apskr.) Konstancijos ir Dionizo Lipnickų šeimoje gimusį ir užaugusį septintą sūnų Alfonsą, apie jo mokyklinius metus, praleistus Pumpėnuose ir Panevėžyje, ir vėliau pasirinktą kelią į kunigystę.

Baigęs Kauno kunigų seminariją, į kunigus A. Lipniūnas buvo įšventintas 1930 07 06. Greitai Panevėžio vysk. Kazimieras Paltarokas jį paskyrė vyskupijos Jaunimo centro direktoriumi. Nuo tada prasidėjo kun. A. Lipniūno kova už tikėjimą, nes tų pačių metų rugpjūčio pabaigoje Lietuvos valdžia ateitininkams uždraudė veikti viešai. Kun. A. Lipniūnas draudimų nepaisė ir, galima sakyti, visą save toliau dalijo kitiems – tikinčiųjų kviečiamas ir laukiamas, jis nuolat vykdavo ir į nuošaliose parapijose rengiamas šventes ar jaunimo sambūrius, sakė ten kruopščiai parengtus pamokslus, ragino burtis į katalikiškas organizacijas ir veikti kartu. Apie tai pasakojama antrame šios knygos skyriuje.

Žinoma, už tokius „žygius“ kun. Alfonsas valdžios buvo baudžiamas – jam siunčiami įspėjamieji policijos pareigūnų raštai, išrašomi kvitai susimokėti nemažas pinigines baudas, kartais siekiančias 400–600 litų, grasinama net ir keliolikos parų areštu. Tačiau jokie draudimai kun. Lipniūno neišgąsdino – katalikiškas vertybes ginantį žodį jis nešė, vežė ir skleidė toliau. Jei sutikdavo alkstantį ar skurstantį jaunuolį, atiduodavo paskutinius pinigus. Nedidelio ūgio, bet galingos dvasios kunigėlio, kaip pasakytų kun. S. Yla, būta tikrai drąsaus ir nesustabdomo.

XX a. 4 dešimtmečio pradžioje Panevėžyje veikė Mokytojų seminarija, berniukų ir mergaičių gimnazijos. Moksleiviai gimnazistai, nepaisydami ga-

liojančių draudimų, ramią saugią vietą pabūti kartu ar susirinkti švenčių proga rasdavo ne bet kur, o kunigo A. Lipniūno bute, buvusiame šalia Katedros, arba, jei jaunimo ateidavo daugiau, Katedros koplyčioje. Ir rezultatas neįtikėtinas: po 1930 m. ateitininkų gretos Panevėžyje augo kur kas greičiau nei kituose Lietuvos miestuose. Be to, ne vienas iš šiuo laiku kun. A. Lipniūno slapta globotų gimnazistų ateitininkų vėliau patys pasirinko kunigystės kelią.

1932 m. kun. A. Lipniūnui buvo neeiliniai: Vytauto Didžiojo universitete jis baigė Teologijos-filosofijos fakultetą ir gavo teologijos licenciato laipsnį, o birželio 22–26 d. kartu su kitais Lietuvos atstovais dalyvavo Dubline (Airija) surengtame Eucharistiniame kongrese. Netikėti susitikimai, nauji išgyvenimai bendraujant su įvairių šalių ir tautybių žmonėmis, didžiuosiuose Europos miestuose aplankytos ir pamatytos istorijos, kultūros ir meno vertybės, kaip ir 1933 m. vasarą, bendraujant su lietuviais, iš JAV ir Kanados parsivežti įspūdžiai, kun. Lipniūno širdį praturtino dvasiškai ir įžiebė joje dar didesnio noro augti ir tobulėti toliau.

Matydamas tokias charakterio savybes ir gebėjimus, vysk. K. Paltarokas šį savo vyskupijos jaunimo vadovą išleido studijuoti sociologijos iš pradžių į Lilio universitetą (1935–1937 m.), vėliau ir į Paryžiaus Katalikų institutą (1937–1939 m.). Nuo 1939 m. balandžio kun. Lipniūną, sugrįžusį į Lietuvą disertacijai tikslinti medžiagos, tuometiniame Panevėžio pedagoginiame institute paskyrė eiti lektoriaus pareigas. Kai 1939 m. rudenį ši mokymo įstaiga buvo perkelta į Vilnių, kartu išvyko ir kun. Lipniūnas.

Be minėtųjų lektoriaus pareigų, kun. Lipniūnas prie Vilniaus pedagoginio instituto įkurtoje pavyzdinėje pradžios mokykloje dėstė tikybą. Nuo 1942 09 07 paskirtas Vilniaus kunigų seminarijos profesoriumi skaitė sociologijos ir pastoralinės teologijos kursus. Klierikai jo paskaitų laukdavo, nes jau žinojo, su kuo bendrauja.

Kun. Lipniūnas turėjo neeilinį pamokslininko talentą. Iš pradžių pamokslus sakė Aušros Vartų koplyčioje. Nuo 1940 m. kovo paskyrus Vilniaus universiteto kapelionu, tikintieji įspūdingų pamokslų sekmadieniais klausydavo jau Šv. Jonų bažnyčioje. Į Mišias atėjusieji išgirsdavo ne tik šio kunigo nuomonę apie visam kraštui ir kiekvienam žmogui aktualias laikmečio naujienas. Jie gaudavo nepakartojamų tikėjimo ir katalikiško gyvenimo pamokų, sulaukda-

vo tikros dvasinės pagalbos, ne vienam karo metais padėjusios nepasimesti, nepalūžti. Žinoma, visais atvejais buvo pabrėžiama, kaip svarbu žmogui savyje turėti Dievą, stengtis juo pasitikėti, gebėti atsiduoti jo valiai: juk stiprus išlieka tik tada, kai yra ne vienas.

Situacija nuo 1940 m. vasaros, kai valdžia atsidūrė sovietų rankose, Lietuvoje tapo tikrai sudėtinga. Po metų prasidėjo karas, ir kraštas jau buvo vokiečių žinioje. Tačiau kun. Lipniūnas veikė toliau. Būdamas plačiai apsiskaitęs ir turėdamas diplomato gebėjimų, kartu su Vilniaus ateitininkais ir universiteto profesūra įkūrė Laisvės Fondą – socialinę paramą teikusią organizaciją. Paramos labai reikėjo tiems, kas karo ir okupacijų metais vargo, sirgo, kas dėl artimųjų tremties ar žūties fronte buvo likę be maitintojo. Apie tai pasakoja trečiasis knygos skyrius.

Kai 1943 m. pradžioje vokiečiai paskelbė apie lietuvių išvežimą į priverčiamuosius darbus, kun. A. Lipniūnas vėl neliko abejingas: iš sakyklos viešai pareiškė, jog svetimiesiems tarnauti Lietuvos jaunimui nereikia eiti, nes jis yra nepaperkamas. Tie žodžiai, amžininkų liudijimu, pačiam kun. A. Lipniūnui tapo pražūtingi. Kovo mėn. vokiečiai jį kartu su kitais 46 lietuvių inteligentais suėmė ir įkalino Štuthofo koncentracijos stovykloje.

Dvejus metus priverstas gyventi neregėto žiaurumo aplinkoje, ant savo fiziškai liaunų pečių kun. A. Lipniūnas kantriai ir nuolankiai nešė kankinio kryžių. Tačiau ir čia būdamas, jis gynė silpnesnį, padėjo kenčiančiam, ne kartą atidavė paskutinį kąsnį, klausė išpažinčių, netgi aukojo Mišias. Apie tai ketvirtame šios knygos skyriuje, pavadintame „Štuthofo kankinys“, ir prisimena kun. S. Yla, pažinęs A. Lipniūną dar nuo Kauno kunigų seminarijos laikų ir iki jo mirties 1945 03 28 Pucke buvęs kartu.

Tad šioje knygoje kun. S. Yla, pasakodamas apie XX a. tikėjimo kankinio kun. A. Lipniūno kitiems atiduotą gyvenimą, akivaizdžiai įrodo amžiną tiesą: Dievui kelio į žmogaus širdį niekas užtverti negali.

Lionė Lapinskienė. Translated by Virginija Vaičekonienė

The Rev. Alfonsas Lipniūnas, the Martyr of Stutthof: Nothing Can Get in God's Way to a Human Heart

The book, *The Rev. Alfonsas Lipniūnas,* is the last unfinished work by the Rev. Stasys Yla (5 January 1908 – 24 March 1983). His compilation, identified as "sketch of a monograph", was kept at the American-Lithuanian Cultural Archives in Putnam, CT (USA). In 1998, these materials were returned to Lithuania by the Most Rev. Jonas Kauneckas, the Bishop Emeritus of Panevėžys. It is thanks to his endeavours that this book will now finally become available to everybody.

In the first chapter of his book, Yla writes about Alfonsas, the seventh son of Konstancija and Dionizas Lipnickai, who was born on 12 March 1905 in the village of Talkoniai (township of Pumpėnai, Panevėžys County). The author describes Alfonsas' school years in Pumpėnai and in Panevėžys, and his subsequently chosen path to priesthood.

After graduating from Kaunas Priest Seminary, Lipniūnas was ordained as a priest on 6 July 6 1930. Within a short period of time, Paltarokas, bishop of Panevėžys, appointed him as the Director of the Youth Centre of the diocese of Panevėžys. Shortly afterwards, the Lithuanian government banned *Ateitininkai*, a Lithuanian Catholic Youth Organization, from public activities, effective end of August of the same year, thus triggering Lipniūnas' struggle for faith. He defied these interdictions and continued to give himself away to others by frequently taking part in religious festivities and youth gatherings in secluded parishes, where he was invited and welcomed by the congregations. There, he would deliver his thoughtfully prepared sermons, encourage the faithful to team up into religious organisations and act in unison. These facts are layed out in the second chapter of this book.

Naturally, the government continuously punished Lipniūnas for such "exploits": he received letters of warning and tickets to pay considerable fines from the police, sometimes up to 400–600 litas (Lithuanian currency). He was even threatened with warning notices that his actions would incur sanc-

tions of him being taken into custody for a specific period of time. However, no interdicts for his activities could scare Lipniūnas as he continued to epitomize, convey and spread Catholic values. He would give away his last pennies if he ever encountered a hungry or a needy youngster. As Yla put it, "the priest was a man of somewhat less than an average height, but one with a mighty powerful spirit". Indeed, Lipniūnas was brave and unstoppable.

At the start of 1940s, Panevėžys had a Teachers' Seminary and two gymnasiums for boys and for girls. Defying all the valid bans, gymnasium students would find a safe environment to mingle or gather for religious festivities not just anywhere, but at Lipniūnas' apartment situated next to the Cathedral. If more youth attended than could be fit into the apartment, the gatherings would take place at the chapel in the Cathedral. This practice produced incredible results: after 1930, the number of *Ateitininkai* in Panevėžys increased far quicker than elsewhere in Lithuania. Moreover, quite a few gymnasium students who were members of the *Ateitininkai* organisation, secretly patronized by Lipniūnas during that period of time, later on chose to become priests themselves.

The year of 1932 was no ordinary year for Lipniūnas: he graduated from the Department of Theology and Philosophy at the Vytautas Magnus University with a Licentiate of Theology degree, and together with other representatives from Lithuania participated at the Eucharistic Congress in Dublin, Ireland. Unexpected encounters, new experiences while mingling with people from various countries and nationalities, visits to the metropolises of Europe to witness the legacies of great historical, cultural and artistic value, as well as interactions with Lithuanians in the US and Canada in the summer of 1933 – all of this boosted his spirituality, kindling his internal aspiration for further growth and advancement.

In recognition of such distinguished abilities and traits of character, Paltarokas authorized the dispatch of Lipniūnas – the supervisor of the youth in his diocese at the time – to study sociology, first at the University of Lille (1935–1937), and then at the Paris Catholic Institute (1937–1939). In April 1939, upon his return to Lithuania to research the particulars of his doctoral thesis, Lipniūnas was appointed a lecturer at the Panevėžys Pedagogical

Institute. When this educational institution was moved to Vilnius in the autumn of 1939, Lipniūnas moved there too.

In addition to the aforementioned duties as a lecturer, Lipniūnas taught Religion at an exemplary primary school affiliated with the Vilnius Pedagogical Institute. From 7 September 1942, he was appointed a professor at the Vilnius Priest Seminary. There, he taught courses in Sociology and Pastoral Theology. The professor's students looked forward to his lectures as they already knew him to be a prominent clergyman of Vilnius.

Lipniūnas had an exceptional talent for preaching. At the beginning of his priesthood, he used to give sermons at the Chapel of the Gates of Dawn. Starting in March 1940, when he was appointed a Chaplain of the Vilnius University, the faithful would listen to his unconventional and memorable sermons at the Church of the St. Johns. Those attending the Holy Mass would learn Lipniūnas' opinions on issues that were relevant both to the entire country and to each person individually. To the congregation, his sermons would become seminal lessons on faith and on the Catholic way of life. The faithful could always rely on their Father for spiritual support, which helped many to stay strong and persevere in times of war. At all times, Lipniūnas emphasized the importance of having God inside oneself, of trusting Him, and of being able to give in to God's will: one is only strong when one is not alone.

Starting with the summer of 1940, the Soviets imposed their rule in Lithuania, and the situation in the country became very complicated. The war started a year later, and the country came into the possession of the Germans. Meanwhile, Lipniūnas continued with his activities. Being an erudite and possessing diplomatic abilities, he used his talents to set up the Freedom Foundation together with the *Ateitininkai* in Vilnius and the professors of Vilnius University. People were in a great need of support, especially those who had experienced deprivation or were ill during the war or the years of occupation, and those who were left without a breadwinner due to exile or death of their closest relatives at war. The third chapter of this book is dedicated to these issues.

At the beginning of 1943, when the Germans announced the draft of Lithuanians to forced labour camps, Lipniūnas did threw himself into action

once again: he publicly declared from the pulpit that the Lithuanian youth should not subjugate itself to outlanders as it is not subservient to them and cannot be bought over. These words, as testified by Lipniūnas' contemporaries, turned out to be disastrous to the preacher. In March, along with another 46 Lithuanian intellectuals, Lipniūnas was arrested and imprisoned at the Stutthof concentration camp.

For two years, Lipniūnas was forced to live in unfathomably cruel environment. While at Stutthof, Lipniūnas carried the cross of a martyr on his physically frail shoulders with patience and humility. However, even while at the concentration camp, he continued to protect the weak, help the suffering, give away his last piece of bread, listen to confessions, ant even hold Mass. Memories of Yla, who knew Lipniūnas since his time at the Kaunas Priest Seminary, and until his death on 28 March 1945 at Puck, Poland, are laid out in the fourth chapter of the book, entitled *The Martyr of Stutthof.*

In his book, Stasys Yla tells the story of a 20th century martyr of faith, Alfonsas Lipniūnas, and of his life dedicated to others. The story herein is the obvious proof of the eternal truth: nothing can get in God's way to a human heart.

Lionė Lapinskienė. Tłumaczyła Krystyna Syrnicka

Męczennik Stutthofu ks. Alfonsas Lipniūnas: nikt nie może przeszkodzić Bogu w odnalezieniu drogi do serca człowieka

Książka „Ksiądz Alfonsas Lipniūnas" jest ostatnim, niezakończonym dziełem ks. Stasysa Yly (05.01.1908–24.03.1983). Zebrany materiał, zwany „podstawą do monografii", po śmierci autora był przechowywany w Archiwum Kultury Amerykańskich Litwinów (ALKA) w Putnam (USA). W 1998 r. materiał został sprowadzony na Litwę przez poniewieskiego biskupa emeryta Jonasa Kauneckasa, dzięki którego staraniom książka ta obecnie ujrzy światło dzienne.

W pierwszym rozdziale ks. S. Yla pisze o Alfonsasie, siódmym synu Konstancji i Dionizego Lipnickich, urodzonym 12 marca 1905 r. we wsi Talkoniai (k. Pompian, okręg poniewieski), o jego wychowaniu, latach szkolnych spędzonych w Pompianach i Poniewieżu oraz jego późniejszej drodze do kapłaństwa.

Po ukończeniu seminarium duchownego w Kownie, 6 lipca 1930 r. A. Lipniūnas otrzymał święcenie kapłańskie. Niedługo potem biskup poniewieski Kazimierz Paltarokas mianował go dyrektorem Diecezjalnego Centrum Młodzieży. Od tego czasu rozpoczęła się walka ks. A. Lipniūnasa o wiarę, ponieważ w końcu sierpnia tegoż roku władze litewskie zakazały publicznej działalności organizacji „przyszłościowców" („ateitininkai"). Ks. A. Lipniūnas lekceważył te zakazy i, rzec można, składał siebie w ofierze innym – zapraszany i oczekiwany przez wiernych, stale wyjeżdżał na organizowane święta lub zloty młodzieżowe nawet do najbardziej oddalonych parafii, wygłaszał tam starannie przygotowane kazania, apelował o przynależność do katolickich organizacji i współpracy. Stanowi to temat drugiego rozdziału tej książki.

Oczywiście, za tego rodzaju „czyny" ks. Alfonsas otrzymywał kary od rządu – wysyłano mu listy z ostrzeżeniami od funkcjonariuszy policji, wypisywano mandaty nakazujące zapłacenie znacznych sum pieniężnych, sięgających czasem 400–600 litów, grożono nawet aresztem na kilkanaście dni.

Jednak żadne groźby nie wystraszyły ks. Lipniūnasa – nadal rozprzestrzeniał słowa zawierające wartości katolickie. Jeśli spotykał młodzieńca cierpiącego głód lub nędzę, oddawał mu ostatnie pieniądze. Mimo niedużego wzrostu, był to – jakby to ujął ks. S. Yla - kapłan o potężnym duchu, odważny i niezłomny.

Na początku czwartej dekady XX wiek w Poniewieżu działało Seminarium Nauczycielskie, gimnazja męskie i dziewczęce. Uczniowie gimnazjów, nie zważając na istniejące zakazy, na swoje towarzyskie spotkania lub zebrania z okazji świąt obierali miejsce nie byle jakie, lecz właśnie mieszkanie ks. A. Lipniūnasa znajdującego się obok Katedry lub, jeśli młodzieży przychodziło więcej, w kaplicy katedralnej. Skutek tego był niewiarygodny: po 1930 r. szeregi „przyszłościowców" w Poniewieżu rosły znacznie szybciej niż w innych miastach Litwy. Poza tym niejeden z ówczesnych gimnazjalistów „przyszłościowców", nad którymi ks. A. Lipniūnas potajemnie roztaczał opiekę, później sam wybierał drogę kapłańską.

Rok 1932 dla ks. A. Lipniūnasa był wyjątkowy: na Uniwersytecie Witolda Wielkiego ukończył on Wydział Teologii i Filozofii i uzyskał dyplom licencjacki z teologii, a 22–26 czerwca wspólnie z innymi litewskimi przedstawicielami uczestniczył w Kongresie Eucharystycznym w Dublinie (Irlandia). Przypadkowe i niezwykłe spotkania, nowe doświadczenia w kontaktach z ludźmi różnych krajów i narodowości, zwiedzanie dużych miast europejskich, ich pomników historii, kultury i dzieł sztuki, jak też wrażenia wyniesione ze spotkań z Litwinami Stanów Zjednoczonych i Kanady latem 1933 r., wzbogaciły duchowo ks. Lipniūnasa i zmotywowały go do dalszego doskonalenia się i rozwoju duchowego.

Dostrzegając niezwykłe cechy charakteru i zdolności tego przywódcy młodzieżowego w swojej diecezji, biskup K. Paltarokas wysłał go na studia socjologiczne, początkowo na uniwersytet w Lille (1935–1937), później do Instytutu Katolickiego w Paryżu (1937–1939). Od kwietnia 1939 r. po powrocie na Litwę ks. Lipniūnas opracowywał materiał do rozprawy naukowej, w tym samym czasie został też mianowany wykładowcą w Instytucie Pedagogicznym w Poniewieżu. Kiedy jesienią 1939 r. instytut został przeniesiony do Wilna, razem wyjechał również ks. Lipniūnas.

Będąc na stanowisku wykładowcy ks. Lipniūnas uczył także religii we wzorcowej szkole początkowej założonej przy Wileńskim Instytucie Pedagogicznym. Od 7 września 1942 został mianowany na stanowisko profesora w Seminarium Duchownym w Wilnie, wykładał kurs socjologii i teologii pastoralnej. Klerycy czekali z niecierpliwością na jego wykłady, gdyż zasłynął jako wybitna osobowość.

Ks. Lipniūnas miał nieprzeciętny talent kaznodziei. Początkowo wygłaszał kazania w Kaplicy Ostrobramskiej. Od marca 1940 r. po mianowaniu go kapelanem Uniwersytetu Wileńskiego wierzący słuchali znakomitych kazań niedzielnych w kościele św. Janów. Ci, którzy uczęszczali na mszy święte, mogli usłyszeli nie tylko opinię tego księdza o aktualnych wydarzeniach ważnych zarówno dla całego kraju, jak też dla jednostki – otrzymywali oni wyjątkowe lekcje wiary i życia katolickiego, prawdziwą pomoc duchową, która niejednemu w czasie wojny pomogła wytrwać i się nie załamać. Oczywiście we wszystkich przypadkach podkreślano, jak ważne jest, aby człowiek miał Boga w sercu, pokładał w Nim ufność, potrafił się oddać Jego woli: wszak silnym człowiek się staje wtedy, gdy nie jest samotny.

Od lata 1940 r., gdy władzę na Litwie objęli sowieci, sytuacja znacznie się pogorszyła. Po roku wybuchła wojna, kraj zaś znalazł się w rękach Niemców. Jednakże ks. Lipniūnas działał nadal. Będąc człowiekiem wykształconym i posiadającym zdolności dyplomatyczne, wraz z kadrą profesorską Uniwersytetu Wileńskiego założył Fundację Wolności – organizację udzielającą pomoc społeczną. Było to duże wsparcie dla tych, którzy znaleźli się podczas wojny i okupacji w trudnej sytuacji materialnej: osoby chore, głodujące, pozbawione opieki z powodu deportacji lub śmierci na froncie ich opiekunów i karmicieli. Mówi się o tym w trzecim rozdziale książki.

Kiedy na początku 1943 r. Niemcy ogłosili wywózkę Litwinów do pracy przymusowej, ks. A. Lipniūnas nie pozostał obojętny: publicznie oznajmił z ambony, że młodzież litewska nie powinna służyć cudzoziemcom, powinna pokazać swoją godność. Te słowa podług ówczesnych świadków stały się dla ks. A. Lipniūnasa dramatyczne w skutkach. W marcu wraz z innymi 46 litewskimi intelektualistami został aresztowany i znalazł się w obozie koncentracyjnym w Stutthofie.

Przez dwa lata zmuszony do życia w niespotykanym dotąd okrucieństwie ks. A. Lipniūnas na swoim wątłym ramieniu dźwigał cierpliwie i pokornie krzyż męczennika. I tutaj także bronił słabszych, pomagał cierpiącym, niejednokrotnie oddawał ostatni kęs chleba, spowiadał, a nawet odprawiał msze. Wspomina o tym ks. S. Yla w czwartym rozdziale tej książki, zatytułowanym „Męczennik Stutthofu". Znał dobrze ks. A. Lipniūnasa i przebywał z nim razem od czasów Seminarium Duchownego w Kownie i aż do jego śmierci w dniu 28 marca 1945 r. w Pucku. Otóż ks. S. Yla opowiadając w tej książce o ks. A. Lipniūnasie, dwudziestowiecznym męczenniku w imię wiary, który swoje życie ofiarował dla innych, daje wyraźny dowód odwiecznej prawdy: nikt nie może przeszkodzić Bogu w odnalezieniu drogi do serca człowieka.

Santrumpos

ALPM	– Panevėžio Alfonso Lipniūno progimnazijos muziejus		
LNM	– Lietuvos nacionalinis muziejus		
LNMMB RKRS	– Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius		
PaKM	– Pasvalio krašto muziejus		
PAVB	– Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka		
PVKA	– Panevėžio vyskupijos kurijos archyvas		
RKM	– Rokiškio krašto muziejus		
VUB RS	– Vilniaus universiteto Rankraščių skyrius		
VŽM	– Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus (Anykščiai)		
a.	– amžius	Min. kn.	– minėta knyga
al.	– alėja	m-kla	– mokykla
alb.	– albumas	mokyt.	– mokytojas
arch.	– archyvas	mons.	– monsinjoras
arkiv.	– arkivyskupas	nr.	– numeris
deš.	– dešimtmetis	nuotr.	– nuotrauka
dokt.	– doktorantas	p.	– puslapis
dr.	– daktaras	pab.	– pabaiga
g.	– gatvė	pr.	– pradžia
inž.	– inžinierius	prel.	– prelatas
F	– fondas	prof.	– profesorius
k.	– kaimas	pulk.	– pulkininkas
kan.	– kanauninkas	r.	– rajonas
kard.	– kardinolas	strp.	– straipsnis
kleb.	– klebonas	stud.	– studentas
klier.	– klierikas	Šv.	– šventas, šventasis
kun.	– kunigas	val.	– valanda
m.	– metai	vysk.	– vyskupas
min.	– minutė		

Asmenvardžiai*

Parengė Ringailė Lapinskaitė

A

Akvinietis Tomas, šv. 32
Albavičius Ignas 93
Aloyzas, šv. 30
Ambrazevičius Jonas → Brazaitis 150
Ambrozaitis Kazimieras 82–83
Andriekus Leonardas 12
Andriuška Benediktas 102
Antanavičius Juozapas 160, 184
Arens Bernardas 31, 188
Arminas → Trupinėlis 181
Asyžietis Pranciškus, šv. 69
Augustinas, šv. 34

B

Bačinskas Petras 33
Bačkis Stasys Antanas 23, 25–26, 88, 112
Baden-Powellas Robertas (Robert Baden-Powell) 65
Bakšys Paulius 28
Balčiūnas Silvestras 82
Balčiūnas Vytautas 33, 53, 103–104, 108–110
Balkūnas Jonas 92
Baltrukėnas Antanas 33, 108–109, 111
Baltrušaitis Vincas 49
Baniulis R. 49
Baranauskas Antanas 86
Baras Kazimieras → Barauskas
Barakauskas Anicetas 146
Baranauskas Antanas 201
Barauskas Kazimieras → Baras 39, 104
Barisienė Sofija 53
Basanavičiūtė Teklė 140
Basys Edmundas 116, 118, 148
Baužytė Melanija 82
Beinarauskaitė A. 43
Belazaraitė V. 43
Bičiūnas Jonas 148
Bieliauskas Pranas 114
Bielinskis Feliksas 25
Biržiška Mykolas 130, 138
Bitė → Petkevičaitė Gabrielė
Blažys 171
Blažys Romualdas 38, 102
Bliuntšlis Johanas Kasparas (Johann Caspar Bluntschli) 72
Brazaitis → Ambrazevičius Jonas
Brėdikis Juozas 156
Bubas Jonas 146
Bukavičius Povilas 47, 103
Bulghakas Janas 125
Buragas 171, 183
Butkus 174
Butkus Vladas 156
Butvila Vladislovas 38,40, 53, 59

C

Celiešius Petras 33

* Kun. Alfonso Lipniūno pavardė į rodyklę neįrašyta, kadangi ji minima kiekviename puslapyje.

Č
Čibaitė Apolonija 89
Čibas Daumantas 21, 25
Čibienė 29, 34
Čiuberkis 171, 174, 184
Čiurlionis M. K. 11–13

D
Dabulevičius Karolis 149
Dačinskas Juozas → Dačys 22–23, 25, 26–27
Dačys Juozas → Dačinskas
Damušis Adolfas 82
Dantė 52
Darginavičius Adolfas 155
Darius ir Girėnas 95
d'Ark Žana (D'Arc Jeanne) 77
Dausa Kazys 25
Deksnys Antanas 33, 40, 54–57, 94, 98, 102
Delininkaitis Pranas 108
Detoit Eugene 105
Didžiokas Vladas 143
Dielininkaitis Pranas
Dilys Antanas 89
Dilys Kazimieras 89
Diurkheimas (Émile Durkheim) 107
Dobilas → Lindė Julijonas
Dovydaitis Pranas 11, 59, 82–83
Drevinis Paulius 103
Dubauskas Petras 146

E
Einšteinas 75
Elena V. 132
Elijaševas 75
Epas St. 42, 189
Eretas Juozas 32, 59, 90, 117

F
Foersteris Friedrichas Wilhelmas

G
Gabaliauskas Stasys 91–93
Gabaliauskienė Adelė → Rubliauskaitė
Gabulaitė Elena 103
Gajdus 176
Gajkowskis 155–156
Galdikas Jurgis 63
Galinauskas Juozapas 146
Gasiūnas Jonas 82, 103
Gasparaitytė Romualda 160
Gediminas 121
Germantas 162, 170–171
Gervydas A. 188
Giedraitis Balys 51–52
Giedraitis Merkelis 71
Girnius Juozas 46, 82, 188
Gleveckas Alfonsas 28, 155, 188
Gordonas Pilypas 69–70
Gribulis Jonas 146
Grigaitis Aleksandras 59, 75
Grot Agnieška (Grot Agnieszka) 156
Gruodis St. 161
Grušas Juozas 104
Gudas 25
Gustainis Valentinas 85
Gutauskas Vladas 26
Gutauskienė Elena → 26

H
Hapkė 158–159
Hitleris 114
Huonder Anton 31, 188

I
Inčiūra Kazys 25
Ivaška Antanas 146

Y
Yčas Jonas 23, 65
Yla Jonas 146
Yla Stasys 8, 9, 11–15, 20, 28, 41, 92, 129, 146, 154–155, 175, 178, 182, 184, 186, 188, 190–191,193–194, 196–198, 200

J
J. 189
Jadvyga, šv. 80
Jakštas 32
Jalbžykovskis Romualdas 116
Jankevičiai 20, 61, 66, 70, 89, 128, 134, 141, 151
Jankevičienė → Lipnickaitė Apolonija (Paliutė)
Jankevičius 20
Jankevičiūtė Emilija 89
Jankovska Uršulė (Jankovska Urszula) 173, 177
Jankus Martynas 83
Jareckas Alfonsas 89
Jareckas Bronislovas 30
Jatulis Paulius 33
Jėzus Kristus (Jezus Christus) 77, 90, 94, 105, 125, 158
Jodinskaitė Elžbieta 72–73
Jonai, Šv. (św. Jana, St. Johns) 14, 118–120, 122, 124–129, 133, 146–147, 149–150, 182, 191, 195, 199
Juozapas, šv. 79
Jurgis, šv. 95
Jupiteris 127
Jurgutis 160, 163
Jurgutis Vladas 189
Juška Antanas 33, 48, 189

K
Kajeckas Juozas 67
Kajeckienė
Kakarieka Julius 116, 126, 133, 138, 140, 150, 188
Kamarauskas 25
Kaminskas 25
Kantvilas Aleksandras 160, 168, 170, 172
Kardijnas Juozapas (Joseph Cardijn) 108
Karečka Zenonas 39
Kauneckas Jonas 9, 11, 16, 190, 193, 197
Kaveckas Konradas
Kazimieras, šv. 31, 188
Kecioris → Zupka Kazys
Kelly 95
Kemėšis Fabijonas 59
Kevinas, šv. 73–74
Kęstutis, kunig. 208
Kezys Algimantas 119, 123–124, 188
Kiaunytė A. 43
Kirdulytė K. 43
Kirkilas Mykolas 30
Kirša Faustas 140
Kiškis Petras 156
Klevečka Juozas 46, 55, 82
Kleiza Vaclovas 150, 188
Klimas Petras 112
Kneižys Antanas Pranas 96
Kolpingas Adolfas 79–80
Konelas (O'Connell) 68, 71–72, 74
Kriaučiūnas 156, 170, 174

Kristus → Jėzus Kristus
Kriščiūnas Jonas 28
Kriščiūnas Juozas 93
Kriščiūnas Kazimieras 35
Krupavičius Mykolas 105
Krušas Leonas 95
Kučas 155–156
Kučinskas 169–170, 174, 176
Kulbokas Vladas 108, 110
Kuodis Rapolas 90
Kuperis Džeimsas (Kooper James) 70
Kuraitis Pranciškus 63

L
Labanauskaitė Ona 105
Lapinskaitė Ringailė 202, 209
Lapinskas Antanas 93
Lapinskienė Lionė 9, 13, 15, 190, 193, 197
Laskauskas Petras 33
Laučka Juozas Bronius 90, 96
Laurinaitis Stasys 15
Leimonas Juozas 59, 90, 108, 189
Levanas Aleksandras 143
Liasauskis Juozapas 59
Lienartas Achilas (Lienart Achille) 105
Likaitė E. 43
Lindė Julijonas → Dobilas 23, 25
Lipnickai 21
Lipnickaitė Apolonija (Paliutė) → Jankevičienė 20, 106
Lipnickas Alfonsas 20
Lipnickas Antanas 20, 89
Lipnickas Dionizas (Lipnickij Dioniz) 20, 35, 190, 193, 197
Lipnickas Juozas 20, 89
Lipnickas Mykolas 20, 31, 58
Lipnickas Petras 20, 31
Lipnickas Povilas 20, 66
Lipnickas Stanislovas (Stasys) 20, 22, 30–31, 35, 58–59, 61, 89, 108–110
Lipnickas Steponas 20
Lipnickienė Konstancija (Lipnicka Konstancja) → Merkelytė 20, 35, 190, 193, 197
Liuima Antanas 27
Liutauras, dr. 123–124
Lomanas Juozas 59
Lukoševičius Alfonsas 46, 53
Lukošiūnas Leonas 103
Lukšys Motiejus 117, 120, 123

M
Mackonis 171
Mačiokaitė Janina → Pleškūnienė
Mačiukaitė O. 43
Maironis 32–34, 75, 86, 150
Majus Karlas (May Karl) 70
Malinauskas 174
Maliauskis Antanas 63, 79
Manstavičius Albinas 93
Marija 77, 105, 155, 183
Marija Magdalena, šv. 109
Marksas Karlas (Karl Marx) 107
Marmakas Bronius 47
Martinonis Antanas 113
Masilevičiūtė 89
Masilionis Pranciškus 102
Masiokas Bronius 35
Masiokelytė Julija 103
Masionis Antanas 82
Matulaitis Jurgis 11, 71
Mažeika Juozas, inž. 92, 96
Mažeika Antanas 33
Mažonas Vladas 67

Mažvydas Martynas 201
Meyer 168
Merkelytė Konstancija → Lipnickienė 20
Merkys 77
Metju Teobaldas (Mathew Teobald) 72
Mickevičius Adomas 86
Miežinis Stasys 25
Mikelaitis Gediminas 11
Milinskaitė O. 43
Miliūnaitė Irena 64, 76, 92
Mindaugas 12
Manstavičius Albinas 93
Morkelis Morkus 56
Musteikytė T. 43

N
Narakas 171
Narbutas Titas 45, 48, 52–53, 55, 189
Narezelskis Petras 49
Narutis → Žukauskas Pilypas
Navickas A. 95
Neveravičius Algirdas 22

O
Orleano Mergelė 107
Osmolskis Povilas 154
Ottas 155–156

P
Pabrėža Jurgis 71
Pačelis Eugenijus (Eugenio Pacelli) 109
Pakštas Kazys 83
Palionis Alfonsas 25
Paltarokas Kazimieras (Kazimierz) 33, 38–41, 44, 49, 51, 53–54, 91, 100–105, 112, 114, 116, 143, 190–191, 193, 197–198
Paulietis Vincentas, šv. 48–49
Pauliukas Jonas 45–46, 48, 53, 86
Paura J. 43, 48, 58
Pažemėnas Juozas 189
Pečeliūnas Mikas 156, 183
Pelešynaitė Emilija 48
Penkauskaitė Ona 82
Penkauskas Pranas 32–33, 146
Petersonienė Stasė → Vanagaitė 16, 120, 122, 130–132, 136–137, 149–150, 188–190
Petkevičaitė Gabrielė → Bitė 201
Petraitytė Jadvyga 55
Petras ir Povilas, šv. 23, 54
Petrulytė J. 43
Pijus XI 99, 105
Pijus XII 108
Pyragius 25
Plečkaitis Jeronimas 71
Pleškūnienė Janina → Mačiokaitė 118
Popiežius Pranciškus 10
Povilaitis Pranas 108
Pranciškus Ksaveras, šv. 69
Prunskis Juozas 33

R
Račinskaitė Z. 43
Račkauskas Merkelis 56
Račkienė Katrė → Ambrozaitė 97
Račkus Aleksandras 97
Ramoškaitė Bronė 134
Ramoškaitė Stasė 136
Rankelė Kazimieras 40, 82
Rapkė 164–166
Rauda Paulius 39
Rauda Petras 82–83

Reinys Mečislovas 44, 63, 84, 90, 118–119, 143–144, 147, 150, 152
Rimašauskas Jonas 184, 189
Rimošius 172
Rimošius Jurgis → Savickis
Rindzevičiūtė Salomėja 55
Riškaitė 43
Rozmanas Vladas 23
Rubliauskaitė Adelė → Gabaliauskienė 90
Ruokis Jonas 146
Ruškys Juozapas 23, 63, 98

S

Sapronovas 174
Sargautaitė G. 43
Sauris Juozas 93
Savickas Konstantinas 93
Savickis Jurgis → Rimošius 86
Seneka 52
Sereika Tomas 140
Sereikytė Apolonija 82
Sidzikauskienė 67
Simaitis Antanas 59
Simaška Eduardas 146
Simonaitis Juozas 92
Sirvydas Konstantinas 119
Syrnicka Krystyna 197
Skarga Petras 119
Skorkaitė K. 43
Skotas Valteris (Scott Walter) 70
Skvireckas Juozapas 44, 49
Slavynas Vincentas 90
Smetona Antanas 155
Smetona Julius 112
Sombartas 161
Sonnenscheinas Karolis 80
Spurgis Albinas 33, 103
Sruoga Balys 156, 163, 168
Stalinas 124
Stanionytė Adelė 55
Stapulionis K. 25
Starkus 176
Stasiukaitis Bronius 47, 103
Stašys Adolfas 47
Statenas 152
Staugaitis Justinas 44, 59
Stonkūnaitė Eugenija 89
Stulginskis Aleksandras 116
Stundžaitė A. 43
Sušinskas Alfonsas 103
Svarinskas Alfonsas 16, 104

Š

Šakenis Konstantinas 42, 44
Šalčius Matas 85
Šapalas Antanas 184
Šapoka Adolfas 23, 25–26
Šapoka Juozas 25
Šermukšnis Matas 28, 41, 94
Šernas Jonas 156
Šeškevičius Antanas 82
Šidlauskaitė Agota (Agata) 53, 82, 110
Šidlauskas Povilas 40, 57, 103
Šimkus Augustinas 34
Šimutis Leonardas Juozapas 93
Šležas Paulius 25
Šliūpas Jonas 67
Šližys Vladas 55
Šneiderytė M. 43
Šniukšta Juozapas 83
Šomkaitė Rožė 16

T

Talbotas Matas (Talbot Mathew) 71
Teresė, šv. 77, 109, 123

Tiberghienas Pjeras (Pierre Tiberghien) 105
Tilvytis Jurgis → Žalvarnis 12
Tyml Jan 180
Trakmanas Jankelis 89
Trimakas Antanas 105
Trupinėlis → Arminas
Tumas Juozas → Vaižgantas 17, 32
Tubelytė V. 43
Tulaba Ladas 143, 150, 152
Tūbelis Juozas 44
Tvarijanavičius Antanas 146

U
Umiastauskaitė Barbora 71
Urbonas 171
Urbonas Ignas 33
Urbšys Juozas 26
Urbšytė Elena → Gutauskienė 26
Uždavinys Vincas 59, 67, 77, 85
Užkuraitytė O. 43

V
Vaičekonienė Virginija 193
Vaičiulaitis Antanas 86
Vaišnoras Edvardas 28
Vaišnoras Juozas 41
Vaitkus Mykolas 99
Valančius Anastazas 93
Valančius Motiejus 72
Valenta Juozas 155
Valiukevičius Vytautas 82
Vanagaitė Stasė → Petersonienė 120, 122
Vaižgantas → Tumas
Velykytė A. 43
Velžaitė P. 43
Vembrė Juozas 59, 62, 71
Verdier Jeanas (Verdier Jean) 68
Vienuolis → Žukauskas Antanas
Vileniškis Paulius 92, 96
Vindhorstas V. (Windhorst W.) 31
Virbickaitė J. 43
Viskantas Antanas 63
Vytautas Didysis (Witold Wielki, Vytautas Magnus) 34, 116, 118, 140, 146, 191, 194, 198
Vodopjanovas Linas 10

Z
Zajančkauskas Kajetonas 146
Zikaras Juozas 24
Zupka Kazys → Kecioris 103

Ž
Žagrakalys Juozas 99
Žalga Titas 46
Žalvarnis → Tilvytis Jurgis
Žekonytė Salomėja 89
Žitkevičius Jurgis 43, 57, 98
Žitkus Jonas 47, 53, 98, 103
Žitkutė Prakseda 43
Žukauskas 174
Žukauskas Antanas → Vienuolis 201
Žukauskas Pilypas → Narutis 103, 184

Vietovardžiai

Parengė Ringailė Lapinskaitė

A
Airija (Irlandia, Ireland) 59, 67–70, 72–74, 82, 191, 194, 198
Afrika 57, 83
Albanija 80
Amerika 11–12, 70, 73, 90, 93, 95–96, 101, 123, 188– 89
Amsterdamas 92
Anglija 53, 63, 65, 68, 72, 82, 85
Anykščiai 57, 146, 201
Anžė (Angers) 105
Atlantas 92
Austrija 80

B
Bad Pyrmontas 38
Bajorai 83
Baltija 83, 178–179, 181, 185, 188
Battipaglia 111
Belgija 53, 63, 65, 82, 108, 141
Berlynas 57, 60–62, 71, 80, 92, 111, 147
Biržai 30, 53, 55
Birutės kalnas 83
Bitėnai 83
Bostonas 49
Briuselis 64, 108
Bruklinas (Brooklyn, N. Y.) 96

C
Ciurichas 60

Č
Čekoslovakija 80
Čikaga (Chicago) 9, 11–12, 28, 91–95, 97, 120, 186, 188, 189

D
Dancigas (Danzig) 168
Daujėnai 49
Dublinas (Dublin) 53, 57, 59, 68–73, 191, 194, 198
Dūdiškiai 20

E
Egiptas 83
Eitkūnai 81
Elbė 60
Elizabetas (Elizabeth) 93
Europa (Europe) 57, 59–60, 96, 191, 194

F
Friburgas 113

G
Gdynė 171
Genuja 110
Glendalochas (Glendalouch) 73
Grenoblis (Grenoble) 107

H
Haga 92
Hanoveris 60

I
Islandija 60
Italija 110

J
JAV (USA) 96, 98, 184, 190–191, 193–194, 197
Jasiuliškiai 40
Jonava 73
Juodkrantė 83

K
Kanada (Canada) 95–96, 191, 194, 198
Karaliaučius 57, 60, 132
Kartagina 57
Kaunas (Kowno) 8, 20, 26–28, 31–33, 42, 49, 56–57, 59, 62, 66, 68, 73, 82, 89–90, 93, 96, 99, 101, 104–105, 111, 116–117, 143, 146–147, 152, 188, 192–194, 196–197, 200
Kelnas 60, 79–80,
Klaipėda 57, 62, 82–83, 104, 114
Klovainiai 39
Kopenhaga 57
Kretinga 71
Kretkampis 28
Krinčinas 20
Kurkliai 146
Kuršių marios 82

L
Lamanšas (La Manche) 65
Latvija 80
Lenkija (Poland) 10, 60, 80, 164, 178, 197
Lietuva (Lithuania, Litwa) 10, 13–15, 28, 34, 39, 44–45, 51, 53, 57–60, 62–63, 65, 67–73, 75, 80, 82–83, 86, 90, 92–96, 98–99, 108, 110–112, 116–117, 124, 132, 135, 147, 149, 152, 162–163, 170, 184, 185, 189–199, 201
Lietuvos Respublika 51
Lilis (Lille) 103, 105–106, 109, 111, 148, 191, 194, 198
Linkuva 28, 53, 82
Lisieux 76, 109
Lježas (Lièze) 63
Londonas 65–67, 73, 75
Lurdas (Palangoje) 83–84
Lurdas (Lourdes, *pranc.*) 77–78, 110

M
Magdeburgas 60
Marijampolė 83
Mažoji Lietuva 83
Mesina (Messina) 111
Milanas 57, 110–111
Monrealis 95–96

N
Naujoji Anglija 95
Neapolis 57, 110–111
Nemunas 59, 82
Neris 121
Nevėžis 23
Nica 110
Nida 82–83
Niujorkas (New York) 92, 95–96

O
Olandija 92
Ostendė 63, 82

P
Pagryžuvys 102
Pakruojis 39
Palanga 57, 83–84, 110
Palermas (Palermo) 111
Paliūniškis 73
Pamarys 157, 168
Panemunis 82
Panemunė 103
Panevėžys (Poniewież) 9–10, 14–15, 20, 22–23, 26, 33, 35, 38, 40, 42–43, 45–46, 48, 50–58, 63–65, 72–73, 82, 84–86, 87, 89, 91–92, 94, 97, 99–104, 114, 116–117, 120, 123, 131, 134, 143, 184, 187, 189, 190–195, 197–198, 201
Paryžius (Paryż, Paris) 26, 68, 75–76, 88, 105–106, 109–113, 191, 194, 198
Pasvalys 35, 104, 108, 201
Pažaislis 155
Pensilvanija 95
Pic du Jer 78, 110
Pirėnai 78
Plūkiai 23
Pompėja 110
Prancūzija 77, 82, 103–105, 109, 112, 137, 141, 160, 162
Preila 83
Prienai 184
Puckas (Puck) 8, 10, 160–161, 168, 173–175, 177–180, 184, 186–187, 193, 196, 200
Pumpėnai (Pompian) 20, 29–30, 33–35, 89, 190, 193, 197
Puntamas (Putnam, CT) 8, 11–13, 188, 190, 193, 197

R
Radviliškis 59
Rambynas 83
reicho teritorija 133
Ryga 57
Rytprūsiai 60
Rokiškis 201
Roma 57, 67, 73, 110
Roterdamas 92
Rotuliai 83
Rozalimas 99
Ruanas (Rouen) 77, 107
Rusija 75, 164
Rusnė 83

S
Sibiras 174
Sidabravas 51
Simnas 14
Spirakiai 42, 189
Suvalkija 57

Š
Šiauliai 67
Škotija 67, 73
Štuthofas (Stutthof) 8–11, 15, 103, 154–156, 160–161, 167, 170, 176–177, 184, 187, 190, 192–194, 196–197, 199–200
Šveicarija 60, 111, 113

T
Talkoniai 20, 35, 61, 151, 190, 193, 197
Tauragnai 57
Torontas 11
Troškūnai 76
Turinas (Torino) 111

U
Utena 22, 27, 38, 50, 53–54, 73, 103
Užatlantė 95
Užpaliai 50

Ū
Ūta 73

V
Vabalninkas 40
Vakarai 101
Vakarų Europa 35, 101, 189
Vatikanas 118
Veliuona 83
Venecija 57
Venesuela 26
Vengrija 80
Versalis 77, 109
Vesterplatė (Westerplatte) 178
Vezuvijus 57, 110–111
Viklou (Wiclow) 73–74
Vilkaviškis 118
Vilnius (Wilna) 8, 11, 14, 63, 114, 116, 118–119, 120–121, 123, 125, 127–128, 130–131, 133, 136, 138, 140–141, 143–149, 152, 160, 188–189, 191–192, 195, 198–199, 201
Vysla 60
Vokietija 31, 38, 59–60, 62, 79–81, 86, 104, 123, 152

Z
Zaliesė 76
Zapyškis 83
Zarasai 57, 87, 99

Ž
Žagarė 71

Informacija apie iliustracijas

p. 31: Iš Arens Bernardas S. J. Paskutinioji pergalė: apysaka iš huronų ir irokezų misijų. Vertė Alf[onsas] Lipnickas. Kaunas: Šv. Kazimiero draugijos leidinys, 1936. [Pasvalio Mariaus Katiliškio viešosios bibliotekos fondai].

p. 31: Iš Huonder, Anton. Baltoji rožė. Vertė A[lfonsas] Lipnickas. Kaunas: Šv. Kazimiero draugijos leidinys, 1935. [LNMMB RKRS LB 2960].

p. 56: Iš Lipnickas, Alf[onsas]. Penkių valstybių sostinėse: įspūdžiai iš kelionės po Vakarų Europą. Panevėžys: „Bangos" spaustuvė, 1933 [PAVB].

p. 68: Ten pat, p. 106.

p. 71: Ten pat, p. 112.

p. 74: Ten pat, p. 175.

p. 78: Ten pat, p. 260.

p. 79: Ten pat, p. 25, 279.

p. 85: Ten pat, p. 5.

p. 94: Iš Kunigas Alfonsas Lipniūnas. Redagavo Stasė Vanagaitė-Petersonienė. Chicago, Ill.: Švėkšniškių draugija, 1985, p. 73.

p. 112: Ten pat, p. 249.

p. 118: Kun. A. Lipniūno portretas. *Iš* Janina Mačiokaitė-Pleškūnienė. Tapybos parodos katalogas. Sudarė A[rūnas] Pleškūnas. Vilnius: Lietuvos dailininkų sąjunga, 1996. Viršelio nuotr. Arūno Pleškūno.

p. 125: Wilno i ziemia Wileńska: zarys monograficzny. T. 2. Wilno: Wydawnictwo Wojewódzkiego Komitetu Regjonalnego, 1937, p. 22. [PAVB. Vincento Lukoševičiaus kolekcija. C19:29 // S10 / 4480].

p. 126: Iš Kun. A. Lipniūnas Vilniuje. *Kunigas Alfonsas Lipniūnas.* Redagavo Stasė Vanagaitė-Petersonienė. Išleido Švėkšniškių draugija, 1985, p. 17.

p. 131: Naujoji Vaidilutė, 1940, nr. 2, p. 89.

p. 155, 157, 159, 160, 163, 171, 177, 187 (kryželis): Nuotr. Lionės Lapinskienės.

p. 156: Agnieška Grot. Kun. Alfonsas Lipnūnas – Štuthofo koncentracijos stovyklos kalinys nr. 21332. Portretas. *Iš* Antanavičius, Juozapas; Gasparaitytė, Romualda; Grot Elžbieta. Ksiądz Alfonsas Lipniūnas w relacjach i wspomnieniach więźniów obozu KL Stutthof. Gdynia, 2002, p. 59.

p. 159: Yla, Stasys. Žmonės ir žvėrys dievų miške: kaceto pergyvenimai. Putnam, Conn.: Immaculata, 1951; [PAVB S-Ba123].

p. 161: Iš Gervydas A. Už spygliuotų vielų, Chicago, Ill.: Lietuvių katalikų spaudos draugija, 1950, p. 6.

p. 168: Pragaro vartai – Štuthofas. Sudarė Alisa Rupšienė. Redaktorė Rūta Karvelytė. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 1998, p. 187.

p. 172: Ten pat, p. 189.

p. 173, 175: Iš Kunigui Alfonsui Lipniūnui 100. Parodos bukletas. Sudarytoja Albina Saladūnaitė. Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka, 2005.

p. 180: Iš Kunigas Alfonsas Lipniūnas (Petersonienė S.), p. 97.

p. 182: Iš ALKA fondų.

p. 187: Iš PVKA (kapo nuotr.).

Stasys Yla.

Kunigas Alfonsas Lipniūnas. Monografijos apmatai / parengė ir redagavo Lionė Lapinskienė. Panevėžys: Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“, 2018. – 216 p.: – iliustr., faks.

Santr.: liet. p. 190–192; angl. p. 193–196; lenk. p. 197–200.

Bibliogr. išnašose ir p. 188–189; Asmenvardžių r-klė: p. 202–208; Vietovardžių r-klė: p. 209–212.

ISBN 978-609-95714-6-1

Knygoje, remiantis amžininkų atsiminimais ir paties autoriaus liudijimais, įtaigiai pasakojama apie XX a. tikėjimo kankinio, Štuthofo koncentracijos stovyklos kalinio kun. Alfonso Lipniūno (1905 03 12–1945 03 28) kitiems atiduotą gyvenimą. Tai mokymosi metai Pumpėnuose (Pasvalio r.) ir Panevėžyje, studijos Kauno kunigų seminarijoje ir Prancūzijoje (Lilis, Paryžius), kunigystės metai tapus Panevėžio vyskupijos Jaunimo centro vadu, aktyvi visuomeninė ir socialinė veikla Vilniuje einant Šv. Jonų bažnyčios kunigo, Universiteto kapeliono, Kunigų seminarijos profesoriaus ir kt. pareigas. Knyga baigiama pasakojimu apie kun. A. Lipniūno Štuthofe išgyventus dvejus metus nežmoniškų kančių ir paskutines žemiškos kelionės akimirkas Pucke (Lenkija).

I viršelyje kun. Alfonsas Lipniūnas Panevėžyje 1932 m. Nuotr. J. Pauros. LNM F 1210.

Dizainerė ir maketuotoja Laura Petrauskienė
Redaktorė Lionė Lapinskienė
Korektorė Albina Zubrickienė
Tekstą kompiuteriu surinko Ringailė Lapinskaitė

Tiražas 3000 egz.

Parengė ir išleido VšĮ Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“
4 paštas, pašto dėžutė 94, LT-37009 Panevėžys
Tel. + 370 686 15981. El. p. kalba.knyga.kuryba@gmail.com

Spausdino Standartų spaustuvė
S. Dariaus ir S. Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius
www.standart.lt